

NNEDI OKORAFOR

**WHO FEARS
DEATH**

A Novel

ННЕДІ ОКОРАФОР

ХТО БОІТЬСЯ СМЕРТІ

Роман

УДК 821.111(73)
О-51

Жодну з частин цього видання
не можна копіювати або відтворювати в будь-якій формі
без письмового дозволу видавництва

Published by permission of the author and her literary agents,
Donald Maass Literary Agency (USA)
via Alexander Korzhenevski Agency (Russia)

Перекладено за виданням:
Okorafor N. Who Fears Death : A Novel / Nnedi Okorafor. —
New York : DAW, 2014. — 432 p.

Переклад з англійської *Марії Пухлій*

Дизайнер обкладинки *IvanovITCH*

ISBN 978-617-12-6376-5 (PDF)

- © Nnedi Okorafor, 2010
- © Depositphotos.com / magann, kertu_ee, обкладинка, 2019
- © Nemigo Ltd, видання українською мовою, 2019
- © Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», переклад і художнє оформлення, 2019

НЕЙМОВІРНІ СХВАЛЬНІ ВІДГУКИ ПРО «ХТО БОЇТЬСЯ СМЕРТІ»

Волею Окорафор дія цієї емоційної історії відбувається в постапокаліптичній сахарській Африці. Молода чаклунка Оньсонву (ім'я якої означає «Хто боїться смерті?») народилася еву; в ній змішалися риси її матері та чоловіка, що зґвалтував її матір і кинув помирати в пустелі. Коли Оньсонву входить у силу, стає очевидно, що її доля переплетена з долею її народу, пригноблених океке, і що вона має померти, щоб виконати своє призначення. У своїй страхотливо реалістичній історії Окорафор розглядає цілу низку зол (найбільше уваги одержують гендерна та расова нерівність, а також жіноче обрізання та бездіяльність під час зіткнення з руйнівними традиціями) та створює з цих розрізнених понять фантастичну, магічну суміш грандіозної оповіді.

Publishers Weekly
(обрана рецензія)

«Хто боїться смерті» не схожа ні на що з того, що читав цей рецензент. Оньсонву – незабутня героїня з потужною, захопливою, сумною та неймовірною історією. Темп і ритм її голосу в оповіді затягує читача й не відпускає. Окорафор – майстерна оповідачка, що створює з нещодавньої історії, фантазії, традицій, новітньої техніки та культури дещо чудове й нове, чого не варто пропускати.

RT Book Reviews
(обране, золота медаль)

Може, фантастична творчість Окорафор і зазнала сильно-го впливу Октавії Батлер, але завдяки стилю письма та похмурому підходу до тематики її можна порівняти з майстром жахів Стівеном Кінгом.

Lansing City Pulse

Книжки [Окорафор] свіжі, оригінальні та продумані. Нам потрібно більше таких авторів.

*Патрік Ротфусс, автор «Страхи мудреця»,
бестселера № 1 за версією The New York Times*

[«Хто боїться смерті»] – нетрадиційний фентезійний роман... Правдоподібні, складні небілі персонажі й неупереджений погляд на Африку, повну техніки, містицизму, зіткнень культур та істинної любові.

Ebony

Письменниця Ннеді Окорафор створює розкішну та цікаву історію, насичену драматичною і трагічною іронією та абсолютно непередбачувану... Читачам, які зазвичай не читають фантастики, не слід боятися футуристичності цієї книжки... Окорафор показує, що від минулого нікуди не подітися... «Хто боїться смерті» – це постапокаліптична притча, яка наочно показує, що невігластво, бездіяльність і упередженість можуть убивати, а правда та знання – то ключі до життя.

New York Journal of Books

Лауреат Всесвітньої премії фентезі
2011 року за найкращий роман

Лауреат премії *Carl Brandon Kindred Award* 2010 року

Лауреат премії *RT Reviewer's Choice* у номінації
«Найкраща книжка (наукова фантастика)» 2010 року

Фіналіст премії журналу «Локус»
за найкращий фентезі-роман 2010 року

Номінація на премію *Nebula* 2010 року

Книжка з почесного списку *Тіптрі* 2011 року

Фіналіст премії *Black Excellence Award* 2010 року

Найкраща книжка 2010 року за версією *Publishers Weekly*

Найкраща книжка 2010 року за версією *Amazon.com*

Найкраща книжка 2010 року за версією *Library School Journal*

*Моєму неймовірному батькові,
Годвіну Сандею Деніелу Окорафору,
доктору медицини та членові
Американської колегії хірургів
(1940–2004 рр.)*

Любі друзі, чи боїтеся ви смерті?

Патріс Лумумба,
перший і єдиний обраний
прем'єр-міністр Республіки Конго

ЧАСТИНА I

СТАНОВЛЕННЯ

РОЗДІЛ 1

ОБЛИЧЧЯ МОГО БАТЬКА

Мое життя зруйнувалося, коли мені було шістнадцять. Помер тато. Він мав дуже сильне серце, та все ж помер. Чи сталося це через спеку та дим у його кузні? Ніде правди діти, його неможливо було відірвати від роботи, від творчості. Він обожнював гнути метал, підкорювати його своїй волі. Але робота його, здавалося, лише зміцнювала, у своїй кузні він був дуже щасливий. То що ж його вбило? Я досі не можу сказати напевне. Сподіваюся, до цього не докларалася ні я, ні те, що я тоді робила.

Одразу після його смерті моя мати, схлипуючи, вибігла з їхньої спільної спальні й кинулася до стіни. Тоді я зрозуміла, що стану інакшою. Тієї миті я збагнула, що більше ніколи не зможу повністю контролювати вогонь усередині себе. Того дня я стала іншою істотою, в мені стало менше людського. Тепер я розумію: все, що відбулося згодом, почалося тоді.

Церемонію провели на околиці міста, біля піщаних дюн. Була середина дня, і стояла жахлива спека. Його тіло лежало на відрізьку щільної білої тканини, оточене гірляндою з переплетених пальмових гілок. Я стала на коліна в пісок біля його тіла й попрощалася з ним востаннє. Ніколи не забуду його обличчя. Воно вже не було схожим на татове. У тата була темно-брунатна шкіра та повні губи. Це обличчя мало запалі щоки, губи на ньому здулися, а шкіра скидалася на сірувато-коричневий папір. Татів дух кудись пішов.

Я відчула поколювання на карку. Моє біле покривало кепсько захищало від нерозумних і боязких людських очей. Тепер за мною *постійно* всі стежили. Я зціпила зуби. Довкола

мене ридали і стогнали, стоячи на колінах, жінки. Тата щиро любили попри те, що він одружився з моєю матір'ю, жінкою з такою донькою, як я, — донькою-еву. Це вже давно пробачили, зарахувавши до помилок, яких може припуститися й найвидатніша людина. За стогонами я розчула тихе скигління матері. *Вона зазнала найбільшої втрати.*

Настала її черга прощатись. Опісля його понесуть на кремацію. Я поглянула на його лице ще раз, востаннє. Подумала: «Я більше ніколи тебе не побачу». До цього я не була готова. Я кліпнула і торкнулася своїх грудей. Тоді воно й сталося... коли я торкнулася своїх грудей. Попервах це скидалося на лоскіт, від якого свербіло. Невдовзі це виросло у щось більше.

Що завзятіше я намагалася встати, то більше воно посилювалось і то далі розросталася моя скорбота. «Його не можна забирати, — гарячково подумала я. — В його кузні лишається так багато металу. Він не закінчив своєї роботи!» Це відчуття повністю охопило мої груди та розійшлося променями по всьому тілу. Я згорбила плечі, щоб його стримати. Тоді заходилася витягувати його з людей довкола себе. Здрігнулася і скреготнула зубами. Мене наповнював гнів. «Ох, тільки не тут! — подумала я. — Не на татовій церемонії!» Життя не давало мені спокою достатньо надовго, щоб я бодай оплакала свого померлого батька.

За мною припинилися стогони. Тільки й було чути, що легенький вітерець. Це було відверто моторошно. Піді мною, в землі чи, може, деінде, щось з'явилося. Раптом мене вдарило болісними почуттями до тата, які плекали всі довкола мене.

Я несвідомо поклала долоню йому на руку. Люди закричали. Я не повернулася. Я була надто зосереджена на тому, що мала зробити. Мене ніхто не намагався відтягнути. Мене ніхто не торкався. Дядька моєї подруги Люю якимось ударило блискавкою під час незвичної для сухого сезону бурі унґва. Він вижив, але без упину торочив про те, як воно було — відчувати жахливий дроз ізсередини. Саме так я почувалася зараз.

Я нажахано охнула. Я не могла прибрати пальців із татової руки. Вони злилися з ним. Шкіра пісочного кольору в мене на долоні плавно перетікала в його сіро-брунатну шкіру. З'явився горбок змішаної плоті.

Я закричала.

Крик застряг у мене в горлі, і я закашляла. Тоді витріщилася. Татові груди неквапливо рухалися вгору та вниз, вгору та вниз... він дихав! Я одночасно відчула відразу й відчайдушну надію. Глибоко вдихнула і скрикнула:

— Живи, тату! Живи!

На мої зап'ястки опустилася пара рук. Я точно знала, чиї це руки. Один його палець був зламаний і перев'язаний. Якщо він не прибере від мене руки, я завдам йому значно страшнішого болю, ніж п'ять днів тому.

— Он'єсонву, — промовив Аро мені на вухо й хутко прибрав руки з моїх зап'ястків. Ох, як же я його ненавиділа. Але послухала.

— Він пішов, — сказав Аро. — Відпусти, щоб ми всі змогли від цього звільнитися.

Чомусь... я так і зробила. Відпустила тата.

Довкола знову запала мертва тиша.

Неначе світ на мить опинився під водою.

Тоді сила, що накопичилася всередині мене, вирвалася. Мені здуло з голови покривало, і звільнені коси полетіли назад. Усіх і все — Аро, мою матір, рідних, друзів, знайомих, незнайомих, стіл із їжею, п'ятдесят бульб ямсу, тринадцять великих плодів баобаба, п'ятьох корів, десятиох кіз, тридцятьох курей і купу піску — відкинуло назад. У місті на тридцять секунд вимкнулася електрика; згодом із будинків доведеться вимітати пісок, а комп'ютери, пошкоджені пилом, понесуть на ремонт.

Знову та підводна тиша.

Я поглянула на свою долоню. Коли спробувала відірвати її від холодної, нерухомої, мертвої руки тата, почулося, наче щось луцить, наче відходить слабенький клей. Від моєї долоні на татовій руці зостався обрис із висохлого слизу. Я потерла пальцями об пальці. Між ними потріскалося

й відлущилося ще трохи цієї речовини. Я поглянула на тата ще раз. А тоді впала на бік і знепритомніла.

То було чотири роки тому. Тепер поглянь на мене. Тут знають, що в усьому винна я. Хочуть побачити мою кров, хочуть змусити мене страждати, а потім хочуть мене вбити. Хоч що станеться після цього... дозволь мені зупинитися.

Сьогодні ти хочеш знати, як я стала такою, яка є. Ти хочеш знати, як я до цього дійшла... Це довга історія. Але я тобі розповім... Я тобі розповім. Якщо ти віриш у те, що кажуть про мене інші, ти дурень. Я розповідаю тобі свою історію на противагу всім цим побрехенькам. На щастя, в цьому твоєму ноутбучі поміститься навіть моя довга оповідь.

У мене є два дні. Сподіваюся, їх вистачить. Усе це скоро вийде мені боком.

Мати назвала мене Оньесонву. Це означає «Хто боїться смерті?» Вона нарекла мене влучно. Я народилася двадцять років тому, під час лихоліття. За іронією долі, виросла я далеко від усіх убивств...

РОЗДІЛ 2

ТАТО

Всякий може зрозуміти, що я – дитина від зґвалтування, лише поглянувши на мене. Але тато, вперше мене побачивши, геть не звернув на це уваги. Він – єдина людина, крім моєї матері, про яку я можу сказати, що вона полюбила мене з першого погляду. Почасти саме тому мені було так важко його відпустити, коли він помер.

Саме я обрала тата для своєї матері. Мені було шість років.

Ми з матір'ю нещодавно прийшли до Джвагіра. До цього ми були пустельними кочівницями. Яюсь, коли ми блукали пустелею, мати зупинилася, ніби почувши інший голос. У неї часто бували такі дивацтва: вона мовби розмовляла з кимось, але не зі мною. Тоді вона сказала:

— Тобі час іти до школи.

Я була ще надто малою, щоби зрозуміти її справжні мотиви. У пустелі я почувалася цілком щасливою, але невдовзі після того, як ми прибули до міста Джвагіра, моїм ігровим майданчиком став місцевий ринок.

За перші кілька днів мати продала більшість своїх кактусових десертів, щоб швидко заробити. У Джвагірі кактусові десерти були цінніші за гроші. Це був смачний делікатес. Моя мати самотужки навчилася його виробляти. Вона, певно, завжди мала намір повернутися до цивілізації.

За кілька тижнів вона висадила шматочки кактуса, які зберегла, і поставила ятку. Я допомагала їй як могла. Носила та розкладала речі, а також закликала покупців. За це вона щодня виділяла мені годину вільного часу на блукання. У пустелі ясними днями я наважувалася відходити від матері на милю з лишком. Я ніколи не губилася. Тож ринок для мене був малий. Однак там було на що подивитись, а халепа могла чигати за кожним рогом.

Я була щасливою дитиною. Коли я проходила, люди невдоволено прицмокували, бурчали й відводили очі. Та мені було байдуже. Треба ж було ганятися за курми та свійськими лисами, презирливо презиратися з іншими дітьми, спостерігати за суперечками. Пісок на землі часом бував мокрим від розлитого верблюжого молока; також він бував маслянистим і пахучим від ароматичної олії з переповнених пляшечок, яка змішувалася з попелом від пахоців і часто липнула до верблюжого, коров'ячого чи лисячого гною. Тутешній пісок був дуже забруднений, тоді як у пустелі видавався неторканим.

На той час, коли я знайшла тата, ми прожили у Джвагірі всього кілька місяців. Того доленосного дня було спекотно й сонячно. Я пішла від матері, взявши з собою чашку води. Найперше мені захотілося піти до найдивнішої будівлі Джвагіра – Дому Осугбо. Мене завжди щось вабило до цієї великої квадратної будівлі. Вона, прикрашена дивними фігурами та символами, була найвищою спорудою у Джвагірі, а також єдиною повністю збудованою з каменю.

— Колись я туди зайду, — сказала я, пильно дивлячись на неї. — Але не сьогодні.

Я відійшла далі від ринку та опинилася в районі, якого ще не досліджувала. У магазині електроніки продавали потворні відновлені комп'ютери. То були невеликі чорні та сірі прилади з оголеними материнськими платами та потрісканими корпусами. Я замислилася: може, вони й на дотик такі огидні, як на вигляд? Мені ще не довелося торкатися комп'ютера. Я потягнулася до одного з них.

— Та!¹ — вигукнув власник із-за рундука. — Не чіпай!

Я відпила трохи води й пішла далі.

Врешті-решт ноги принесли мене до печери, повної вогню та шуму. Парадні двері тієї білої цегляної будівлі стояли відчинені. Всередині було темно — лише вряди-годи спалахувало вогненно-червоне світло. З приміщення, наче із роззявленої пащі чудовиська, виходив жар, гарячіший за вітерець. На фасаді будівлі висіла чимала вивіска:

КУЗНЯ ОГУНДИМУ — БРОНЗИ НЕ ЗЖЕРТИ БІЛИМ
МУРАХАМ, ЗАЛІЗА НЕ ЇДЯТЬ ЧЕРВИ

Я примружилася й розгледіла всередині високого, дуже мускулистого чоловіка. На його смаглявій лискучій шкірі темніла сажа. «Схожий на якогось героя з Великої Книги», — подумала я. На руках він мав рукавиці, сплетені з тонких металевих ниток, а на його обличчі були міцно закріплені чорні захисні окуляри. Він, роздувши ніздрі, бив по вогню великим молотом. На його велетенських руках із кожним ударом грали м'язи. Він міг би бути сином Огун, богині металу. У його руках було видно велику радість. «Але він, здається, дуже хоче пити», — подумала я. Уявила собі, як палає його горло, повне попелу. Чашка води досі була при мені. Вона була наполовину повною. Я зайшла до його кузні.

¹ Та — вигук з мови гауса, що приблизно відповідає українському «стій», «стоп». (Тут і далі прим. пер.)

Всередині було ще спекотніше. Однак я виросла в пустелі. Я звикла до крайньої спеки та холоду. Я насторожено стежила, як з металу, по якому він б'є, розсипаються іскри. А тоді якомога поштивіше сказала:

— Ого¹, у мене для вас є вода.

Мій голос його наполохав. А побачивши, що в кузні стоїть довготелеса маленька дівчинка з тих, кого люди зуть еву, він наполохався ще більше. Він підняв захисні окуляри. Шкіра довкола його очей, там, куди не падала сажа, мала приблизно такий колір, як і темно-брунатна шкіра моєї матері. «Білки його очей страшенно білі як на людину, що весь день дивиться на вогонь», — подумала я.

— Дитино, тобі тут не місце, — сказав він. Я відступила. Голос у нього був лункий. Звучний. Якби ця людина заговорила в пустелі, її б почули тварини за багато миль.

— Тут не так уже й жарко, — сказала я. Простягнула йому воду.

— Ось, — я підійшла ближче, гостро усвідомлюючи, хто я така. Я була вдягнена в зелену сукню, яку мені пошила мати. Матерія, хоч і легка, але вкривала мене повністю, аж до щиколоток і зап'ястків. Вона була б рада закрити мені лице покривалом, але не наважувалася.

Це було дивно. Здебільшого мене цуралися, тому що я була еву. Але часом довкола мене збиралася юрба жінок.

— Але ж її шкіра... — казали вони одна одній, ніколи не звертаючись безпосередньо до мене. — Вона така гладенька й ніжна. На вигляд — майже як верблюже молоко.

— А волосся в неї дивовижно пишне, схоже на хмарку з висушеної трави.

— Очі в неї — як у пустельної кішки.

— Ані творить з потворності дивну вроду.

— Можливо, до свого Одинадцятого ритуалу вона стане вродливою.

— А нащо їй його проходити? Її ж ніхто не візьме заміж.

¹ Ога — пан (мова йоруба).

А тоді – сміх.

На ринку чоловіки пробували мене вхопити, але я завжди була швидша та вміла дряпатися. Навчилася в пустельних котів. Усе це збивало з пантелику мій шестирічний розум. Тепер, стоячи перед ковалем, я боялася, що він теж оцінить мої потворні риси як дивовижно чарівливі.

Я простягнула йому чашку. Він узяв її й почав довго, жадібно пити, втягуючи кожную краплинку. Я була висока як на свій вік, але й він був високий як на свій. Побачити усмішку на його обличчі я змогла, лише відкинувши голову назад. Він протяжно й полегшено зітхнув і віддав мені чашку.

– Добра вода, – сказав він і повернувся до свого ковадла. – Ти надто висока і вже точно надто смілива, щоб бути водяним духом.

Я всміхнулась і сказала:

– Мене звати Оньесонву Убайд. А вас, ого?

– Фаділь Огундіму, – відповів він і поглянув на свої руки в рукавичках. – Я б потиснув тобі руку, Оньесонву, але рукавиці в мене розпечені.

– То пусте, ого, – сказала я. – Ви ж коваль!

Він кивнув.

– Як і мій батько, його батько, його батько і до нього.

– Ми з матір'ю всього кілька місяців як сюди дісталися, – бовкнула я. Аж тут усвідомила, що вже вечоріє. – Ой. Мені час іти, ого Огундіму!

– Дякую за воду, – сказав він. – Ти правильно подумала. Я хотів пити.

Після того я ходила до нього часто. Він став моїм найкращим і єдиним другом. Якби моя мати знала, що я воджуся з чужим чоловіком, вона б побила мене й на кілька тижнів позбавила вільного часу. Учень коваля, чоловік на ім'я Джі, ненавидів мене й показував це, шкірячись з огидою щоразу, коли мене бачив, ніби я була хворою дикою твариною.

– Не зважай на Джі, – порадив коваль. – З металом він справляється добре, але уяви йому не вистачає. Прости йому. Він примітивний.

— А ви вважаєте, що в мене лихий вигляд? — спитала я.
— Ти прекрасна, — всміхнувся він у відповідь. — Те, як дитину було зачато, — не її провина і не її тягар.

Я не знала, що означає слово «зачато», а питати не стала. Він назвав мене прекрасною, і я не хотіла, щоб він узяв свої слова назад. На щастя, Джі зазвичай приходив пізно, коли ставало прохолодніше.

Невдовзі я почала розповідати ковалеві про своє життя в пустелі. Я була надто юна, щоби знати, що маю тримати такі дражливі відомості при собі. Я не розуміла, що моє минуле, саме моє існування — дражлива тема. Він, своєю чергою, розповів мені дещо про метал — скажімо, який метал легко піддається теплу, а який — ні.

— Якою була ваша дружина? — якось запитала я. Насправді це я просто патякала, аби не мовчки. Мене більше цікавив невеликий стосик хліба, який він мені купив.

— Нджері. Вона була чорношкіра, — сказав він і обхопив одне стегно обома великими руками. — А ще мала дуже сильні ноги. Вона була наїзницею, брала участь у перегонах на верблюдах.

Я проковтнула хліб, який жувала.

— Справді? — вигукнула я.

— Кажали, що вона тримається на верблюдах завдяки ногам, але я знав правду. Вона також мала певний дар.

— Який дар? — запитала я, нахилившись уперед. — Вона вміла проходити крізь стіни? Літати? Їсти скло? Обертатися на жука?

Коваль засміявся.

— Ти дуже багато читаєш, — сказав він.

— Я двічі прочитала Велику Книгу! — похвалилася я.

— Це вражає, — промовив він. — Що ж, моя Нджері вміла розмовляти з верблюдами. Розмовляти з верблюдами — це чоловіча робота, тож вона обрала замість цього перегони на верблюдах. І Нджері не просто змагалася в перегонах. Вона в них *перемагала*. Ми познайомилися підлітками. Одружилися, коли нам було по двадцять.

– Який у неї був голос? – запитала я.

– О, її голос був бентежний і прекрасний, – сказав він.

Тут я спантеличено насупилася.

– Вона була дуже гучна, – пояснив він і взяв шматочок мого хліба. – Вона дуже багато сміялася, коли раділа, і дуже багато кричала, коли дратувалася. Розумієш?

Я кивнула.

– Якийсь час ми були щасливі, – сказав він і зупинився.

Я стала чекати, коли він продовжить. Знала, що зараз буде найгірше. Коли ж він просто витріщився на свій шматочок хліба, я сказала:

– Ну? Що було далі? Вона вас образила?

Він реготнув, і я зраділа, хоч і питала всерйоз.

– Ні, ні, – відповів він. – У день найшвидших перегонів у її житті сталося дещо жахливе. Це треба було бачити, Онъесонву. Це був фінал перегонів на честь свята дощу. Вона вже перемагала в цих перегонах, але того дня збиралася побити світовий рекорд швидкості на дистанції в півмилі.

Він зупинився.

– Я був на фінішній прямій. Ми всі там були. Земля ще лишалася слизькою після сильного дощу, який пройшов уночі. Перегони треба було проводити в якийсь інший день. Її верблюд наближався, біг так, що в нього аж ноги підгиналися. Він біг так швидко, як ще не біг жоден верблюд. – Коваль заплющив очі. – Зробив один неправильний крок і... впав. – У нього урвався голос. – Кінець кінцем Нджері погубили саме сильні ноги. Вони втрималися, коли верблюд упав, і він розчавив її своєю вагою.

Я охнула й затиснула рота руками.

– Якби вона впала з верблюда, то вижила б. Ми прожили у шлюбі всього три місяці. – Він зітхнув. – Верблюд, на якому вона їхала, відмовився йти від неї. Він повсюди ходив за її тілом. За кілька днів після її кремації верблюд помер від туги. Верблюди повсюди плювалися та стогнали ще кілька тижнів.

Він знову надягнув рукавиці й повернувся до ковадла. Розмова скінчилася.

Минали місяці. Я й далі ходила до нього раз на кілька тижнів. Я знала, що випробовую долю з мою матір'ю. Але вважала, що тут варто ризикувати. Якось він запитав, як у мене справи.

— Нормально, — відповіла я. — Про вас учора говорила одна пані. Сказала, що ви — найвидатніший коваль усіх часів і що якийсь Осугбо добре вам платить. Це йому належить Дім Осугбо? Я завжди хотіла туди зайти.

— Осугбо — не людина, — відповів він, оглядаючи шматкутого заліза. — Це група джвагірських старійшин, які підтримують лад, голови нашого уряду.

— О, — сказала я, не знаючи й не бажаючи знати, що означає слово «уряд».

— Як твоя мати? — запитав він.

— Добре.

— Я хочу з нею познайомитися.

Я затамувала подих і насупилася. Якщо вона довідається про нього, я отримаю найстрашнішого прочухана в житті, а тоді втрачу єдиного друга. «Нащо йому з нею знайомитися?» — замислилася я, раптом відчувши, що сильно ревную матір. Але як мені перешкодити їхньому знайомству? Я закусила губу і з великою неохотою сказала:

— Гаразд.

На превеликий жаль для мене, він прийшов до нашого намету того ж вечора. Та все ж таки він мав приголомшливий вигляд у довгих білих вільних штанах і білому кафтані¹. На голові в нього було біле покривало. Повністю вдягнутись у біле означало показати себе дуже скромною людиною. Зазвичай так робили жінки. Якщо ж так робив чоловік, то це був дуже незвичний випадок. Він знав, що до моєї матері слід підходити обережно.

Попервах моя мати боялась і сердилася на нього. Коли він розповів їй про свою дружбу зі мною, вона так сильно

¹ Кафтан — вільний, подібний до туніки верхній одяг, популярний у Західній Африці.

ляснула мене по сідницях, що я втекла і проплакала кілька годин. Однак менш ніж за місяць тато і моя мати одружилися. Наступного дня після весілля ми з матір'ю переїхали до нього жити. Після цього все мало бути ідеально. П'ять років нам було добре. А тоді почалися дива.

РОЗДІЛ 3

ПЕРЕРВАНА РОЗМОВА

Тато був тим, що тримало мене з матір'ю у Джвагірі. Але я все одно врешті-решт опинилася б тут, навіть якби він був живий. Я взагалі не мала *залишатись* у Джвагірі. Я була надто неспокійною, і мною керувало дещо інше. Від мене були проблеми з моменту мого зачаття. Я була чорною плямою. Отрутою. Це дійшло до мене, коли мені сповнилося одинадцять років. Коли зі мною сталося дещо дивне. Цей випадок змусив матір нарешті розповісти мені мою огидну історію.

Був вечір, швидко наближалася гроза. Я стояла в задніх дверях і дивилася, як вона насувається, аж тут у материному садку просто в мене перед носом великий орел напав на горобця. Орел повалив горобчика на землю й полетів із ним геть. Із тіла пташинки впало три скривавлених брунатних пір'їнки. Вони приземлилися серед материних помідорів. Коли я підійшла й узяла одну пір'їну, загуркотів грім. Я потерла кров між пальцями. Чому я це зробила, не знаю.

Вона була липка. А її мідний запах обпалив мені ніздрі так, ніби я вся була нею вкрита. Я чомусь схилила голову набік, слухаючи й відчуваючи. «Тут щось коїться», – подумала я. Небо потемніло. Вітер посилювався. Він приніс... інший запах. Дивний запах, який я відтоді навчилася впізнавати, але ніколи не зумію описати.

Що більше я вдихала цей запах, то більше у мене в голові щось коїлося. Я подумала, чи не забігти мені всередину, але не хотіла заносити це до хати, хоч що то було. Далі я вже

не могла рухатися навіть за власним бажанням. Щось задизжчало, потім стало боляче. Я заплющила очі.

У моїй голові були двері, двері зі сталі, з дерева, з каменю. Біль з'явився через те, що ці двері прочинялися. Крізь них проходило гаряче повітря. Моє тіло стало якимось дивним – з кожним моїм рухом ніби щось розбивалося. Я впала на коліна й виблювала. Всі м'язи у моєму тілі скрутило. А тоді я перестала існувати. Нічого з того часу не пам'ятаю. Навіть темряви.

Це було жахливо.

Далі я застрягла високо на гілках велетенського дерева іроко, що росло в центрі міста. Я була гола. Йшов дощ. Приниження і спантеличення постійно супроводжували мене в дитинстві. Хіба дивно, що гнів ніколи за ними не барився?

Я затамувала подих, щоб не захлипати від шоку та страху. Гілляка, за яку я трималася, була слизька. А ще я не могла позбутися відчуття, ніби щойно вмерла наглою смертю й повернулася до життя. Але тоді це не мало значення. Як же мені злізти?

– Стрибай! – крикнув хтось.

Унизу стояли мій батько і якийсь хлопчина, що тримав над головою кошик. Я скреготнула зубами і вчепилася в гілку ще сильніше, розгнівана і знічена.

Тато витягнув руки.

– Стрибай! – крикнув він.

Я завагалася, думаючи: «Не хочу вмирати знову». Пхинькнула. Щоб уникнути подальших думок, я стрибнула. Ми з татом повалилися на мокру землю, вкриту плодами іроко. Я сяк-так піднялась і притиснулася до нього, намагаючись сховатись, а він зняв із себе сорочку. Я швидко накинула її на себе. Завдяки дощу добре відчувався гіркий запах розчавлених плодів. Вивести зі шкіри цей запах і пурпурові плями ми зможемо, лише добре скупавшись. Татів одяг було зіпсовано. Я роззирнулася довкола. Хлопчина зник.

Тато взяв мене за руку, і ми мовчки пішли додому, вражені. Плентаючись крізь дощ, я ледве тримала очі розплющеними.

Я була страшенно виснажена. Додому ми добиралися не-
наче цілу вічність. «Я що, так далеко зайшла? – подумало-
ся мені. – Що... як?» Опинившись удома, я зупинила тата бі-
ля дверей.

– Що сталося? – нарешті запитала я. – Звідки ти знав, де
мене знайти?

– Поки що тебе треба просто висушити, – заспокійливо
промовив він.

Коли ми відчинили двері, до нас підбігла мати. Я наполя-
гла на тому, що в мене все добре, але це було не так. Я знову
провалювалась у забуття. Я попростувала до своєї кімнати.

– Хай іде, – сказав матері тато.

Я заповзла в ліжку й тепер уже провалилася в нормаль-
ний глибокий сон.

– Вставай, – прошепотіла мати. Минуло кілька годин.
У мене злиплись очі й боліло все тіло. Я повільно сіла, тру-
чи собі обличчя. Мати підсунула свій стілець ближче до мо-
го ліжка.

– Не знаю, що з тобою сталося, – сказала вона. Але при-
цьому відвела від мене погляд. Навіть тоді я замислилася,
чи правду вона каже.

– Я теж не знаю, мамо, – відповіла я. Зітхнула, розтира-
ючи зболілі руки та ноги. Моя шкіра ще пахла плодами де-
рева іроко.

Вона взяла мене за руки.

– Я розповім це тобі лише один раз – зараз. – Вона, зава-
гавшись, хитнула головою і сказала сама до себе: – О Ані, їй
же тільки одинадцять років. – Тоді вона схилила голову на-
бік і я впізнала її погляд. Мати знову дивилася так, наче до
чогось прислухалася. Шумно зітхнувши, вона кивнула.

– Мамо, що...

– Сонце було високо в небі, – промовила вона тихим го-
лосом. – Воно освітлювало все. Тоді вони і прийшли. Коли
більшість жінок, ті, які були старші п'ятнадцяти, вели Роз-
мову в пустелі. Мені було років двадцять...

Бойовики нуру чекали на це усамітнення – чекали, коли жінки океке підуть у пустелю і залишаться там на сім днів, щоб ушанувати богиню Ані. «Океке» означає «створені». Люди океке мають шкіру кольору ночі, тому що їх було створено раніше за день. Вони були перші. Згодом, коли відбулося вже багато, з'явилися нуру. Вони прийшли з зірок і саме тому мають шкіру кольору сонця.

Про ці назви, напевне, домовилися в мирні часи, бо було добре відомо: океке народилися, щоб бути рабами нуру. Колісь давно, в епоху Давньої Африки, вони зробили щось жахливе і змусили Ані обтяжити їх цим обов'язком. Так написано у Великій Книзі.

Наджіба, хоч і жила з чоловіком у маленькому селі океке, де рабів не було, знала своє місце. Якби вона (та й усі інші мешканці її села) жила усього за п'ятнадцять миль на схід, у Королівстві Семи Рік, де могла б мати більше, вона б усе життя служила нуру.

Більшість дотримувалася старого прислів'я: «Дурна та змія, що мріє стати ящіркою». Але якось, за тридцять років до того, група чоловіків і жінок океке з міста Зіна його відкинули. Їм обридло. Вони повстали – почали бунтувати, вимагати й відмовлятися. Їхня пристрасть поширилася в сусідніх містах і селах Семиріччя. Ці океке дорого заплатили за честолубство. Заплатили всі, як завжди буває під час генциду. Відтоді це періодично повторювалося. Тих бунтівних океке, які уникали винищення, гнали на Схід.

Наджіба опустила голову на пісок, заплющивши очі та звернувши увагу всередину себе. Розмовляючи з Ані, вона всміхалася. Десятирічною вона почала подорожувати соляними шляхами разом з батьком і братами, які торгували сіллю. Тоді вона й полюбила відкриту пустелю. А ще вона завжди обожнювала мандри. Вона всміхнулася ширше й занурила голову в пісок іще глибше, не зважаючи на звуки жіночих молитов довкола себе.

Наджіба розповідала Ані, як вони з чоловіком кілька днів тому сиділи ввечері надворі та побачили, як з неба падають

п'ять зірок. Як кажуть, скільки зірок у падінні побачать дружина та чоловік, стільки дітей у них буде. Вона засміялася собі під носа. Вона й гадки не мала, що після цього дуже довго не сміятиметься.

— Ми маємо небагато, але мій батько б цим пишався, — проказала Наджіба глибоким голосом. — Ми маємо будинок, у який весь час проникає пісок. Свій комп'ютер ми купили вже старим. Наша вловна станція збирає з хмар аж удвічі менше води, ніж має. Знову почалися вбивства, та ще й недалеко. Дітей ми ще не маємо. Але ми щасливі. І я дякую тобі...

Замурчали скутери. Вона підняла голову. Їх було чимало, і кожен — із жовтогарячим прапором на спинці сидіння. Скутерів, вочевидь, було щонайменше сорок. Наджібу та її групу відділяло від села кілька миль. Вони пішли чотири дні тому, при цьому пили воду та їли тільки хліб. Тож вони були не лише самі, а ще й слабкі. Вона точно знала, що це за люди. «Звідки вони знали, де нас знайти?» — подумала вона. Пустеля замела їхні сліди кілька днів тому.

Нарешті ненависть дісталася її домівки. Її село було тихим місцем, де хати зовсім малі, але добре збудовані, ринок — невеликий, але з добрим запасом товарів, а найвищою подією було весілля. Це було миле, нешкідливе місце, сховане лінивими пальмами. Було дотепер.

Скутери об'їжджали жінок колами, а Наджіба тим часом озирнулася на рідне село. Вона застогнала так, ніби її вдарили в живіт. У небо здіймався чорний дим. Богиня Ані не потурбувалася сказати жінкам, що вони ось-ось помруть. Що, поки вони ховають голови в піску, їхніх дітей, чоловіків, родичів, які лишилися вдома, вбивають, а їхні оселі палять.

На кожному скутері їхало по чоловікові, а на кількох із чоловіками сиділи жінки. Вони ховали сонячні обличчя за жовтогарячими покривалами. Їхній дорогий військовий стрій — штани та футболки пісочного кольору, а також шкіряні чоботи, — мабуть, був оброблений термічним гелем, щоб не нагрівався на сонці. Витріщившись на дим і вставши з роззявленим ротом, Наджіба згадала, що її чоловік завжди

хотів собі термічного гелю для одягу, коли працював на пальмах. Гель ніколи не був йому по грошах. «І ніколи не буде», – подумалося їй.

Жінки океке закричали та побігли хто куди. Наджіба закричала так голосно, що з її легень начисто вилетіло повітря, а тоді відчула, як у глибині її горлянки щось слабшає. Згодом вона збагне, що так її назавжди покинув голос. Вона побігла у протилежному до села напрямку. Але нуру оточили їх великим колом і знову зігнали разом, наче диких верблюдів. Жінки океке зіщулилися, їхня довга одіж барвінкового кольору затріпотіла від вітерцю. Чоловіки нуру злізли зі скутерів, за ними – жінки нуру. Вони підійшли ближче. Тоді й почалося гвалтування.

Усіх жінок океке, і молодих, і зрілих, і старих, було згвалтовано. Неодноразово. Ті чоловіки не стомлювалися – вони ніби були зачаровані. Розрядившись в одну жінку, вони віддавали наступним ще більше. Гвалтуючи, вони співали. Жінки нуру, які приїхали з ними, сміялися, тицяли пальцями й теж співали. Вони співали спільною мовою сіпо, щоб їх розуміли жінки океке.

*Кров океке тече як водиця,
Ми грабуєм їх і ганьбим їхніх предків.
Б'єм від душі ми їх усіх
І женемо з земель чужих.
А що в нас сила Ані є,
То ми на порох вас зітрем.
Потворні брудні раби, Ані нарешті вас знищила!*

Наджібі дісталось найгірше. Інших жінок океке били і гвалтували, а тоді їхні насильники йшли далі, даючи їм перепочити якусь мить. А чоловік, який заволодів Наджібою, лишився з нею, і з цього не сміялася, спостерігаючи, жодна жінка нуру. Він був високий і сильний, як бик. Як тварина. Покривало приховувало його обличчя, але не його лють.

Він схопив Наджібу за пишні чорні коси й відтягнув на кілька футів від інших. Вона спробувала підвестись і тікати, але він кинувся на неї занадто швидко. Побачивши його ніж, блискучий і гострий, вона перестала битися. Він засміявся й розрізав тим ножем їй одяг. Вона вдивилася в його очі — єдину частину ворожого обличчя, яку бачила. У них, золота-во-карих і злих, посмикувалися кутики.

Стримуючи її, він витягнув із кишені прилад у формі монети й поклав біля неї. За допомогою таких приладів люди стежили за часом і погодою, зберігали файл Великої Книги. У цьому приладі був записний механізм. Піднявшись, крихітне чорне очко його камери клацнуло, задзижчало й почало записувати. Чоловік заспівав і встромив ножа в пісок біля Наджібиної голови. На його колодку сіли двоє великих чорних жуків.

Він розсунув їй ноги і, не припиняючи співу, вдерся у неї. А між піснями він вимовляв незрозумілі їй слова мовою нуру. Розпалені, колючі, сердиті слова. За якийсь час у Наджібі закипів гнів і вона плюнула в нього й загарчала йому у відповідь. Він схопив її за шию, взявся за ніж і наставив його вістря на її ліве око так, що вона знову завмерла. Тоді він заспівав іще голосніше і вдерся в неї ще глибше.

Врешті-решт Наджіба захолола, потім зааніміла, а тоді — затихла. Вона перетворилася на два ока, які стежили за тим, що відбувалося. Певною мірою вона завжди була такою. Дитиною вона впала з дерева і зламала руку. Вона спокійно піднялася попри біль, пішла від переляканих друзів, прийшла додому й розшукала матір, яка відвела її до подруги, що вміла вправляти зламані кістки. Наджіба завжди дратувала батька незвичною поведінкою, коли її били за бешкети. Хоч як сильно він її шльопав, вона не видавала ані звуку.

«Алусі цієї дитини не має сорому!» — завжди казав він її матері. Але у звичному для себе доброму настрої батько хвалив цей бік Наджіби, часто кажучи: «Хай твій алусі мандрує, дочко. Побач те, що можеш побачити!»

Тепер заявив про себе її алусі, безтілесна її частина, здатна притлумлювати біль і спостерігати. Її розум фіксував по-

дії, як прилад того чоловіка. Фіксував кожну деталь. Її розум помітив: коли цей чоловік співає, голос у нього гарний, незважаючи на те, про що він співає.

Це тривало години зо дві, хоча Наджібі здавалося, що минуло півтори доби. Їй запам'яталося, що вона бачила, як сонце перетнуло небо, зайшло і знову зійшло. Важливо тут одне: це тривало довго. Нуру співали, сміялися, гвалтували, а декілька разів і вбили. Потім вони поїхали. Наджіба лежала на спині розхристана, з виставленим на сонце животом, побитим і в синцях. Прислухавшись (може, хтось дихає, стогне, плаче?), вона якийсь час не чула нічого. Добре.

А тоді вона почула крик Амаки:

– Вставай!

Амака була на двадцять років старша за Наджібу. Вона була сильна й часто ставала голосом жіноцтва в її селі.

– Вставайте, всі! – вигукнула Амака й заточилася. – Підійом!

Вона підійшла до кожної жінки, копаючи їх.

– Ми пропали, але якщо ще дихаємо, помирати тут не будемо.

Амака копала жінок у стегна й тягнула їх за руки, а Наджіба слухала й не рухалася. Вона сподівалася досить добре прикинутися мертвою, щоб обдурити Амаку. Вона знала, що її чоловік загинув, а якщо й ні, то він більше ніколи її не торкнеться.

Чоловіки нуру, та й їхні жінки, зробили те, що зробили, не лише для того, щоб помучити та осоромити. Вони хотіли створити дітей-еву. Такі діти – не діти забороненого кохання нуру та океке й не ноа, безбарвні від народження океке. Еву – це діти насильства.

Жінка океке *нізачо* не вб'є дитину, що в ній зародилася. Щоби зберегти життя дитині у своєму лоні, вона піде навіть проти власного чоловіка. Однак звичай твердить, що дитина є дітям свого батька. Ці нуру посіяли отруту. Жінка океке, народивши дитину-еву, ставала пов'язаною через дитину з нуру. Нуру прагнули знищувати родини океке в самісінькому

корені. Цей їхній жорстокий задум Наджібу не цікавив. У ній не зародилася дитина. Їй хотілося лише померти. Коли до неї добралася Амака, Наджіба закашляла від одного-єдиного копняка.

– Тобі мене не обдурити, Наджібо. Вставай, – сказала Амака.

Лівий бік обличчя Амаки був синьо-бузковим. Ліве око в неї розпухло й закрилося.

– Чому? – промовила Наджіба своїм новим безсилим голосом.

– Тому що ми так *робимо*. – Амака простягнула руку.

Наджіба відвернулася.

– Дай мені закінчити вмирати. Дітей я не маю. Так буде найкраще.

Наджіба відчула важкість у лоні. Якщо вона підведеться, усе влите в неї сім'я вихлюпається. Вона похлинулася від цієї думки, а тоді повернула голову набік і її вивернуло – що правда, марно. Коли її шлунок заспокоївся, Амака ще нікуди не поділася. Вона плюнула на землю біля Наджіби. Слинка була червоною від крові. Амака спробувала підняти Наджібу. Наджіба відчула різкий біль у череві, але її тіло з її ж волі залишилося безвільним і важким. Врешті-решт Амака, роздратувавшись, відпустила Наджібину руку, знову плюнула й пішла далі.

Жінки, які вирішили жити, сьак-так підвелись і пішли назад до села. Наджіба заплющила очі, відчуваючи, як з порізу в неї на лобі точиться кров. Невдовзі повернулася тиша. «Залишити це тіло буде легко», – подумала вона. Вона завжди дуже любила подорожувати.

Вона лежала там, доки її обличчя не згоріло на сонці. Смерть надходила повільніше, ніж їй хотілося. Вона розплющила очі й сіла. Її зір пристосовався до яскравого сонця лише за хвилину. Тоді ж вона побачила тіла й калюжі крові; пісок вбирив кров у себе так, ніби жінок було принесено в жертву пустелі. Вона поволі встала, підійшла до своєї торби й підняла її.

— Облиш мене, — сказала Тека кілька хвилин по тому, коли Наджіба її потрусила.

Тека одна лишалася живою серед п'яти тіл. Наджіба важко сіла біля неї. Потерла зболілу шкіру голови в тому місці, де її так грубо потягнув за волосся напасник. Вона поглянула на Теку. Її «кукурудзяні ряди»¹ були вкриті піском, а лице кривилося з кожним подихом. Наджіба повільно встала і спробувала зіп'яти Теку на ноги.

— Облиш мене, — повторила Тека, гнівно дивлячись на неї. Наджіба так і зробила.

Вона посунула назад, до села, йдучи в цьому напрямку суто за звичкою. Вона молила Ані послати щось таке, що її вб'є, — скажімо, лева або нових нуру. Але воля Ані була інакша.

Її село палало. Тілі домівки, сади було знищено, палахкотіли скутери. На вулиці лежали тіла. Багато з них були обпалені до невпізнанності. Під час таких набігів вояки нуру хапали найсильніших чоловіків океке, зв'язували, обливали керосином і підпальовали.

Наджіба не бачила нікого з чоловіків чи жінок нуру — ні мертвих, ні живих. Село, що нічого не чекало, не підозрювало, не хотіло знати, було легкою здобиччю. «Дурні», — подумала вона. На вулиці стогнали жінки. Ридали перед рідними оселями чоловіки. Вешталися спантелічені діти. Спека, що розходилася від сонця, підпалених будинків, скутерів і людей, була задушлива. Ще до заходу сонця почнеться нове переселення на схід.

Діставшись свого з чоловіком будинку, Наджіба тихо поклікала чоловіка. Тоді обмочилася. Сеча потекла та обпалила їй побиті до синців ноги. Половина будинку була у вогні. Їхній садок знищено дощенту. Але Ідріс, її чоловік, був поруч — сидів на землі, поклавши голову на руки.

— Ідрісе, — ще раз тихо промовила Наджіба.

¹ «Кукурудзяні ряди» — численні тоненькі кіски, що заплітаються дуже близько до голови.

«Я бачу привида, – подумала вона. – Вітер повіє і звіє його». Його обличчям не текла кров. І він був неушкоджений, хоча коліна його блакитних штанів були вкриті піском, а пахви блакитного кафтана потемніли від поту. Це був він, а не його привид. Наджібі захотілося сказати: «Ані милосердна», – але богиня такою не була. Аж ніяк. Оскільки, хоч Наджібин чоловік і вцілів, Ані вбила Наджібу, але водночас лишила її живою.

Побачивши її, Ідріс радісно скрикнув. Вони кинулися в обійми одне до одного і пробули в них кілька хвилин. Ідріс пах потом, тривогою, страхом і загибеллю. Чим пахла вона сама, було лячно подумати.

– Я – чоловік, але зміг хіба що схватись, як дитина, – сказав він їй на вухо. Поцілував її в шию. Вона заплющила очі, бажаючи, щоб Ані там-таки забила її на смерть.

– Так було найкраще, – прошепотіла Наджіба.

Тоді він відсторонився від неї, і Наджіба все зрозуміла.

– Дружино, – сказав він, дивлячись на її розірваний одяг. Було видно її лобкове волосся, вкриті синцями стегна, живіт. – Прикрийся! – сказав він і стулив поли її сукні. Його очі зволожилися.

– П-п-прикрийся, о!¹ – На його обличчі відобразився ще більший біль, і він узявся за бік. Відступив на крок. Іще раз, примружившись, глянув на Наджібу, а тоді захитав головою, ніби намагаючись щось відігнати. – Ні.

Наджібин чоловік відступав, виставивши руки перед собою, а вона просто стояла.

– Ні, – повторив він. Із його очей лилися сльози, але обличчя стало суворим.

Із застиглим лицем він провів Наджібу поглядом до підпаленого будинку. Всередині Наджіба не стала звертати уваги на жар і звуки будівлі, що тріщала, ляскала й умирала. Вона сумлінно зібрала кілька речей, гроші, які перед цим відклала, один горщик, їхню вловну станцію, портатив-

¹ «О» – універсальний вигук у нігерійській англійській; зазвичай додається наприкінці речення.

ну гру, яку багато років тому їй подарувала сестра, фотографію, на якій усміхався її чоловік, і полотняний мішечок солі. Сіль ставала в нагоді під час походів у пустелю. Єдина світлина її покійних батьків, яка в неї була, палала.

Наджіба вже не збиралася жити довго. На свій погляд, вона стала тим алусі, який, за словами її батька, завжди в ній жив, – пустельним духом, який любив відходити кудись далеко. Опинившись у селі, вона відчула надію, що її чоловік живий. Знайшовши його, вона відчула надію, що він буде інакший. Але вона була океке. Нащо їй плекати надії?

Вона могла вижити в пустелі. Цього її навчили щорічні усамітнення з жінками та мандрівки Соляним шляхом разом із батьком і братами. Вона вміла добувати питну воду, витягуючи з неба опади за допомогою вловної станції. Вміла ставити пастки на лисиць і зайців. Уміла знаходити яйця черепах, ящірок і змій. Знала, які кактуси їстівні. А позаяк вона вже була мертва, то не боялася.

Наджіба йшла та йшла, шукаючи, де б його дати своєму тілові померти. «За тиждень», – думала вона, отаборившись. «Завтра», – думала вона, плентаючись далі. Коли вона усвідомила, що вагітна, смерть перестала бути варіантом. Але в душі вона залишалася алусі, керувала своїм тілом і обслуговувала його так, як обходяться з комп'ютером. Вона йшла на схід, подалі від міст нуру, до безплідних земель, де жили вигнанці-океке. Уночі, лігши в наметі, вона чула ззовні голоси жінок нуру, їхні сміх та співи. Вона беззвучно кричала їм у відповідь – мовляв, хай прийдуть і доб'ють її, якщо можуть.

– Я повідриваю вам груди! – казала вона. – Я питиму вашу кров, і вона житиме ту, що зростає в мені!

Уві сні вона часто бачила, як поруч стоїть її чоловік Ідріс, збентежений і сумний. Ідріс щиро кохав її два роки. Вона прокидалася і згадувала, яким він був раніше, дивлячись на його світлину. За якийсь час це перестало допомагати.

Наджіба місяцями перебувала у невизначеному стані, а тим часом її живіт ріс і день пологів наближався. Не маючи чим зайнятися, вона сиділа та вдивлялася в порожнечу

перед собою. Інколи грала у свою портативну гру «Похмурі тіні», знов і знов перемагаючи в ній і щоразу здобуваючи вищий результат. Інколи вона розмовляла з дитиною в собі.

— Людський світ жорстокий, — казала Наджіба. — А пустеля прекрасна. Тут можуть спокійно жити алусі, ммуо, всі духи. Коли ти прийдеш, тобі тут теж дуже сподобається.

Вона кочувала — подорожувала у прохолодний час доби, уникаючи міст і сіл. Десь на четвертому місяці її вжалив за п'яту скорпіон. У неї болісно розпухла стопа, і довелося відлежати два дні. Але зрештою вона встала та пішла далі.

Коли у неї нарешті почалися пологи, Наджіба була змушена визнати: те, що вона казала собі всі ці місяці, не було правдою. Вона була не алусі, що скоро народить дитину-алусі. Вона була самотньою жінкою в пустелі. Вона лежала налякана у своєму наметі на тонкому килимку, вдягнена у зношену в пустелі нічну сорочку — єдиний предмет її одягу, у який влізало, розпухаючи, її тіло.

Тіло, яке вона нарешті визнала своїм, снувало план проти неї. Шалено стискаючись і розтягуючись, воно неначе билось з невидимим чудовиськом. Вона лаялася, кричала й напружувалася. «Якщо я помру тут, дитина помре самотою, — у відчай думала вона. — Жодна дитина не заслуговує на самотню смерть». Вона трималася. Вона зосередилася.

За годину жахливих переймів її алусі нарешті заступив її. Вона розслабилася, дала йому дорогу й почала стежити, дозволивши своєму тілу робити те, для чого воно було створене. За кілька годин з'явилася дитина. Наджіба могла заприсягтися, що дитина заверещала, ще навіть не вийшовши. Така сердита. Щойно дитина народилася, Наджіба зрозуміла, що вона не любитиме несподіванок і буде нетерплячою. Вона перерізала пуповину, зав'язала пуп і притиснула до грудей дитину. Дівчинку.

Колишучи її, Наджіба з жахом дивилася, як сама невпинно стікає кров'ю. Їй у голову постійно лізли образи: вона лежить у піску, а з неї витікає сім'я. Тепер, знову ставши людиною, вона втратила невразливість до цих спогадів. Вона

зусиллям волі прогнала їх і зосередилася на сердитій дитині в себе на руках.

Годину по тому, коли вона сиділа і кволо роздумувала, чи помере, спливши кров'ю, потік крові сповільнився, а потім зупинився. Вона заснула, тримаючи дитину. Прокинувшись, спромоглася встати. Здавалося, її нутрощі ладні були випасти із міжніжжя, але стояти вона могла. Наджіба придивилася до своєї дитини. Дівчинка мала її повні губи та високі вилиці, але при цьому й вузький прямий ніс незнайомої їй людини.

А її очі... ох, її очі. Вони були золотаво-карі, від нього. Здавалося, то він дивиться на неї через дитину. Шкіра та волосся немовляти мали дивний пісочний відтінок. Наджіба знала про це явище, характерне лише для насильницьки зачатих дітей. «Про це взагалі говориться у Великій Книзі?» Вона не знала напевне. Вона мало що звідти читала.

Люди з народу нуру мали жовто-брунатну шкіру, вузькі носи, тонкі губи та темне або чорне волосся, що скидалося на гриву добре доглянутого коня. Океке мали темно-брунатну шкіру, широкі ніздрі, повні губи та густе чорне волосся, схоже на овечу шкуру. Ніхто не знав, чому діти-еву завжди виглядають так, а не інакше. Вони не схожі ні на океке, ні на нуру й швидше подібні до пустельних духів. Характерне ластовиння з'явиться на щоках маляти лише за кілька місяців. Наджіба вдивилася в очі своєї дитини. Тоді притиснула губи до вуха немовляти й вимовила його ім'я.

— Оньєсонву, — сказала Наджіба ще раз. Воно було правильне. Їй хотілося крикнути це запитання в небеса: «Хто боїться смерті?» Але, на жаль, Наджіба не мала голосу й могла його лише прошепотіти. «Колись Оньєсонву вимовить своє ім'я правильно», — подумала вона.

Наджіба повільно підійшла до своєї вловної станції та підключила до неї великий бурдюк для води. Ввімкнула прилад. Він видав гучне «вжух» і, як зазвичай, хутко нагнав прохолоди. Оньєсонву різко прокинулась і заплакала. Наджіба всміхнулася. Помивши Оньєсонву, вона помилася сама. Тоді попила й поїла, не без труднощів погодувала Оньєсонву.

Дитина не зовсім розуміла, як узяти груди. Настав час іти. Кров, яка лишилася після пологів, привабить диких тварин.

Наджіба місяцями була зосереджена на Оньесонву й тому була змушена піклуватися про саму себе. Але річ була не тільки в цьому. «Вона сяє, як зірочка. Вона – моя надія», – думала Наджіба, дивлячись на свою дитину. Поза сном Оньесонву була галасливою і вередливою, але спала так само несамовито, залишаючи Наджібі вдосталь часу на справи та відпочинок. Ці дні були спокійними для матері та доньки.

Коли Оньесонву захворіла, в неї почався жар, а жодні Наджібині ліки не спрацювали, настав час розшукати цілителя. Оньесонву було чотири місяці. Вони нещодавно проминули місто океке, що звалося Діліза. Їм довелося повернутися. Так Наджіба вперше за рік з лишком опинилася поруч з іншими людьми. Місцевий ринок стояв на околиці міста. Оньесонву борсалася й горіла в неї на спині.

– Не турбуйся, – сказала Наджіба, йдучи піщаною дюною.

Наджіба ледве стримувалася, щоб не підскакувати від кожного звуку та кожного випадкового дотику до своєї руки. Коли з нею хтось вітався, вона схиляла голову. Довкола були піраміди з помідорів, бочки з фініками, купи вживаних вловних станцій, пляшки олії для смаження, ящики з цвяхами – предмети зі світу, чужого їй і її доньці. У неї ще були при собі гроші, які вона забрала, йдучи з дому, а тут валюта була така сама. Питати в когось дорогу вона боялася, тож цілителя знайшла аж за годину.

Він був низенький і мав гладеньку шкіру. У його невеличкому шатрі стояли брунатні, чорні, жовті та червоні флакони з рідинами та порошками, різноманітні зв'язані стеблини та кошики листя. Палала одна паличка пахоців, що підсолоджувала повітря. У Наджіби на спині кволо запицала Оньесонву.

– Добрий день, – сказав цілитель і вклонився Наджібі.

– Моя... дитина хвора, – обережно промовила Наджіба.

Він насупився.

– Будь ласка, голосніше.

Вона погладила себе по горлу. Він кивнув і підійшов ближче.

— Як ви втратили...

— Не для мене, — сказала вона. — Для моєї дитини.

Під пильним поглядом цілителя вона розповіла Оньсонву, міцно тримаючи її на руках. Цілитель позадкував, і Наджіба мало не заридала. Він відреагував на її доньку майже так само, як її чоловік відреагував на неї.

— Вона?..

— Так, — сказала Наджіба.

— Ви кочуєте?

— Так.

— Самі?

Наджіба стиснула губи.

Він глянув їй за спину, а тоді сказав:

— Хутко. Дайте подивлюсь на неї.

Він оглянув Оньсонву та спитав Наджібу, що вона їла, позаяк ані вона, ані її дитина не були виснажені голодом. Дав їй заткнутий корком флакон із рожевою речовиною.

— Давайте їй по три краплі раз на вісім годин. Вона сильна, але якщо ви не даватимете їй цього, вона помре.

Наджіба витягнула корок і понюхала. Запах був солодкий. Що це було, невідомо, але його було змішано зі свіжою пальмовою смолою. Ліки обійшлися у третину її грошей. Вона дала Оньсонву три краплі. Мала втягнула рідину і знову заснула.

Решту грошей вона витратила на запаси. Місцевий діалект був інакший, проте вона все ж могла спілкуватися як мовою сіпо, так і мовою океке. Поки вона гарячково скупувалася, за нею почали стежити. Втекти назад у пустелю, щойно купивши ліки, їй не дала лише рішучість. Дитині були потрібні пляшечки та одяг, а самій Наджібі — компас, мапа і новий ніж для м'яса. Купивши торбинку фініків, вона повернулася й побачила, що навпроти неї стіною стоять люди. Головно чоловіки — трохи старих і трохи молодих. Здебільшого — приблизно однолітки її чоловіка. Ось вона знов і вскочила. Втім, цього разу вона була сама, а чоловіки, що їй загрожували, були океке.

– Що це? – тихо запитала вона, відчуваючи, як у неї на спині вовтузиться Оньєсонву.

– Чия то дитина, матусю? – запитав юнак років вісімнадцяти.

Вона знову відчула, як вовтузиться Оньєсонву, і раптом розлютилася до краю.

– Я тобі не матуся! – огризнулася Наджіба, шкодуючи, що в неї не працює голос.

– Твоя дитина, жінко? – той старий скрипів так, наче десятиліттями не пив холодної води.

– Так, – сказала вона. – Дівчинка моя! І більше нічия.

– Ти що, не можеш говорити? – спитав один чоловік і поглянув на свого сусіда. – Вона ворухить ротом, але без звуку. Її брудний язик забрала Ані.

– Ця дитина – нуру! – сказав хтось.

– Вона моя, – якнайгучніше прошепотіла Наджіба. Її голосові зв'язки натягнулись, і вона відчула смак крові.

– Спить з нуру! Тф-фья! Піди знайди свого чоловіка!

– Рабиня!

– Носійка еву!

Ці люди вважали вбивства океке на Заході радше за вигадку, ніж за факт. Вона пройшла далі, ніж гадала. Ці люди не хотіли знати правди. Тож вони проводжали поглядом матір і дитину, що ходили ринком; при цьому зупинялися й говорили з друзями, промовляючи огидні слова, що ставали раз по раз огидніші. Вони дедалі більше сердилися й збуджувалися. Врешті-решт вони заговорили до Наджіби та її дитини-еву. Осмілилися, сповнилися пихи. І нарешті атакували.

Коли в Наджібині груди влучив перший камінь, вона була надто вражена, щоб побігти. Було боляче. Це було не попередження. Коли другий камінь влучив їй у стегно, вона згадала, як помирала рік тому. Тоді її било не каміння, а чоловіче тіло. Коли їй у щоку влучив третій камінь, вона зрозуміла: якщо не побіжить, її донька загине.

Вона побігла так, як мала побігти того дня, коли атакували нуру. Каміння влучало їй у лопатки, шию та ноги. Вона чула,

як репетує і плаче Оньєсонву. Вона бігла, доки не вирвалася з ринку в безпечну пустелю. Сповільнилася, лише видершись на третю дюну. Вони, мабуть, гадали, що погнали її вмирати. Неначе жінка з дитиною не здатна вижити сама в пустелі.

Відійшовши на безпечну відстань від Ділізи, Наджіба розповіла Оньєсонву. Охнула і схлипнула. Просто над бровою, там, куди влучив один камінь, у дитини точилася кров. Мала кволо потерла собі личко, розмазуючи червоне. Наджіба притримала її крихітні ручки, але Оньєсонву й далі борсалася. Рана була неглибока. Тієї ночі, хоч Оньєсонву і спала добре – ліки здолали її жар, – Наджіба без упину плакала.

Шість років вона ростила Оньєсонву сама в пустелі. Оньєсонву виросла, ставши сильною жвавою дитиною. Вона обожнювала пісок, вітри та пустельних тварин. Наджіба, хоч і могла лише шепотіти, завжди сміялася та всміхалася, коли Оньєсонву кричала. Коли Оньєсонву викрикувала слова, яких її навчила мати, Наджіба цілувала та обіймала її. Так Оньєсонву навчилася користуватися своїм голосом, не почувши жодного чужого.

А голос в Оньєсонву був чудовий. Вона навчилася співати, слухаючи вітер. Вона часто стояла перед відкритими просторами й співала їм. Часом, співаючи ввечері, вона приваблювала здалеку сов. Вони сідали в піску і слухали. Завдяки цьому Наджіба вперше запідозрила, що її донька – не просто еву, а дуже особлива, незвичайна.

Того, шостого, року Наджіба усвідомила: її доньці потрібні інші люди. У глибині душі Наджіба розуміла, що її дитина може стати тим, ким стане, лише в цивілізованому середовищі. І тому вона повела доньку туди за допомогою своєї мапи, компаса та зірок. Яке місце могло видатися їй перспективнішим для її пісочної доньки, ніж Джвагір, тобто «Оселя Золотої Пані»?

За джвагірською легендою, сімсот років тому на світі жила велетенська жінка океке, вся із золота. Батько відвів її до відгодовувальної хатини, і за кілька тижнів вона вийшла звідти гладка і красива.

Вона вийшла заміж за юного багатія, і молодята вирішили переїхати до великого міста. Однак дорогою пані стомила через свою величезну вагу (була ж бо дуже гладка і із золота), так стомила, що їй довелося прилягти.

Золота Пані не змогла підвестися, тож парі довелося там оселитися. Тому землю, яку вона вирівняла своєю вагою, назвали Джвагіром, а тамтешні мешканці стали процвітати. Місто колись давно побудували одні з перших океке, що втекли із Заходу. Ніде правди діти, предки джвагірців були непростого роду.

Наджіба молилася, щоб у неї ніколи не виникло потреби розповісти своїй дивній доньці історію її зачаття. Але при цьому Наджіба була реалістка. Життя непросте.

Після того, як мати розповіла мені цю історію, я була ладна когось убити.

— Вибач, — сказала мати. — Ти дуже юна. Та я пообіцяла собі: щойно з тобою почне *щось* коїтись, я розповім тобі це. Знання може стати тобі у пригоді. Те, що трапалося з тобою сьогодні... на тому дереві... гадаю, це лише початок.

Я трусилася та обливалася потом. Заговорила — і відчула біль у горлі.

— Я... Я пам'ятаю той, перший день, — сказала я й витерла з лоба піт. — Ти обрала те місце на ринку, щоби продавати кактусові десерти. — Я затнулася й насупилася: до мене прийшли спогади. — А той хліботорговець змусив нас піти деінде. Він накричав на тебе. А на мене дивився так, ніби...

Я торкнулася крихітного шрамика в себе на лобі й натиснула на нього. «Я спаву свій примірник Великої Книги, — подумала я. — Це все через неї». Мені захотілося впасти на коліна й заблагати Ані спалити Захід дощенту.

Я знала децицію про секс. Навіть відчувала до нього певну цікавість... ну, мабуть, радше підозру, ніж цікавість. Але я не знала про це — про секс як насильство, насильство, що породжує дітей... що породило мене, що сталося з моєю матір'ю. Я придушила в собі сильне бажання виблювати,

а потім – сильне бажання роздерти собі шкіру. Мені хотілось обняти матір, але водночас не хотілося її торкатися. Я ж отрута. Я не маю права. Я була зовсім не готова осягнути, що той... чоловік, той монстр, зробив з нею. Мені ж було одинадцять років.

Чоловік на фотографії, єдиний чоловік, якого я взагалі бачила перші шість років свого життя, не був моїм батьком. Він навіть хорошою людиною не був. «Зрадливий покидьок, – подумала я, відчуваючи, як мені щипає очі від сліз. – Як знайду тебе, відріжу тобі пеніс». Подумавши, що з чоловіком, який згвалтував мою матір, я хочу вчинити ще гірше, я здригнулася.

До цієї миті я гадала, що я – ноа. У ноа обоє батьків – океке, але вони пісочного кольору. Я не зважала на те, що не маю звичних для них червоних очей і чутливості до сонячного світла. І на те, що, як не зважати на колір шкіри, ноа, по суті, були схожі на океке. Я не зважала на те, що інші ноа без перешкод заводили дружбу з «нормальними на вигляд» дітьми. Вони не були такими ізгоями, як я. А ще ноа дивилися на мене з таким самим страхом і відразою, як смаглявіші океке. Навіть для *них* я була інша. Чому моя мати не спалила ту світлину свого чоловіка Ідріса? Він зрадив її, захищаючи свою дурнувату честь. Вона сказала мені, що він помер... він *мав* померти – бути ВБИТИМ – жорстоко!

– А тато знає? – мені був огидний звук власного голосу.

«Чий голос вона чує, – замислилася я, – коли я співаю?»
Мій біологічний батько теж умів солодко співати.

– Так.

«Тато знав, відколи мене побачив, – усвідомила я. – Це знали всі, крім мене».

– *Еву*, – повільно вимовила я. – То ось що воно означає? Я ніколи про це не питала.

– Народжені з болю, – відповіла вона. – Люди вважають, що ті, хто народжується *еву*, врешті-решт стають жорстокими. Думають, ніби акт насильства може породити лише нове насильство. Я знаю, що це не так, і ти теж маєш це знати.

Я поглянула на матір. Вона, здавалося, знала дуже багато.

— Мамо, — сказала я. — З тобою коли-небудь траплялося щось подібне до того, що сталося зі мною на дереві?

Вона сказала лиш одне:

— Сонечко, ти забагато думаєш. Ходи сюди.

Вона підвелася й огорнула мене обіймами. Ми плакали, схлипували, ридали та стікали слізьми. Але коли ми закінчили, нам лишалося тільки одне: жити далі.

РОЗДІЛ 4

РИТУАЛ ОДИНАДЦЯТОГО РОКУ

Так, одинадцятий рік мого життя був важкий.

Моє тіло рано розвинулося, тож на той час у мене вже виросли груди, почалися місячні та окреслилася жіночна фігура. Також мені довелося давати відсіч дурнуватим чоловікам і хлопцям, які похабно на мене дивились і мацали. Потім настав той дощовий день, коли я невідомо як опинилася голою на дереві іроко, а мою матір це так схвилювало, що вона вирішила: час розповісти мені огидну правду про моє походження. Тиждень по тому настав час мого Одинадцятого ритуалу. Життя заледве давало мені спокій.

Одинадцятий ритуал — це двохтисячолітня традиція, яку вшановують у перший день сезону дощів. У ньому беруть участь дівчатка, яким цього року виповнюється одинадцять. Моїй матері здавалося, що ця практика примітивна та безглузда. Вона взагалі не хотіла, щоб я була якось із цим пов'язана. У її селі практикувати Одинадцятий ритуал було заборонено за багато років до її народження. Тож я виросла з упевненістю в тому, що обрізатимуть лише інших дівчаток, дівчаток, які *народились* у Джвагірі.

З дівчинкою, що пройшла Одинадцятий ритуал, можна розмовляти як із дорослою. Хлопчикам така честь дістається аж у тринадцять років. Тож вік від одинадцяти до шістнадцяти для дівчинки найщасливіший, оскільки тоді вона і дитина,

і доросла. Відомостей про ритуал не приховували. У шкільному книжковому домі було вдосталь книжок про цей процес. Однак нікого не змушували й не заохочували їх читати.

Тож ми, дівчатка, знали, що під час ритуалу між ногами вирізають шматочок плоті і що обрізання не змінює нашого «я» і не робить нас кращими в буквальному розумінні. Але ми не знали, що дає цей шматочок плоті. А оскільки ця практика була стара, ніхто достеменно не пам'ятав, чому її дотримуються. Тож цей традиційний ритуал приймали, на нього чекали і його проводили.

Я цього не хотіла. Там не давали знеболювального. Це було умовою ритуалу. Минулого року я бачила двох нещодавно обрізаних дівчаток і запам'ятала, як вони ходили. А ще мені неприємно було думати про те, щоб мені відрізали якусь частину тіла. Я навіть стригтися не любила – звідси в мене й довгі коси. І, звісно, я була не такою людиною, щоб робити щось заради традицій. Не так мене виховували.

Але, сидючи на підлозі та вдивляючись у порожнечу, я зрозуміла, що минулого тижня, коли я опинилася на тому дереві, у мені щось змінилося. Невідомо, що це було, але через це моя хода стала трохи хиткою – такою, що помітила тільки я. Я почула від матері не лише історію свого зачаття. Вона жодним словом не проходила про те, що сподівається на мене. Сподівається на те, що я помщуся за її страждання. Про зґвалтування вона теж розповідала без подробиць. Усе це читалося між її словами.

У мене було багато запитань, на які неможливо було відповісти. Але я знала, що робити з моїм Ритуалом одинадцятото року. Того року одинадцятирічних дівчаток було всього четверо. Хлопчиків – п'ятнадцятеро. Троє дівчаток із мого гурту, без сумніву, розкажуть усім, що мене не було на ритуалі. У Джвагірі ходити необрізаною після одинадцяти років означало накликати на свою родину нещастя й ганьбу. Якщо дівчинка не народилась у Джвагірі, всім було байдуже. Від дівчинки, що зростала у Джвагірі, очікували, що вона через це пройде.

Я принесла своїй матері безчестя власним існуванням. Я зганьбила тата, ввійшовши в його життя. Якщо раніше він був шанованим удівцем і потенційним нареченим, то тепер люди зі сміхом казали, що його зачарувала океке з кривавого Заходу, жінка, якою скористався чоловік нуру. Моїм батькам вистачало сорому.

На додачу до всього цього я у свої одинадцять іще плекала надії. Я вірила, що можу бути нормальною. Що мене можна зробити нормальною. Одинадцятий ритуал був давній і шанований. Потужний. Цей ритуал зупинить дива, що відбуваються зі мною. Наступного дня перед школою я пішла додому до Ади, жриці, що мала виконати Одинадцятий ритуал.

– Доброго ранку, ада-м, – шанобливо привіталася я, коли вона відчинила двері.

Вона насуплено глянула мені у вічі. Вона, ймовірно, була старша за мою матір на десятиліття чи два й майже однакового зі мною зросту. Її довга зелена сукня була елегантна, а коротке афро¹ мало бездоганну форму. Від неї пахло ладаном.

– Що таке, еву?

Почувши це слово, я скривилася.

– Вибачте, – сказала я й позадкувала. – Я вас потурбувала?

– Я ще подумаю, – відповіла вона і схрестила руки на маленьких грудях. – Заходь.

Я ввійшла й мимохідь зауважила, що спізнюся до школи. «Я справді це зроблю», – подумала я.

Зовні її будинок був невеличкою оселею з піщаної цегли і всередині теж виявився невеличким. Однак йому якось удавалося вміщувати в собі твір мистецтва колосальної візуальної сили. Розпис, що розливався на стінах, був незавершеним, але кімната вже здавалася зануреною в одну із Семи рік. Біля дверей був намальований рибочоловік завбільшки з людину, що мав напрочуд живе обличчя, старезні очі, сповнені предвічної мудрості.

¹ Афро – пишна, схожа на хмаринку або кульку зачіска, для якої волосся зачісують угору.

У книжках розповідалося про величезні водойми. Але я ніколи не бачила таких навіть на малюнках, а тим паче – на велетенських барвистих картинах. «Такого не може бути насправді», – подумала я. Стільки води. А в ній – сріблясті комахи, черепахи з пласкими зеленими ногами та панцирами, водні рослини, золотаві, чорні та червоні... риби. Я роззиралася на всі боки. У кімнаті пахло мокрою фарбою. Адині руки теж були в плямах від неї. Я відірвала її від роботи.

– Подобається? – спитала вона.

– Ніколи нічого подібного не бачила, – тихо промовила я, пильно дивлячись.

– Моя улюблена реакція, – сказала вона з явним і щирим задоволенням.

Я сіла, а вона вместилася навпроти мене і стала чекати.

– Я... Мені б хотілося внести своє ім'я до списку, ада-м, – сказала я й закусила губу. Вимовити це прохання, тим паче в розмові з цією жінкою, означало дати йому життя.

Вона кивнула.

– Я все думала, коли ти прийдеш.

Ада знала, що відбувається з усіма мешканцями Джвагіра. Саме вона пильнувала за дотриманням належних традицій, пов'язаних зі смертю, народженням, святкуванням на честь менструації, вечіркою на честь ламання голосу в хлопця, Ритуалом одинадцятого року, Ритуалом тринадцятого року – всіма віхами життя. Вона спланувала весілля моїх батьків, і я ховалася від неї щоразу, коли вона опинялася поруч. Я сподівалася, що вона мене не пам'ятає.

– Я додам твоє ім'я. Список буде подано Осугбо, – сказала вона.

– Дякую, – відповіла я.

– Прийди сюди на другу ночі рівно за тиждень. Прийди у старому одязі. Сама. – Вона оглянула мене. – Волосся – розплети його, розчеши й заплети наново у слабкі коси.

Тиждень по тому я потай вилізла з вікна своєї спальні за двадцять хвилин до другої ночі.

Коли я прийшла, двері Адиного будинку лишалися відчинені. Я поволі зайшла всередину. Вітальня, з якої прибрали всі меблі, була прикрашена свічками. У світлі свічок Адин розпис, майже закінчений, видавався як ніколи живим.

Інші троє дівчаток уже були на місці. Я швидко долучилася до них. Вони з подивом і не без полегшення поглянули на мене. Ще одна людина, яка розділить з ними страх. Ми не розмовляли, навіть вітатися не стали, але стояли близько одна до одної.

Крім Ади було ще п'ятеро жінок. Серед них – моя двоюрідна бабуся, Абео Огундіму. Я їй ніколи не подобалася. Якби вона збагнула, що я прийшла сюди без згоди тата, її небожа, мені було б непереливки. Інших чотирьох жінок я не знала, але одна з них була дуже стара і її присутність вимагала поваги. Я здригнулася від почуття провини, раптом засумнівавшись, що мені там місце.

Я позирнула на невеличкий столик у центрі кімнати. На ньому були розкладені марля, пляшечки зі спиртом, йодом, чотири скальпелі та інші предмети, яких я не впізнала. Мені закрутило в животі від нудоти. За хвилину Ада розпочала. Вони, певно, чекали на мене.

– Ми – жінки Одинадцятого ритуалу, – промовила Ада. – Ми вшістьох стережемо перехрестя між жіноцтвом і дівочтвом. Лише з нами можна вільно переходити від одного до іншого. Я – Ада.

– Я – Леді Абаді, міська цілителька, – сказала низенька жіночка поруч із нею, що міцно притиснула руки до своєї вільної жовтої сукні.

– Я – Очі Нака, – промовила інша. Вона мала дуже темну шкіру та пишну фігуру, яку підкреслила стильною пурпуровою сукнею. – Швачка з ринку.

– Я – Зуні Ван, – сказала ще одна. Під вільною синьою сукнею середньої довжини на ній були штани, які жінки у Джвагірі носили рідко. – Архітекторка.

– Я – Абео Огундіму, – з усміхом вимовила моя двоюрідна бабуся. – Мати п'ятнадцятьох дітей.

Жінки розсміялися. Ми всі розсміялися. Справді, мати п'ятнадцятьох дітей – робота клопітка.

– А я – Нана Мудра, – проказала солідна старезна жінка, яку невпинно підштовхувала вперед згорблена спина, і поглянула на кожну з нас єдиним здоровим оком. Моя двоюрідна бабуся була стара, але молода – порівняно до цієї жінки. Голос у Нани Мудрої був чистий і сухий. Мені вона дивилася у вічі довше, ніж іншим дівчаткам. – А тепер познайомся. Як звати вас? – спитала вона.

– Люю Чікі, – сказала дівчинка поруч зі мною.

– Діті Хотсемодіме.

– Бінта Кейта.

– Оньесонву Убайд-Огундіму.

– Ти, – сказала Нана Мудра, показавши на мене. Я затамувала подих.

– Вийди вперед, – промовила Ада.

Я надто довго морально готувалася до цього дня. Весь тиждень їла та спала через силу, боялася болю та крові. Нарешті я змирилася з усім цим. А зараз стара заступить мені дорогу.

Нана Мудра оглянула мене з ніг до голови. Неквапом обійшла мене, дивлячись одним оком, наче черепаха з панцира. Вона гмикнула.

– Розплети волосся, – наказала вона. Достатньо довге для кіс волосся було тільки в мене. Джвагір відрізнявся від рідного села моєї матері ще й тим, що тутешні жінки ходили зі стильним коротким волоссям.

– Це її день. Її ніщо не має стримувати.

Я відчула дивовижне полегшення. Коли я розплела слабку косу, заговорила Ада.

– Хто прийшла сюди неторкана?

Руку підняла тільки я. Почула, як дівчинка на ім'я Люю зареготала. Коли Ада заговорила знову, вона хутко замовкнула.

– Хто, Діті?

У Діті вирвався тоненький знічений смішок.

– Шкільний... товариш, – тихо промовила вона.

– Його ім'я?

– Фанасі.

– Чи були ви близькі?

Я тихо охнула. У мене це не вкладалося в голову. Ми ж були дуже юні.

Діті хитнула головою і сказала:

– Ні.

Ада пішла далі.

– Хто, Люю? – запитала вона.

Люю тільки зухвало подивилась у відповідь, і Ада вийшла уперед так швидко, що я була впевнена: зараз вона дасть Люю ляпаса. Люю не піддалася. Вона підняла підборіддя, кидаючи виклик Аді. Це мене вразило. Я помітила, який у Люю одяг. Із найвишуканіших тканин. Яскравий, жодного разу не випраний. Люю була з грошовитої родини і явно не вважала, що має підкорятися комусь – навіть Аді.

– Я не знаю його імені, – нарешті сказала Люю.

– Звідси не вийде ні слова, – відповіла Ада. Але я відчула в її голосі погрозу. Люю, напевно, теж.

– Вокіке.

– Чи були ви близькі?

Люю не сказала нічого. Тоді поглянула на рибочоловіка на стіні й промовила:

– Так.

У мене відвисла щелепа.

– Як часто?

– Багато разів.

– Чому?

Люю гнівно зиркнула.

– Не знаю.

Ада кинула на неї строгий погляд.

– Відсьогодні ти утримуватимешся до одруження. Відсьогодні ти маєш бути обачною.

Вона перейшла до Бінти, яка весь цей час плакала.

– Хто?

Бінта зігнула плечі ще сильніше. І заплакала ще гіркіше.

— Хто, Бінто? — спитала Ада знову. Тоді глянула на п'ятьох жінок, і вони підійшли до Бінти — так близько, що ми з Люю та Діті могли її побачити, лише схиливши голови набік. Вона була найменша з нас. — Тут ти у безпеці, — сказала Ада.

Інші жінки торкнулися Бінтиних плечей, щік, шиї і тишенько проспівали:

— Тут ти у безпеці, у безпеці, у безпеці.

Нана Мудра поклала руку Бінті на щоку.

— Відсьогодні всі присутні в цій кімнаті будуть пов'язані, — проказала вона своїм сухим голосом. — Ви з Діті, Оньсонву та Люю захищатимете одна одну, навіть після одруження. А ми, Старі, будемо захищати вас усіх. Але цей зв'язок сьогодні забезпечить лише правда.

— Хто? — втретє запитала Ада.

Бінта опустила на підлогу і схилила голову до стегон однієї з жінок:

— Мій батько.

Ми з Люю та Діті охнули. Інші жінки ніби не здивувалися зовсім.

— Близькість була? — запитала Нана Мудра; її лице посуворішало.

— Так, — прошепотіла Бінта.

Дехто з жінок вилаявся, зацокав язиком і сердито забурчав. Я заплющила очі й потерла скроні. Бінтин біль був подібний до болю моєї матері.

— Як часто? — запитала Нана Мудра.

— Багато разів, — сказала Бінта вже сильнішим голосом. А тоді бовкнула: — Я... я... я... хочу його вбити.

І різко накрила рота руками.

— Вибачте! — сказала вона; її репліку заглушили руки.

Нана Мудра прибрала Бінтині руки.

— Тут ти у безпеці, — сказала вона. Явно відчуваючи огиду, стара хитнула головою. — Тепер ми нарешті зможемо щось із цим вдіяти.

Насправді цей гурт жінок уже досить давно знав про поведінку Бінтиного батька. Поки Бінта не пройшла Одинадцятий ритуал, вони не мали можливості втрутитися.

Бінта енергійно захитала головою.

– Ні. Його заберуть і...

Жінки засичали й зацокали язиками.

– Не турбуйся, – промовила Нана Мудра. – Ми захистимо тебе і твоє щастя.

– Моя мати не...

– Тс-с-с, – урвала її Нана Мудра. – Може, ти ще й дитина, але сьогодні ти також станеш дорослою. Твої слова нарешті матимуть значення.

На мене Ада й Нана Мудра ледве глянули. Мене ні про що не питали.

– Сьогодні, – звернулася Ада до нас усіх, – ви станете дітьми та дорослими. Ви будете безсилими й сильними. На вас не зважатимуть, і вас чутимуть. Ви пристаєте на це?

– Так, – промовили ми всі.

– Не кричіть, – сказала цілителька.

– Не хвищайтеся, – сказала швачка.

– Пролийте свою кров, – сказала архітекторка.

– Ані велика, – сказала моя двоюрідна бабуся.

– Ви вже зробили перший крок до зрілості, пішовши з дому в небезпечну ніч самі, – вимовила Ада. – Кожна з вас одержить невелику торбинку з травами, марлю, йод і солі для тіла. Додому ви повернетесь самі. За три ночі вам слід прийняти тривалу ванну.

Нам наказали роздягнутись і дали по шматку червоної тканини, щоб загорнутися. Наші кофтини мали прибрати в дальній кінець хати та спалити. Кожній із нас мали дати нову білу сорочку та покривало, символи щойно досягнутої зрілості. У рапах¹ ми мали піти додому: вони символізували наше дитинство.

¹ Рапа – популярний у Західній Африці предмет одягу; великий широкий шматок тканини, що зазвичай пов'язується на талії на кшталт максі-спідниці.

Бінта була перша: її ритуал був найнагальніший. Далі Люю, Діті, а потім я. На підлозі розстелили червону тканину. Лігши на неї та поклавши голову на червону подушку, Бінта знову заплакала. Ввімкнули світло, у якому те, що мало невдовзі статися, здавалося ще страшнішим. «Що я роблю? – подумала я, дивлячись на Бінту. – Це божевілля! Мені не треба цього робити! Мені слід просто вибігти з дверей, побігти додому, прослизнути в ліжку й удати, ніби цього ніколи не було». Я зробила один крок до дверей, знаючи, що вони точно не замкнені. Дівчата самі вирішували, чи брати участь у ритуалі. Примушували до нього лише в минулому. Я зробила ще крок. На мене ніхто не дивився. Всі погляди були спрямовані на Бінту.

У кімнаті було тепло, а надворі – як завжди буває вночі. Мої батьки спали так, ніби ця ніч була абсолютно звичайна. Але Бінта лежала на червоній тканині, її тримали за розсунуті ноги цілителька та архітекторка. Ада дезінфікувала скальпель, а тоді погріла його над полум'ям. Дала йому остигнути. Зазвичай цілителі оперують за допомогою лазерних ножів. Вони ріжуть найчистіше, а за потреби можуть миттєво припекти розріз. Я ненадовго замислилася, чому замість цього Ада користується примітивним скальпелем.

– Затамуй подих, – сказала Ада. – Не кричи.

Не встигла Бінта закінчити вдих, як Ада торкнулася її скальпелем. Вона потягнулася до невеличкого підозрілого шматочка темно-рожевої плоті майже на вершечку Бінтиної йейє. Коли скальпель його розрізав, бризнула кров. Мені закрутило в животі. Бінта не закричала, але так сильно закусила губу, що з її рота збоку потекла цівочка крові. Її тіло смикнулося, та жінки її втримали.

Цілителька зупинила кровотечу загорнутим у марлю льодом. На кілька секунд усі завмерли – крім Бінти, яка важко дихала. Тоді одна з інших жінок допомогла їй підвестись і провела на інший бік кімнати. Бінта сіла з ошелешеним виразом обличчя, розсунувши ноги й утримуючи марлю. На стала черга Люю.

— Я не можу, — забелькотіла Люю. — Я не можу!

Та все ж вона дозволила цілительці та архітекторці себе втримати. Швачка та моя двоюрідна бабуся про всякий випадок притримали їй руки, тоді як Ада взяла ще один скальпель і дезінфікувала його. Люю не закричала, але різко писнула. Поки вона боролася з болем, із її очей крапали сльози. Настала черга Діті.

Діті повільно лягла і глибоко вдихнула. Тоді сказала щось так тихо, що я не почула. Щойно Ада торкнулася її плоти скальпелем, Діті підскочила, і її стегнами потекла кров. Вона спробувала мовчки відповзти з гримасою болю на обличчі. Жінки, напевно, бачили таке часто, бо без жодного слова схопили її та швидко знерухомили. Ада закінчила різати, швидко й чисто.

Настала моя черга. Я ледве тримала очі розплющеними. Біль інших дівчаток оточив мене роєм ос і кусючих мух. Дер мене кактусовими колючками.

— Підходь, Онъесонву, — сказала Ада.

Я стала твариною в пастці. Не в пастці жінок, будинку чи традицій. Я опинилася в пастці життя. Ніби тисячоліттями була вільним духом, а потім мене раптом щось підхопило, щось жорстоке, гнівне та мстиве, і мене затягнуло до тіла, в якому я жила тепер. Перебувала під його владою, стримувана його правилами. Тоді я згадала про матір. Заради мене вона вбереглася від божевілля. Вона жила для мене. Я могла зробити це для неї.

Я лягла на тканину, стараючись не зважати на очі інших трьох дівчаток, які витріщалися на тіло еву. Я була готова дати ляпаса кожній із них. Я не заслужила на те, щоб терпіти ці допитливі погляди в таку приголомшливу мить. Цілителька та архітекторка взяли мене за ноги. Швачка та моя двоюрідна бабуся схопили мене за руки. Ада взяла скальпель.

— Спокійно, — промовила мені на вухо Нана Мудра.

Я відчула, як Ада розсуває губи моєї йейе.

— Затамуй подих, — сказала вона. — Не кричи.

Вона різонула помежи мого вдиху. Біль вибухнув. Я відчула його в кожній частині тіла й мало не знепритомніла. А тоді закричала. Я не знала, що здатна видавати такі звуки. Я ледь розуміла, що мене втримують інші жінки. Мене приголомшило, що вони не кинули мене й не втекли. Не припиняючи крику, я усвідомила, що все зникло. Що я перебуваю в якомусь місці, забарвленому в барвінковий, жовтий, а найбільше – зелений колір.

Якби в мене був рот, здатний охнути, я б охнула від жаху. Я б іще покричала, заборсалася, задряпалася, поплювалася. Думалося лише про одне: я померла... вже вкотре.

Та якийсь час усе лишалося як є; я заспокоїлася. Поглянула на саму себе. Я була лише блакитною імлою, схожою на туман, який лишається після швидкої сильної зливи. Тепер я побачила довкола себе інших. Одні були червоні, другі – зелені, треті – золоті. Все стало чіткішим, і я також побачила кімнату. Дівчаток і жінок. У кожної була своя кольорова імла. Дивитися на власне тіло, що лежало там, мені не хотілося.

Тоді я помітила його. Червоне, овальне, з білим овалом посередині, схоже на велетенське око джина. Воно шкварчало й шипіло, наближаючись, його біла частина розросталася. Воно перелякало мене до глибини душі. «Треба вибиратися звідси! – подумала я. – Негайно! Воно мене бачить!» Але я не знала, як ворухнутися. Чим ворушитися? Тіла в мене нема. Червоний колір був гіркою отрутою. Білий нагадував розпечене до краю сонце. Я знову почала кричати і плакати. А тоді поступово розплющила очі й побачила чашку з водою. Всі всміхнулися.

– Ох, хвала Ані, – промовила Ада.

Я відчула біль і підскочила, готова встати й побігти. Я мусила бігти. Від того ока. Я так заплуталася, що якусь мить не сумнівалася в тому, що болить мені саме через те, що я щойно побачила.

– Не ворушися, – сказала цілителька. Вона саме притискала мені між ногами шмат загорнутого в марлю льоду, і я не могла зрозуміти, від чого боліло сильніше – від порізу

чи від холоду. Я швидко оглянула кімнату. Щоразу, коли мій погляд падав на щось біле чи червоне, моє серце на мить зупинялося, а долоні сіпалися.

За кілька хвилин я почала розслаблятися. Сказала собі, що все це – просто кошмар від болю. Розслабила щелепу. Повітря висушило мені нижню губу. Тепер я була ана м-бобі. Мої батьки більше не знатимуть ганьби. Принаймні через те, що я ходжу необрізаною в одинадцять років. Мого полегшення вистачило десь на хвилину. Це був аж ніяк не кошмар. Я це знала. А ще знала, що тільки-но сталося щось страшенно погане, хоч і не розуміла, що саме.

– Коли вона обрізала тебе, ти просто заснула, – розповіла Лую, лігши на спину. Вона дивилася на мене з величезною повагою. Я була збентежена.

– Так, а ще ти стала зовсім прозорою! – швидко додала Діті. Вона, здавалося, вже оклигала від шоку.

– Щ-що? – перепитала я.

– Тс-с-с-с! – сердито зашипіла Лую на Діті.

– Справді! – прошепотіла Діті.

Мені захотілося дряпнути нігтями підлогу. «Що це взагалі було?» – замислилася я. Мені аж чувся запах напруження на власній шкірі. А ще, зрозуміла я, чувся той, інший запах. Той, який уперше відчула під час пригоди з деревом.

– Їй слід поговорити з Аро, – сказала Ада Нані Мудрій.

Нана Мудра тільки буркнула, суплячись на неї. Ада з острахом відвела очі.

– А хто це? – запитала я.

Ніхто не відповів. Жодна з інших жінок не наважувалася на мене глянути.

– Хто такий Ар-О? – запитала я й повернулася до Діті, Лую та Бінти.

Всі вони низзали плечима.

– Без поняття, – відповіла Лую.

Жодна з жінок не стала розповідати про цього Ар-О далі, і я забула їхні слова. Мені й без цього було через що тривожитися. Наприклад, через оте світле барвисте місце. Напри-

клад, через овальне око. Наприклад, через кровотечу та печіння в себе між ногами. Наприклад, через необхідність розповісти батькам, що я зробила.

Ми півгодини пролежали там поруч учотирьох, відчуваючи біль. Кожній з нас дали по ланцюжку з тонкого ніжного золота, який слід було носити на животі вічно. Старійшини задерли свої сорочки вище живота, щоб показати нам свої ланцюжки.

— Вони одержали благословення в сьомій із Семи рік, — сказала Ада. — Вони житимуть іще довго після нашої смерті.

Ще кожній з нас дали по камінчику під язик. Це називалося «талембе етану». Цю традицію моя мати схвалювала, хоча її призначення також давно було забуто. У неї був малесенький гладенький помаранчевий камінчик. У всіх груп океке камінчики різні. Наші камінчики були діамантами — я про такі камені ще й не чула. Вони скидалися на гладенькі овальні крижинки. Я з легкістю втримувала свій під язиком. Виймати його можна було лише на час прийому їжі або сну. І попервах треба було поводитись обережно, щоб його не проковтнути: це віщувало нещастя. Я ненадовго замислилася, як моя мати не проковтнула свій камінчик під час мого зачаття.

— Врешті-решт ваш рот із ним потоваришує, — сказала Нана Мудра.

Ми вдягнулися, натягнувши спідню білизну на притиснуту до плоті марлю та обгорнувши голови покривалами. Пішли разом.

— Ми добре впоралися, — сказала Бінта, поки ми йшли. Говорила вона не зовсім розбірливо через розгризену та розпухлу нижню губу. Ми рухалися повільно, з болем на кожному кроці.

— Так. Жодна з нас не закричала, — докинула Лую. Я насупилася. Я ж точно закричала. — Моя мати казала, що в її гурті закричало п'ятеро дівчаток з вісьмох.

— Оньесонву це було так приємно, що вона заснула, — всміхнулася Діті.

– Я... я думала, що закричала, – сказала я і потерла собі лоба.

– Ні, ти одразу знепритомніла, – заперечила Діті. – А тоді...

– Діті, стули пельку. Ми про таке не говоримо! – прошипіла Люю.

Ми на мить затихли, а наша хода до дороги сповільнилася ще більше. Неподалік гукнула сова, і повз нас протрюхикав якийсь чоловік на верблюді.

– Ми нізащо не скажемо, так? – запитала Люю, дивлячись на Бінту та Діті. Вони кивнули. Вона повернулася до мене із зацікавленням в очах. – То... що сталося?

Я насправді не знала жодної з них. Але здогадувалася, що Діті любить пліткувати. Люю теж, хоча вона старалася поводитися так, ніби не любить. Бінта мовчала, але я задумалася про неї. Я їм не довіряла.

– Я наче заснула, – збрехала я. – Що... що ви побачили?

– Ти *дійсно* заснула, – сказала Люю.

– Ти була наче скляна, – промовила Діті, округливши очі. – Я бачила крізь тебе.

– Так тривало всього кілька секунд. Усі були ошелешені, але тебе не відпустили, – додала Бінта. Вона торкнулася губи й скривилася.

Я притягнула покривало до обличчя.

– Тебе хтось прокляв? – запитала Люю. – Може, через те, що ти...

– Не знаю, – швидко відказала я.

Діставшись дороги, ми розійшлися. Повернутися до своєї кімнати потай виявилось досить легко. Влягаючись у ліжку, я не могла позбутися відчуття, ніби за мною досі щось стежить.

Наступного ранку я скинула з ніг ковдри та побачила, що моя кров протекла крізь марлю на ліжку. Менструальний цикл у мене почався за рік до цього, тож побачене мене не надто збентежило. Але від крововтрати мені замакітрилось у голові. Я загорнулася в рапу й повільно пройшла на кухню. Там мої батьки сміялися з якоїсь татової репліки.

— Доброго ранку, Оньєсонву, — сказав тато, досі хихочучи.

Коли мати побачила моє обличчя, її усмішка розтанула.

— Що таке? — прошепотіла вона.

— У.. у мене все гаразд, — відповіла я, не бажаючи йти звідти, де стояла. — Я просто...

Я відчувала, як по моїй нозі біжить кров. Мені була потрібна свіжа марля. І трохи чаю з вербового листя від болю. «І щось від нудоти», — подумала я й за мить обблювала всю підлогу. Батьки кинулися до мене й посадовили на стілець. Коли я сіла, вони побачили кров. Мати тихо пішла з кімнати. Тато витер рукою блювотиння в мене на губах. Мати повернулася з рушником.

— Оньєсонву, в тебе місячні? — запитала вона, витираючи мені ногу. Коли вона перейшла до верхньої частини стегна, я зупинила її руку.

— Ні, мамо, — сказала я, дивлячись їй у вічі. — Це не вони.

Тато насупився. Мати напружено на мене дивилася. Я затамувала подих. Вона повільно встала. Я не насмілилася ворухнутись, а вона сильно вдарила мене по обличчю, так, що в мене з рота мало не вилетів діамант.

— Ой-йой, жінко! — вигукнув тато і схопив її за руку. — Годі! Дитині болить.

— Чому? — запитала вона мене. Тоді глянула на тата, який досі тримав її за руки, щоб не вдарила мене знову. — Вона зробила це цієї ночі. Пішла на обрізання, — сказала вона.

Тато поглянув на мене вражено, але й, як я помітила, не без захвату. Саме так він дивився, побачивши мене на тому дереві.

— Я зробила це заради тебе, мамо! — крикнула я.

Вона спробувала вирвати руки з татової хватки, щоб дати мені ще одного ляпаса.

— Не смій мене винуватити! Ідіотко дурна! — заволатала вона, не зумівши визволити руки з його хватки.

— Я не винувачу... — Я відчувала, як із мене, тепер уже швидше, точиться кров. — Мамо, тату, я ганьблю вас, — сказала

я й заплакала. – Мое існування – це ганьба! Мамо, я – твоїй біль... від дня мого зачаття.

– Ні, ні, – заперечила мати, завзято хитаючи головою. – Я не тому тобі розповіла. – Вона поглянула на тата. – От бачиш, Фаділю! Бачиш, чому я так довго їй не казала?

Тато ще тримав її за руки, але тепер мав такий вигляд, ніби в цей спосіб стримувався сам.

– Таке тут роблять кожній дівчинці, – сказала я. – Тату, ти – популярний коваль. Мамо, ти – його дружина. Вас обох поважають. Я – еву. – Я ненадовго замовкла. – Не зробити цього означає наклепати нову ганьбу.

– Оньсонву! – вигукнув тато. – Мені *байдуже*, що думають люди! Хіба ти досі цього не знаєш? Га? Ти мала підійти до нас. Невпевненість – не причина це робити!

У мене заболіло серце, та я все одно вірила, що зробила правильний вибір. Може, він і прийняв мою матір і мене такими, якими ми є, але ми жили не у вакуумі.

– У моєму селі такого обрізання не вимагали від жодної жінки, – просичала мати. – Що за варварська... – Відвернулася від мене. Справу вже було зроблено. Вона плеснула в долоні та сказала: – Моя рідна донька!

Вона потерла лоба, ніби розгладжуючи сердиті зморшки. Взяла мене за руку.

– Вставай.

Того дня я не пішла до школи. Натомість мати допомогла мені очистити рану та накрити її чистою марлею. Заварила мені знеболювального чаю з вербовим листям і солодкою кактусовою м'якоттю. Я весь день пролежала в ліжку, читаючи. Мати взяла вихідний, щоб посидіти біля мого ліжка, і через це мені було трохи незатишно. Я не хотіла, щоб вона побачила, що я читаю. Наступного дня після того, як мати розповіла мені історію мого зачаття, я пішла до книжкового дому. Як не дивно, я знайшла те, що шукала, – книжку про мову нуру, мову мого біологічного батька. Я самостійно навчалася її основ. Це б неабияк розлютило мою матір. Тож поки вона сиділа біля мого ліжка, я читала цю книжку, сховавши її за іншою.

Вона весь день просиділа на тому стільці нерухомо, встаючи лише щоб швиденько поїсти чи справити природні потреби. Одного разу вона пішла до свого садка на Розмову з Ані. Мені стало цікаво, що вона каже Всемогутній Богині-Всезнавиці. Я не могла зрозуміти, які стосунки взагалі можуть бути в моєї матері з Ані після всього того, що з нею сталося.

Коли моя мати повернулася, я, читаючи свою книжку про мову нуру й перекочуючи в роті камінець, замислилася, про що вона думає, сидячи поруч і вдивляючись у стіну.

РОЗДІЛ 5

ТОЙ, ХТО КЛИЧЕ

Ніхто з них нікому нічого не розповів. Це було першою ознакою істинності зв'язку, який між нами встановив Одинадцятий ритуал. А тому, коли я тиждень по тому повернулася до школи, мені ніхто не дошкуляв. Усі знали, що тепер я – і доросла, і дитина. Я – ана м-бобі. Мене мусили шанувати принаймні за це. Звісно, ми також жодним словом не прохопилися про сексуальне насильство над Бінтою. Згодом вона сказала нам, що наступного дня після ритуалу її батькові довелося зустрітися зі старійшинами Осугбо.

– Коли він після цього прийшов додому, він здався... зламаним, – сказала Бінта. – Гадаю, його відшмагали.

Треба було зробити ще більше. Я вже тоді так вважала. До старійшин викликали й Бінтину матір. Обом її батькам, а також самій Бінті, її братам і сестрам, наказали три роки відвідувати консультації Ади.

Моя дружба з Бінтою, Люю та Діті розквітала, і почалося дещо інше. Опосередковано це почалося наступного дня після мого повернення до школи. Я притулилася до будівлі школи, тим часом як учні довкола мене грали у футбол і спілкувалися. Мені досі боліло, але рана швидко гоїлася.

– Оньєсонву! – гукнув хтось. Я підскочила й нервово розирнула довкола, негайно уявивши собі те червоне око.

Люю розсміялася, повільно наближаючись до мене разом із Бінтою. На одну коротку мить ми витріщились одна на одну. У цій миті було дуже багато: оцінка, страх, невпевненість.

– Доброго ранку, – нарешті сказала я.

– Доброго ранку, – відповіла Бінта і, вийшовши вперед, потиснула мені руку й відпустила її, клацнувши нашими пальцями.

– Ти сьогодні тільки повернулася? Ми – так.

– Ні, – сказала я. – Я повернулася вчора.

– Маєш гарний вигляд, – промовила Люю і теж по-дружньому потиснула мені руку.

– Ти теж, – відповіла я.

Запала ніякова тиша. Потім Бінта сказала:

– Всі знають.

– Що? – надміру гучно перепитала я. – Знають? Що знають?

– Що ми – ана м-бобі, – з гордістю пояснила Люю. –

А ще – що жодна з нас не закричала.

– А, – розслабилася я. – Де Діті?

– Не встає з ліжка від тієї ночі, – засміялася Люю. – Така слабачка.

– Ні, вона просто користується можливістю пропускати школу, – сказала Бінта. – Діті знає: вона все одно така гарненька, що школа їй ні до чого.

– Їй, певно, добре, – буркнула я, хоч і не любила пропускати школу.

– Ой! – вигукнула Люю, витріщивши очі. – Ти чула про нового хлопчика?

Я хитнула головою. Люю з Бінтою презирнулись і засміялися.

– Що таке? – спитала я. – Хіба ви не повернулися тільки сьогодні?

– Новини ширяться швидко, – сказала Бінта.

– Принаймні серед деяких з нас, – самовдоволено докинула Люю.

– Просто скажіть, що зібралися сказати, – роздратовалась я.

— Його звати Мвіта, — із захватом почала Люю. — Він прийшов сюди, поки нас не було. Ніхто не знає, де він живе та чи є у нього взагалі батьки. Він, схоже, дуже розумний, але до школи йти відмовляється. Чотири дні тому він прийшов сюди на один день і посміявся з учителів — сказав, що *сам* може їх навчати! Не найкращий спосіб справити добре перше враження.

Я знизала плечима.

— Чому це має мене обходити?

Люю всміхнулася, схилила голову набік і сказала:

— Тому що я чула, що він — еву!

Решта того дня минула наче в тумані. На уроках я шукала обличчя кольору верблюжої шкіри з ластовинням, схожим на брунатний перець, і з очима, не властивими ноа. Під час денної перерви я шукала його на шкільному подвір'ї. Після школи, йдучи додому з Бінтою та Люю, я ще роззиралася довкола. Мені хотілося розповісти про нього матері, прийшовши додому, але я вирішила цього не робити. Чи справді їй варто було знати про ще одне породження насильства?

Наступний день був таким самим. Я шукала його без упину. Два дні по тому до школи повернулася Діті.

— Мати нарешті випхала мене з ліжка, — зізналася Діті. Вона зобразила суворість у голосі: — «Ти не перша, хто це проходить!» А ще вона знала, що всі ви повернулися до школи.

Вона позирнула на мене, а тоді відвела погляд, і я негайно зрозуміла, що її батькам не подобається те, що я пройшла ритуал в одному гурті з їхньою донькою. Наче мені не байдуже, що думають її батьки.

Хай там як, тепер нас однозначно було четверо. Друзі, які були в Люю, Бінти та Діті раніше, втратили своє значення. Я ж не мала друзів, яких могла кинути. Більшість дівчаток, які проходили Одинадцятий ритуал разом, хоч і були «пов'язані», не зберігали цього зв'язку опісля. Але для нас ця зміна була природна. Ми вже мали таємниці. І це був тільки початок.

«Лідерки» серед нас не було, але Люю подобалося верховодити. Вона була швидка й нахабна. Як виявилось, вона мала

близькість іще з двома хлопцями. «Та хто така Ада? — плюнула Лую. — Я не мусила розповідати їй *усього*».

Бінта постійно ходила, опустивши очі, та мало розмовляла перед іншими людьми. Насильство батька сильно її вразило. Але коли поруч були тільки ми, вона чимало говорила та сміялася. Сумніваюся, що Бінта б витримала батькове збочення, якби не була зроду так сповнена життя.

Діті була принцесою, любителькою весь день валятися в ліжку, поки слуги носили їй їсти. Пухкенька та гарненька дівчинка, якій зазвичай усе просто падало з неба. Коли вона була поруч, відбувалося щось чудове. Торгівець хлібом продавав нам його за півціни, бо поспішав додому. Або ми йшли, й до ніг Бінті з дерева падав кокос. Богиня Ані любила Діті. Як воно — користуватися любов'ю Ані? Я цього ще не знаю.

Після школи ми вчили уроки біля дерева іроко. Попервах це мене бентежило. Було страшно, що червоно-біле створіння, яке я побачила, якось пов'язане з історією з тим деревом. Здавалося, сидючи під ним, я мало не напрошувалася на новий напад ока. Згодом я трохи розслабилася, бо не сталося нічого. Часом навіть ходила туди сама, просто подумати.

Я трохи забігаю вперед. Дозволь мені дещо роз'яснити.

Інша подія сталася через одинадцять днів після мого Одинадцятого ритуалу, через чотири дні після мого повернення до школи, через три дні після того, як я усвідомила, що пов'язана з трьома своїми ровесницями, та наступного дня після повернення Діті до школи. Я повільно йшла додому. Моя рана пульсувала болем. Цей глибокий біль невідомо від чого з'являвся, мабуть, двічі на день.

— Вони все одно думатимуть, що ти лиха, — сказав хтось за мою спиною.

— Га? Що? — перепитала я, повільно розвертаючись. І застигла на місці.

Це було все одно що дивитись у дзеркало, ще жодного разу не побачивши свого відображення. Я вперше зрозуміла, чому люди, помітивши мене, зупинялися, впускали свою ношу з рук і витріщалися. Він мав мій колір шкіри, мої вес-

нянки, а його жорстке золотаве волосся було підстрижено так коротко, що скидалося на шар піску. Можливо, він був трішки вищий, може, на кілька років старший за мене. Якщо мої очі були золотаво-карі, як у пустельної кішки, то його очі були сірі, як у шакала.

Я негайно зрозуміла, хто він, хоча бачила його лише мить, будучи в нікчемному стані. Всупереч тому, що сказала мені Люю, він прожив у Джвагірі більше, ніж кілька днів. Це був той хлопчик, який побачив мене голою на дереві іроко. Він сказав мені стрибнути. Тоді йшов сильний дощ і він тримав над головою кошика, та я зрозуміла, що це він.

– Ти...

– І ти теж, – сказав він.

– Так. Я ніколи... Ну, тобто я чула про інших.

– Я бачив інших, – байдужо сказав він.

– Ти звідки? – одночасно спитали ми. Одночасно відповіли: – Із Заходу.

А тоді кивнули. Всі еву із Заходу.

– У тебе все гаразд? – запитав він.

– Що?

– Ти дивно ходиш, – пояснив він. Я відчула, як у мене запалало обличчя. Він знову всміхнувся й хитнув головою. – Мені не варто бути таким зухвалим. – Він помовчав. – Але повір мені: вони завжди бачитимуть нас лихими. Навіть якщо ти пройдеш... обрізання.

Я насупилася.

– Навіщо тобі до нього вдаватися? – спитав він. – Ти ж нетутешня.

– Але я тут живу, – оборонила я.

– І?

– Ти хто *такий*? – роздратовано спитала я.

– Тебе звати Оньєсонву Убайд-Огундіму. Ти – донька коваля.

Я закусила губу, намагаючись лишатися роздратованою. Але він назвав мене донькою, а не падчеркою коваля, і тому мені захотілося всміхнутися. Він усміхнувся на весь рот.

- А ще ти – та, хто опиняється на деревах голяка.
- Ти хто такий? – спитала я знову. Ми, певно, мали дуже дивний вигляд, коли стояли там, на узбіччі.
- Мвіта, – сказав він.
- А прізвище?
- У мене немає прізвища, – сказав він із холодком у голосі.
- О... ясно.

Я поглянула на його одяг. Він був у типовому хлопчачому вбранні – полинялих синіх штанях і зеленій сорочці. Сандали в нього були ношені, зате шкіряні. Він ніс торбу зі старими підручниками.

- Ну... де ти живеш? – запитала я.
- Холодок зник із його голосу.
- Не турбуйся про це.
 - Чого це ти не ходиш до школи?
 - Я навчаюсь у школі, – сказав він. – Вона краща за твою. – Він сьгнув у кишеню й витягнув конверт. – Це для твого батька. Я йшов до тебе додому, але ти можеш передати це йому.

Це був конверт із пальмового волокна, позначений символом Осугбо, ящіркою, що йде. Кожна її нога означала когось зі старійшин.

- Ти живеш далі по дорозі, за чорним деревом, так? – запитав він, дивлячись поза мене.

Я байдужо кивнула, не зводячи погляду з конверта.

- Добре, – сказав він. І пішов. Я ж стояла і проводжала його поглядом, практично не помічаючи, що біль у мене між ногами запульсував ще сильніше.

РОЗДІЛ 6

ЕШУ

Після того дня я, здавалося, бачила Мвіту повсюди. Він часто приходив до нас додому з повідомленнями. А ще я кілька разів натрапляла на нього, коли він ішов до татової кузні.

— Чого це ви не розповідали мені про нього раніше? — запитала я батьків якось за вечерею. Тато саме долонею набирив до рота рису зі спеціями. Він відкинувся назад, жуючи та опустивши праву руку на свою їжу. Мати поклала йому на тарілку ще один шматок козлятини.

— Я гадав, що ти знаєш, — відповів він, заговоривши одночасно з матір'ю, яка сказала: — Я не хотіла тебе засмучувати.

Тоді мої батьки знали дуже багато. А ще вони мали знати, що не можуть берегти мене вічно. Що має статися, те станеться.

Ми із Мвітою розмовляли щоразу, коли бачилися. Недовго. Він завжди поспішав.

— Ти куди? — спитала я після того, як він доставив татові черговий конверт від старійшин. Тато виготовляв для Дому Осугбо величезний стіл, і символи на ньому слід було вигравірувати ідеально. У конверті, який приніс Мвіта, були нові малюнки символів.

— Деінде, — посміхнувся Мвіта.

— Чому ти постійно кудись біжиш? — запитала я. — Ну давай. Усього одну відповідь.

Він повернувся, щоб піти, а тоді знову обернувся до мене.

— Гаразд, — погодився він. Ми сіли на сходах до будинку. За якусь мить він сказав: — Якщо пробути в пустелі достатньо часу, неодмінно почуєш, як вона розмовляє.

— Звісно, — сказала я. — Найгучніше вона розмовляє на вітрі.

— Правильно, — підтвердив Мвіта. — Метелики добре розуміють пустелю. Тому вони й пурхають туди-сюди. Вони постійно ведуть Розмову із землею. Однаково говорять і слухають. Метеликів кличуть саме мовою пустелі.

Він підняв підборіддя, глибоко вдихнув і видихнув. Я знала цю пісню. Її пустеля співала, коли все було добре. Кочуючи, ми з матір'ю в ті дні, коли пустеля співала цю пісню, ловили скарабеїв, які повільно пролітали повз нас. Зривали тверді панцирі та крила, висушували м'ясо на сонці, додавали спецій — і виходила смакота. Мвітина пісня прикликала

трьох метеликів – крихітного білого і двох великих чорно-жовтих.

– Дай мені спробувати, – захоплено попросила я. Згадала свою першу домівку. Тоді відкрила рота й заспівала пісню пустелі про спокій. Я приликала двох колібрі, які промайнули довкола наших голів, а тоді полетіли геть. Мвіта вражено відхилився від мене.

– Ти співаєш, як... у тебе прекрасний голос, – сказав він.

Я відвела очі та стиснула губи. Мій голос був подарунком від лихої людини.

– Ще, – попросив він. – Заспівай ще.

Я заспівала йому пісню, яку вигадала у п'ять років, будучи щасливою й вільною. Мої спогади про ті часи були нечіткі, але я чудово пам'ятала пісні, які співала.

Так відбувалася кожна моя зустріч із Мвітою. Він трохи навчав мене простого чаклунства, а потім чудувався легкості, з якою я його засвоювала. Він був третій, хто побачив це в мені (першою та другим стали мої мама й тато), – мабуть, тому що це було і в ньому. Мене цікавило, де він навчився того, що знав. Хто його батьки? Де він живе? Мвіта був такий таємничий... і дуже гарний.

Бінта, Діті й Лую вперше зустрілися з ним у школі. Він чекав на мене на подвір'ї, чого не робив ще ніколи. Побачивши, як я виходжу зі школи разом із Бінтою, Діті та Лую, він не здивувався. Я вже чимало розповіла йому про них. Усі витріщилися. Не сумніваюся, що після цього дня про мене та Мвіту розповідали багато всякого.

– Добрий день, – сказав він, гречно кивнувши.

Лую тим часом надміру широко всміхалася.

– Мвіто, – швидко сказала я. – Знайомся: Лую, Діті та Бінта, мої подруги. Лую, Діті, Бінто, знайомтеся: Мвіта, мій друг. Тут Діті реготнула.

– Отже, Оньесонву – добрий привід сюди прийти? – запитала Лую.

– Єдиний привід, – сказав він.

На мене перевели очі всі четверо, і в мене запалало обличчя.

— Ось, — сказав він і дав мені книжку. — Я гадав, що загубив її, але ні.

Це була брошура про людську анатомію. Під час нашої останньої розмови його стривожило те, як мало я знаю про численні м'язи у тілі.

— Дякую, — відповіла я, дратуючись через присутність подруг.

Мені захотілося ще раз сказати їм, що ми із Мвітою — *просто друзі*. Люю та Діті взаємодіяли з хлопцями лише сексуально або кокетуючи.

Мвіта позирнув на мене, а я схвально подивилася на нього у відповідь. Опісля він підходив до мене лише тоді, коли вважав, що я точно сама. Здебільшого він не помилявся, та часом бував змушений мати справу з моїми подругами. Його все влаштовувало.

Я завжди була рада бачити Мвіту. Але якось, кілька місяців по тому, зустріч із ним викликала в мене *захват*. *Полегшення*. Побачивши, як він іде дорогою з конвертом у руці, я підскочила. До цього я сиділа на сходах будинку, вдивляючись у порожнечу та чекаючи його, спантеличена й сердита. Щось сталося.

— Мвіто! — закричала я й побігла. Але коли дісталася до нього, мені відібрало мову і я просто застигла на місці.

Він узяв мене за руку. Ми сіли на сходи.

— Я... я... я не знаю, — пробелькотіла я. Трохи помовчала, поки в мене у грудях наростав потужний схлип. — Цього не могло статися, Мвіто. Потім я замислилася, чи не сталося колись саме цього. Зі мною щось відбувається. На мене щось полює! Мені треба до цілителя. Я...

— Просто скажи мені, що сталося, Оньесонву, — нетерпляче сказав він.

— Я *стараюся!*

— Що ж, постарайся краще.

Я зиркнула на нього, а він зиркнув на мене й жестом наказав розповідати далі.

— Я була за будинком, дивилася на материн садок, — сказала я. — Все було нормально, і... тоді все почервоніло. Стало червоним із тисячею відтінків...

Я зупинилася. Я не могла розповісти йому, як до мене підповзла величезна червоноока брунатна кобра й піднялася до мого обличчя. А потім на мене раптом найшла така глибока, відверта ненависть до самої себе, що я почала підіймати руки, щоб видряпати собі очі! Потім я збиралася нігтями роздряпати собі горло. «Я жахлива. Я лиха. Я — бруд. Я не маю існувати!» Ця червоно-біла мантра крутилась у мене в голові, поки я з жахом дивилася на овальне око. Я не розповіла йому, як за мить із неба прилетів маслянисто-чорний гриф, закричав, а тоді заходився клювати змію, доки вона не поповзла геть. Як я ледве встигнула з цього вирватися. Все це я опустила.

— З'явився гриф, — сказала я. — Він дивився просто на мене. Достатньо близько, щоб я бачила його очі. Я жбурнула в нього камінь, а коли він полетів геть, з нього випала одна пір'їна. Довга й чорна. Я... пішла й підняла її. Я стала там і захотіла вміти літати, як він. А тоді... Я не...

— Ти змінилася, — промовив Мвіта, дуже уважно дивлячись на мене.

— Атож! Я стала грифом. Присягаюся! Я не вига...

— Я тобі вірю, — сказав Мвіта. — Закінчуй.

— Я... Мені довелося скинути з себе одяг, — сказала я, витягнувши вперед руки. — Я чула *все*. Я бачила... здавалося, ніби світ мені відкрився. Я злякалася. А далі лежала там, знову ставши собою, голяка, а біля мене лежав мій одяг. Діаманта в мене в роті не було. Я знайшла його за кілька футів звідти і... — Я зітхнула.

— Ти — ешу, — сказав він.

— Що-що? — слово прозвучало схоже на пчих.

— Ешу. З-поміж іншого, ти можеш кимось обертатися. Я знав це, відколи ти обернулася на горобця та полетіла на дерево.

— Що?! — скрикнула я, відсахнувшись від нього.

– Ти знаєш, що ти знаєш, Онъесонву, – спокійно промовив він.

– Чому ти мені не сказав? – Я стиснула кулаки, і вони затремтіли.

– Ешу ніколи не вірять у те, хто вони, доки не усвідомлюють цього самі.

– То що мені робити? Що... звідки ти все це знаєш?

– Звідти, звідки й усе інше, – сказав він.

– А звідки це?

– Це довга історія, – відповів він. – Послухай, не розказуй про це подругам.

– Я й не збираюся.

– Перший раз – це важливо. Горобці вміють виживати. Грифи – благородні птахи.

– Що благородного в поїданні мертвечини та крадіжках м'яса з колод для рубання?

– Всі істоти мусять їсти.

– Мвіто, – сказала я. – Навчи мене більшого. Я маю навчитися захищати себе.

– Від чого?

З моїх очей закрапали сльози.

– Здається, хтось хоче мене вбити.

Він помовчав, глянув мені в очі, а тоді сказав:

– Я ніколи цього не допущу.

Моя мати каже, що все незмінне. Вона вважала, що все, від кривавих розправ на Заході до кохання, яке вона знайшла на Сході, має свою причину. Але розум, який за всім стоїть (я називаю його Долею), жорстокий і холодний. Цей розум такий логічний, що навряд хтось міг би стати кращою людиною, схилившись перед ним. Доля незмінна, як крихкий кришталь у темряві. Однак за Мвіту я схилиюся перед Долею і дякую їй.

Ми зустрічалися двічі на тиждень, після школи. Мвітині уроки чудово допомагали мені стримувати страх перед червоним оком. Я борець за природою, і, щойно в мене просто

з'явилися знаряддя для боротьби, нехай і вбогі, моя тривога перестала мене паралізувати. Принаймні в ті дні.

Добре відволікав і сам Мвіта. Він був красномовний, гарно вдягався й шанобливо поводився. А ще він не мав такої репутації ізгоя, як я. Люю та Діті заздрили мені через зустрічі з ним. Вони із задоволенням переповідали мені чутки про те, що йому буцімто подобаються старші заміжні дівчата, майже двадцятирічні. Дівчата, що вже закінчили школу та могли запропонувати більше в інтелектуальному плані.

Мвіту ніхто не міг розкусити. Дехто казав, що він самоук і живе з однією старою, якій читає книжки в обмін на кімнату та гроші на витрати. Дехто казав, що він сам володіє своїм будинком. Я про це не питала. Знала, що він мені не скаже. Однак він був еву, і тому я раз у раз чула, як хтось каже, що в нього «нездорова» шкіра та «огидний» запах і що з нього, хоч скільки книжок він прочитає, однаково нічого доброго не вийде.

РОЗДІЛ 7

ЗАСВОЄНІ УРОКИ

Я вийняла діамант із рота й під швидкі удари свого серця передала його Мвіті. Торкнувшись мого каменя, чоловік здобуде можливість заподіяти мені велику шкоду чи велику милість. Мвіта, хоч і не поважав джвагірських традицій, знав, що їх поважаю я. Тож брав діамант обережно.

Був ранок вихідного дня. Сонце щойно зійшло. Мої батьки спали. Ми сиділи в садку. Я була саме там, де хотіла бути.

— Як я розумію, ти вічно зберігатимеш знання про те, на кого перетворилася, — сказав він. — Це правильно, як гадаєш?

Я кивнула. Зосередившись на цій думці, я відчула просто в себе під шкірою грифа й горобця.

— Це тут, під поверхнею, — повільно вимовив він. — Помацай п'р'їну пальцями. Почухай її, потри. Заплющ очі. Згадай. Зіпрись на це. А тоді *стань* цим.

Пір'їна в моїй руці була гладенька й тендітна. Я знала, де саме вона опиниться. На порожньому стрижні в мене на крилі. Цього разу я була при тямі й усе контролювала. Не було так, що я розтанула, перетворившись на безформну калюжу, а тоді прибрала іншої форми. Я весь час кимось була. Мої кістки злегка гнулися, потріскували та зменшувалися. Болю не відчувалося. Тканини мого тіла гойдалися і зміщувались. Мій розум змінив фокус. Я все-таки була собою, але з іншого ракурсу. Я чула ніби тихе ляскання, всмоктування та відчувала той потужний запах, який помічала лише коли відбувалося щось дивне.

Я летіла високо. Чуття дотику в мене було притлумлене, бо мою плоть захищало пір'я. Зате я бачила все. Слух у мене був такий гострий, що я чула, як дихає земля. Повернулася я виснаженою та зворушеною до сліз. Усі мої чуття напружено працювали навіть після того, як я обернулася назад. Мені було байдуже, що я гола. Мвіті довелося загорнути мене в рапу, поки я плакала в нього на плечі. Я вперше в житті змогла вирватися. Коли все здаватиметься надто тісним, надто близьким, я зможу втекти в небо. Звідти легко розгледіти пустелю, що тягнеться далеко за Джвагіром. Можна летіти так високо, що мене не побачить навіть овальне око.

Того дня, коли ми сиділи перед садком моєї матері, я багато розповіла Мвіті про себе. Розповіла йому історію своєї матері. Розповіла йому про пустелю. Розповіла йому, як полинула кудись під час обрізання. І нарешті детально розповіла йому про червоне око. Мвіту не вразило навіть це. Тут мені варто було б замислитись, але я була надто закохана в нього, щоб цим перейматися.

Піти в пустелю подумалася я. Зробити це тієї ж ночі додумався він. Тоді я потай пішла з дому вдруге. Ми пройшли піском кілька миль. Зупинившись, розвели багаття. Нас оточувала пітьма. Пустеля не змінилася, відколи я покинула її за шість років до цього. Нам було так спокійно посеред прохолодної тиші, що наступні десять хвилин ми не могли нічого сказати. Тоді Мвіта тицьнув у вогонь і заявив:

– Я не такий, як ти. Не зовсім такий.
– Тобто? – перепитала я. – Ти про що?
– Зазвичай я просто даю людям залишатися при своїй думці, – сказав він. – Я ставився так і до тебе. Навіть після того, як тебе пізнав. Відколи я побачив тебе на тому дереві, минуло вже більше року.

– Давай до суті, – нетерпляче попросила я.

– Ні, – гарикнув він. – Я скажу це так, як хочу, Оньєсон-ву. – Роздратувавшись, він відвів від мене погляд. – Маєш навчитися часом промовчати.

– Ні.

– Так.

Я закусила нижню губу, намагаючись промовчати.

– Я не зовсім такий, як ти, – нарешті сказав він. – Просто послухай, гаразд?

– Добре.

– Твоя мати... на неї напали. На мою матір – ні. Всі вважають, що дитина-еву – це така, як ти, коли на матір нападає чоловік нуру і йому вдається її запліднити. Ну а моя мати закохалася в чоловіка нуру.

Я пирхнула.

– Це не тема для жартів.

– Так буває, – наполог він. – І так, ми народжуємося з такою самою зовнішністю, як діти... від згвалтувань. Тобі не слід вірити всьому, що ти чуєш і читаєш.

– Гаразд, – тихо сказала я. – Про... продовжуй.

– Моя тітка розповідала, що моя мати працювала на родину нуру, а син господарів потай розмовляв із нею. Вони закохались, а за рік моя мати завагітніла. Коли я народився, розійшлася звістка про те, що я – еву. В тому районі нападів не було, тож люди не могли збагнути, звідки я взявся. Невдовзі стало відомо про кохання моїх батьків. Моя тітка казала, що хтось побачив моїх матір і батька разом одразу після мого народження, що батько потай пробрався до її намету. Я ніколи не дізнаюся, хто нас зрадив – нуру чи океке.

Прийшов натовп – я знов-таки не знаю, нуру чи океке. Вони накинулись на мою матір із камінням. Накинулись на батька з кулаками. Про мене вони не згадали. Мене сховала в безпечному місці тітка, батькова сестра. Вони з чоловіком залишили мене в себе. Смерть батька наче виправдала моє існування.

Якщо батько – нуру, то дитина – теж нуру. Тож мене ростили як нуру в домі тітки та дядька. Коли мені було шість, дядько віддав мене в учні до чаклуна на ім'я Даїб. Гадаю, я мав бути за це вдячний. Даїб часто їздив на виставки. Дядько казав, що колись він був військовим. А ще знався на літературі. Мав багато книжок... і всі їх зрештою знищили.

Мвіта насупився й замовкнув. Я стала чекати, коли він продовжить.

– Дядькові довелося благати Даїба, щоб він мене навчав, і заплатити йому... тому що я – еву. Я бачив, як дядько його благав. – Мвіті явно було бридко. – Накарачках. Даїб плюнув на нього і сказав, що зробив йому цю ласку лише тому, що знав мою бабусю. Ненависть до Даїба заохочувала мене навчатися. Я був малий, але ненавидів як дорослий чоловік на піку своєї зрілості.

Дядько так благав і принижувався не без причини. Він хотів, щоб я був здатен захищатися. Він знав, що моє життя буде важке. Життя тривало, роки минали не без приємності. Доки мені не виповнилося одинадцять. Це було чотири роки тому. У містах знову розпочалися криваві розправи, які швидко дісталися й нашого села.

Океке давали відсіч. І знову, як уже було раніше, вони програвали за числом та озброєнням. Але в моєму селі океке лютували сильно. Вони штурмували наш будинок і вбили моїх тітку з дядьком. Згодом я дізнався, що полювали вони на Даїба та на будь-яких пов'язаних із ним людей. Я казав, що Даїб колись був у війську, – що ж, там усе було не так просто. Схоже, він прославився своєю жорстокістю. Моїх тітку та дядька вбили через нього, через те, що він навчав мене.

Даїб навчив мене робитися нехтовним. Так я й утік. Побіг у пустелю і сховався там на один день. Врешті-решт бунти було придушено, а всіх океке в селі вбито. Прийшовши до Даїба додому в надії знайти його труп, я застав дещо інше. Посеред його напівзгорілого будинку лежав одяг, у якому я бачив його востаннє, розкиданий по підлозі так, ніби Даїб просто розтанув у повітрі. А вікно було відчинене.

Я зібрав, що зміг, і помандрував на схід. Я знав, як зі мною поводитимуться. Я сподівався знайти Червоний народ, плем'я людей, які не є ні океке, ні нуру й живуть у пустелі посеред велетенської піщаної бурі. Кажуть, Червоний народ знає неможливе джуджу¹. Я був малий і зневірений. Червоний народ – це просто вигадка.

Дорогою я заробляв гроші дурнуватим чаклуванням – наприклад, примушував ляльок танцювати, а дітей – літати. Люди, як нуру, так і океке, спокійніше ставляться до еву, які корчать із себе дурників, танцюють або показують фокуси, – аби тільки уникали зорового контакту і йшли далі, закінчивши розважати. Тут я опинився лише випадково.

Мвіта договорив, а я просто сиділа мовчки. Замислилася про те, як далеко Мвітине село від залишків села моєї матері.

– Вибач, – сказала я. – Вибач усіх нас.

Він хитнув головою.

– Не вибачайся. Це все одно що казати, ніби тобі соромно за власне існування.

– Так і є.

– Не применшуй випробувань і успіхів у житті своєї матері, – похмуро сказав Мвіта.

Я втягнула повітря крізь зуби й відвела погляд, схрестивши на грудях руки.

– То ти хочеш не бути тут зараз? – запитав він.

На це я не сказала нічого. «Принаймні його батько не був чудовиськом», – подумалося мені.

¹ Джуджу – загальна назва низки західноафриканських магічних практик.

- Життя не таке просте, — сказав він. І всміхнувся. — Особливо для ешу.
- Ти не ешу.
- Ну, тоді для будь-кого з нас.

РОЗДІЛ 8

БРЕХНЯ

Півтора року по тому я випадково підслухала розмову двох хлопців, які проходили повз мене. Їм було років по сімнадцять. В одного були синці на обличчі та перев'язана рука. Я читала книжку під деревом іроко.

— Ти так виглядаєш, наче тобі хтось на голову наступив, — сказав неушкоджений хлопець.

— Знаю, — сказав ушкоджений. — Я ледве ходжу.

— Кажу тобі, цей чолов'яга злий, він не справжній чаклун.

— О, Аро — справжній чаклун, — заперечив ушкоджений хлопець. — Злий, але справжній.

Вловивши ім'я, побіжно згадане у ніч мого Одинадцятого ритуалу, я нашорошила вуха.

— Гадаю, вивчати Великі містичні аспекти годеи тільки той хлопака-еву, — сказав постраждалий хлопчина з великими мокрими очима. — Це безглуздо. Треба ж мати чисту кров, щоб...

Я встала й пішла геть; думки мені затуманила лють. Я сердито обшукала ринок, книжковий дім, навіть до себе додому зайшла. Мвіги не було. Я навіть не знала, де він жив. Це роздратувало мене ще більше. Вийшовши з хати, я побачила, як він чимчикує дорогою. Наблизилася до нього й ледве втрималася від того, щоб зацідити йому в обличчя.

— Чому ти мені не сказав? — закричала я.

— Не кидайся на мене так, — забурчав він, коли я до нього добралася. — Ти знаєш, що це безглуздо.

Я гірко розсміялася.

— Я нічого про тебе не знаю.

– Я серйозно, Оньесонву, – застеріг він.
– Мені начхати на твою серйозність! – закричала я.
– Жінко, що на тебе найшло?
– Що ти знаєш про Великі містичні аспекти? Га? – Я гадки не мала, що то за Містичні аспекти, але їх від мене приховували і я хотіла негайно їх пізнати. – А... а як щодо Аро? Чому... – Я так розізлилася, що почала захлинатися повітрям. Я стояла мовчки й важко дихала.

– Ти... ти – брехун! – заверещала я. – Як мені взагалі тобі довіряти?!

Тут Мвіта позадкував. Я перейшла межу. І я кричала далі.

– Щоб про них дізнатися, мені довелося підслухати двох хлопців! Двох дурних, недолугих, звичайних хлопців! Я більше ніколи не зможу тобі довіряти!

– Він тебе *не* навчатиме, – з гіркотою промовив Мвіта, розвівши руками.

– Що? – перепитала я з надривом у голосі. – Чому?

– Хочеш знати чому? Гаразд, я тобі розповім. Сподіваюся, це тебе порадує. Він тебе не навчатиме, тому що ти – дівчина, *жінка!* – він кричав на мене зі сльозами гніву на очах. Ляснув мене рукою по животу. – Через те, що ти носиш отут! Ти можеш приносити життя, а з віком ця здатність переростає в щось іще більше, небезпечніше, нестабільніше!

– Що? – знову перепитала я.

Він сердито розсміявся й пішов геть.

– Ти *надто* завзята, – сказав він. – Фу, ти погано на мене дієш.

– Не кидай мене, – наказала я.

Він зупинився.

– Бо інакше що? – Він розвернувся. – Ти що, мені погрожуєш?

– Можливо, – сказала я. Ми ще постояли якийсь час. Не пам'ятаю, чи був біля нас хтось. Напевно, таки був. Люди в захваті від добрих суперечок. А суперечка між двома підлітками-еву, хлопцем і дівчиною, взагалі безцінна.

— Онъесонву, — промовив він. — Він тебе не навчатиме. Ти не в тому тілі народилася.

— Так, і я можу цьому зарадити, — сказала я.

— Ні, цьому аж ніяк не можна зарадити.

Хоч на кого я оберталася, я могла обернутися на цю істоту лише в жіночій подобі. Це було правилом мого вміння, що завжди здавалося мені незначущим.

— Він навчає тебе, — промовила я.

Він кивнув.

— А я навчав тебе того, що знаю.

Я схилила голову набік.

— Але... він не навчає тебе отих... отих Аспектів, так?

Мвіта не відповів.

— Бо ти — еву, правильно? — запитала я.

Він усе одно нічого не сказав.

— Мвіто...

— Доведеться задовольнитися тим, чого я тебе навчаю, — заявив він.

— А якщо цього не вистачить?

Мвіта відвів погляд.

Я хитнула головою.

— Замовчувати означає брехати.

— Якщо я і брешу тобі, то лише для того, щоб тебе захистити. Ти — моя... Ти особлива для мене, Онъесонву, — бовкнув він і стер зі щоки трохи гнівних сліз. — Нікому, нікому не має бути дозволено тебе кривдити.

— Хтось намагався зробити саме це! — поскаржилася я. — Те... оте жахливе червоно-біле око! Воно лихе!.. Здається, воно часом дивиться на мене, поки я сплю...

— Я його *питав*, — сказав він. — Ясно? Я його *питав*. Я дивлюся на тебе і розумію... Я *розумію*. Я розповів йому про тебе. Розповів йому після того, як ти опинилася на тому дереві. Після того, як ти зрозуміла, що ти ешу, я спитав його ще раз. Він тебе не навчатиме.

— Ти розповів йому про червоне око?

— Так.

Тиша.

– Тоді я спитаю його сама, – просто сказала я.

– Не треба, – заперечив він.

– Хай відмовить мені безпосередньо, – сказала я.

У Мвітиних очах спалахнув гнів, і він відступив від мене.

– Мені не слід любити таку дівчину, як ти, – процідив він крізь зціплені зуби. Тоді повернувся й пішов геть.

Я зачекала, поки Мвіта не опинився достатньо далеко. Тоді відійшла на узбіччя дороги й зосередилася. Пір'їни в мене при собі не було, тож спершу довелося заспокоїтися. Після суперечки із Мвітою мене аж трусило, тож заспокоювалася я кілька хвилин. За цей час Мвіта зник. Але, як я вже казала, у подібні грифа мені відкривався весь світ. Я відшукала його з легкістю.

Я пролетіла за ним на південь від свого будинку, перетнувши пальмові ферми на південному кордоні Джвагіра. Хатина, до якої він прийшов, була міцна, але проста. Довкола неї блукало четверо кіз. Мвіта зайшов у меншу хатину поряд із головною. За обома хатинами відкривалася пустеля.

Наступного дня я пішла туди пішки, залишивши вікно своєї спальні відчиненим на випадок повернення в подібні грифа. Перед хатиною Аро росли ворота з кактусів. Я сміливо пройшла крізь отвір, обабіч якого стояли два високих кактуси. Я постаралася уникнути колючок, але одна таки зачепила мене передпліччя, коли я проходила. «Байдуже», – подумала я.

Головна хатина була велика, складена з піщаної цегли та саману й накрита солом'яною стріхою. Неподалік я бачила Мвіту, що сидів біля єдиного дерева, якому вистачило сміливості рости біля хатини. Я лукаво всміхнулася самій собі. Якщо це – хатина Аро, я можу прокрастися всередину, перш ніж Мвіта мене побачить.

Коли я ще не була й на півдорозі до входу в хатину, звідти неквапом вийшов якийсь чоловік. Найперше я помітила блакитний туман довкола нього. Коли він підійшов ближче, туман зник. Він був років на двадцять старший за мого батька. Волосся в нього було дуже коротко підстриже-

не. Темна шкіра виблискувала від сухості та спеки. На його білому кафтані було видно кілька скляних і кварцових амулетів. Він підійшов поволі й оглянув мене. Він мені зовсім не сподобався.

— Що таке? — запитав він.

— Ой, гм... — затнулася я. — Ви Аро, чаклун?

Він гнівно подивився на мене.

Я не здалася.

— Мене звати Оньесонву Убайд-Огундіму, я донька... падчерка Фаділя Огундіму та донька Наджіби Убайд-Огундіму...

— Я знаю, хто ти така, — холодно промовив він. Витягнув із кишені жувальну паличку та засунув собі до рота. — Ада каже, що ти можеш ставати прозорою, а Мвіта — що ти можеш обернутися на горобця.

Я помітила, що про мої перетворення на грифа він не згадав.

— Зі мною дещо відбувається, так, — погодилася я. — І я вважаю, що я в небезпеці. Яюсь, десь із рік тому, щось спробувало мене вбити. Таке величезне овальне червоне око. Здається, воно й досі за мною стежить. Мені потрібно захистити себе. Ого Аро, я стану найкращим і найвидатнішим учнем у вашому житті! Я це знаю. Я це відчуваю. Майже... фізично.

Я замовкнула зі сльозами на очах. Лише зараз я усвідомила, як рішуче налаштована. Він дивився на мене з таким подивом, що я замислилася, чи раптом не сказала щось не те. Здавалося, він не з тих, кого легко зворушити. Його обличчя знову набуло, як я зрозуміла, звичного для нього виразу. За ним я побачила, як до нас швидко крокує Мвіта.

— Ти сповнена вогню, — сказав він. — Але я тебе не навчатиму.

Він змахнув рукою вгору-вниз, показуючи на моє тіло.

— Твій батько був з нуру, огидного, брудного народу. Великі містичні аспекти — це мистецтво океке тільки для чистих духом.

— А... але ж ви навчаєте Мвіту, — зауважила я, ледве стримуючи відчай.

— Не Містичних аспектів. Я даю йому обмежені знання. Він хлопець. Ти дівчина. Ти не можеш дорівнятися. Навіть у... м'якших уміннях.

— Як ви можете таке казати?! — закричала я так, що в мене з рота мало не вилетів діамант.

— І до того ж зараз, коли ми з тобою говоримо, ти нечиста від жіночої крові, — сказав він. — Як ти смієш приходити сюди в цьому стані?

Я тільки кліпнула, не розуміючи, що він має на увазі. Згодом до мене дійде, що це стосувалося моїх місячних. До кінця залишалося ще близько одного дня, і кров виходила з мене поодинокими краплинками. Він же говорив так, ніби я вся була в ній.

Він з огидою показав на мій стан:

— А це має бачити лише твій чоловік.

Я знову спантеличилась, а тоді опустила очі й побачила, як виблискує ланцюжок у мене на животі, нависнувши над рапою. Я хутко його сховала.

— Хай те, що тебе переслідує, доконає тебе. Так краще, — сказав він.

— Будь ласка, — промовив Мвіта, підійшовши до нас. — Не ображайте її, ого. Вона мені дорога.

— Так, знаю, ви всі тримаєтеся купи, — сказав Аро.

— Я не казав їй прийти! — твердо відповів йому Мвіта. — Вона нікого не слухає.

Я витріщилася на Мвіту, приголомшена та ображена.

— Мені байдуже, хто її послав, — сказав Аро, змахнувши своєю великою рукою.

Мвіта опустив погляд, і я мало не закричала. «Він в Аро наче в рабстві, — подумалось мені. — Наче океке в нуру. Але ж його ростили як нуру. Яка відсталість!»

Аро пішов геть. Я швидко повернулася й пішла назад, до кактусових воріт.

— Ти сама це на себе наклікала, — загарчав Мвіта, йдучи за мною. — Я ж казав тобі не...

— Ти мені нічого не казав, — відповіла я і пришвидшила крок. — Ти з ним живеш! Він отак думає про таких, як ми,

а ти ЖИВЕШ У ЙОГО ОСЕЛІ! Б'юсь об заклад, що ти йому куховариш і прибираєш! Мене дивує, що він узагалі їсть те, що ти готуєш!

— Усе не так, — заперечив Мвіта.

— Ні, так! — закричала я. Ми пройшли кактусові ворота. — Мало того, що я — еву, і того, що та штука хоче до мене добратися! Я ще й жіночої статі. Той божевільний, з яким ти живеш, любить тебе й ненавидить, але мене він просто ненавидить! Мене всі ненавидять!

— Твої батьки тебе не ненавидять, і я теж, — зауважив він. — Твої подруги тебе не ненавидять.

Я його не слухала. Я вже побігла. Я бігла, доки не впевнилася в тому, що він не біжить за мною. Я пригадала маслянисто-чорне пір'я, що вкриває могутні крила, сильний дзьоб, голову з мозком, розумність якого могла досягнути лише я та ще, може, той козячий прутень Аро. Я полетіла високо й далеко, думаючи й думаючи. А діставшись нарешті додому, проскочила у вікно своєї спальні та обернулася на себе — тринадцятирічну, майже чотирнадцятирічну дівчинку. Я заповзла голяка в ліжку, не зважаючи на краплинки крові, й повністю накрилася ковдрами.

РОЗДІЛ 9

НІЧНЕ ЖАХІТТЯ

Я перестала розмовляти із Мвітою, а він перестав до мене ходити. Минуло три тижні. Я сумувала за ним, та моя злість на нього була сильнішою. Мій вільний час заповнювали Бінта, Люю й Діті. Якось уранці, коли я, набурмосившись, чекала їх на шкільному подвір'ї, повз мене пройшла Люю. Спершу я подумала, що вона мене просто не побачила.

Тоді помітила, що в неї нещасний вигляд. Її очі були червоні й розпухлі, наче вона поплакала чи не виспалася. Я побігла за нею.

— Люю! — гукнула я. — Ти в порядку?

Вона повернула до мене порожнє обличчя. Тоді всміхнулась і стала більш схожою на себе.

— Ти виглядаєш... стомленою, — промовила я.

Вона засміялася.

— Правильно. Мені дуже погано спалося. — Ох уже ця Люю та її двозначні заяви. Як-от ця. Але я знала Люю. Якщо вона хотіла щось розповісти, то розповідала, коли вважала за потрібне. Прийшли Бінта й Діті, ми сіли, і Люю вже була далеко від мене.

— Чудовий день, — сказала Діті.

— Ну якщо ти так кажеш... — пробурчала Люю.

— Якби ж то я могла завжди бути такою щасливою, як ти, Діті, — сказала я.

— Ти не в гуморі лише через те, що ви із Мвітою почубилися, — зауважила Діті.

— Що? З-звідки ти знаєш? — Я випрямилася, сама не своя з тривоги. Якщо вони знають про нашу сварку, то чули і про те, через що ми сварилися.

— Ми знаємо тебе, — сказала Діті. І Люю, і Бінта схвально гмикнули. — Останні два тижні ми бачили тебе вдвічі частіше.

— Ми не дурні, — докинула Бінта і вгризлася у бутерброд з яйцем, який витягнула зі своєї торби. Він розплющився між її книжками і здавався дуже тонким.

— То що сталося? — запитала Люю, потираючи лоба.

Я знизала плечима.

— Твої батьки проти? — спитала Бінта. Вони підсунулися ближче.

— Просто облиште цю тему, — відрізала я.

— Ти віддала йому свою цноту? — запитала Люю.

— Люю! — вигукнула я.

— Я просто питаю.

— Ланцюжок у тебе на животі позеленів? — запитала Бінта. У її голосі вчувався мало не відчай. — Я чула, ніби саме це відбувається, якщо мати з кимось близькість після Одинадцятого ритуалу.

— Я сильно сумніваюся, що вона була з ним близька, — холодно сказала Діті.

Перш ніж лягти спати, я сіла на підлогу для медитації. Щоб заспокоїтися, мені знадобилося чимало зусиль. Коли я закінчила, моє обличчя було мокрим від поту та сліз. Під час медитації я майже завжди не лише рясно пітніла (що було дивно, оскільки зазвичай пітнію дуже мало), а й плакала. Мвіта пояснював, що я так звикла до постійного напруження, що, геть його позбувшись, буквально плакала від полегшення. Я прийняла душ і побажала батькам доброї ночі.

Опинившись у ліжку, я заснула, і мені наснився заспокійливий пісок. Сухий, м'який, неторканий і теплий. Я була вітром, який котився з нього дюнами. Тоді пересувалася щільними розтрісканими землями. Я пересувалася під співи листя впертих дерев і сухих кущів. А далі — натоптана дорога, інші дороги, моцнені та заповишені піском, повні людей, які мандрували з важкими клунками, скутерами, верблюдами, кіньми. Дороги були чорні, гладенькі та блищали так, ніби пітніли. Люди, що йшли дорогами, несли небагато речей. Це були не подорожні. Вони були недалеко від дому. Вздовж дороги стояли крамниці та великі будівлі.

У Джвагірі люди не провадили Розмови край дороги чи на ринку. А ще там було зовсім небагато людей зі світлою шкірою — і ніхто з них не був нуру. Вітер відніс мене далеко.

Тут більшість людей була нуру. Я спробувала придивитися. Що більше старалася, то більше вони втрачали чіткість. Усі, крім одного. Він стояв до мене спиною. Я чула його сміх за багато миль. Він був дуже високий і стояв посеред групи чоловіків нуру. Пристрасно промовляв слова, яких я геть не чула. Його сміх відлунював у мене в голові вібрацією. Він був одягнений у блакитний кафтан. Він почав повертатися до мене... я бачила лише його очі. Вони були червоні, зі сліпучо-білою рухливою серединою. Вони злилися в одне велетенське око. Жах отрутою пронизав мій розум. Наступні почуті слова я зрозуміла бездоганно.

«Перестань дихати, — загарчав він. — ПЕРЕСТАНЬ ДИХАТИ!»

Я різко прокинулася, не маючи змоги вдихнути. Хриплячи, скинула з себе ковдри. Сіла, схопившись за зболену шию. Кліпаючи, я щоразу бачила в голові те червоне око. Я захрипіла сильніше й зігнулася. Перед очима з'явилися чорні плями. Визнаю, що почасти мені стало легше на душі. Вмерти було краще, ніж жити в страху перед тією штукою. Минали секунди, і в мене розслаблялися груди. Горло стало потроху впускати повітря. Я закашлялася. Зачекала, потираючи зболілу горлянку. Настав ранок. Хтось на кухні смажив сніданок.

Тоді сон повернувся до мене в усіх подробицях. Я підскочила, зіп'явшись на хиткі ноги. Посередині коридору зупинилася. Повернулася до своєї кімнати та стала біля дзеркала, витріщившись на яскраві синці в себе на шиї. Сіла на підлогу та поклала голову на руки. Червоне овальне око належало ґвалтівникові, моєму біологічному батькові. І він щойно спробував задушити мене вві сні.

РОЗДІЛ 10

НДІІЧІ

Якби не прийшов божевільний фотограф, я б увесь той день пролежала в ліжку, надто боячись виходити надвір. Того дня моя мати прийшла додому по обіді та одразу заговорила про нього. Вона, здавалося, жодного разу не сіла.

— Він був весь забреханий і обвітрений, — розповіла вона. — Прийшов на ринок просто з пустелі. Навіть не спробував спершу помитися!

Вона сказала, що йому було років двадцять з гаком, але визначити напевне було важко через прилипле до його обличчя волосся. Більшість зубів у нього випала, очі були жовті, а засмагла на сонці шкіра мала попелястий відтінок від недоїдання та бруду. Хто його знає, як він зумів вижити, пройшовши так далеко в такому психічному стані.

Але того, що він приніс, вистачило, щоб довести до паніки весь Джвагір. Він приніс цифровий фотоальбом. Свою камеру він уже давно загубив, але фото зберігав на тому приладі завбільшки з долоню. Зроблені на Заході фотографії мертвих, обпалених, понівечених океке.

Згвалтувань жінок океке. Дітей океке з відтятими кінцівками та роздутими животами. Чоловіків океке, повішених на будівлях або зогнилих майже на порошок у пустелі. Пробигих голів немовлят. Розрубаних животів. Кастрованих чоловіків. Жінок, яким відрізали груди.

— Він іде! — кричав фотограф, показуючи людям свій альбом. Із його потрісканих губ злітала слина. — Він приведе десять тисяч мужів. Ніхто з вас не захищений. Збирайте манатки, тікайте, летіть, летіть, дурні!

Він дозволяв людям по черзі, група за групою проклацати свій альбом. Моя мати проглянула фотографії двічі. Весь цей час вона ридала. Люди блювали, плакали, кричали, ніхто не ставив побачене під сумнів. Врешті-решт його заарештували. Судячи з того, що я чула, йому дали добре поїсти, скупатися, постригли та передали якісь запаси, а тоді ввічливо попросили піти з Джвагіра. Хай там як, люди говорили й новини поширювалися. Він так усіх збаламутив, що на той вечір було призначено ндіїчі, найнагальніші збори громади у Джвагірі.

Щойно тато прийшов додому, ми пішли — разом, утрюх.

— У тебе все гаразд? — запитав він, поцілував мою матір і взяв її за руку.

— Жити буду, — сказала вона.

— Гаразд. Ходімо. Швидко, — сказав він і пішов швидше. — Ндіїчі рідко тривають більше п'яти хвилин.

На міській площі вже рясніло людьми. Було встановлено сцену, на якій стояли чотири крісла. За кілька хвилин туди сходами зійшли четверо. Юрба затихла. З усіх, хто зібрався, тільки немовлята перегукувались далі. Я стала навшпиньки, рада, що нарешті погляну на старійшин Осугбо, про яких стільки чула. Побачивши їх, я зрозуміла, що з двома

старійшинами вже зустрічалася. Одна з них була одягнена у блакитну рапу з кофтиною такого ж кольору.

— Це Нана Мудра, — сказав мені на вухо тато. Я просто кивнула. Не хотіла згадувати про свій Ритуал одинадцятого року.

Вона поволі вийшла на сцену і зайняла своє місце. За нею прийшов старий сліпець із дерев'яною тростиною. Його довелося провести сходами. Сівши, він оглянув юрбу так, ніби бачив нас усіх такими, які ми є насправді. Тато сказав мені, що це Діка Провидець. Потім прийшов Аро Творець. Я сильно насупилася. Як же мені не подобався цей чоловік, що відмовив мені в такому багатстві, відмовився від мене. Вочевидь, мало хто знав, що він чаклун, оскільки тато пояснив, що саме він формує владу.

— Ця людина створила найсправедливішу систему в історії Джвагіра, — прошепотів він.

Четвертим був Ойо Мислитель, низенький і худий, з ріденькими пучками сивого волосся обабіч голови. Вуса в нього були пишні, а злегка посивіла борода — довга. Тато сказав, що Ойо відомий своїм скептицизмом. Якщо ідею не завертає Ойо, то вона принесе плоди.

— Джвагір, квену! — промовили всі старійшини, викинувши кулаки в повітря.

— Я! — відповіла юрба. Тато штурхнув ліктем маму та мене, щоб ми зробили так само.

— Джвагір, квену!

— Я!

— Джвагір, квену!

— Я!

— Добрий вечір, Джвагіре, — проказала Нана Мудра і встала. — Фотографати Абабуо. Він прийшов з Гаді, одного з міст Семиріччя. Він попрацював і подолав велику відстань, аби принести нам новини. Ми вітаємо його та висловлюємо йому похвалу.

Вона сіла. Встав і заговорив Ойо Мислитель.

— Я думав про ймовірність, межу похибки, малої ймовірності. Хоча доля наших людей на Заході трагічна, малої ймо-

вірно, що це лихо зачепить нас. Моліть Ані про щось краще. Але збирати речі не потрібно.

Він сів. Я оглянула юрбу. Схоже, людей його слова переконали. Я не знала напевне, що відчувала. «Чи справді річ у нашій безпеці?» – подумала я. Встав і заговорив Аро. З усіх старійшин Осугбо старезним не був лише він. Однак я все одно замислилася про його вік і зовнішність. Може, він був старший, ніж здавалося.

– Абаду несе реальність. Споглядайте її, але не панікуйте. Хіба ми всі жінки? – запитав він. Я пирхнула й закотила очі.

– Паніка вам нічого доброго не принесе, – продовжив він. – Якщо ви хочете навчитись орудувати ножом, Обі – ось він – вас навчить. – Він показав рукою на м'язистого чоловіка, що стояв біля сцени. – Також він може навчити вас бігати на далекі дистанції, не втомлюючись. Але ми – сильні люди. Страх для слабких. Не журіться. Живіть своїм життям.

Він сів. Повільно встав, спираючись на тростину, Діка Провидець. Щоб почути його слова, мені довелося напружитися.

– Як я бачу... так, журналіст показує правду, хоч вона й вибила з колії його розум, – сказав провидець. – Але вірте! Ми всі маємо вірити у краще!

Він сів. На мить запала тиша.

– На цьому все, – промовила Нана Мудра.

Коли старійшини пішли зі сцени та з площі, всі негайно заговорили. Вони сперечалися про фотографа та стан його психіки, його фотографії та подорож і погоджувались одне з одним. Але ндіїчі спрацювало: люди вже не панікували. Вони перебували в енергійній задумі. Мій батько долучився до дискусії, а мати тихо слухала.

– Побачимося вдома, – сказала їм я.

– Давай, – сказала мати й ніжно погладила мене по щоці.

Вибратися з площі було нелегко. Я ненавиділа велелюдні місця. Вийшовши з натовпу, я одразу побачила Мвіту. Він угледів мене перший.

– Привіт, – сказала я.

– Добрий вечір, Оньесонву, – привітався він.

І так зв'язок було встановлено. Раніше ми були друзями, сварилися, навчалися, сміялися разом, але цієї миті ми усвідомили, що закохані. Це усвідомлення було подібне до ввімкнення електрики. Але гнів на нього мене не полишив. Я переминалася з ноги на ногу, дещо бентежачись через те, що на нас дивилося кілька людей. Я почимчикувала додому, а коли він пішов зі мною, мені полегшало на серці.

– Як ти? – обережно запитав він.

– Як ти міг? – запитала я.

– Я ж казав тобі: не йди.

– Коли ти кажеш мені щось зробити, це не означає, що я послухаю!

– Я мав зробити так, щоб ти не змогла пройти крізь його кактуси, – пробурмотів він.

– Я б знайшла шлях, – запевнила я. – Це був мій вибір, і ти мав поставитися до нього з повагою. А ти стояв там і торочив Аро, що я прийшла не з твоєї вини, і намагався прикрити власну дупу. Я тебе мало не вбила.

– Тому він і не буде тебе навчати! Ти поводишся як жінка. Керуєшся емоціями. Ти небезпечна.

Мені довелося постаратися, щоб не підтвердити Мвітині слова знову.

– Ти в це віриш? – запитала я.

Він відвів погляд.

Я змахнула сльозинку з ока.

– Тоді ми не можемо бути...

– Ні, я в це не вірю, – відповів Мвіта. – Часом ти буваєш нераціональною, нераціональнішою за будь-яку жінку чи будь-якого чоловіка. Але не через те, що в тебе між ногами. – Він усміхнувся і саркастичним тоном додав: – До того ж хіба ти не пройшла Одинадцятого ритуалу? Навіть нуру знають: після нього розум жінки узгоджується з її емоціями.

– Я не жартую, – сказала я.

– Ти інакша. Твоя пристрасть сильніша, ніж у більшості людей, – сказав він після нетривалої паузи.

– Тоді чому...

— Аро *потрібно* було знати, що ти прийшла з власної волі. Люди, якими керують інші... повір мені, він таких нізащо не приймає. Ходімо, нам треба поговорити.

Прийшовши до мене додому, ми сіли на ганку перед садком моєї матері.

— Мій тато знає, хто такий Аро насправді?

— Певною мірою, — сказав він. — Про нього знає вдосталь людей — ті, хто хоче знати.

— Просто не більшість.

— Саме так.

— Як я гадаю, здебільшого чоловіки, — додала я.

— І деякі старші хлопці.

— Він навчає й інших, так? — роздратовано спитала я. — Ну, крім тебе.

— Намагається. Є один іспит, який треба скласти, щоб вивчати Містичні аспекти. Пройти його можна лише один раз. Провал — це щось жахливе. Що ближче людина підходить до успіху, то болючішим виявляється провал. Ті хлопці, яких ти підслухала, були випробувані. Всі вони повертаються додому побиті та в синцях. Їхні батьки гадають, що хлопці пройшли ініціацію та стали учнями Аро. Насправді ж вони провалились. Аро навчає цих хлопців якихось дрібниць, щоб вони дещо вміли.

— А що то взагалі за Містичні аспекти?

Він підсунувся до мене досить близько, щоб я почувла його тихий шепіт.

— Не знаю, — він усміхнувся. — Знаю, що людині мусить бути на роду написано їх вивчити. Хтось має попросити про це, про те, щоб людина БУЛА такою.

— Мвіто, я *маю* їх вивчити, — сказала я. — Це мій батько! Я не знаю, як я...

А тоді він нахилився вперед і поцілував мене. Я забула про свого біологічного батька. Забула про пустелю. Геть забула про свої запитання. Цей поцілунок був не безневинний. Він був глибокий і вологий. Мені було майже чотирнадцять, а йому — років сімнадцять. Ми обоє втратили невинність за

багато років до цього. Я не думала про свою матір і чоловіка, який її згвалтував, хоча завжди вважала, що подумаю, якщо дійду до близькості з хлопцем.

Його руки без жодних вагань пробралися мені під сорочку. Я не заважала йому м'яти мої груди. Він не заважав мені цілувати його шию та розстібати його сорочку. Я відчула біль між ногами, гострий відчайдушний біль. Такий гострий, що моє тіло аж підскочило. Мвіта відсторонився. Швидко встав.

– Я піду, – сказав він.

– Ні! – заперечила я й підвелася. Тепер біль розходився по всьому моєму тілу і я не могла остаточно випрямитися.

– Якщо я не піду... – Він потягнувся вперед і торкнувся ланцюжка в мене на животі, який виліз назовні, коли Мвіта вовтузився з моєю кофтиною. У мене в голові промайнули слова Аро. «Це має бачити тільки твій чоловік», – сказав він. Я здригнулася. Мвіта сягнув собі до рота й передав мені мій діамант. Я з кволою усмішкою взяла його й повернула собі під язика.

– Я заручилася з тобою, сама про це не знаючи, – сказала я.

– Хто вірить у цю вигадку? – запитав він. – Це надто легко. Я зайду до тебе за два дні.

– Мвіто, – видихнула я.

– Тобі краще лишатися неторканою... поки що.

Я зітхнула.

– Твої батьки скоро повернуться, – додав він. Задер мою сорочку й ніжно поцілував мені сосок. Я здригнулася, між ногами в мене спалахнув біль. Я стиснула ноги. Він сумовито поглянув на мене, досі тримаючи одну мою грудь у долоні.

– Боляче, – винувато промовив він.

Я кивнула, стиснувши губи. Біль був такий жахливий, що в мене перед очима з'явилися темні плями. По моєму обличчю текли сльози.

– За кілька хвилин ти відновишся. Якби ж то я спізнався з тобою раніше, ніж ти це пройшла, – сказав він. – Скальпель, яким там користуються, обробляє Аро. На нього наклад-

дено джуджу, завдяки якому жінка завжди відчуває біль, коли надміру збуджується... до одруження.

РОЗДІЛ 11

РІШУЧІСТЬ ЛУЮ

Коли він зник, я пішла до себе в кімнату й заридала. Для мене це було єдиною можливістю стримати свою лють. Тепер я зрозуміла, чому замість лазерного ножа використувався скальпель. Простіший у конструкції скальпель набагато легше зачаклувати. Аро. Завжди винний Аро. Майже всю ніч я роздумувала над усіма можливими способами, в які могла б нашкодити цій людині.

Я подумала, чи не зірвати мені зі стану золотий ланцюжок і не виплюнути камінець у сміття, але не змогла примусити себе до цього. Ці два предмети якимось непомітно стали частиною мого «я». Без них мені було би страшенно соромно. Тієї ночі я не спала ні хвилини – надто сильно гнівалася на Аро й надто сильно боялася, що мене вві сні знову відає біологічний батько.

Наступної ночі я спала лише тому, що була виснажена. На щастя, червоне око не з'явилося. Зустрівшись наступного дня після школи з Бінтою й Діті, я вже почувалася трохи краще.

– Знаєш того фотографа? Я чула, в нього повідпадали всі нігті, – сказала Діті, грайливо перекочуючи діамант у роті.

– І? – запитала я, притулившись спиною до стіни школи.

– І це огидно! – вигукнула Бінта. – Що то за чоловік такий?

– А де Люю? – запитала я, змінюючи тему.

Діті гикнула.

– Мабуть, з Касі. Або Ґваном.

– Клянуся, за Люю як за наречену дадуть найбільший викуп, – сказала Бінта.

Чи спробував хтось із цих хлопців торкнутися Люю?

– А що Матан? – запитала я.

Матан був улюбленцем Лую. А ще він мав найвищі оцінки з математики. Всі три мої подруги мали по кілька залицяльників. Найбільше їх мала Лую, а за нею – Діті. Бінта відмовлялася говорити зі своїми.

Лую вийшла з-за рогу, коли ми ще теревенили. Йшла вона зігнувшись, під очима залягли темні кола.

– Лую! – заверщала Діті. – Що сталося?!

Бінта заплакала і схопила Лую за руку.

– Посадовіть її! – крикнула я. Руки Лую, трюсячись, стискалися в кулаки й розтискалися. Тоді її обличчя скривилось, і вона заводала від болю.

– Я піду приведу когось, – сказала Бінта й підскочила.

– Ні! – видушила з себе Лую. – Не треба!

– Що сталося? – запитала я.

Ми всі схилилися над нею. Лую витріщилася на мене великими запалими очима.

– Ти... може, ти знаєш, – сказала вона мені. – Зі мною щось не так. Здається, я проклята.

– Що ти?..

– Я була з Матаном. – Вона трохи помовчала. – Біля дерева, оточеного кущами.

Ми закивали. Саме туди ходили учні, коли потребували усамітнення.

Лую мимохіть усміхнулася.

– Я не така, як ви. Ну, може, Діті мене зрозуміє. – Бінта сьгнула у свою торбинку й передала Лую пляшку води. Лую зробила невеликий ковток, а тоді заговорила з такою люттю, на яку я не вважала її здатною. – Я старалася, але мені це подобається, – заявила вона. – Мені завжди це подобалося! А чому ж ні?

– Лую, що... – заговорила Діті.

– Поцілунки, доторки, близькість, – промовила Лую, дивлячись на Діті. – Ти знаєш. Це добре. Ми рано про це дізналися. – Вона поглянула на Бінту. – Це добре, коли це *правильно*. Я знаю, що тепер нас не має торкатися жодний чоловік, а я ж *старалася!*

Я взяла її за руку. Люю відсмикнула її.

— Я старалася три роки. Тоді якось прийшов Гван, і я дозволила йому себе поцілувати. Було добре, а потім стало погано. Мені... стало боляче! Хто це зі мною зробив? Не можна ж просто... — Дихала вона надміру важко. — Скоро нам буде вісімнадцять, ми станемо повноправними дорослими! Нащо чекати до шлюбу на можливість насолодитися тим, що дала мені Ані? Хоч що це за прокляття, я хочу його знищити. Я старалася... Сьогодні я наче помирала. Матан відмовився продовжувати... — Вона поглянула за мене і скрикнула: — Подивіться на нього!

Ми всі повернулися та побачили, що Матан стоїть за шкільним парканом. Він швидко попростував геть.

— Я не буду твоїм убивцею! — крикнув він.

— Ані тобі пеніс скрутить! — крикнула Люю.

— Люю! — верескнула Діті.

— Мені все одно, — сказала Люю, відвівши погляд.

— Це минеться, — запевнила я. — За кілька хвилин тобі стане краще.

Я вже не вперше бачила її такою. «Той день, коли вона пройшла повз мене з нездоровим виглядом», — згадалося мені.

— Мені ніколи не стане краще, — відповіла вона.

— Це прокляття? — спитала мене Бінта.

— Не думаю, — сказала я, роздратована тим, що вони думають, ніби я знаю все про прокляття.

— Так, — сказала Діті. — Два роки тому я дозволила Фанасі... торкнутися себе. Ми цілувалися, і... Мені стало так боляче, що я заплакала. Він образився й досі зі мною не розмовляє.

— Це не прокляття, — раптом заявила Бінта. — Це Ані нас захищає.

— Від чого? — загарчала Люю. — Від приємних стосунків із хлопцями? Не треба мені такого захисту!

— А мені треба! — відказала Бінта. — Ти не знаєш, що для тебе корисно. Тобі пощастило, що ти не завагітніла! Ані тебе захистила. І мене захищає. Мій батько... — Вона швидко накрила рота долонею.

- Що твій батько? – насупилася Люю.
Я гортанно загарчала.
- Бінто, говори, – наказала я. – Ой-йой, Бінто, що це таке?
- Він що, знову спробував? – запитала Діті, коли Бінта не стала говорити. – Спробував, так?
- Він не зміг цього зробити, бо ти корчилася від болю? – запитала я.
- Ані мене захищає, – наполягла Бінта. Її щоками поко-
тилися сльози.
- Ми всі затихли.
- Він... тепер він розуміє, – сказала Бінта. – Він мене біль-
ше не чіпає.
- Мені байдуже, – заявила Люю. – Його треба каструва-
ти, як інших гвалтівників.
- Тс-с-с, не кажи так, – прошепотіла Бінта.
- Я казатиму й робитиму те, що хочу! – закричала Люю.
- Ні, – заперечила я та обняла Бінту однією рукою. Ре-
тельно підбрала слова. – Гадаю, під час Одинадцятого ри-
туалу на нас було накладено джуджу. Воно... мабуть, зникає
після одруження. – Я суворо подивилася на Люю. – Гадаю, ти
помреш, якщо зважишся на близькість.
- Воно зникає після одруження, – сказала Діті й кивну-
ла. – Моя двоюрідна сестра постійно каже, що лише чиста
жінка приваблює до себе достатньо чистого чоловіка, який
може принести на подружнє ложе насолоду. Вона каже, що її
чоловік – найчистіший із тутешніх чоловіків... мабуть, тому
що він був першим, хто не приніс їй болю.
- Фу, – гнівно сказала Люю. – Нас обманюють, змушую-
чи думати, ніби наші чоловіки – боги.

Дорогою додому я зустріла Мвіту. Він читав біля дерева іро-
ко. Я сіла біля нього й гучно зітхнула. Він закрив свою книжку.

– Ти знала, що Ада й Аро колись кохали одне одного? –
запитав він.

Я підняла брови.

– А що сталося?

Мвіта відкинувся назад.

— Коли він тільки прийшов сюди багато років тому, Товариство Осугбо негайно викликало його на збори. Провидець, напевно, побачив, що Аро — чаклун. Невдовзі після цього його запросили працювати зі старійшинами Осугбо. Після того, як він мирним шляхом владнав суперечку між двома найбільшими торговцями Джвагіра, йому запропонували повноправне членство. Він перший не надто старий старійшина у Джвагірі. Судячи з вигляду, Аро було щонайбільше сорок. Ніхто не був проти, тому що він пішов Джвагіру на користь. Знаєш Дім Осугбо?

Я кивнула.

— Його було зведено за допомогою джуджу, — пояснив Мвіта. — Він стояв тут іще до появи Джвагіра. Хай там як, він уміє багато чого... добиватися. Якось Нана Мудра попросила Єре — так звали Аду замолоду — зустрітись там із нею. Вийшло так, що Аро того дня теж там був. Обоє завернули не туди й зіткнулися ніс до носа. Вони одразу, щойно познайомились, не сподобались одне одному.

Кохання часто плутають із ненавистю. Але часом люди дізнаються, що помилялися, як недовзі й сталося із цими двома. Нана Мудра вже побачила в Єре наступну Аду. Тож Єре часто просили зайти до Дому з тієї чи іншої причини. Аро проводив там майже весь свій час. Розумієш, Дім Осугбо постійно їх зводив.

Аро про щось просив, а тоді Єре на це приставала. Він говорив, а вона слухала. Вона чекала, а тоді він приходив до неї. Їм здавалося, ніби вони розуміють, як усе завжди має бути. Врешті-решт Єре призначили Адою після смерті попередньої Ади. Аро утвердився в ролі Творця. Вони ідеально доповнювали одне одного.

Мвіта помовчав.

— Саме Аро спало на думку накласти на скальпель джуджу, але пристала на це Ада. Їм здавалося, що вони роблять щось добре для дівчат.

Я гірко розсміялась і хитнула головою.

- Нана Мудра знає?
 - Знає. Їй це теж видається слухним. Вона стара.
 - Чому Аро й Ада не поборалися?
- Мвіта всміхнувся.
- А я хіба казав, що вони не поборалися?

РОЗДІЛ 12

ЗУХВАЛЬСТВО ГРИФА

Сонце щойно зійшло. Я сиділа на дереві, нахилившись уперед.

Я прокинулася п'ятнадцять хвилин тому й побачила його перед своїм ліжком. Воно витріщилося на мене. Нематеріальна червона поверхня з овалом із білої пари посередині. Око гнівно зашипіло і зникло.

І саме тоді я помітила, як мою постільню повзе блискучий брунатно-чорний скорпіон. Із тих, чиє жало може вбити. Якби я не прокинулася, він би дістався мого обличчя за кілька секунд. Я різко підняла ковдри так, що він полетів. Він приземлився з майже металевим «дзінь!» Я схопила найближчу книжку й розчавила нею скорпіона. Я топталася по книжці, доки не перестала труситися. Сама не своя від злості, я скинула з себе одяг і вилетіла з вікна.

Сердита від природи подоба грифа відображала мої відчуття. Сидячи на дереві, я подивилася, як проходять крізь кактусові ворота двоє хлопців. Полетіла назад, до спальні, та знову обернулася на саму себе. Надто довго пробувши в подобі грифа, я завжди почувалася відірваною від того, що могла визначити лише як буття людиною. Дивлячись на Джвагір у подобі грифа, я відчувала зверхність, ніби знала величніші місця. Мені хотілося лиш одного – летіти з вітром, вишукувати мертвечину й не повертатися додому. Обернення завжди має певну ціну.

Також я оберталася на деяких інших істот. Я спробувала впіймати невелику ящірку. Натомість здобула її хвіст. З його допомогою обернулася на ящірку. Як не дивно, це вияви-

лося майже так само легко, як перетворитися на птаха. Згодом в одній старій книжці я вчитала, що плазуни та птахи – близькі родичі. Мільйони років тому навіть існував птах із лускою. Втім, після зворотного перетворення мені по кілька днів бувало вкрай складно не мерзнути вночі.

Я перетворилася на муху, скориставшись мушачими крильцями. Процес був жахливим: я наче різко стискала. А позаяк моє тіло змінилося дуже сильно, я не могла відчувати нудоту. Уявіть собі: хочеш відчувати нудоту, але не можеш. У подібні мухи я думала передусім про їжу, була швидкою та пильною. Я геть не мала складних почуттів грифа. Найбільше в бутті мухою мене турбувало почуття власної смертності, відходу з життя за якихось кілька днів. Мусі ці дні, певно, здавалися цілим життям. Я, людина, що обернулася на муху, гостро усвідомлювала як повільність, так і швидкоплинність часу. Обертаючись назад, я відчувала полегшення від того, що досі виглядала та почувалася на свій вік.

Коли я оберталася на мишу, основним моїм почуттям був страх. Страх бути розчавленою, з'їденою, знайденою, померти з голоду. Після перетворення назад я мала таку сильну залишкову параною, що не могла вийти з кімнати по кілька годин.

Того дня я пробула грифом понад півгодини, а коли повернулася до хатини Аро у власній подібі, це відчуття сили мене ще не покинуло. Я знала тих двох хлопців. Дурних, неприємних, балуваних хлопців. Бувши грифом, я чула, як один із них сказав, що краще полежав би в ліжку і проспав би весь ранок. Інший схвально засміявся. Вдруге в житті підходячи до кактусових воріт, я заскреготіла зубами. Коли я проходила, мене знову подряпав один кактус. «Покажи себе з найгіршого боку», – подумала я і попрямувала далі.

Коли я обійшла хатину Аро, виявилось, що він сидить на землі перед двома хлопцями. За ними навсбіч ширилася пустеля, широка і прекрасна. Мої очі зволожили гнівні сльози. Те, чого міг навчити мене Аро, було мені потрібне. Сльози закрапали, і тут на мене поглянув Аро. Я була готова ляснути

себе по обличчю. Йому не треба було бачити моєї слабкості. Двоє хлопців розвернулись, і їхні порожні, тупі, недоумкуваті обличчя роздратовали мене ще більше. Ми з Аро витріщились одне на одного. Мені захотілося його побити, роздерти йому горло та покусати його дух.

– Забирайся звідси, – промовив він спокійним тихим голосом.

Його категоричний тон остаточно позбавив мене надії. Я повернулася й побігла. Але не з Джвагіра. Поки що не з нього.

РОЗДІЛ 13

СОНЦЕ АНІ

Того дня по обіді я загрюкала їй у двері сильніше, ніж хотіла. Я ще була збудженою. У школі я зберігала сердитий спокій. Бінта, Люю й Діті розуміли, що мене слід залишити саму. Після вранішнього візиту до хатини Аро мені слід було прогуляти школу. Та обоє моїх батьків були на роботі, а сама я не почувалася в безпеці. Після школи я пішла просто до будинку Ади.

Вона без поспіху відчинила двері й насупилася. Ада, як завжди, була елегантно вбрана. Її стегна та ноги були щільно загорнуті в зелену рапу, а кофтина того ж кольору мала такі пишні плечі, що якби вона зробила крок уперед, то вони б не пройшли у двері.

– Ти ходила знову, так? – запитала вона.

Я була надто збаламучена, щоб замислитися, звідки вона це знає.

– Він покидьок, – гарикнула я. Вона взяла мене за руку й затягнула всередину.

– Я стежила за тобою, – промовила вона, дала мені чашку гарячого чаю і сіла навпроти мене. – Відколи планувала весілля твоїх батьків.

– І що? – пирхнула я.

– Чому ти прийшла сюди?

— Ви маєте мені допомогти. Аро має мене навчити. Ви можете його переконати? Він — ваш чоловік. — Я посміхнулася. — Чи це брехня, як і Одинадцятий ритуал?

Вона підскочила й дала мені доброго ляпаса. Мені запекло щоку, і я відчула в роті смак крові. Якусь мить вона гнівно дивилася на мене згори вниз. Знову сівши, вона сказала:

— Випий свій чай. Кров змиється.

Я трохи надпила, мало не впустивши чашку з рук.

— П-прошу вибачення, — забелькотіла я.

— Скільки тобі зараз років?

— П'ятнадцять.

Вона кивнула.

— На що ти сподівалася, пішовши до нього?

Якусь мить я сиділа мовчки, боячись говорити. Позирнула на закінчений розпис.

— Можеш говорити, — запевнила вона.

— Я... я про це не думала, — тихо сказала я. — Просто...

Як можна це пояснити? Натомість я поставила те запитання, заради якого прийшла.

— Він — ваш чоловік, — сказала я. — Ви, певно, знаєте те, що знає він. Так мають жити чоловік і дружина. Прошу, ви ж можете навчити мене Великих містичних аспектів? — Я скорчила найскромніше обличчя, на яке була здатна. Вигляд у мене, напевно, був напівбожевільний.

— Як ти про нас дізналася?

— Мені Мвіта розповів.

Вона кивнула й гучно втягнула в себе повітря.

— Отой хлопчисько. Треба намалювати його на розписі. Я зроблю з нього рибочоловіка. Він сильний, мудрий і ненадійний.

— Ми дуже близькі, — холодно сказала я. — А близькі люди діляться секретами.

— Наш шлюб — не секрет, — відповіла вона. — Старші люди знають. Вони всі це бачили.

— Ада-м, що сталося? Між вами та Аро.

— Аро набагато старший, ніж здається. Він мудрий, і дорівнятися до нього може лише кілька людей. Оньсонву, він за бажання міг би позбавити тебе життя і змусити всіх, і твою матір теж, забути про твоє існування. Будь обережна. — Вона ненадовго замовкла. — Я знала все це, відколи його зустріла. Саме тому й зненавиділа його після першої нашої зустрічі. Ніхто не повинен мати таку владу. Але він неначе знаходив мене знов і знов. Щоразу, коли ми сперечалися, щось зросталося.

І я, пізнаючи його, усвідомила, що головне для нього — не влада. Він застарий для цього. Принаймні я так думала. Ми одружилися з кохання. Він кохав мене, тому що я заспокоювала його й допомагала мислити чіткіше. Я кохала його, тому що, коли я здолала його нахабство, він став добре зі мною поводитись, а ще... ну, мені хотілося навчитися всього, чого він міг мене навчити. Мати казала мені, що виходити заміж треба за того, хто може не лише забезпечити, а й збільшити мої знання. Наш шлюб мав бути міцним. Якийсь час так і було... — Вона зупинилася. — За потреби ми працювали разом. Джуджу Одинадцятого ритуалу допомагає дівчині захищати свою честь. Я сама знаю, як це складно.

Вона зупинилася й несвідомо поглянула на зачинені парадні двері.

— Щоб тобі стало *легше*, Оньсонву... я розповім тобі секрет, якого не знає навіть Аро.

— Добре, — погодилася я. Але не знала точно, чи хочу взагалі його почути.

— У п'ятнадцять років я кохала одного хлопця, а він скористався цим, щоб домогтися близькості зі мною. Мені її насправді не хотілося, та він вимагав, погрожуючи, що перестане зі мною розмовляти. Так тривало місяць. Тоді він втомився від мене й усе одно перестав зі мною розмовляти. Моє серце було розбито, але це виявилось найменшою з моїх проблем. Я завагітніла. Коли розповіла батькам, моя мати закричала і обізвала мене ганьбою, а батько заволав і схопився за серце. Вони відправили мене до материної сестри та її чоловіка. Туди довелося їхати місяць на верблюді. Їхнє місто звалося Банза.

Мені заборонялося виходити надвір, доки я не народила. Я в дитинстві була кощавою і залишалася такою під час вагітності — тільки живіт розростався. Дядько вважав, що це смішно. Він казав, що той хлопчик, якого я ношу, певно, є нащадком велетенської золотої пані з Джвагіра. Якщо я взагалі всміхалася в той час, то лише завдяки йому.

Та здебільшого я була нещасна. Я весь день ходила по хаті, бажаючи вийти надвір. А через вагу свого тіла почувалася страшенно чужою. Тітка зглянулася наді мною і якось принесла додому трохи фарби з ринку, пензлик і п'ять пальмових гілок, знебарвлених і висушених. До цього я жодного разу не пробувала малювати. Я дізналася, що можу намалювати сонце та дерева, те, що є надворі. Тітка з дядьком навіть продали деякі мої картини на ринку! Оньєсонву, я мати двійнят.

Я охнула і сказала:

— Ані добре з вами обійшлася!

— Виносивши двійню у п'ятнадцять, я в цьому сумніваюся, — відповіла вона. Але всміхнулася. Близнята — яскравий знак любові Ані. Також близням часто платять за те, щоб вони жили в якомусь місті. Якщо стається якась халепа, завжди кажуть: якби не близнята, було б іще гірше. У Джвагірі, наскільки я знала, близнят не було.

— Дівчинку я назвала Нууму, а хлопчика — Фанта, — продовжила Ада. — Коли їм було близько року, я повернулася сюди. Малеча залишилася з моїми тіткою та дядьком. Банза була досить далеко, щоб я не мала змоги просто так узяти й побігти туди. Моїм дітям зараз має бути по тридцять з лишком років. Вони жодного разу до мене не приїхали. Фанта і Нууму. — Вона трохи помовчала. — То ти розумієш? Дівчат слід захищати від їхньої ж дурості, і вони не мають страждати через дурість хлопців. Джуджу змушує дівчину проявити твердість, коли це необхідно.

«Але інколи дівчину все одно примушують», — подумала я, згадавши Бінту.

— Аро нічого не став мене навчати, — сказала вона. — Я запитала про Містичні аспекти, а він лише посміявся з мене.

Мене це влаштовувало, та коли я питала його про якісь дрібниці – скажімо, як сприяти зростанню рослин, віднаджувати мурах від кухні, захищати наш комп'ютер від піску, – він завжди був надто заклопотаний. Він навіть накладав джуджу Одинадцятого ритуалу на скальпелі, коли мене не було поруч! Це здавалося... *неправильним*.

Ти маєш рацію, Оньесонву. Між чоловіком і дружиною секретів бути не повинно. Аро повен секретів і ніяк не виправдується, зберігаючи їх. Я сказала йому, що піду. Він попросив мене залишитися. Він кричав і погрожував. Я – жінка, а він – чоловік, казав він. І справді. Пішовши від нього, я пішла проти всього, чого мене навчили. Це було важче, ніж полишити власних дітей.

Він купив мені цей будинок. Він часто до мене приходить. Ще залишається моїм чоловіком. Саме він описав мені озеро Семи Рік.

– Ого, – сказала я.

– Він завжди надихав мене на малювання. Та коли йдеться про щось глибше, він нічого мені не розповідає.

– Тому що ви – жінка? – зневірено спитала я, згорбивши плечі.

– Так.

– Будь ласка, ада-м, – сказала я. Подумала, чи не стати мені на коліна, але тут згадала, як Мвітін дядько благав чаклуна Даїба. – Попросіть його змінити свою думку. Ви самі казали під час Одинадцятого ритуалу, що мені слід піти до нього.

Вона явно роздратувалася.

– Я була дурною, і прохання в тебе теж дурне, – заявила вона. – Перестань виставляти себе дурепою, приходячи сюди. Йому подобається відмовляти.

Я випила трохи чаю.

– Ой! – вигукнула я: мене раптом осягнуло. – Той рибочоловік біля дверей. Дуже старий, з напруженими очима. Це ж Аро, чи не так?

– Звісно ж, так, – сказала вона.

РОЗДІЛ 14

ОПОВІДАЧКА

Чоловік однією рукою жонглював великими блакитними кам'яними кулями. Це давалося йому так легко, що я замислилася, чи не користується він джуджу. «Він – чоловік, тож це можливо», – ображено подумала я. Відколи Аро відмовив мені вдруге, минуло три місяці. Не знаю, як я витримала ті дні. Як знати, коли мій біологічний батько атакує знову?

Люю, Бінта й Діті не були так зачаровані жонглером. Був День відпочинку. Їх більше цікавили плітки.

– Я чула, що Сігу заручилася, – сказала Діті.

– Її батьки хочуть вкласти викуп за неї у свій бізнес, – докинула Люю. – Уявляєте собі, як це – заміжжя у дванадцять років?

– Можливо, – тихо промовила Бінта й відвела погляд.

– Можу уявити, – сказала Діті. – І я була б не проти мати чоловіка, набагато старшого за себе. Він би добре про мене піклувався, як і мусить.

– Твоїм чоловіком буде Фанасі, – відповіла Люю.

Діті роздратовано закотила очі. Фанасі досі з нею не розмовляв.

Люю розсміялася і сказала:

– Просто почекай – і побачиш, помиляюся я чи ні.

– Нічого я не чекатиму, – пробурчала Діті.

– А я хочу якнайшвидше вийти заміж, – сказала Люю з хитрим усміхом.

– Це – не причина для шлюбу, – відповіла Діті.

– Хто сказав? – запитала Люю. – Люди одружуються і з дріб'язковіших причин.

– Я взагалі не хочу заміж, – промимрила Бінта.

Про заміжжя мені не думалося зовсім. До того ж діти-еву вважалися негідними шлюбу. Я була б образою для будь-якої родини. А Мвіта не мав родини й тому не міг увійти до нашої зі шлюбом. На додачу до всього цього я замислилася про

те, якою була б наша близькість, якби ми *справді* побралися. У школі нам розповідали про жіночу анатомію. Найбільше ми зосереджувалися на тому, як прийняти пологи без цілителя. Ми вивчали способи попередження зачаття, хоча ніхто з нас не міг зрозуміти, нащо це може знадобитися. Ми вивчили, як працює чоловічий пеніс. А от параграф про жіноче збудження пропустили.

Я прочитала цей розділ самостійно й дізналася, що Одинадцятий ритуал позбавив мене не тільки справжньої інтимної близькості. У мові океке немає слова на позначення плоти, яку з мене вирізали. Був медичний термін, запозичений з англійської, – «клітор». Він значною мірою відповідає за збудження жінки під час близькості. «Заради Ані, нащо його видаляють?» – спантеличено замислилася я. Кого мені спитати? Цілительку? Вона ж була зі мною в ніч мого обрізання! Я згадала те розкішне, бентежне відчуття, яке Мвіта завжди пробуджував у мені поцілунком, за мить до появи болю. Я замислилася, чи не скалічено мене. Мені ж узагалі було *необов'язково* це робити.

Я абстрагувалася від розмови Люю та Діті про шлюб і подивилася, як жонглер підкидає свої кулі в повітря, робить сальто й ловить їх. Заплескала в долоні, і жонглер мені всміхнувся. Я всміхнулася у відповідь. Побачивши мене вперше, він придивився уважніше, а тоді відвів погляд. Тепер я була найціннішою його глядачкою.

– Океке та нуру! – виголосив хтось. Я підскочила. Жінка, що заговорила, була дуже, дуже висока й міцно збудована. Довга біла сукня прилягала до її тіла згори, де випинався пишний бюст. Голос незнайомки легко перекривав ринковий гамір.

– Я несу новини та оповідки із Заходу. – Вона підморгнула. – Якщо хочете дещо знати, повертайтеся сюди, коли зайде сонце. – Тут вона театральнo крутнулася й пішла з ринкової площі. Вона робила це оголошення, мабуть, раз на півгодини.

– Тю, хто хоче знову чути погані новини? – забурчала Люю. – З нас вистачило того фотографа.

— Згодна, — сказала Діті. — Ради всього святого. Сьогодні ж День відпочинку.

— Все одно тамтешнім проблемам ніяк не зарадити, — дала Бінта.

Більше нічого мої подруги сказати з цього приводу не могли. Про мене, про те, хто я така, вони чи то забули, чи то просто не подумали. «Тоді я просто піду із Мвітою», — подумала я.

Якщо вірити чуткам, оповідачка, як і фотограф, була із Заходу. Моя мати не хотіла йти. Я її розуміла. Вона розслаблялася в татових обіймах на дивані. Вони грали у варі¹. Готуючись до виходу, я гостро відчула свою самотність.

— А Мвіта там буде? — запитала мати.

— Сподіваюся, що так, — сказала я. — Він мав прийти сьогодні сюди.

— Потім одразу йди додому, — наказав тато.

Миська площа була освітлена ліхтарями на пальмовій олії. Перед деревом іроко було поставлено барабани. Людей прийшло небагато. Здебільшого старші чоловіки. Серед молодих чоловіків був Мвіта. Мені було добре його видно попри тьмяне освітлення. Він сидів далеко зліва, спершись на огорожу з рафії, що відділяла ринкові ятки від перехожих. Біля нього ніхто не сидів. Я сіла поряд, і він обняв мене однією рукою за талію.

— Ти мав зустрітися зі мною у мене вдома, — сказала я.

— У мене була інша зустріч, — відповів він, злегка всміхнувшись.

Здивовано помовчавши, я сказала:

— Мені байдуже.

— Ні.

— Так.

— Ти гадаєш, що це інша жінка.

— Мені байдуже.

Звісно, мені було не байдуже.

¹ Варі — настільна логічна гра африканського походження.

За барабанами сів чоловік із блискучою лисою головою. Вибив руками тихий ритм. Усі перестали розмовляти.

— Добрий вечір, — сказала оповідачка і вийшла на світло ліхтарів. Люди заплескали в долоні. У мене округлились очі. З ланцюга на її шиї звисав крабовий панцир. Він був невеличкий і тендітний, а у світлі ліхтарів так і виблискував білизною на тлі темної шкіри. Він, певно, був з якоїсь із Семи рік. У Джвагірі він однозначно не мав ціни.

— Я жінка бідна, — сказала вона, оглядаючи невеличкий натовп слухачів. Показала на пляшковий гарбуз, прикрашений помаранчевими скляними намистинками. — Це я одержала за оповідку, коли була в Гаді, поселенні океке біля Четвертої ріки. Люди, я мандрувала аж туди. Але що далі я йду на схід, то біднішою стаю. Чимраз менше людей бажає почути мої найсильніші оповідки, а саме такі мені й хочеться розповідати.

Вона важко сіла і схрестила товсті ноги. Поправила широку сукню так, щоби прикрити нею коліна.

— Багатство мене не цікавить, але прошу вас, ідучи звідси, покласти сюди, що зможете — золото, залізо, срібло, шматочки солі, аби це коштувало більше, ніж пісок, — сказала вона. — Щось за щось. Мене чутно?

Ми голосно відповіли: «Так», «Залюбки», «Все, що тобі треба, жінко».

Вона широко всміхнулася і змахнула рукою в бік барабанщика. Він почав вибивати гучніший, але повільніший ритм, щоб зацікавити нас. Мвітина рука обняла мене міцніше.

— Ви далеко від центру конфлікту, — промовила вона, змовницьки схиливши голову набік. — Це видно, як порахувати, скільки з вас сьогодні прийшло сюди. Але вас цьому місту вистачить. — Барабанщик прискорився. — Сьогодні я розповім вам дещо про минуле, теперішнє та майбутнє. Сподіваюся, що ви поділитесь цим з рідними та друзями. Не забудьте про дітей, коли вони достатньо подорослішають. Цю першу історію ми знаємо за Великою Книгою. Ми раз у раз переповідаємо її собі, коли світ не тримається купи.

Тисячі років тому, коли ця земля ще складалася з піску та сухих дерев, Ані оглянула свої землі. Потерла сухе горло. Тоді створила Сім рік і звела їх усі докупи, щоб виникло глибоке озеро. І з цього озера вона добре напилася. «Колись, – сказала вона, – я створю сонячне світло. Зараз мені не хочеться». Вона перевернулася й заснула. У неї за спиною, поки вона відпочивала, з прісних рік вискочили океке.

Вони були завзяті, як стрімкі ріки, вічно хотіли йти вперед. Минали століття, і вони поширювалися на землях Ані, творили, користувалися, змінювали, переробляли, поширювали, споживали та примножували. Вони були повсюди. Будували вежі, які сподівалися зробити досить високими, щоб уколоти Ані та привернути її увагу. Створювали машини, що застосовували джуджу. Билися між собою й постійно щось винаходили. Приборкували та перетворювали пісок, воду, небо й повітря Ані, забирали її творіння і змінювали їх.

Відпочивши достатньо, щоби створити сонячне світло, Ані перевернулася. Те, що вона побачила, вселило в неї жах. Розлютившись, вона стала дибки, висока та нереальна. Тоді сягнула до зірок і притягнула до землі сонце. Люди з народу океке злякалися. Із сонця Ані зняла нуру. Поставила їх на свою землю. Того ж дня квіти усвідомили, що можуть квітнути. Дерева зрозуміли, що можуть рости. А Ані наклала прокляття на океке. «Раби», – сказала Ані.

Під новим сонцем більшість того, що побудували океке, зруйнувалася. Дещо досі лишається з нами: комп'ютери, прилади, предмети, ті об'єкти в небі, що часом говорять до нас. І сьогодні нуру показують на океке й кажуть «раб», а океке мають схвально схилити голови. Це минуле.

Коли бій барабанів сповільнився, кілька людей, у тому числі Мвіта, поклали в її чашку гроші. Я залишилася на місці. Я вже багато разів читала Велику Книгу. Я навчилася читати за цією ж таки історією. І, навчившись читати з легкістю, встигла її зненавидіти.

– Новини, які я несу із Заходу, досить свіжі, – промовила вона. – Мене навчили батьки, що були оповідачами, як

і їхні батьки. Моя пам'ять зберігає тисячі оповідок. Я можу з власного досвіду розповісти вам, що було в Гаді, моєму рідному селі, коли почалася різанина. Ніхто не знав, що вона так вибухне. Мені було вісім років, коли я побачила загибель своїх рідних. І втекла.

Мого тата і братів вони зарубали мачете. Мені вдалося на три дні сховатись у шафі, – промовила вона, знизивши голос. – Поки я ховалася в тій кімнаті, чоловіки нуру знов і знов гвалтували мою матір. Вони хотіли зачати дитину-еву. – Вона позирнула на мене та Мвіту. – Так вийшло, що моя мати втратила розум й історії, які вона переносила, вилилися назовні. Зіщулившись у шафі, я слухала, як вона проказує оповідки, які втішали мене в дитинстві. Оповідки, що здригалися в ритмі, в якому вдиралися в неї чоловіки.

Закінчивши, вони забрали мою матір. Я більше її не бачила. Не пам'ятаю, як зібрала речі й побігла, але я це зробила. Врешті-решт я зустріла інших. Вони взяли мене з собою. Це було багато років тому. Дітей я не маю. Мій оповідацький рід закінчиться на мені. Я не можу витримати дотику чоловічих рук.

Вона трохи помовчала.

– Вбивства тривають. Але там, де колись було багато океке, тепер їх мало. За кілька десятиліть вони повністю знищать нас на своїй землі. Колись це була й наша земля. Тож скажіть мені: чи справедливо те, що ви живете тут задоволені, поки це відбувається? Тут ви в безпеці. Можливо. Можливо, колись вони передумають і прийдуть на Схід, щоб закінчити розпочате на Заході. Ви можете тікати від моїх оповідей і моїх слів або...

– Або що? – запитав якийсь чоловік. – Так написано у Великій Книзі. Ми – ті, хто ми є. Ми взагалі не мали повставати! Хай ті, хто спробував це зробити, помруть за це!

– Ким написано? – спитала вона. – А мої батьки не брали участі в русі. І я теж.

Мені стало жарко, я розсердилася. Вона лише розповідала історію нашого так званого створення. Вона в неї не вірила. Що цей чоловік думає про Мвіту й мене? Що ми якимось чином

заслужили на свою долю? Що Мвітіні батьки заслужили на смерть? Що моя мати заслужила на згвалтування? Мвіта потер мені плечі. Якби його там не було, я б накричала на того чоловіка й на всіх, хто став би на його захист. Як я досить скоро дізнаюся, я несла в собі дуже багато цього – дуже багато кривди.

– Я не закінчила, – нагадала оповідачка. Барабанщик почав вибивати помірний ритм. Він обливався потом, але не зводив з неї очей. Неважко було помітити, що він у неї закоханий. А зважаючи на її минуле, його кохання було приречене. Найближче до того, щоб торкнутися її, він, мабуть, був, б'ючи у свій барабан.

– Ми були приречені в минулому і приречені зараз, але будемо врятовані в майбутньому, – сказала вона. – Є пророчтво, виголошене провидцем нуру, який мешкає на крихітному острівці у безіменному озері. Він каже, що прийде один нуру й силою приведе до переписування Великої Книги. Він буде дуже високий і матиме довгу бороду. Поводитися він буде ласкаво, але сам буде хитрий, енергійний і лютий. Він буде чаклун. Коли він прийде, стануться зміни на краще і для нуру, і для океке. Коли я пішла, на цю людину саме полювали. Вбивали всіх високих чоловіків нуру з бородами та ласкавою поведінкою. Всі ці чоловіки виявлялися цілителями, а не бунтівниками. Тож вірте, надія є.

Оплесків не було, але пляшковий гарбуз оповідачки швидко наповнився. Поговорити з нею не залишився ніхто. Ніхто на неї й не глянув. Люди зникали в сутінках тихі та задумливі й рухалися швидко. Мені теж захотілося додому. Її історії залишили мене з нудотою і почуттям провини.

Мвіті захотілося спершу поговорити з нею. Коли ми підійшли до неї, вона широко всміхнулася. Я витріщилася на її крабовий панцир. Він був схожий на спіраль із затверділого хлібного тіста.

– Добрий вечір, діти-еву. Висловлюю вам свою любов і повагу, – добродушно сказала вона.

– Дякую, – відповів Мвіта. – Я – Мвіта, а це – моя супутниця Оньесонву. Ваші історії нас зворушили.

«Супутниця?» – подумала я: це слово мене неприємно зачепило.

– Те пророцтво – де ви про нього почули? – запитав Мвіта.

– На Заході тільки й балачок, що про нього, Мвіто, – серйозно промовила вона. – Провидець, який його виголосив, страшно ненавидить народ океке. Якщо він таке сказав, то це вже напевно правда.

– Але чому він тоді не приховав цієї звістки? – запитав він.

– Він провидець. Провидець не може брехати. Замовчування правди – це брехня.

Я замислилася, чи не хотів отой провидець також збурити полювання на людей. Ведучи мене додому, Мвіта здавався стривоженим.

– Що таке? – врешті-решт запитала я.

– Я просто думав про Аро, – зізнався він. – Він має тебе навчити.

– Чому ти думаєш про це зараз? – роздратовано запитала я.

– Останнім часом я дуже багато про це думав. Це просто неправильно, Оньесонву, – відповів він. – Ти занадто... це неправильно. Я його сьогодні проситиму. Навіть благатиму.

Наступного дня я побачилась із Мвітою. Він не розповів, що сталося, коли він «благав» Аро, і я зрозуміла, що мені вкотре відмовили.

РОЗДІЛ 15

ДІМ ОСУГБО

Три дні по тому я пішла до Дому Осугбо, щоб побачитися з Наною Мудрою. Залишалось або навчатися в неї, або піти з Джвагіра. Що завгодно, аби не сидіти на місці, чекаючи чергової спроби мого біологічного батька мене вбити. Оскільки Дім Осугбо було збудовано за допомогою джуджу, він умів впливати на ситуацію. А ще там зустрічались і працювали ті, хто правив Джвагіром, і серед них Нана Мудра. Спробувати було варто.

Я пішла вранці, вирішивши не заходити до школи. Провину через це я відчувала, але слабенько. Дім Осугбо, зведений з важкого жовтого каменю, був найвищою та найширшою будівлею Джвагіра. Його стіни були прохолодні на дотик навіть під сонцем. Тепер я знала, що кожна кам'яна плита прикрашена символами з письма нсібіді. Мвіта сказав мені, що нсібіді – не просто стародавня писемність. Це стародавня *магічна писемність*.

– Знаючи нсібіді, можна стерти предків людини, просто написавши дещо на піску, – сказав Мвіта. Але більше він не знав про це нічого. Тож я могла прочитати лише напис над кожним із чотирьох входів:

ДІМ ОСУГБО

Я підходила ближче, а тим часом люди обходили та проминали Дім, навіть не глянувши на нього. Жодна людина не заходила всередину. Він неначе був невидимий. «Дивно», – подумала я. Вздовж стежини до кожного входу росли невеликі квітучі кактуси, що нагадали мені про хатину Аро. Дверей на входах не було. Я вийшла на одну з чотирьох стежин і спокійно підійшла до самої будівлі. Я не сумнівалася, що мене хтось зупинить, спитає, що я роблю, і заверне назад. Замість цього я спокійно попрямувала всередину і ввійшла до довгого коридору, освітленого ніжно-рожевими лампами.

Всередині було прохолодно. Звідкись долинала музика – грайливі звуки гітари та барабанів. Мої сандалі хрускотіли на кам'яній підлозі піском, який я і занесла. Цей звук відлунював від голих стін. Я торкнулася стіни зліва від себе, зверненої всередину будівлі.

– Це правда, – прошепотіла я, тримаючи руку на вузлуватій брунатній поверхні. Дім Осугбо було зведено довкола дуже товстого баобаба. «Він, певно, дуже старий», – подумала я і здригнулася. Поки я стояла там, тримаючи руку на масивному стовбурі, пролунав сміх. Я підскочила й пішла далі. Попереду мене за рік завернули двоє старезних чоловіків.

Вони були вбрані в довгі кафтани: один – у темно-червоний, а інший – у світло-брунатний. Коли вони побачили мене, їхні усмішки дещо стухли.

– Доброго ранку, ого. Доброго ранку, ого, – привіталася я.

– Ти знаєш, де ти, дівчино-еву? – запитав старий у червоному.

Мені повсякчас неодмінно нагадували, хто я така.

– Мене звати Оньсонву.

– Тобі сюди не можна, – сказав він. – Це місце тільки для старих. Якщо ти не ходиш в учнях, а тобі такого не бачити.

Я не без зусиль притримала язика.

– Чому ти тут, Оньсонву? – запитав уже добрішим голосом старий у світло-брунатному. – Знаєш, Ефу має рацію. Це більше для того, щоб уберегти тебе, а не образити.

– Я просто хочу поговорити з Наною Мудрою.

– Ми можемо передати їй твоє повідомлення, – сказав чоловік у світло-брунатному.

Я замислилася над цим. У повітрі з'явився горіховий запах плодів баобаба, і мені почало здаватися, ніби Дім за мною стежить. Це лякало.

– Ну, – заговорила я, – чи можете ви?..

– А взагалі-то, – з усміхом промовив чоловік у червоному, який звався Ефу, – сьогодні вранці вона, як завжди, має бути у своїх покоях. Думаю, це нічого, якщо ти підеш просто до неї.

Двоє чоловіків перезирнулися. Чоловік у світло-брунатному явно зникнув і відвів погляд.

– Як хочеш.

Я знервовано позирнула далі в коридор.

– Куди мені йти?

Після повороту мені треба було до половини пройти коридор, звернути направо, потім наліво й піднятися сходами. Так мені сказав Ефу. При цьому він мало не сміявся. У Домі Осугбо неможливо обрати для себе напрямок чи заняття. Їх обирає Дім. Я дізналася це за кілька хвилин.

Я пішла так, як вони сказали, але не знайшла сходів. Зовні Дім здавався великим, але і близько не таким великим, яким

був усередині. Я проходила коридорами та кімнатами. Я не знала, що у Джвагірі стільки старих. Я почула кілька діалектів мови океке. В деяких кімнатах було повно книжок, але здебільшого скрізь стояли залізні стільці, що старі їх позаймали.

Я пошукала той особливий бронзовий стіл, який багато років тому виготовив для Дому мій батько. Усвідомивши, що батько під час роботи над ним, мабуть, найбільше спілкувався з Аро, я насупилася. Столу я ніде не бачила. Але підозрювала, що всі стільці вийшли з-під батькової руки. Лише він міг надати залізу подобу мережива. Поки я проходила, мене стали помічати. Хтось при цьому сердито пирхав.

Я знайшла тунель, утворений корінням дерева. Роздратувавшись, сперлася на один із коренів. Вилаялася й ляснула по ньому долонею.

— Це місце – якийсь чудний лабіринт, – пробурчала я.

Поки я думала, як знайти вихід, до мене підійшли двоє молодиків із довгими чорними бородами, заплетеними в коси.

— Ось вона, Коно, – сказав один з них. Він тримав пакетик фініків і закинув один фінік собі до рота. Інший засміявся і сперся на корінь біля мене. Їм обом було, мабуть, років по двадцять з гаком, хоча через свої бороди вони здавалися старшими.

— Що ти тут робиш, Онъесонву? – запитав чоловік із фініками. Простягнув мені фініка, і я його взяла. Я вмирала з голоду.

— Звідки ви знаєте моє ім'я? – запитала я.

— Відповідати на запитання запитаннями можна тільки Коні, – сказав він. – Я – Тіті. Учень Діки Провидця. Кона – учень Ойо Мислителя. А ти загубилася. – Він дав мені ще одного фініка. Не рушаючи з місця, вони дивилися, як я його їла.

— Він має рацію, – сказав до Кони Тіті. Кона кивнув.

— Як давно, на твою думку? – запитав Кона.

— Мені ще бракує вміння це побачити, – заявив Тіті. – Запитаю в огу Діки.

— А хіба на неї не розсердиться ще й Мвіта? – запитав, розсміявшись, Кона.

Я підняла очі, зацікавившись.

– Що?
– Нічого, про що ти не дізнаєшся, – відповів Тіті.
– Мвіта тут? – запитала я.
– А ти його тут бачиш? – запитав мене Кона.
– Ні, – сказав Тіті. – Сьогодні його тут немає. Підди знайди Нану Мудру.

Він дав мені ще одного фініка.

– Можете показати мені, де вона? – запитала я.
– Ні, – відповів Тіті.
– Ти впевнена, що прийшла сюди заради цього? – спитав Кона.

– Нам треба йти, – промовив Тіті. – Не турбуйся, красуневу, ти не загубишся тут навіки. – Він передав мені свій пакетик із фініками.

– Тобі тут *раді*, – додав Кона. Так він уперше звернувся до мене не з питанням.

А тоді вони швидко, так само, як і прийшли, пішли своєю дорогою по тунелю з коріння. Я з'їла кілька фініків і попрямувала далі. Годину по тому я ще блукала. Пропленталася коридором з вікнами, надто високими, щоб я могла з них визирнути. Зовні вікон я, здається, не бачила. Я дійшла до сходів. Вони закручувалися вгору кам'яною спіраллю.

– Нарешті! – вигукнула я вголос. Сходи були дуже вузькі, і я, підіймаючись, сподівалася, що нікого не зустріну. Нарахувала вже п'ятдесят дві сходинки, а до другого поверху ще не дійшла. Там було душно і спекотно. Зі стіни світило темно-помаранчеве світло. За десять сходинок я почула кроки та голоси. Поглянула вниз. Повертатися було безглуздо.

Голоси погучнішали. Я побачила тіні їхніх власників і затамувала подих. А тоді зіткнулася ніс до носа з Аро. Охнула й опустила погляд, щільно притиснувшись до стіни. Просуваючись повз мене, він не сказав нічого. Його тіло мимохіть притиснулося до мого. Від нього пахло димом і квітами. Проходячи, він наступив мені на ногу. За ним ішло троє чоловіків. Жоден з них не перепросив. Коли вони зникли, я сіла на сходи й заридала. Кона помилився. Мені тут аж ніяк не були

раді – якщо під радістю не розуміти пошиття в дурні. Я обтерла руки об сукню, зіп'ялася на ноги й попрямувала далі.

Врешті-решт сходи закінчилися на початку іншого коридору. Перша кімната, до якої я зазирнула, належала Нані Мудрій.

– Доброго... ой, добрий день, – сказала я.

– Добрий день, – озвалася вона, відкинувшись назад у плетену кріслі з чашкою чаю в руці.

Я насторожено відступила на крок назад, але нашттовхнулася п'ятою точкою на зачинені двері. Спантеличено роззирнулася довкола. Коли я встигла зайти до кімнати?

– Так влаштовано Дім, – сказала вона, дивлячись на мене єдиним здоровим оком.

– Здається, я ненавиджу це місце, – пробелькотіла я.

– Люди ненавидять те, чого не розуміють, – відповіла вона. – Я вже збралася піти на ринок пообідати, аж тут учениця принесла мені це. – Вона підняла ємність із перцевим супом. Зняла кришку й поставила на плетений стіл біля себе. – Тому я тут. Я мала розуміти, що слід чекати на відвідувачку.

Вона жестом запросила мене сісти на підлогу, і якусь хвилину я просто дивилася, як вона їсть суп. Пах він чудово. У мене забурчав живіт.

– Як твої батьки? – запитала вона.

– Добре, – сказала я.

– Чому ти сюди прийшла?

– Х-хотіла спитати... – Я поступово замовкла.

Вона зачекала, продовжуючи їсти.

– Великі... Великі містичні аспекти, – нарешті вимовила я. – Прошу... ви ж пам'ятаєте, що сталося зі мною під час Одинадцятого ритуалу, ада-м. – Я вглядалася в її обличчя, та вона лише дивилася на мене, чекаючи, доки договорию. – Ви мудрі, – продовжила я. – Мудрі, як Аро, а може, ще мудріші.

– Не порівнюй нас, – серйозно попросила вона. – Ми обоє старі.

– Вибачте, – швидко сказала я. – Але ж ви так багато знаєте. Ви, напевно, знаєте, як потрібно мені навчитися Великих містичних аспектів.

– Діло безумців і безумиць, – плюнула вона.

– Що?

Вона виловила ложкою чималий шмат м'яса і з'їла його.

– Ні, Оньесонву, це ваша з Аро справа.

– Але хіба ви не можете...

– Ні.

– Будь ласка, – заблагала я. – Будь ласка!

– Навіть *знаючи* Аспекти, я б не стала між двома такими душами, як ваші.

Я знов опустила на підлогу.

– Послухай, дівчино-еву, – заговорила вона.

Я підняла очі.

– Будь ласка, ада-м, не називайте мене так.

– А чому? Хіба ти не така?

– Я ненавиджу це слово.

– «Еву» чи «дівчина»?

– Звичайно ж, «еву».

– А хіба ти не така?

– Ні, – відповіла я. – Не така, як це слово розуміють.

Вона поглянула на свою порожню миску і склала руки. Нігті в неї були короткі й тонкі, а кінчики вказівного та великого пальців – жовті. Нана Мудра палила.

– Ось тобі порада: благаю, дай Аро спокій. Він надто сильний для тебе, а ще він упертий.

Я стиснула губи. Впертий був не лише Аро.

– Може бути інший спосіб навчитися того, що ти шукаєш, – сказала вона. – У Домі повно книжок. Їх усі не прочитає ніхто, тож хто його знає, що в них може бути, еге ж?

– Але люди тут не...

– Ми старі та мудрі. А ще можемо бути дурними. Згадай слова Тіті. – Коли мої брови здивовано піднялися, вона додала: – Тут тонкі стіни. Сюди.

Кімната далі коридором була невелика, а її стіни були заставлені смердючими й потрісканими старими книжками.

– Можеш спокійно шукати тут або в інших кімнатах із книжками. Особисті кімнати мають лише старійшини Осу-

гбо. Решта Дому належить усім. Ти зможеш піти, як будеш до цього готова.

Вона погладила мене по голові й покинула. Я шукала дві години, переходячи з кімнати до кімнати. Там були книжки про птахів, що жили в місцях, яких не існувало, про секрети щасливого шлюбу з двома дружинами, які ненавидять одна одну, про спосіб життя самиць термітів, про біологію велетенських міфічних ящірок із крилами, які звуться кпоньюнго, про трави, які слід їсти жінкам, щоб збільшувались груди, про застосування пальмової олії. Мій гнів, підсилюваний бурчанням у животі, зростав із кожною непотрібною книжкою. Від роздратованих і нерідко зляканих поглядів старійшин легше не ставало.

Дім знову з мене насміхався. Я майже чула, як він сміється, показуючи мені одну дурнувату книжку за іншою. Витягнувши одну таку, з безліччю голих жінок у провокативних позах, я кинула її на підлогу й пішла шукати вихід. Знайшла я його за годину. Двері, що вели назовні, були прості та вузькі, геть не схожі на розкішні входи, які я бачила знадвору. Я вивалилася на надвечірнє сонце й обернулася. Вхід виявився однією з тих величних дверей, які я бачила з шести років.

Я плюнула й насварилася кулаком на Дім Осугбо, не дбаючи про те, хто це побачить.

— Протівне, зачумлене, дурне, ідіотське, жахливе місце! — кричала я. — *Ноги* моєї в тобі більше не буде!

РОЗДІЛ 16

ЕВУ

Відмова.

Такі речі доходять до людини поступово, непомітно. Згодом вона несподівано розуміє, що готова знищити все. Я п'ять років жила під загрозою з боку біологічного батька. Три роки Аро відмовляв мені, відмовлявся мені допомагати. Двічі — в розмові особисто зі мною і багато разів — у розмові

з Мвітою, а може, навіть з Адою та Наною Мудрою. Я знала, що відповісти на мої запитання міг лише Аро. Саме тому я не пішла з Джвагіра після пережитого в Домі Осугбо. Куди б я пішла?

За день до цього тата привезли додому на братовому верблюді. Він скаржився на біль у грудях. Покликали цілительку. Ніч була довга, і я проплакала її всю. Без упину думала про те, що якби Аро навчав мене до цього, я змогла бвилікувати тата. Тато був надто молодий і здоровий для проблем із серцем.

Мені стискало голову. Всі звуки здавалися приглушеними. Я вдягнулась і потай чкурнула з дому. План у мене був лише один: домогтися свого. Я зійшла з головної дороги на стежку, що вела до хатини Аро. Почула ляскання крил. Гриф на пальмі в мене над головою стежив за мною злими чорними очима. Я насупилась, а тоді заклякла: до мене дійшло. Я відвела погляд, сподіваючись приховати свої думки. Той гриф не був грифом і не був ним п'ять років тому, коли я його бачила. О, як Аро не міг розуміти, що я знаю його з усіх боків, як знаю з усіх боків будь-яку істоту, на яку оберталася? Падіння тієї пір'їни з його тіла стало для нього величезною помилкою.

Саме тому я відчувала такий приплив сили щоразу, коли оберталася на грифа. Я оберталася на Аро в подібі грифа. Це тому мені було так легко навчатись у Мвіті? Але я вже мала дар ешу. Я пошукала у себе в голові Великі містичні аспекти. Нічого не знайшла. Ну й нехай. Гриф полетів геть. «Я вже йду», – подумала я.

Нарешті я прийшла до хатини Аро. Я відчула голодний спазм, і світ навколо мене став барвистим. На хатині та в повітрі затанцювали скупчення яскравого світла. Чудовисько накинулося на мене, коли я дісталася кактусових воріт. Хатину Аро стеріг маскарад¹, справжній маскарад. Того дня Аро

¹ Маскарад – у міфології низки народів Африки – дух або померлий предок у фізичному тілі.

неначе відчував потребу в захисті. Маскаради часто з'являються на святкуваннях. Тоді вони – просто чоловіки, які танцюють під бій барабана, вдягнені в пишні костюми з тканини та рафії.

«Ток-ток-ток», – забив невеличкий барабан, і справжній маскарад помчав на мене, здіймаючи за собою хмару піску заввишки з мій будинок і завширшки з трьох верблюдів. Маскарад трусив запованим барвистим подолом. Його дерев'яне лице вишкірилося глузливою усмішкою. Він несамовито танцював, підскакуючи до мене, а тоді відступаючи. Я не рушала з місця навіть тоді, коли він розмахував руками з голчастими пальцями за дюйм від мого обличчя.

Я так і не втекла, тому дух зупинився й завмер на місці. Ми подивились одне на одного; я при цьому задерла голову, а він опустив свою. Мої сердиті очі пильно дивлялись у його дерев'яні. Він чимось клацнув, і низьке відлуння цього звуку промайнуло моїми кістками. Я скривилась, але не ворухнулася. Він зробив так тричі. На третій раз я відчула, як усередині мене щось зрушується, наче тріснула кісточка пальця. Маскарад повернувся й повів мене до хатини Аро. Рухаючись, він поволі щез.

Аро стояв на порозі своєї хатини, дивлячись на мене так, як дивиться чоловік на вагітну жінку, випадково натрапивши на неї у вбиральні під час випорожнення.

– Ого Аро, – заговорила я. – Я прийшла просити вас узяти мене до себе в учні.

У нього роздулися ніздрі, так, ніби він занюхав якусь гниль.

– Будь ласка. Мені шістнадцять років. Ви не пошкодуєте.

Проте він не заговорив. У мене запалали щоки, а в очі хтось ніби тицьнув пальцями.

– Аро, – стиха промовила я. – Ви будете мене навчати.

Та він усе одно нічого не говорив.

– Ви БУДЕТЕ мене...

У мене з рота вилетів діамант. Я закричала з усієї сили:

– НАВЧАЙТЕ МЕНЕ! ЧОМУ ВИ МЕНЕ НЕ НАВЧАЄТЕ? ЩО З ВАМИ НЕ ТАК? ЩО З ВАМИ ВСІМА НЕ ТАК?

Мій репет швидко поглинула пустеля, та й усе. Я опустилася на коліна і при цьому пірнула туди, де побувала під час обрізання. Це вийшло в мене само собою. Я здалеку чула власний крик, але це мене не бентежило. У цьому місці духів я була хижачкою. Я мимоволі полетіла на Аро. Я знала, як і де його атакувати, тому що знала його. Я була палючим світлом, рішучо налаштованим випалити зсередини саму його душу. Я відчула його шок.

Я забула, навіщо прийшла. Я роздирала, дряпала й палила. Запах підсмаленого волосся. Аро приємно гарчить від болю. А тоді я відчула сильний поштовх у груди. Розплющила очі. Повернулася до свого фізичного тіла й полетіла назад. Важко приземлилася, ковзнувши назад ще на кілька футів. Мені здерло піском шкіру з долонь і задньої поверхні гомілок. Моя рапа розв'язалась, оголивши ноги.

Я лежала на спині й дивилася на небо. На мить до мене прийшло видіння, якого я не могла бачити. Я була своєю матір'ю за сотню миль звідти, на Заході, сімнадцять років тому. Лежала на спині. Чекала на смерть. Моє тіло, її тіло, було ніби суцільний вузол болю. Повне сімені. Але живе.

Тоді я повернулася в пісок. Неподалік мекнула одна з його кіз, квокнула курка. Я була жива. «Захищатися – марна справа», – подумала я. Я мала якимось робом знайти того, хто скривдив мою матір, того, хто полював на мене. Я мала влаштувати полювання на нього. «А коли його знайду, – подумала я, – то вб'ю». Я сіла. Аро лежав на землі перед своєю хатиною.

– Тепер я розумію, – голосно промовила я. Чомусь помітила свій діамант. Підняла його і, не замислюючись і не стерши з нього пісок, закинула під язик. – Ви... ви не хочете навчати дівчат або жінок, тому що боїтеся нас! В-в-ви боїтеся наших емоцій! – Я істерично реготнула, а тоді посерйознішала. – Цієї причини не досить!

Я підвелася. Аро тільки застогнав. Він не хотів говорити зі мною навіть напівмертвий.

– Будь проклята твоя мати! Будь проклятий весь твій рід! – вигукнула я. Повернулася вбік і плюнула. Слина була

червоною від крові. – Я краще помру, ніж дозволю тобі мене навчати!

Раптом я відчула болючий спазм у горлі. Скривилася. Прийшло відчуття провини. Я не хотіла його вбивати. Я хотіла, щоб він мене навчав. Тепер міст було спалено. Я наново пов'язала рапу й пішла додому.

Коли Мвіта знайшов його годину по тому, він досі лежав там, де я його покинула. Мвіта побіг до Дому Осугбо по старійшин. Оскільки в Домі «тонкі стіни», за кілька годин звістка про те, що я зробила з Аро, облетіла весь Джвагір. Мої батьки були у своїй кімнаті, коли я почула стукіт у двері. Я знала, що це Мвіта. Відчинила я їх не без вагань. Коли я пустила його всередину, він схопив мене за руку й потягнув у глиб будинку.

– Що ти накоїла, жінко? – прошипів він.

Не встигла я відповісти, як він грубо підштовхнув мене до стіни і притиснув до неї.

– Стули пельку, – суворо прошепотів він. – Можливо, Аро зараз помирає.

Я охнула, і він кивнув.

– Так, ти відчуваєш свою провину. Чому ти така дурна? Що з тобою *не так*? Ти небезпечна для себе самої, для всіх нас! Часом я думаю, чи не варто тобі себе вбити! – Він відпустив мене і відступив на крок. – Як ти могла?

Я стояла мовчки, потираючи невеличкий шрам на лобі.

– Нікого ближчого до батька, ніж він, у мене не буде, – промовив Мвіта.

– Як ти можеш називати цю людину своїм батьком? – відказала я.

– Що *ти* знаєш про *справжніх* батьків? – сплюнув він. – Ти такого ніколи не мала! Тільки опікуна. – Він повернувся, збираючись піти. – Знаєш, що з нами зроблять, якщо він помре? – запитав він через плече. – Вони прийдуть за нами. Ми підемо тією ж дорогою, що й мої батьки.

Тієї ночі, об одинадцятій, з'явилося оте червоне око. Я зухвало дивилася на нього: хай тільки щось спробує. Воно висіло

наді мною якусь хвилину, пильно дивлячись на мене. А тоді щезло. Те саме сталося наступної ночі. І наступної.

Чуток було безліч. Люю казала, що і мене, і Мвіту підозрюють у побитті Аро. «Дехто каже, ніби бачив, як ти того ранку йшла до нього, – розповідала вона. – Ніби ти здавалася сердитою й готовою вбивати».

Тато взяв кілька вихідних на роботі, щоб видужати від своїх хвороб, і мати нічого не розповіла йому про те, що я зробила. Моя мати та її таємниці. Вона чудово їх зберігала. Тож він, на щастя, не знав нічого про ті чутки. Але мати все ж таки спитала мене, чи є в них правда.

– Я не дурна, – сказала я їй. – Аро не такий простий, яким його вважають.

Люди знов і знов казали одне одному: діти-еву народжуються від насильства, і тому вони неминучо стають жорстокими. Минали дні. Аро досі хворів. Я готувалася до полювання на відьму. «Це відбудеться в день смерті Аро», – подумала я. Спакувала невеличку торбочку з речами, таку, щоб легше було втекти. І тому за п'ять днів, коли помер тато, люди вже дивилися на мене з великою підозрою.

РОЗДІЛ 17

КОЛО ЗАМКНУЛОСЯ

Коло замкнулося. Коли я змусила тіло свого батька дихати на похороні, моя репутація стала ще жахливішою. Після того, як мати повела мене додому, Мвіта зробився нехтовним і підслухав розмови моїх родичів.

– Треба було забити її камінням після того, як вона спробувала вбити Аро.

– Моїй доньці вже й так щоночі сняться про неї кошмари. А тепер ще й це!

– Що швидше вона спопеліє, то краще.

Удома я поспала так спокійно, як не спала вже багато років. Прокинулася з паскудним болем у всьому тілі. До ме-

не дійшло: тато став попелом. Я скрутилася калачиком і заридала. Здавалося, я знову ламаюся. Скорбота годинами тримала мене в беззвучній п'їтьмі. Врешті-решт вона відпустила мене назад у ліжку. Я витерла носа простирадлом і поглянула на свій одяг. Мати перевдягнула мене з білої сукні у блакитну рапу. Я підняла ліву руку, ту, що злилася з татовим тілом. Між вказівним і середнім пальцем було трішки кірки.

— Я б могла просто зараз обернутись на грифа й полетіти геть, — прошепотіла я.

Але, пробувши забагато часу в подобі тварини, я б збожеволіла. «А хіба це було б так погано? — замислилася я. — Мвіта правду казав: я небезпечна». Я вирішила потай вислизнути з будинку, як поночіє, поки по мене не прийшли. Зокрема для добра матері. Вона стала вдовою. Тепер її репутація була як ніколи важлива.

У двері постукали.

— Чого треба? — запитала я. Двері розчахнулись і сильно вдарились об стіну. Я сяк-так вилізла з ліжка, готова протистояти розлюченому натовпові. Це був Аро. Мати стояла за ним. Вона глянула мені в очі, а тоді пішла. Аро грюкнув за собою дверима. Над оком він мав свіжий на вигляд синець. Я знала, що його біле поховальне вбрання приховує інші синці та шрами, сліди ушкоджень п'ятиденної давності.

— Ти взагалі *розумієш*, що зробила?

— Чому це вас цікавить? — огризнулася я.

— Ти не *думаєш!* Ти ненавчена й некерована, як тварина. — Він шумно вдихнув. — Покажи руку.

Коли він підійшов ближче, я затамувала подих. Я не хотіла, щоб він мене торкався. Він був ешу, як і я. Щоб розквитатися зі мною, людині з його майстерністю було досить однієї моєї клітини. Але щось змусило мене всидіти на місці й дозволити йому взяти мене за руки.

Почуття провини, скорбота, втома — вирішуй сам. Він повертав мої руки так і сяк, стискав їх, злегка тер одні кісточки

моїх пальців об інші. Потім відпустив, хихотнувши собі під носа й хитнувши головою.

– Гарзд, ша¹, – стиха пробурмотів він. – Оньєсонву, я тебе навчатиму.

– Що?

– Я навчу тебе Великих містичних аспектів, якщо на тебе воля, – сказав він. – Інакше ти будеш небезпечною для нас усіх. Якщо я тебе навчатиму, ти будеш небезпечною для нас усіх, але я тоді принаймні буду твоїм Майстром.

Я мимоволі всміхнулася. Моя усмішка затремтіла.

– Можливо, на мене сьогодні будуть полювати.

– Я подбаю про те, щоб цього не сталося, – просто сказав він. – Я не помер, тож це має бути неважко. Тобі слід турбуватися через свого біологічного батька. Якщо ти ще не здогадалася, він – чаклун, як і я. Якби ти здуру не пройшла Одинадцятото ритуалу, він би ще не знав про тебе. Подякуй мені за те, що я всі ці роки тебе захищав, – інакше ти б уже давно загинула.

Я насупилася. Аро мене захищав. Оце так гірка пілюля. Я подумала, чи не спитати його, як він це робив, але натомість запитала:

– Чому він хоче мене вбити?

– Тому що ти – невдача, – посміхнувся Аро. – Ти мала бути хлопчиком.

Я скривилася.

– Тепер я провів би тебе до своєї хатини, але ти потрібна своїй таємничій матері, – продовжив він. – А ще є проблема твоїх стосунків із Мвітою. Під час навчання сексуальні контакти будуть тебе затримувати.

Мені запекло щоки, і я відвела погляд.

– До речі, втекти й покинути матір було б егоїстично з твого боку, – додав він. Після цієї заяви він на мить замовкнув, і я замислилася, чи не вміє він читати мої думки.

– Не вмію, – сказав він. – Просто знаю таких, як ти.

– Чому я маю вам довіряти?

¹ Ша – втім, усе-таки, хай там як (нігерійський піджин).

— Хіба ти не можеш захищатися? — промовив він. — Хіба ти не знаєш мене, а тому і як мене можна знищити?

— Знаю, але ви тепер теж мене знаєте, — відповіла я. — Ви торкнулися моєї руки.

На його обличчі розпливлась усмішка.

— Отже, тепер ми знаємо одне одного. Добрий початок.

— Але ж ви — Майстер.

— То хіба не мудро й собі стати Майстром? Заради самої себе?

— Тільки якщо увірюся, що ви мене ним зробите.

— Так, довіру слід заслужити, еге ж? — відповів він.

Я подумала.

— Гаразд.

— Ти віриш в Ані?

— Ні, — спокійно відповіла я. Ані мала бути милосердна та любляча. Ані не допустила б мого існування. Я ніколи не вірила в Ані. Просто звикла згадувати її, коли дивувалася чи гнівалася.

— А в якогось творця? — запитав він.

Я кивнула.

— Це холодна й логічна істота.

— Чи готова ти визнати таке ж право на власні переконання за іншими?

— Якщо їхні переконання не шкодять іншим, а мені можна за бажання подумки обзивати їх дурними, то так.

— Чи вважаєш ти своїм обов'язком залишити світ кращим, ніж він був, коли ти в нього прийшла?

— Так.

Він помовчав, дивлячись на мене вже уважніше.

— Краще віддавати чи отримувати?

— Це одне й те саме, — відповіла я. — Одне не може існувати без іншого. Але той, хто весь час віддає, не отримуючи, дурень.

Тут він захихотів. А тоді спитав:

— Відчуваєш запах?

Я негайно здогадалася, що він має на увазі.

— Так, — сказала я. — Дуже добре.

Вогонь, лід, залізо, плоть, дерево і квіти. Піт життя. Я завжди забувала про цей запах, але завжди помічала його, коли траплялося щось дивне.

– Відчуваєш смак?

– Так, – відповіла я. – Якщо стараюся.

– Ти це обираєш?

– Ні. Це вже давно обрало мене.

Він кивнув.

– Тоді вітаю. – Він пішов до дверей, а потім кинув через плече: – І витягни той клятий камінь з рота. Він має тримати тебе на землі. Тобі від нього жодної користі.

ЧАСТИНА II

УЧЕНИЦЯ

РОЗДІЛ 18

ЖАДАНІ ВІДВІДИНИ ХАТИНИ АРО

Перш ніж я зважилася піти до його хатини, минуло двадцять вісім днів. Мені було надто лячно.

У ці дні я не могла нормально спати. Я прокидалася в темряві, впевнена, що в кімнаті, крім мене, ще хтось є, і це не тато й не його перша дружина, Нджері, любителька перегонів на верблюдах. Я б дуже зраділа їм обом. Це було або червоне око, яке готувалося мене вбити, або Аро, який готувався мені помститися. Однак, як і обіцяв Аро, по мене не прийшла ніяка юрба. На десятий день я навіть повернулася до школи.

У своїй духівниці тато відписав кузню моєї матері та наказав Джі, своєму учневі, який тепер здобув звання майстра, керувати нею. Прибутки вони мали розділити: вісімдесят відсотків моєї матері, двадцять відсотків Джі. Це було добрим варіантом для обох, особливо для Джі, який походив з бідної родини, а тепер носив титул «коваля, що навчався у видатного Фаділя Огундіму». До того ж у матері ще були кактусові десерти та інша городина. Також до неї в гості щодня приходили Ада, Нана Мудра та двоє подруг. У моєї матері все було гаразд.

Лую, Діті й Бінта жодного разу до мене не прийшли, і я присяглася ніколи їм цього не пробачити. Мвіта теж не приходив. Але його я розуміла. Він чекав, коли я прийду до нього, до хатини Аро. Тож ці чотири тижні я провела сам-на-сам зі своїм страхом і своєю втратою. До школи я повернулася, бо мені треба було відволіктися.

Зі мною поводитися як із людиною, хворою на щось дуже заразне. На шкільному подвір'ї від мене трималися подалі. Мені нічого не казали, ні злого, ні приємного. Що такого зробив Аро, щоб не дати людям розірвати мене на шматки? Хоч що це було, це не позначилося на моїй славі злої дівчинини. Бінта, Люю й Діті мене уникали. Вони старалися не дивитися мені в очі, відсуваючись від мене. Не реагували на мої привітання. Це страшенно мене злило.

За кілька днів такого життя настав час зіткнення. Я побачила, що вони стоять там, де й завжди, біля шкільної стіни. Сміливо підійшла ближче. Діті зиркнула на мої ноги, Люю поглянула вбік, а Бінта витріщилася на мене. Моя впевненість похитнулася. Я гостро усвідомила яскравість своєї шкіри, помітність свого ластовиння, особливо на щоках, пісочний відтінок кіс, які доходили мені до пояса.

Люю подивилася на Бінту і вдарила її по плечу. Бінта негайно відвела погляд. Я не здалася. Мені хотілося бодай посваритися. Бінта заплакала. Діті роздратовано ляснула рукою по мусі. Люю подивилася мені просто в обличчя так напружено, що мені здалося, ніби вона мене вдарила.

— Ходімо, — сказала вона, швидко оглянувши шкільне подвір'я. Взяла мене за руку. — Досить цього.

Ми швидко пішли дорогою, а Діті й Бінта рушили просто за нами. Ми сіли на узбіччі, Люю — по один бік від мене, Бінта — по інший, а Діті — біля Люю. Якийсь час ми проводжали поглядом людей і верблюдів, що минали нас.

— Чому ти це зробила? — раптом запитала Діті.

— Стули пельку, Діті, — наказала Люю.

— Що хочу, те й питаю! — обурилася Діті.

— Тоді питай як годиться, — відповіла Люю. — Ми її скривдили. Ми не маємо...

Діті енергійно захитала головою.

— Моя мати казала...

— Ти хоч спробувала її провідати? — запитала Люю. Вона повернулася до мене у сльозах. — Он'єсонву, що сталося? Я пам'ятаю... коли нам було одинадцять, але... Я не...

— Це твій батько змусив тебе не водитися зі мною? — зашипіла я на Лую. — Він що, вже не хоче, щоб його прекрасну доньку бачили з її потворною лихою подружкою?

Лую відсахнулася від мене. Я поцілила в яблучко.

— Вибач, — швидко промовила я і зітхнула.

— Це щось лихе? — спитала Діті. — Хіба ти не можеш піти до жриці Ані й...

— Я не лиха! — заволатала я, махаючи кулаками в повітрі. — Зрозумійте це бодай заради мене! — Я скреготнула зубами і вдарила себе кулаком у груди, як часто робив у гніві Мвіта. — Я така, яка є, але я не ЛИХА!

Здавалося, я кричу всьому Джвагіру. Подумалося: «Тато ніколи не вважав мене лихою». Знову гостро відчувши його втрату, я захлипала. Бінта обняла мене за плечі однією рукою і притиснула до себе.

— Добре, — прошепотіла Бінта мені на вухо.

— Добре, — повторила Лую.

— Гарзд, — сказала Діті.

Ось так і зникла напруга між моїми подругами та мною. Так просто. Я відчула це вже тоді. Тягар зменшився. Це, напевно, відчули всі ми.

Але я все одно мусила дати раду своєму страхові. І зробити це могла, лише поглянувши йому в обличчя. Я пішла тиждень по тому, у День відпочинку. Рано встала, прийняла душ, приготувала сніданок, одяглась у свою улюблену блакитну сукню й закутала голову в щільне жовте покривало.

— Мамо, — промовила я, зазирнувши у кімнату батьків. Вона лежала розпластана на ліжку, нарешті міцно заснувши. Мені стало шкода її будити.

— Що? — вимовила вона. Очі в неї були ясні. Вона не плакала вночі.

— Я приготувала тобі на сніданок трохи рагу зі смаженим ямсом і яйцями й заварила чаю.

Вона сіла й потягнулася.

— Ти куди?

— До хатини Аро, мамо.

Вона знову лягла.

— Добре, — сказала мама. — Твій батько був би радий.

— Думаєш? — запитала я, підходячи до ліжка, щоби краще чути матір.

— Твій тато захоплювався Аро. Захоплювався всім загадковим. Тобою і мною теж... а от Дім Осугбо йому не дуже подобався. — Ми засміялися. — Оньєсонву, твій батько тебе любив. І хоча він не був так певен у цьому, як я, він знав, що ти особлива.

— Я... я мала розповісти тобі й татові про свою ворожнечу з Аро, — визнала я.

— Можливо. Та ми все одно не могли б нічого вдіяти.

Я не стала поспішати. Ранок був прохолодний. Люди тільки починали братися до своїх вранішніх справ. Дорогою зі мною ніхто не вітався. Я подумала про тата, і мені заболіло серце. Останні кілька днів моя скорбота була такою сильною, що я відчувала, як світ довкола мене пульсує, — так само, як на його похороні. Те, що сталося на похороні, могло статися знову. Почасти саме тому я врешті-решт пішла до Аро. Не хотілося нашкодити ще комусь.

Мвіта зустрів мене біля кактусових воріт. Не встигла я заговорити, як він згріб мене в обійми.

— Вітаю, — сказав він.

Він обіймав мене, доки я не розслабилась і не обійняла його у відповідь.

— Бачите? — промовив голос позаду нас.

Ми відскочили одне від одного. За кактусовими воротами стояв Аро, схрестивши руки на грудях. Він був одягнений у довгий чорний кафтан з легкої матерії. Одежина тріпотіла на прохолодному вранішньому вітерці довкола його босих ніг.

— Ось чому ти не можеш тут жити.

— Вибачте, — промовив Мвіта.

— За що ти вибачаєшся? Ти — чоловік, а ця жінка — твоя.

— Вибачте, — сказала я, дивлячись на власні ноги й розуміючи, що він очікував саме цього.

— Правильно вибачаєшся, — відповів він. — Після того, як ми почнемо, тобі доведеться не допускати його до себе. Завагітнівши до кінця навчання, ти можеш вбити всіх нас.

— Так, ого, — промовила я.

— Як я розумію, ти добре витримуєш біль, — сказав Аро. Я кивнула.

— Це вже добре, — продовжив він. — Заходь у ворота.

Коли я проходила всередину, один кактус дряпнув мені ногу. Я роздратовано зашипіла й відскочила. Аро захихотів. Мвіта зайшов за мною недоторканим і попрямував до своєї хатини. Я ж пішла за Аро до його хатини. Всередині був стілець і килимок із рафії, для снання. Крім маленького подряпаного планшета для обчислень і письма та ящірки на стіні, там не було більше нічого. Ми вийшли крізь задні двері, і перед нами відкрилася пустеля.

— Сядь, — наказав він, показавши жестом на килимки з рафії на землі, і сів сам.

Якусь мить ми сиділи там, дивлячись одне на одного.

— У тебе тигрячі очі, — заявив він. — А тигри вже кілька десятиліть як вимерли.

— У вас старечі очі, — відповіла я. — А старим жити лишається недовго.

— Я дійсно старий, — погодився він і встав. Зайшов до своєї хатини й повернувся з кактусовою колючкою в зубах. Знову сів. А тоді відверто мене вразив.

— Оньесонву, вибач.

Я кліпнула.

— Я був зарозумілим. Я був невпевненим у собі. Я був дурнем.

Я не сказала нічого. Я була абсолютно згодна.

— Мене вразило, що мені дана дівчина, жінка, — повів він далі. — Але ти станеш високою, тож як є, так є. Що ти знаєш про Великі містичні аспекти?

— Нічого, ого, — відповіла я. — Мвіта не міг розповісти мені багато, тому що... ви його не навчали. — Я не приховувала гніву в голосі. Якщо вже він почав визнавати свої помилки,

то я хотіла, щоб він визнав їх усі. Такі, як Аро, визнають свою провину лише один раз.

— Я не став навчати Мвіту, тому що він *не пройшов* ініціації, — твердо відказав Аро. — Так, він еву, і це викликало в мене огиду. Ви, еву, приходите в цей світ із заплямованими душами.

— Ні! — вигукнула я, тицьнувши пальцем у його лице. — Можете казати так про мене, але не кажіть так про нього. Хіба ви не завдали собі клопоту поцікавитися його життям? Його історією?

— Опустити палець, дитино, — промовив Аро, випрямившись і застигнувши. — Ти недисциплінована, це очевидно. Хочеш сьогодні навчитися дисципліни? Я добре її навчаю.

Я не без зусиль заспокоїлася.

— Я знаю його історію, — продовжив Аро.

— Тоді ви знаєте, що він народився з любові.

У Аро роздулися ніздрі.

— Хай там як, я не став зациклюватися на його... змішаній крові. Я дозволив йому спробувати сили на ініціації. Що сталося, можеш запитати його. Я скажу лиш одне: він, як і всі інші, провалився.

— Мвіта розповів, що ви не дозволили йому пройти ініціацію, — сказала я.

— Він збрехав, — відповів Аро. — Запитай його.

— Запитаю, — сказала я.

— У цих землях мало істинних чаклунів, — продовжив він. — І стають ними не з власного вибору. Саме тому нас переслідують смерть, біль і лють. Спершу приходиться велика скорбота, а потім якась людина, що нас любить, вимагає, щоб ми стали тими, ким маємо стати. Тебе, гадаю, спрямувала на цей шлях мати. Вона дуже непроста, ша. — Він зупинився, наче обдумуючи сказане. — Вона, певно, попросила цього в день твого зачаття. Її вимоги, вочевидь, були нагальніші за вимоги твого батька. Якби ти була хлопцем, він мав би союзника, а не ворога.

Великі містичні аспекти – це засіб досягнення мети. Кожен чаклун має мету. Але я не зможу тебе навчати, якщо ти не пройдеш ініціації. Завтра. Жодна дитина, яка приходила до мене, її не пройшла. Вони повертаються додому побитими, зламаними, недужими, хворими.

– Що відбувається під час... ініціації? – запитала я.

– Випробовується саме твоє єство. Щоб вивчити Аспекти, потрібно бути відповідною людиною – ось і все, що я можу тобі сказати. Ти викинула той діамант?

– Так.

– Ти обрізана, – продовжив він. – Це може стати на заваді. Але тепер цьому не зарадити. – Він підвівся. – Після заходу сонця не їж і не пий нічого, крім води. Твій місячний цикл розпочнеться за два дні. Це теж може стати на заваді.

– Звідки ви знаєте, коли в мене... коли він починається? Він тільки розсміявся.

– Цьому не можна зарадити. Помедитуй годину сьогодні перед сном. Після заходу сонця не розмовляй з матір'ю. Але з Фаділем, своїм батьком, розмовляти можеш. Приходь сюди о п'ятій ранку. Неодмінно добре скупайся і вберись у темний одяг.

Я витріщилася на нього. Як я мала запам'ятати всі ці вказівки?

– Піді поговори із Мвітою. Якщо тобі треба буде почути мої настанови знову, він зможе їх повторити.

Підійшовши до Мвітиної хатини, я відчула запах горілої шавлії. Мвіта тихо сидів на широкому килимку, спиною до мене, і медитував. Ставши у дверях, я роззирнулася довкола. То ось де він жив. На стінах висіли плетені вироби, які також лежали стосами по всій хатині. Кошики, килимки, тарілки й навіть наполовину сплетене крісло.

– Сядь, – попросив він, не обертаючись.

Я сіла на килимок біля нього, обличчям до входу хатини.

– Ти ніколи не казав мені, що вмієш плести, – зауважила я.

– Це не важливо, – сказав він.
– Я б захотіла цього навчитися, – промовила я.
Він підсунув коліна до грудей, але нічого не сказав.

– Ти не все мені розповів, – сказала я.

– А ти від мене цього чекаєш?

– Якщо це важливо.

– Важливо для кого?

Мвіта підвівся, потягнувся і притулився до стіни.

– Ти їла?

– Ні.

– Тобі слід добре поїсти перед заходом сонця.

– Що ти знаєш про цю ініціацію?

– Чому я маю розповідати тобі про найбільший провал у своєму житті?

– Так нечесно, – сказала я й підвелася. – Я ж не прошу тебе принижуватися. Ти мусив розповісти мені про те, що пережив.

– Чому? – не вгавав він. – Яка б тобі була від цього користь?

– Це не має значення! Ти мені *збрехав*. Між нами не може бути секретів.

Коли він поглянув на мене, я зрозуміла: Мвіта осмислює наші стосунки. Шукає правду про щось або якусь таємницю, якої міг би від мене вимагати. Він, певно, усвідомив, що я нічого від нього не приховую, бо далі сказав:

– Це тебе лише налякає.

Я хитнула головою.

– Я більше боюся того, чого не знаю.

– Гарзд. Я мало не помер. Ні, помер... ні, мало не помер. Що ближче людина підходить до завершення ініціації, то ближче вона підходить до смерті. Пройти ініціацію означає померти. Я підійшов... дуже близько.

– Що ста...

– В усіх це відбувається по-різному, – пояснив він. – Є біль, жах – абсолютний. Не знаю, чому Аро взагалі дозволяє комусь із місцевих хлопців пробувати. Це його злісний характер.

— Коли ти...

— Невдовзі після приходу сюди, — сказав він. Глибоко вдихнув, серйозно подивився на мене, а тоді хитнув головою. — Ні.

— Чому? Я маю пройти її завтра, я хочу знати!

— Ні, — сказав він, і на цьому все.

Мвіта міг проходити пальмовими фермами глупої ночі. Він уже робив так не раз, побувши зі мною кілька годин. Яюсь, коли ми сиділи в матеріному садку, до моєї ноги підповз тарантул. Мвіта розчавив його голою рукою.

Але тепер, згадавши про свою невдалу ініціацію, він мав відверто наляканий вигляд.

Перш ніж я пішла додому, Мвіта повторив разом зі мною вимоги до ініціації. Я роздратовалася й попросила його на томість записати їх.

Я стала на коліна біля матері. Вона була в садку — розпушувала руками землю довкола рослин.

— Як усе минуло? — запитала вона.

— Так добре, як можна очікувати від цього божевільного, — сказала я.

— Ви з Аро надто схожі, — промовила мати й зупинилася на мить. — Я сьогодні поговорила з Наною Мудрою. Вона казала про ініціацію... — Вона замовкнула, оглядаючи моє обличчя. Побачила те, що було їй потрібно. — Коли?

— Завтра вранці. — Я дістала список. — Ось усе, що я маю зробити, щоб підготуватися.

Вона прочитала його, а тоді сказала:

— Я приготую тобі велику ранню вечерю. Курку карі та кактусові десерти?

Я широко всміхнулася.

Прийнявши добру гарячу ванну, я на якийсь час заспокоїлась. Але з плином ночі до мене повернувся страх перед невідомим. Опівночі в моєму животі вже неприємно бурляли з'їдені смаколики. «Якщо я помру під час ініціації, мама залишиться сама, — подумала я. — Бідолашна мама».

Я не спала. Але вперше, відколи мені було одинадцять, не боялася побачити червоне око. Десь о третій ранку закукурікали півні. Я знову скупалася і вдягнулась у довгу темно-бордову сукню. Їсти мені не хотілось, а ще я відчула тупе болюче пульсування в черевній порожнині. І те, й інше свідчило про близький початок місячних. Я не будила матері, коли йшла. Вона напевно вже не спала.

РОЗДІЛ 19

ЧОЛОВІК У ЧОРНОМУ

– Тату, прошу, скеруй мене, – промовила я дорогою. – Тому що мені потрібен провід.

Чесно кажучи, я не думала, що він поруч. Я завжди вірила, що, коли люди помирають, їхні духи залишаються поблизу або час від часу заходять у гості. Тоді я ще вірила в це, бо так було з першою татовою дружиною, Нджері. Я часто відчувала в будинку її присутність. Але тепер я не відчувала тата біля себе. Зі мною були тільки прохолодний вітерець і сюрчання цвіркунів.

Мвіта й Аро чекали на мене у віддаленому кінці хатини Аро. Чаклун дав мені випити чашку чаю. Напій був ледь теплий і мав квітковий смак. Коли я його випила, несильний судомний біль мене покинув.

– Що тепер? – запитала я.

– Йди в пустелю, – сказав Аро, загорнувшись у брунату одіж.

Я повернулася до Мвіти.

– Для тебе має значення лише те, що попереду, – сказав Аро.

– Вперед, Оньесонву, – промимрив Мвіта.

Аро підштовхнув мене до пустелі. Мені ж уперше за все життя не хотілося туди йти. Сонце тільки почало сходити. Я пішла. Минали хвилини. Я почула биття власного серця. «У чаї щось було, – подумалось мені. – Може, це шаманський

напій». Щоразу, коли віяв вітерець, я чітко чула, як стукотять одна об одну піщинки. Я закрила вуха руками. Пішла далі. Вітерець посилювався і став вітром, який ніс пісок і пил.

— Що це? — закричала я, стараючись утриматися на ногах.

Сонце швидко затьмарилося. Ми з матір'ю, кочуючи, пережили три великі піщані бурі. Ми викопували нору й лежали в ній, захищаючись наметом. Нам пощастило, що нас не здуло й не замело живцем. Тепер я потрапила в таку бурю, маючи за захист саму сукню.

Я вирішила повернутися до хатини Аро, але не бачила нічого позаду себе. Роззираючись довкола, прикрила обличчя рукою. Пісок хльоскав аж до крові. Невдовзі мої повіки вкрилися піском, піщинки почали муляти мені в очах. Я випльовувала пісок, а його ще більше набивалося мені до рота.

Раптом вітер змінився, опинився позаду мене. Підвіяв мене до маленького жовтогарячого вогника. Підійшовши ближче, я побачила, що це — намет із прозорого блакитного матеріалу. В ньому палало невеличке багаття.

— Багаття посеред піщаної бурі! — крикнула я й істерично розсміялася. Мені щипало обличчя і руки, ноги в мене трусилися, та я старалася не дати вітру віднести себе геть.

Я кинулася всередину, і там мене приголомшила тиша. Від вітру навіть не здригалися стіни намету. Намет нічого не тримало. Долівка в ньому була піщана. Я, кашляючи, перекотилася на бік. Крізь печіння і сльози в очах побачила найбільшого чоловіка на своїй пам'яті. Він був одягнений у важкий чорний плащ із каптуром, який приховував верхню половину його обличчя. Але нижню половину мені було чудово видно. Його зморщена шкіра була біла, як молоко.

— Оньєсонву, — зненацька промовив чоловік у чорному.

Я підскочила. У ньому було щось огидне. Я майже очікувала, що він кине́ться до мене, обігнувши вогонь, зі швидкістю та спритністю павука. Але він сидів далі, витягнувши перед собою довгі ноги. Його гострі нігті були борознистими й жовтими. Він сперся на один лікоть.

— Тебе ж так звати?

- Так, – відповіла я.
- Це тебе посилає Аро, – сказав він, і його вологі рожеві пласкі губи зігнулись у посмішку.
- Так.
- Хто тебе послав?
- Аро.
- То хто ти?
- Перепрошую?
- Хто ти?
- Людина, – сказала я.
- І все?
- А ще – ешу.
- Отже, ти людина?
- Так.

Він засунув руку в свою одіж і витягнув невеликий блакитний слоїчок. Потрусив його й поставив.

– Аро кличе мене сюди, і переді мною сідає жінка, – промовив він і роздув ніздрі. – В якій скоро потече кров. Дуже, дуже скоро. Розумієш, це місце священне. – Він подивився на мене так, ніби чекав на відповідь.

Коли він узяв ємність, мені стало легше на серці. Він потрусив її і грюкнув перед собою. Мені захотілося потерти очі – так сильно вони боліли. Він поглянув на мене так сердито, що в мене тьохнуло серце.

– Ти обрізана! – вигукнув він. – Ти не можеш кінчити! Хто це допустив?

Я почала затинатися:

– Це був... Я хотіла порадувати своїх... Я не...
– Стули пельку, – наказав він. Помовчав, а тоді заговорив уже спокійнішим голосом. – Можливо, цьому можна зарадити, – сказав він – радше самому собі. Пробурмотів щось, а тоді додав: – Можливо, ти сьогодні помреш. Сподіваюся, ти готова. Твого тіла не знайдуть.

Я подумала про матір, а тоді викинула її образ із голови.

Чоловік у чорному викинув з ємності її вміст – кістки. Крихітні, тоненькі кісточки – вони, мабуть, належали ящір-

ці чи ще якійсь дрібній тварині. Вони були начисто відбілені й висушені; кілька кісточок кришилися на кінцях, звідки було видно старезний пористий кістковий мозок. Вони вилетіли з ємності й попадали так, ніби більше ніколи не ворухнутья. Ніби вони були впевнені. Дивлячись на розкидані кістки, я відчула важкість в очах. Кістки вабили мій погляд. Чоловік у чорному довго видивлявся на них, а тоді поглянув на мене, здивовано округливши вуста. Я пошкодувала, що не бачу його очей. Тоді він надав своєму обличчю урівноваженішого виразу.

— Тут зазвичай починається біль. А мені випадає послухати крики хлопчаків, — заговорив чоловік у чорному й зупинився, опустивши погляд на кістки. — Але ти... — Він посміхнувся й кивнув. — Я мушу подбати про твою смерть.

Він підняв ліву руку і крутнув зап'ястком. Я відчула, як тріснула моя шия: моя голова повернулася, зробивши повне коло. Я загарчала. Довкола стало темно.

Я розплющила очі й негайно зрозуміла, що я — не я. Це відчуття було радше дивним, ніж страхітливим. Я була пасажиркою в чийсь голові, та все ж відчувала, як обличчям цієї людини стікає піт, а її шкіру кусає комаха. Я спробувала вийти, але не мала для цього тіла. Мій розум застряг. Очі, якими я дивилася, витріщилися на бетонну стіну.

Він сидів на твердому й холодному бетонному блоці. Даху не було. Всередину проникало сонячне світло, завдяки якому приміщення, де й без того було жарко, ставало ще незатишнішим. Я чула, що неподалік багато людей, але не могла точно зрозуміти, що вони кажуть. Людина, в чийому тілі я перебувала, щось пробубніла, а тоді засміялася. Голос був... жіночий.

— То хай приходять, — сказала жінка. Опустила погляд на себе й нервово потерла стегна. Вона була вдягнена в довгу грубу білу сукню. Була не такою світлошкірою, як я, але й не такою смаглявою, як моя мати. Я помітила її руки. Про це я читала лише в казках. Племінні відмітки. У цієї жінки руки

були вкриті ними. Кола, завитки та лінії сплїтались у складні малюнки, що зміїлися її зап'ястками.

Вона відкинула голову, притуливши її до стїни, заплющила очі на сонці, і світ на мить став червоним. Тоді хтось схопив її – нас – так грубо, що я беззвучно скрикнула. Її очі різко розплющилися. Вона не видала жодного звуку. Не стала опиратися. Мені ж цього відчайдушно хотїлося. Тоді перед нами раптово опинилися тисячі людей, і всі вони кричали, волали, репетували, перемовлялися, зиркали, показували, смїялися.

Люди застигли на місці так, наче якась невидима сила затримала їх за двадцять футів від ями, до якої нас щось тягнуло. Біля ями була купа піску. Чоловіки потягнули нас до ями й запхали туди. Я відчула, як жінка здригнулася всім тілом, торкнувшись дна. Земля була трохи вище наших плечей. Вона роззирнулася довкола, і я змогла добре роздивитися величезний натовп, який чекав на страту.

Чоловіки закидали до ями багно, і невдовзі ми вже були закопані по шию. Напевно, саме тоді мені передався страх жінки, тому що мене раптом почало роздирати надвоє. Якби я мала тіло, то подумала б, що тисяча чоловіків узяли мене за одну руку, ще тисяча – за другу, і обидва натовпи тягнуть у протилежні боки. Ззаду я почула гучний чоловічий голос:

– Хто кине перший камінь у цю проблему?

Перший камінь влучив нам у потилицю. Біль був вибуховий. За ним полетїло ще і ще. Невдовзі біль від ударів по голові відступив на задній план, а наперед вийшло відчуття роздирання. Я кричала. Я помирала. Хтось кинув їще камінь, і я відчула, як щось зламалося. Я впїзнала смерть, щойно вона мене торкнулася. Я як могла постаралася бодай утримати себе в руках.

Мама. Я кидала її саму-самісіньку. *«Я мушу жити далі, – з відчаєм подумалося мені. – Така була мамина воля. Її воля!»* У мене ще було забагато справ. Я відчула, як мене ловить і тримає тато. Він пах розпеченим залїзом, а його хватка, як завжди, була міцна. Він довго тримав мене в місці духів, де все складалося з барвистого світла, звуку, запаху та тепла.

Тато пригорнув мене до себе. Стиснув в обіймах. Тоді відпустив і зник. Невдовзі світ духів, місце, яке я згодом навчуся називати «дичавиною», почав танути і змішуватися з посоленою зірками темрявою. Я побачила пустелю. Я лежала в ній, наполовину загрузла в піску. Наді мною стояв верблюд, на якому сиділа жінка. Вона була вбрана в зелені сорочку та штани й сиділа між двома кудлатими горбами верблюда. Я, певно, ворухнулася, бо верблюд раптом злякався. Жінка заспокоїла його, погладивши по спині.

Я несвідомо злетіла вниз і лягла на власне тіло. Тоді жінка заговорила.

— Знаєш, хто я така? — запитала вона.

Я спробувала відповісти, але не мала — поки що — рота.

— Я Нджері. — Вона подивилася й усміхнулася на весь рот, так, що біля очей з'явилися зморшки. — Я була дружиною Фаділя Огундіму.

Вона зверталася до когось іншого. Знову повернулася до мене й засміялася.

— Твій тато ще багато чого не знає про дичавину.

Мені захотілося всміхнутися.

— Я знаю таких, як ти. Я була такою, як ти, хоч мені й не надали можливості пізнати свій дар. Я могла розмовляти з верблюдами. Моя мати пішла до Аро. Він мені відмовив. Я б не пройшла ініціації. Але він міг би навчити мене інших корисних речей. Завжди йди *власним* шляхом, Оньесонву. — Вона зупинилася, ніби прислухаючись до когось. — Твій батько бажає тобі добра.

Дивлячись, як вона їде геть, я зрозуміла, що змінююся. Раптом відчула дотик повітря до своєї шкіри та удари свого серця. З'явилося дивне відчуття — ніби мене щось обтяжує, ніби до мого тіла поприв'язували гирі, які поки не дуже й дошкуляли, але це колись мало змінитися. Моя смертність. Я була виснажена. У мене боліло все — ноги, руки, шия, а особливо голова. Я відійшла до неспокійного безпорадного сну.

Прокинулася я під Мвітине мугикання: він втирав олію мені у шкіру. Моє тіло вкрилося схожою на статичні розряди

енергією, наче монітор комп'ютера. Його дотик стирив її. Зрозумівши, що я прокинулася, він зупинився. Натягнув на мене рапу. Я кволо притиснула її до грудей.

– Ти пройшла, – сказав він. Голос у нього був дивний. Напружений від тривоги, але було в ньому і щось інше.

– Знаю, – відповіла я, а тоді повернула голову й заплакала. Він не спробував мене обняти, і я зраділа. «Чому вона не опиралася? – думала я. – Я б опиралася, навіть якби це було безнадійно. Що завгодно, аби тільки трохи довше не лізти в ту яму».

Яскраво згадалося відчуття, коли мені проломило чоло великою каменюкою. Тоді було не так боляче, як мало бути. Здавалося, я просто несподівано... оголилася. Камінь розбив мені носа, скривавив вухо, зарився у щоку. Більшість цього я витримала при тямі. Та жінка теж.

Мене почало нудити, та зі шлунка нічого не вийшло, бо там було порожньо. Я сіла, відкинувшись назад, і потерла скроні. Мвіта дав мені теплий рушник, щоб витерти очі й утамувати сльози. Я вся була в олії.

– Що це? – хрипким голосом запитала я. – Це не...

– Ні, – відповів Мвіта. – Вона допоможе вивести це з твого організму. І лице теж нею протри. Я вже обтер решту твого тіла. Скоро тобі стане краще.

– Де ми? – запитала я, втираючи олію собі в очі. Це було приємно.

– У моїй хатині.

– Мвіто, я померла, – прошепотіла я.

– Так і мало бути.

– Я була в голові якоїсь жінки й відчула...

– Не думай про це, – сказав він і підвівся. Взяв тарілку з їжею, що стояла в нього на столі. – Зараз тобі треба поїсти.

– Я не голодна.

– Це твоя мати приготувала, – зауважив Мвіта.

– Моя мати?

– Вона була тут. Учора.

– Але ж я її не бачила...

– Минуло два дні, Онъесонву.

– Йой! – Я повільно сіла, взяла у Мвіти тарілку й поїла. На тарілці були курка карі й стручкова квасоля, та невдовзі все це щезло. Мені стало набагато краще.

– Де Аро? – запитала я, потираючи потилицю і скроні.

– Не знаю, – зітхнув Мвіта.

Тут я зрозуміла, що відчула у Мвіті. Це мене здивувало. Я взяла його за руку. Якщо я не розберуся з цим зараз, наша дружба загине. Навіть тоді я знала: знехтувані заздрощі врешті-решт стають отруйними.

– Мвіто, не думай так, – сказала я.

Він відсмикнув руку.

– Я не знаю, що мені думати, Онъесонву.

– Ну, не думай так, – сказала я вже твердішим голосом. – Ми надто багато пережили. І ти, до того ж, вищий за це.

– Та невже?

– Те, що ти народився хлопцем, не робить тебе гіднішим за мене. – Я пирхнула. – Не поведься як Аро.

Мвіта не сказав нічого, але й у вічі мені не зазирнув.

Я зітхнула.

– Ну, твої думки не завадять мені...

Він затулив мені рота рукою.

– Досить балачок, – прошепотів він, наблизивши своє обличчя до мого. А тоді опинився наді мною, рухаючись плавно завдяки олії, якою я була вкрита. У мене нило все тіло, а голова пульсувала болем, але вперше в житті я відчула тільки задоволення. Джуджу мого Одинадцятого ритуалу було знищено. Я притягнула Мвіту до себе. Відчуття було таке яскраве, що мені аж сльози навернулися на очі. Воно було таке приголомшливе, що якоїсь миті я перестала дихати. Помітивши це, Мвіта завмер.

– Онъесонву! – вигукнув він. – Дихай!

Кожна частина мого тіла перетворилася на вістря блаженства. Це відчуття було найпрекраснішим у моєму житті. Я лиш ошелешено витріщилася на нього, а він відкрив рота й гучно задихав, показуючи мені як. Легені почали вимагати повітря, і в мене перед очима заіскрилися сріблясто-червоні

та сині вибухи. Я нещодавно пережила смерть, тож мені легко було забути про дихання. Я вдихнула, не зводячи очей із Мвітиних. А тоді видихнула.

– Вибач, – сказав він. – Я не мав...

– Закінчуй, – видихнула я і притягнула його до себе під дзижчання в голові.

Наші тіла зустрілися – повністю, остаточно, цілком, – і Мвіта нагадав мені, що треба дихати. Рухаючись у мені, він продовжував нагадувати, але тоді я вже перестала слухати. Це було розкішно. Невдовзі я аж затрусилася від жару. Минали хвилини. Це відчуття почало здаватися серйозним, а тоді – тривожним. Я не могла кінчити. Я пройшла обрізання.

– Мвіто, – промовила я. Ми обоє були слизькі від поту.

– Що? – задихано озвався він.

– Я... зі мною щось не так. Я... – Я стиснула собі обличчя. – Не можу.

Він перестав рухатись, і жахливе відчуття в мене між ногами послабилося. Він поглянув на мене, тим часом як мені на груди падали намистинки поту. Несподівано для мене він усміхнувся.

– То зарадь якомсь цьому, жінко-ешу.

Я кліпнула і збагнула, що він має на увазі. Зосередилася. Він знову почав рухатись у мені, і мені одразу здалося, ніби я звільнила саме своє ество.

– О-о-о-о-о-о-о-о-о-о-о-о-о-о-о-о-о, – застогнала я. Почула десь далеко Мвітин сміх і, зітхнувши, провалилась у сон.

Різниця полягала лише в тому крихітному шматочку плоти. Відростити його знову було неважко, і мене радувало, що хоч раз у житті здобути щось важливе виявилось легко.

РОЗДІЛ 20

ЧОЛОВІКИ

Того дня я повернулася додому. Сонце тільки виходило на небо, і повітря та пісок нагрівалися. Побачивши мене, мати

вигукнула моє ім'я. Вона сиділа на ганку й чекала. Під очима в неї були мішки, а довгі коси треба було заплести наново. Тоді я вперше почула, як голос моєї матері прозвучав гучніше за шепіт. І від його звуку в мене підкосилися ноги.

— Мамо, — гукнула я у відповідь з дороги.

Район довкола нас жив своїм життям. Ніхто навколо й гадки не мав, через що пройшли ми з матір'ю. Люди лише ненадовго підіймали помірні зацікавлені погляди. Найпевніше, того вечора звучання голосу моєї матері стало предметом обговорення. Ні мене, ні її чужа думка не цікавила.

Аро тиждень не кликав мене до себе. І впродовж цього тижня мене мучили нічні жахіття. Мене знов і знов, ніч за ніччю, забивали камінням на смерть. Мене переслідував чужий кінець. Удень мене мучили жажливі головні болі. Коли через три дні після ініціації до моєї спальні прийшли Бінта, Діті та Лую, я була геть неадекватна, ховалася під ковдрами й ридала.

— Що з тобою? — почула я запитання Лую. Приголомшена звучанням її голосу, я скинула з голови ковдри. Діті на моїх очах повернулася й пішла.

— У тебе все гаразд? Це твій батько? — запитала Бінта й сіла на моє ліжко поруч зі мною.

Я стерла з носа шмарклі. Я була дезорієнтована і, заплутавшись, подумала не про тата, а про свого біологічного батька. «Так, моя проблема — це він», — подумала я. По моєму обличчю знову потекли сльози. Я вже багато днів не бачила своїх подруг. Зі школи я пішла за два дні до ініціації, не сказавши їм ані словечка. Діті повернулася й дала мені рушник, змочений у теплій воді.

— Нас попросила прийти твоя мати, — пояснила Лую.

Діті розсунула фіранки й розчахнула вікно. Кімната наповнилася сонячним світлом і свіжим повітрям. Я витерла обличчя й висякалась у рушник. Тоді відкинулася назад, сердячись на матір за те, що вона покликала їх сюди. Як я мала пояснювати їм свій стан? Я відростила собі клітор і перестала

ходити з діамантом у роті. Бракувало тільки, щоб у мене на животі позеленів ланцюжок.

Якийсь час вони просто сиділи поряд, а я сякалася. Якби не вони, шмарклі вільно стікали б моїм обличчям у калюжі на ковдрах. «Яке це все має значення?» – подумалося мені. Мій настрій спохмурнів, і я потягнулася до свого простирадла, щоби знову натягнути його на голову. «Просто не звертати на них уваги. Рано чи пізно вони підуть».

– Оньесонву, просто розкажи нам, – тихо сказала Люю. – Ми послухаємо.

– Ми тобі допоможемо, – додала Бінта. – Пам'ятаєш, як допомогли мені жінки на нашому Одинадцятому ритуалі? Якби вони не допомогли мені тієї ночі, я б його вбила.

– Бінто! – вигукнула Діті.

– Та невже? – здивувалася Люю.

Бінта повністю заволоділа моєю увагою.

– Так. Я збиралась отруїти його... наступного ж дня, – зізналася вона. – Він мало не щовечора напивається. І при цьому палить свою люльку. Він би не відчув смаку отрути.

Я знову обтерла собі лице.

– Моя мати якось сказала, що страх подібний до людини, яка, обпікшись, починає боятися світляка, – туманно висловилася я. І розповіла їм про все, крім деталей своєї ініціації. Від дня свого зачаття до дня, коли я заповзла в ліжко й не схотіла з нього вилазити. Під час розповіді про зґвалтування моєї матері їхні обличчя стали відстороненими. Я не без задоволення ознайомила їх з усіма подробицями. Коли закінчила, вони сиділи так тихо, що я почула тихі кроки під дверима. Вздовж коридору. Мати все це слухала.

– Аж не віриться, що ти так довго це від нас приховувала, – нарешті сказала Люю.

– Ти дійсно можеш обернутися на птаха? – запитала Діті.

– Давай, – сказала Бінта й потягнула мене за руку. – Нам треба вивести тебе надвір.

Люю кивнула і взяла мене за іншу долоню. Я спробувала прибрати руки.

— Чому?

— Тобі потрібне сонячне світло, — відповіла Бінта.

— Я... я не вдягнена як слід, — виправдалася я й висмикнула руки. Відчула, як повертаються сльози.

На світі є і життя, і смерть. Тепер я боялася як того, так і іншого. Вони витягнули мене з ліжка, розгорнули мою нічну рапу й натягнули на мене через голову зелену сукню. Ми вийшли надвір і сіли на ганку. Сонце гріло мені обличчя. Його не застувала ніяка червона імла, на землі не ріс ніякий хворобливий кошлатий грибок, у повітрі не було диму, ніяких ознак близькості смерті. За якийсь час я тихо сказала:

— Дякую.

— Ти краще виглядаєш, — зауважила Бінта. — Сонячне світло зцілює. Моя мати каже, що треба щодня відкривати фіранки, тому що сонячне світло вбиває бактерії і таке інше.

— Ти змусила свого батька дихати, — сказала Лую, поставивши лікоть мені на коліно.

— Ні, — похмуро заперечила я. — Тато пішов із життя. Я змусила дихати лише його тіло.

— Це було тоді, — сказала Лую.

Роздратувавшись, я шумно зітхнула й відвела погляд.

— Ой, — сказала Діті, а тоді кивнула. — Аро її навчить.

— Атож, — погодилася Лую. — Вона вже так може. Просто не знає, як це робити.

— Що? — перепитала зі спантеличеним виглядом Бінта.

— Оньєсонву, ти знаєш, чи можеш це робити? — запитала Лую.

— Не знаю, — огризнулася я.

— Та може, — промовила Діті. — І я вважаю, що твоя мати має рацію. Саме тому вона так старалася зберегти тобі життя. Материнська інтуїція. Ти прославишся.

Тут я розсміялася. Я підозрювала, що стану радше горезвісною, ніж славетною.

— То ти вважаєш, що моя мати дозволила б нам обом померти в пустелі, якби не думала, що я страшенно особлива?

— Так, — із серйозним виглядом сказала Діті.

— Або якби ти вийшла хлопчиком, — докинула Лую. — Твій біологічний батько лихий, і якби ти була хлопцем, ти б, гадаю, теж такою була. Він хотів саме цього.

Ми знову затихли. Потім Діті запитала:

— То ти перестанеш ходити до школи?

Я знизала плечима.

— Мабуть.

— Як воно було із Мвітою? — спитала Лую, всміхаючись на весь рот.

Його неначе привабив звук власного імені: він саме з'явився на дорозі й наближався до нас. Лую та Діті зареготали. Бінта погладила мене по плечі. Мвіта був одягнений у світло-коричневі штани та довгий кафтан такого ж відтінку. Одяг був так схожий забарвленням на його шкіру, що він більше скидався на примару, ніж на людину. Саме тому я завжди старалася не носити цього кольору.

— Добрий день, — привітався він.

— Наскільки я знаю, не такий добрий, як та ніч, що випала вам з Оньесонву кілька днів тому, — пробурмотіла собі під носа Лую. Діті з Бінтою захихотіли, а Мвіта поглянув на мене.

— Добрий день, Мвіто, — промовила я. — Я... я розповіла їм усе.

Мвіта насупився.

— Ти мене не спитала.

— А треба було?

— Ти обіцяла зберегти таємницю.

Він мав рацію.

— Вибач, — сказала я.

Мвіта поглянув на них.

— Їм можна довіряти? — запитав він мене.

— Цілком, — запевнила Бінта.

— Оньесонву — наша товаришка за Одинадцятим ритуалом. Між нами не повинно бути таємниць, Мвіто, — сказала Лую.

— Я не шаную Одинадцятого ритуалу, — відповів хлопець.

Люю найжачилася. Діті охнула:

— Як ти можеш...

Люю підняла руку, наказуючи Діті замовкнути. Вона з серйозним обличчям повернулася до Мвіти.

— Ми берегтимемо твої секрети, але водночас очікуємо, що ти поважатимеш Онъсонву як мешканку Джвагіра. Мені байдуже, на яке джуджу ти здатен.

Мвіта закотив очі.

— Гаразд, — сказав він. — Онъсонву, що саме ти...

— Все, — відповіла я. — Якби вони сьогодні не прийшли, ти б побачив, як я в ліжку втрачаю своє... «я».

— Ясно, — кивнув Мвіта. — Тоді ви всі маєте усвідомити, що тепер пов'язані з нею. Не якимось примітивним ритуалом, а дечим реальним.

Люю закотила очі, Діті гнівно зиркнула на нього, а Бінта здивовано поглянула на мене.

— Мвіто, не будь таким верблюжим прутнем, — роздратовано попросила я.

— Жінки не можуть обійтися без товаришок, — замислився Мвіта.

— А чоловіки не можуть обійтися без безпідставного самолюбства, — відказала я.

Мвіта похмуро глянув на мене, а я витріщилася на нього у відповідь. Тоді він узяв мене за руку й потер її.

— Аро хоче, щоб ти прийшла сьогодні до вечора, — сказав він. — Час настав.

РОЗДІЛ 21

Г А Д І

— Ти розповіла подругам? — запитав Аро. — Чому?

Я потерла лоба. Дорогою до хатини Аро в мене знову почався головний біль, і я була змушена спиратися на дерево хвилин п'ятнадцять, доки він не минув. Той головний біль уже майже зник.

— Вони допомогли мені, ого. А тоді спитали, то я їм і розповіла, — пояснила я.

— Ти, звісно, розумієш, що тепер вони в цьому замішані.

— Замішані в чому?

— От побачиш.

Я зітхнула.

— Я не мала їм розповідати.

— Тепер уже нічого не вдієш, — відповів Аро. — Отже, відповіді. Сьогодні ти багато чого зрозумієш. Але спершу, Оньесонву, я поговорив про це із Мвітою, а тепер поговорю з тобою, хоча й підозрюю, що говоритиму марно. Я знаю, чим ви займалися.

Я відчула, як розпашілося моє обличчя.

— Вам обом властива і потворність, і краса. Ти збиваєш з пантелику навіть мої очі. Мвіта бачить лише твою красу. Тому й не може стриматись. А от ти можеш.

— Ого, — заговорила я, намагаючись зберігати спокій. — Я така ж, як і Мвіта. Ми обоє — люди, ми обоє маємо докла-дати зусиль.

— Не обманюй себе.

— Я не о...

— І не перебивай мене.

— Тоді облиште свої домисли! Якщо ви будете мене навчати, я не хочу більше такого чути! Я перестану вступати у близькість із Мвітою. Добре. Прошу вибачення. Але зусиль до утримання будемо докладати і він, і я. Як двоє людей! — Я перейшла на крик. — Неідеальних істот зі своїми вадами! Ми *обоє* такі, ого! Ми *ВСІ* такі!

Він підвівся. Я застигла на місці, а серце важко загупало в грудях.

— Гаразд, — посміхнувся Аро. — Я постараюся.

— Добре.

— Але в жодному разі не розмовляй зі мною так, як розмовляла зараз. Ти в мене навчаєшся. Я старший за тебе. — Він трохи помовчав. — Може, ти мене знаєш і розумієш, але якби ми знову дійшли до бійки, я вбив би тебе перший... легко й без вагань. — Він знову сів. — Ви з Мвітою не маєте всту-

пати в близькість. Це не лише завадить твоєму навчанню: завагітнівши, ти б ризикувала значно більшим, ніж власне життя та життя дитини.

Це колись давно сталося з однією жінкою, яка вивчала Аспекти. Її Майстер не знав про її вагітність – термін був замалий. Коли вона спробувала виконати просту вправу, все місто було знищено. Щезло так, наче ніколи не існувало. – Аро, здається, порадував шокований вираз на моєму обличчі. – Тепер ти на шляху до дечого дуже потужного, але нестійкого. Ти бачила око свого біологічного батька після ініціації?

– Ні, – відповіла я.

Аро кивнув.

– Тепер він навіть не намагатиметься за тобою стежити. Ось який потужний у тебе шлях. Якщо ти просто уникатимеш зустрічі з ним віч-на-віч, ти будеш у безпеці. – Він помовчав. – До роботи. Почнемо з чого захочеш. Спитай мене про те, що бажаєш знати.

– Я хочу знати Великі містичні аспекти, – сказала я.

– Спершу вибудуй основу. Ти нічого не знаєш про Аспекти й тому навіть не готова про них питати. Без правильних запитань відповідей ти не одержиш.

Я на мить замислилась, а тоді в мене з'явилось запитання.

– Татова перша дружина, – промовила я. – Чому ви її не навчали?

– Ти хочеш, щоб я ще й вибачився за минулі помилки, – сказав він.

Це було не так, але я сказала:

– Так. Хочу.

– З жінками складно, – заговорив він. – Нджері була схожа на тебе. Дика й нахабна. Її мати була така ж. – Він зітхнув. – Тобі я відмовив з тієї ж причини. Відмовитися навчити її принаймні простих джуджу було помилкою. Ініціацію вона провалила б.

Я сподівалася, що Нджері почула його слова. Думаю, вона їх почула.

– Ну... Гаразд. Мабуть, далі я спитаю... Ким була вона?

Мене не здивувало те, що Аро зрозумів: я маю на увазі жінку, чию смерть змусив мене пережити чоловік у чорному.

– Запитай Солу, – різко промовив він.

– Того, хто мене ініціював? – запитала я.

Аро кивнув.

– Тоді хто такий Сола?

– Такий самий чаклун, як я, але старший. У нього було більше часу на те, щоби збирати, засвоювати й віддавати.

– Чому в нього така біла шкіра? Він людина?

Тут Аро голосно розсміявся, ніби згадавши якийсь жарт.

– Так, – сказав він. – Він кидає кістки й читає майбутнє людини. Якщо людина гідна, він показує їй смерть. Щоби пройти ініціацію, треба пережити смерть, але якщо людина її пережила, це ще не означає, що вона пройшла. Це вирішується опісля. Ініціацію проходять майже всі, хто проходить крізь смерть. Часом бувають такі люди... як Мвіта, яким чомусь відмовляють.

– Чому Мвіта не пройшов?

– Я точно не знаю. І Сола теж.

– А ви, Аро? Як це було у вас? Яка ваша історія?

Він знову поглянув на мене так, ніби я не гідна. Він і сам цього не знав. Це було поза його волею. «Моя мати мала рацію, – подумала я. – Всім чоловікам властива дурість». Тепер я сміюся з цих думок. Якби ж то все було так просто! Бо жінкам вона теж властива.

– Чому ви так на мене дивитесь? – не втрималася я від різкого запитання.

Він підвівся й пішов до пустелі, місця, що тепер було для мене трохи таємничим. Я підвелася й пішла за ним. Ми йшли, доки його хатину не стало ледве видно.

– Я з Гаді, села на четвертій із Семи рік, – промовив він.

– Звідти була та оповідачка, – зауважила я.

– Так, але я набагато старший за неї, – сказав він. – Я застав часи, ще як океке не почали бунтувати. Мої батьки були рибалками. – Він повернувся до мене й усміхнув-

ся. – Може, мені називати свою матір рибачкою? Тобі це до вподоби?

Я теж усміхнулася:

– Так, дуже.

Він пирхнув.

– Я десятий з одинадцяти дітей. Ми всі рибалили. Мій дід по батькові був чаклуном. Того дня, коли він побачив, як я обернувся на водяну куницю, він мене побив. Мені було десять років. А потім він навчив мене всього, що знав.

Я змінював подобу з дев'яти років. Коли це сталося вперше, я сидів біля річки з вудкою в руках і до мене наблизилася водяна куниця. Вона заворожила мене поглядом. Про той час я не пам'ятаю нічого – пам'ятаю лише, як прийшов до тямі посеред річки. Я б потонув, якби неподалік у човні не сиділа одна з моїх сестер, що побачила, як я борсаюся.

Ініціацію я пройшов у тринадцять. Мій дід знав дуже багато, та все одно був рабом, як і всі ми. Ні, не всі. Врешті-решт я відмовився від долі, яку визначила для мене Велика Книга. Якось я побачив, як мою матір побили до крові, бо вона посміялася з чоловіка нуру, який заточився й упав. Я кинувся їй на допомогу, але не встиг до неї дістатися, як батько схопив мене й віддухопелив так, що я зомлів.

Я там-таки прийшов до тямі, обернувся на орла й полетів геть. Як довго я лишався орлом, не знаю. Багато років. Коли нарешті вирішив обернутися назад, я вже не був хлопчиськом. Я став чоловіком на ім'я Аро, який подорожував, слухав і споглядав. Це я. Розумієш?

Я розуміла. Але дещо про себе він приховував. Наприклад, свої стосунки з Адою.

– Ваша ініціація, – промовила я. – Що ви...

– Я побачив смерть, як і ти. Зрештою ти відновишся, Оньє-сонву. Ти мусила це побачити. Це відбувається з нами всіма. Ми боїмося того, чого не знаємо.

– Але ж та бідолашна жінка... – заговорила я.

– Це відбувається з нами всіма. Не ридай за нею. Вона дісталася дичавини. Краще порадій за неї.

– Дичавини? – перепитала я.

– Туди веде шлях після смерті, – пояснив він і посміхнувся. – Інколи й до смерті. Вперше ти потрапила туди вимушено. Чутливі люди опиняються там, зазнаючи такої травми клітора чи пеніса. Тому мене й бентежило твоє обрізання. Під час ініціації необхідно вийти в дичавину. Те, що ти – ешу, тебе врятувало, бо ніщо забране з тіла ешу не зникає остаточно до смерті.

Ми походили кілька хвилин, поки я роздумувала про все це. Мені хотілося сісти й подумати без нього. Аро натякав, що я під час ініціації відростила собі клітор, а опісля його видалила, тому що із Мвітою мені довелося відрощувати його знову. Я замислилася: чому я це зробила – видалила його знову? Джвагірські звичаї вплинули на мене сильніше, ніж я усвідомлювала.

– Що сталося з вами того, першого дня з куницею? – запитала я. – Коли ви мало не втонули? Чому так буває?

– Мене відвідали. Нас усіх відвідують.

– Хто?

Аро знизав плечима.

– Той, хто має відвідати нас, щоб показати нам, як робити те, на що ми здатні.

– Тут надто багато безглуздя. Дірки у...

– Чому ти думаєш, що маєш розуміти це повністю? – запитав він. – Це – урок, який ти маєш засвоїти замість того, щоб постійно сердитися. Ми ніколи не дізнаємося точно, чому ми є, хто ми є абощо. Можна лише йти своїм шляхом аж до дичавини, а тоді піти далі, бо так треба.

Ми повернулися до хатини за власними слідами. Я раділа. На сьогодні з мене було досить. Я й гадки не мала, що цей день був найспокійніший. Цей день був дрібницею.

РОЗДІЛ 22

МИР

Це день, який я багато разів згадувала протягом останнього року, нагадуючи собі, що жити також буває добре. Це був

День відпочинку. Свято дощу триває чотири дні, і в ці дні ніхто не працює. По всьому ринку встановлено розпорскувачі, зроблені зі вловних станцій. Можна сидіти вкупі під парасольками, дивитися на співучих акробатів, а також купувати варений ямс із печенею, суп карі та пальмове вино.

Цей вікопомний день був першим днем свята, коли нічого особливого не відбувалося – всі тільки вешталися й зустрічалися одне з одним. Моя мати по обіді зустрілася з Адою і Наною Мудрою.

Я налила собі чашку чаю й сіла на ганку, щоб подивитися на перехожих. Я нарешті добре проспала. Без кошмарів, без головного болю. Відчувати сонячне проміння на обличчі було приємно. Мій чай був міцним і смачним. Цей день був незадовго до того, як я почала вивчати Аспекти. Тоді, коли я ще була здатна розслабитися.

На іншому боці дороги молода пара показувала друзям свою новонароджену дитину. Неподалік зосередилися на грі у варі двоє старих. На узбіччі малювали кольоровим піском дівчинка і двоє хлопчиків.

Дівчинці, судячи з її вигляду, скоро мало виповнитись одинадцять... Я хитнула головою. Ні, того дня я не збиралася про таке думати. Я позирнула на дорогу далі й усміхнулася на весь рот. Мвіта у світло-брунатному кафтані, що маяв на вітерці, всміхнувся так само. «Чому він уперто носить цей колір?» – подумалося мені, хоча я його наче і вподобала. Мвіта сів біля мене.

– Як справи? – запитав він.

Я знизала плечима. Мені не хотілося думати про свої справи. Він торкнувся однієї з моїх довгих кіс, відсунув її й поцілував мене в щоку.

– Кокосові десерти, – сказав він і передав мені коробку, яку тримав під пахвою.

Ми сиділи там близько одне до одного, плечем до плеча, і їли м'які квадратні тістечка. Мвіта завжди пах добре, м'ятою й шавлією. Нігті в нього завжди були охайно підстрижені. Так проявлялося його виховання в заможній родині

нуру. Чоловіки океке милися по кілька разів на день, але про шкіру, нігті та волосся в них так дбали лише жінки.

Невдовзі приїхали на верблюді Бінта, Лую й Діті. Це був вир яскравого одягу та ароматичних олій. Мої подруги. Мене здивувало те, що за їхнім верблюдом не йшов натовп чоловіків. Утім Лую полюбляла їздити швидко.

– Ви рано приїхали, – сказала я. Мені гадалося, що вони з'являться аж за три години.

– Мені більше нічим було зайнятися, – знизала плечима Лую й передала мені дві пляшки пальмового вина. – Тому я пішла до Діті, а їй теж більше нічим було зайнятися. Потім ми пішли до Бінти, а їй теж більше нічим було зайнятися. Тобі є чим зайнятися?

Ми хором розсміялися. Мвіта передав їм коробку з кокосовими десертами, і кожна з них залюбки взяла по кілька штук. Ми зіграли у варі. До кінця гри всі добряче пожвавішали завдяки вину Лую. Я заспівала їм пісень, і вони плескали в долоні. Лую, Діті й Бінта ще ніколи не чули, як я співаю. Вони були приголомшені, і я несподівано відчула гордість. Згодом ми зайшли до хати. Допізна балакали про всілякі дурниці. Дрібниці. Прекрасну марноту.

Уяви нас тут і запам'ятай це. Всі ми, звісно, на той час втратили майже всю дитячу невинність. Я, Мвіта й Бінта втратили її повністю. Та цього дня ми всі були щасливі і все в нас було добре. Невдовзі ситуація зміниться. Насмілюся сказати, що одразу після Свята дощу, коли я повернулася до хатини Аро, моя історія, хоча ця її частина і триває чотири з лишком роки, починає розвиватися дуже швидко.

РОЗДІЛ 23

НАУКА БУШУ

– Бриколер – той, хто використовує все, що має, щоби зробити те, що мусить, – промовив Аро. – Ось ким ти маєш стати. Всі ми маємо свої знаряддя. Серед твоїх знарядь є енер-

гія – тому тобі так легко розгніватися. Знаряддя завжди напрошується на використання. Заковика в тому, щоб навчитися його використовувати.

Я робила нотатки загостреною видовженою вуглинкою на папірці. Спершу він вимагав, щоб я запам'ятовувала всі уроки, але я найкраще навчаюся, коли щось записую.

– Також серед твоїх знарядь – здатність змінювати свою подобу. Отже, ти вже маєш знаряддя для застосування двох із чотирьох Аспектів. А якщо замислитися, то в тебе є знаряддя і для третього. Ти вмієш співати. Спілкування. – Він кивнув і насупився. – Так, ша.

– Ми йшли до цього довго, тож послухай. – Він ненадовго замовкнув. – І відклади ту вуглинку – записувати це тобі не можна. В жодному разі не навчай цього людей, крім тих, хто також пройшов ініціацію.

– Не буду, – збентежено пообіцяла я.

Звісно, як ти розумієш, я збрехала, бо розповідаю все це тобі. Тоді я казала правду. Але відтоді сталося багато всякого. Тепер таємниці значать для мене менше. Але я розумію, чому цих уроків не знайти ніде, навіть у Домі Осугбо – у місці, що, як я знаю тепер, витурило мене своїми обурливими витівками. Воно знало, що навчати мене може тільки Аро.

– Навіть Мвіті, – додав він.

– Гаразд.

Аро засукав довгі рукави.

– Ти несла ці знання, відколи... познайомилася зі мною. Це може стати у пригоді, а може й не стати. Побачимо.

Я кивнула.

– Все засновано на рівновазі. – Він поглянув на мене, перевіряючи, чи я слухаю.

Я кивнула.

– Золоте правило таке: хай сидить і орел, і яструб. Хай п'є і верблюд, і лисиця. За цим гнучким, але довговічним правилом існують усі місця. Рівновагу неможливо порушити, але її можна поставити під загрозу. Саме тоді все й іде шкереберть. Кажи щось, щоб я знав, що ти мене чуєш.

– Гаразд, – озвалася я. Він хотів, щоб моє розуміння постійно підтверджувалося.

– Містичні аспекти – це прояви всього на світі. Чаклун може маніпулювати ними за допомогою своїх знарядь, щоб спричиняти якісь події. Це не «чари» з дитячих казок. Застосування Аспектів значно складніше за будь-яке джуджу.

– Ясно, – сказала я.

– Але в ньому є своя логіка, безжальна спокійна логіка. Все, у що необхідно вірити, можна побачити, помацати чи відчути. Ми не такі глухі до того, що оточує нас і міститься в нас, Оньесонву. Якщо ти уважно слухаєш, то можеш це зрозуміти.

– Ясно, – сказала я.

Він зупинився.

– Це складно. Я ще ніколи не казав про це вголос. Це чудно. Я зачекала.

– Аспектів чотири, – голосно промовив він. – Окіке, алу-сі, ммуо, ува.

– Окіке? – перепитала я, не втримавшись. – Але ж...

– Це просто назви. Велика Книга стверджує, що люди з народу океке були першими людьми на Землі. Містичні аспекти були відомі задовго до появи цієї нещасної книжки. Велику Книгу написав чаклун, який *вважав* себе пророком. Назви, назви, назви, – промовив він і змахнув рукою. – Вони не завжди рівняються за значенням.

– Ясно, – сказала я.

– Аспект ува символізує фізичний світ, тіло, – промовив Аро. – Зміни, смерть, життя, зв'язок. Ти ешу. Це твоє знаряддя для маніпуляцій ним.

Я наморщила лоба й кивнула.

– Аспект ммуо – це дичавина, – сказав він і змахнув рукою, наче проводячи нею по хвильках на воді. – Величезна енергія дає тобі планерувати дичавиною, несучи тягар життя. Життя дуже важке. Ти двічі побувала в дичавині. Підозрюю, були й інші випадки, коли ти туди ступала.

– Але ж...

— Не перебивай, — наказав він. — Аспект алусі символізує сили, божества, духів, істот, не пов'язаних з ува. Маскарад, якого ти зустріла, прийшовши сюди вперше, був алусі. Алусі населяють дичавину. Правлять алусі й світом ува. Дурні чародії та ворожбити вважають, що все навпаки, — він сухо розсміявся.

— Нарешті, аспект окіке представляє собою Творця. Цього аспекту не можна торкнутися. Жодним знаряддям не можна віднайти Творця від того, що Він створив. — Він розкинув руки. — Арсенал чаклуна, до якого належать чаклунські інструменти, називається наукою бушу. — Він замовкнув і став чекати. Я зрозуміла, що час ставити запитання.

— Як я можу... Я була в дичавині — це означає, що я була мертва?

Аро тільки знизав плечима.

— Слова, назви, слова, назви. Часом вони не мають значення. — Він плеснув у долоні й підвівся. — Зараз я навчу тебе того, від чого тобі стане зле. У Мвіти сьогодні урок у цілительки, але з цим нічого не можна вдіяти. Він повернеться досить скоро, щоб за потреби доглянути тебе. Ходімо. Попіклуймося про моїх кіз.

У повітці біля хатини Аро сиділи в затінку кози, чорна й бура. Коли ми підійшли ближче, чорна коза підвелася й розвернулася. Нам добре було видно, як її анус відкрився і виштовхнув із себе крихітні чорні кульки калу. Через козячий послід запах у повітці посилювався ще більше, мускусний, гострий через сухість і спеку. Я насупилася й роздула ніздрі від огиди. Мені ніколи не подобався цей запах, хоча козлятину я їла.

— А, ось вона, доброволиця, — засміявся Аро. Взявши чорну козу за маленькі ріжки, він повів її за хатину.

— Візьми, — сказав він і поклав мою руку на один ріг. Тоді зайшов у свою хатину. Я опустила погляд на козу, яка спробувала звільнити голову з моєї хватки. Коли я обернулася, Аро якраз вийшов із хатини з великим ножем.

Я підняла руку, зупиняючи його. Він обійшов мене, схопив козу за ріг, повернув її голову й розрізав їй горлянку.

Я була така наструнчена до бою, що сприйняла кров кози та її вражене, зболене мекання як власні. Не розуміючи, що роблю, я стала на коліна біля нажаханої тварини, притиснула руку до її скривавленої горлянки та заплющила очі.

– Рано! – сказав він, схопив мене за руку й потягнув назад. Я незграбно сіла на пісок. «Що це зараз було?» – тільки й думалося мені, поки коза в мене на очах помирала від втрати крові. Її очі стали сонними. Вона опустила на вузлуваті коліна, докірливо глипаючи на Аро.

– Ще ніколи не бачив, щоб це робив хтось невчений, – сказав Аро самому собі.

– Що? – задихано перепитала я, дивлячись, як згасає життя кози. У мене засвербіли руки.

Аро торкнувся підборіддя.

– І вона б теж це зробила. Не сумніваюся, ша.

– Що...

– Тс-с-с, – шикнув він, не виходячи із задуми.

Коза поклала голову на копита, заплющила очі й залякла.

– Чому ви... – почала я.

– Пам'ятаєш, що ти зробила зі своїм батьком?

– Т-так, – сказала я.

– Зроби це зараз, – відповів він. – Ммуо-а цієї кози ще поруч, воно спантеличене. Поверни його, а тоді залатай рану, як ти й хотіла.

– Але я не знаю, як це зробити, – зауважила я. – Раніше... я просто це зробила.

– Тоді просто зроби це ще раз, – сказав він, дедалі сильніше тривожачись. – Що мені робити з такими сумнівами, ша? Ой-йой. – Він зіп'яв мене на ноги й підштовхнув до трупа кози. – Зроби це!

Я стала на коліна й поклала руку на її скривавлену шию. Я трусилася з відрази – не через мертву козу, а через те, що вона померла так недавно. Завмерла на місці. Я відчувала, як довкола мене ходить її ммуо-а. Воно було світлом, що рухалося в повітрі, тихим непевним звуком неподалік.

— Вона біжить, — тихо сказала я.

— Це добре, — промовив Аро за мною, вже без роздратування в голосі.

Нещасна істота була нажахана й розгублена. Я поглянула на Аро.

— Чому ви так її вбили? Це було жорстоко.

— Та що з вами, жінками, таке?! — гарикнув Аро. — Ви що, над усім маєте плакати?

У мені спалахнув гнів, і я відчула, як піді мною нагрілася земля. Потім мене неначе опустили колінами на кількасот металевих мурах. Вони ворушилися піді мною, пропускаючи щось крізь моє тіло. Я зрозуміла. Я підняла це з землі й сунула собі в руки. Більше, більше — його запаси були нескінченними. Я черпала зі свого гніву на Аро і з власного запасу сили. Черпала також і з сили Аро. Якби поруч був Мвіта, я б черпала і з нього.

— Давай, — тихо сказав Аро. — Побач його.

Я побачила.

— Тепер керуй ним, — наказав він.

Мої очі бачили тільки труп кози. Але її ммуо-а бігало докола мене. Я відчула його присутність зовсім поруч, дотик його копита до своєї ноги: вона стежила за моїми діями. Рана в неї на шиї під моєю рукою... нуртувала. Краї рани зросталися. Від цього видовища мене почало нудити.

— Вперед, — сказала я ммуо-а.

За хвилину я прибрала руку, повернула голову й добряче зблювала. Я не бачила, як коза підвелася й потрусилася головою. Я блювала надто гучно, щоб почути її радісний крик або відчути, як вона вдячно поклатала голову мені на стегно. Аро допоміг мені підвестися. Короткою дорогою до Мвітиної хатини мене знову знудило. Здебільшого я блювала сіном і травою. Моє дихання смерділо живою козою, і від цього запаху мене ще раз знудило.

— Наступного разу буде краще, — пообіцяв Аро. — Невдовзі повернення когось до життя майже перестане справляти на тебе фізичний вплив.

Мвіта повернувся пізно. З Аро доглядач був кепський. Він подбав про те, щоб я не вдавилася власною блювотою, але заспокоїти словами був нездатен. Не такою він був людиною. Того ж вечора Мвіта збрив козячу шерсть, що виросла на тильному боці моєї долоні. Він запевнив мене, що шерсть не відросте, але це мене не турбувало. Мені було надто зле. Він не питав мене, через що я так занедужала. Відколи я почала навчатися, він знав: певна частина мене буде йому недоступна.

Мвіта знав більше за найкращу цілительку Джвагіра. Навіть Дім Осугбо вважав його гідним своїх книжок, оскільки Мвіта читав багато медичних праць, які там знайшов. Знаючи так багато про людське тіло, він зумів заспокоїти мене. Але дещо з того, від чого я страждала, прийшло з дичавини. З цим він нічого не міг вдіяти. Тож тієї ночі я страждала сильно, але не так сильно, як могла б.

Так тривало три з половиною роки. Знання, жертви та головні болі. Аро навчив мене розмовляти з маскарадами. Через це я чула голоси та співала дивних пісень. Навчившись планувати дичавиною, я стала нехтовною на тиждень. Мати мене ледве бачила. Кільком людям здалося, що вони побачили мого привида, і їм, мабуть, подумалося, що я вмерла. Навіть опісля в мене часто бували моменти, коли я перебувала не зовсім там і не зовсім тут.

Я навчилася користуватися навичками ешу не лише для того, щоб обертатися на інших тварин, а й для того, щоб відрощувати та змінювати собі частини тіла. Я зрозуміла, що можу трохи змінити обличчя, перебудувавши губи та вилиці, а порізавшись, можу загоїти рану. Люю, Бінта й Діті стежили за моїм навчанням. Вони боялися за мене. А часом трималися осторонь, боячись за самих себе.

Мвіта зблизився зі мною й водночас віддалився від мене. Він був моїм цілителем. Він був моїм партнером: ми не могли вступати у близькість, але могли лежати в обіймах одне одного, цілуватися в губи й щиро кохати одне одного. Проте він не мав можливості зрозуміти, що саме виліплює

з мене те, що викликало в нього зачудування й заздрість водночас.

Моя мати не заважала тому, що мало статися. Мій біологічний батько чекав.

Мій розум розвивався і зростав. Але все це було не просто так. Доля готувалася до наступного етапу. Я розповім тобі про це, а ти вирішуй сам, чи була я до нього готова.

РОЗДІЛ 24

ОНЬЕСОНВУ НА РИНКУ

Може, річ була в положенні сонця. А може, в тім, як отой чоловігя оглядав бульбу ямсу. Або в тому, як ота жінка роздивлялася помідор.

А може, річ була в тому, що ті жінки сміялися з мене. Чи в тому, що на мене гнівно дивився той старий. Наче вони собі не мали інших справ. А може, річ була в положенні сонця, що яріло та пекло високо в небі.

Хай у чому була річ, але через це я замислилася про свій останній урок в Аро. Той урок роздратував мене особливо сильно. Тоді я мусила навчитися бачити далекі місця. Тривав сезон дощів, тож набрати дощової води було не надто важко. Я занесла воду до хатини Аро та сконцентрувалася на ній, добре зосередившись на тому, що прагнула побачити. На думці в мене була звістка, почута багато років тому від оповідачки.

Я очікувала, що побачу, як поневолені люди з народу океке працюють на нуру. Я очікувала побачити, як люди з народу нуру займаються своїми справами так, ніби це нормально. Я, певно, зв'язалася з найстрашнішою місцевістю Заходу. Дощова вода показала мені розідрану вогку плоть, скривавлені збуджені пеніси, сухожилля, кишки, вогонь, груди, що важко дихали, галасливі тіла, які творили зло. Моя рука автоматично відпихнула глиняну миску. Миска врізалась у стіну та розбилася навпіл.

— Це відбувається досі! — крикнула я Аро, який саме доглядав своїх кіз надворі.

— А ти думала, що це припинилося? — сказав він.

Думала. Принаймні якийсь час. Навіть я *дещо* заперечувала, щоб жити власним життям.

— Це то загострюється, то вщухає, — промовив Аро.

— Але чому? Що...

— Жодна істота чи звірина не буває щасливою в неволі, — відповів Аро. — Нуру та океке намагаються жити разом, потім б'ються, потім намагаються жити разом, а потім знову б'ються. Кількість океке зараз зменшується. Але ж ти пам'ятаєш те пророцтво, про яке казала оповідачка.

Я кивнула. Слова оповідачки лишалися зі мною багато років. На Заході, сказала вона, провидець нуру прорік, що приїде чаклун із нуру та змінить визначене наперед.

— Воно справдиться, — сказав Аро.

Я йшла ринком, потираючи лоба, під сонцем, яке смалило так, ніби дражнило мене, аж раптом засміялися жінки. Я повернулася. Сміх долинув від компанії молодих жінок. Моїх ровесниць. Десь двадцятирічних. Із моєї старої школи. Я їх знала.

— Ви подивіться на неї, — почула я голос однієї з них. — Такому страховиську заміж не вийти.

Я відчула, як усередині мене, у моїй душі, впала вона. Остання крапля. З мене було досить. Досить Джвагіра з його мешканцями, одутлими та пещеними, як сама Золота Пані.

— Щось не так? — голосно запитала я жінок.

Вони подивилися на мене так, ніби це я їм заважала.

— Говори тихіше, — промовила одна з них. — Тебе що, не виховували як слід?

— Її взагалі майже не виховували, пам'ятаєш? — сказала інша.

Декілька людей відірвалися від своїх справ, щоб послухати. Один старий гнівно на мене витріщився.

— Люди, що з вами таке? — промовила я, розвернувшись так, щоб звернутися до всіх навколо себе. — Все це не має

значення! Хіба ви не розумієте? – Я зупинилася, переводячи дух і щиро сподіваючись, що довкола мене зберуться слухачі. – Так, я заговорила, підійдіть і послухайте. Дайте мені відповісти на *всі* запитання про мене, які так давно вас усіх мучили! – Я засміялася. Натовп уже став більшим за жалюгідну групку, що зібралася того вечора послухати оповідачку.

– Всього за сто миль звідси океке винищують тисячачами! – прокричала я, відчуваючи, як у мене закипає кров. – Але ми всі тут, живемо в затишку. Джвагір повернувся до всього цього своїм товстим лінивим задом. Можливо, ви взагалі *сподіваєтеся*, що наш народ зрештою вимре й тоді ви більше нічого про це не почуєте. *Де ваш запал?*

Я вже почала плакати, але так і лишилася сама. Так було завжди. Тому я й вирішила проказати слова, яких навчив мене Аро. Він попереджав мене, що користуватися цими словами не слід. Сказав, що я занадто юна, щоб їх проказувати. «Я силоміць розплющу ваші кляті очі», – подумала я, тоді як слова витекли з моїх вуст, гладенько й легко, наче мед.

Тобі я цих слів не скажу. Просто знай, що я їх проказала. Тоді я роздула ніздрі й почала черпати тривогу, гнів, почуття провини та страху, що їх довкола мене було вдосталь. Я вже робила це несвідомо на татовому похороні та свідомо з козою. Я перейшла межу. «Що вони побачать? – з раптовим жахом подумала я. – Що ж, тепер цьому вже не зарадити». Я глибоко занурилася в те, що робило мене мною, і показала їм те, через що пройшла моя мати.

Я взагалі не мала цього робити.

Ми всі були там самими очима і споглядали. Нас було душ із сорок, і ми водночас були моєю матір'ю і чоловіком, який брав участь у моїй появі. Тим чоловіком, який стежив за мною, відколи мені було одинадцять. У нас на очах він зліз зі скутера й роззирнувся довкола. Ми спостерігали, як він побачив мою матір. Його обличчя було закрите покривалом. Очі в нього були як у тигра. Як у мене.

У нас на очах він напав на мою матір і знищив її. Вона безвільно лежала під ним. Сховалась у дичавині й чекала там, споглядаючи. Вона постійно споглядала. В ній жив алу-сі. Коли воля моєї матері зламалася, ми це відчули. Ми відчули, як її напасник на мить засумнівався й відчув огиду до самого себе. Потім ним знову заволодів гнів його народу, наповнивши його тіло неприродною силою.

Я теж відчула її в собі. Подібну до демона, що сидів усе-редині мене від зачаття. Дар свого батька, його гнилих генів. Здатність і схильність до неймовірної жорстокості. Вона була в моїх кістках, тверда, стійка, нерухома. Ох, та я просто мусила знайти й убити цього чоловіка.

Усі повсюди кричали. Чоловіки нуру та їхні жінки зі шкірою кольору дня. І жінки океке зі шкірою кольору ночі. Гамір був жахливий. Дехто з чоловіків, гвалтуючи, ридав, сміявся і славив Ані. Жінки зверталися до Ані по допомогу, і дехто з цих жінок були нуру. Пісок злипся грудками від крові, слини, сліз і сімені.

Я була так заворожена цими криками, що лише за кілька секунд усвідомила: кричати почали люди на ринку. Я закрила видіння так, як згортають мапу. Люди довкола мене схлипували. Якийсь чолов'яга зомлів. Діти бігали колами. «Я ж не подумала про дітей!» – дійшло до мене. Хтось схопив мене за руку.

– Що ти *накоїла*? – крикнув Мвіта і потягнув мене за собою з такою швидкістю, що я не змогла відповісти одразу.

Люди довкола нас були надто приголомшені та вражені, щоб нас зупинити.

– Вони *мають знати!* – прокричала я, коли нарешті перевела дух.

Ми полишили ринок і пішли дорогою.

– Те, що ми страждаємо, ще не означає, що мають страждати інші! – заявив Мвіта.

– Ні, означає! – заволатала я. – Ми всі страждаємо, знаємо ми про це чи ні! Це має припинитися!

— Я знаю! — заволав Мвіта у відповідь. — Я це знаю краще за тебе!

— Твій батько не гвалтував твою матір, щоб тебе створити! Що ти знаєш?!

Він зупинився і схопив мене за руку.

— Ти не контролюєш себе! — прошипів він і недбало відпустив мою руку. — Ти знаєш лише те, що бачила!

Я ж стояла й не рухалася. Надто сильно не хотіла поступитись і визнати, що моє зауваження було дурне і я себе не контролювала.

— Я тобі розкажу, — сказав він уже тихіше.

— Що розкажеш?

— Уперед, — сказав він. — Я тобі по дорозі розповім. Тут багато очей.

Він заговорив за дві хвилини ходу.

— Інколи ти буваєш дуже дурною.

— Ти інколи... — Я закрила рота.

— Ти думаєш, ніби знаєш усю історію, але це не так.

Він озирнувся, і я теж. За нами ніхто не йшов. Поки що.

— Послухай, — розпочав він. — Я справді йшов на схід сам, доки не зустрів Аро. Але був там певний час, одразу після... Коли океке та нуру билися, а я зробився нехтовним, щоб утекти, я не знав, як ставати нехтовним надовго. Ще не знав. Загалом мене вистачало на якихось кілька хвилин. Ти ж знаєш, як це.

Так, я знала. Я місяць навчалася зберігати нехтовність протягом десяти хвилин. Це вимагало серйозного зосередження. Мвіта тоді був дуже юний — мене здивувало, що він узагалі міг її зберігати.

— Я вибрався з будинку, із села, подалі від справжніх боїв. Але в пустелі мене невдовзі схопили повстанці-океке. У них були мачете, луки зі стрілами, трохи вогнепальної зброї. Мене замкнули в якійсь халабуді разом із дітьми океке. Ми мали битися на боці океке. Всіх, хто намагався втекти, вбивали.

Того, першого дня, я бачив, як один із чоловіків згвалтував дівчинку. Дівчатам було гірше, бо їх не просто упокорювали

биттям, як усіх нас. Їх ще й гвалтували. Наступної ночі на моїх очах застрелили хлопчика, який спробував утекти. Тиждень по тому кількох із нас примусили забити одного хлопця на смерть за таку ж спробу. – Він зупинився й роздурив ніздрі. – Я – еву, тож мене частіше били й ретельніше гляділи. Я, хоч і розумівся на чаклунстві, надто сильно боявся, щоб щось утнути.

Нам показали, як стріляти з лука та орудувати мачете. Тих небагатьох з нас, хто довів, що має добрий зір, навчили стріляти з вогнепальної зброї. У мене дуже добре виходило. Але я двічі спробував застрелитися зі зброї, яку мені дали. І мене двічі за це побили. Кілька місяців по тому нас повели битися з нуру, народом, із представниками якого я зростав, як із рідними.

Я вбив багатьох. – Мвіта зітхнув і продовжив: – Якось я захворів. Ми саме стали табором у пустелі. Чоловіки рили спільні могили для тих, хто помер уночі. Оньесонву, їх було дуже багато. Побачивши, що я не можу підвестися, мене закинули туди разом із трупами.

Мене поховали живцем і пішли далі. За кілька годин жар, яким я мучився, відступив, і я викопав себе. Я негайно пішов шукати лікарських рослин, щобвилікуватись. І саме так я зміг податися на схід. Із цими повстанцями я провів два місяці. Не сумніваюся: якби я не здавався мертвим, то *ломер* би. Ось які твої невинні «жертви» океке.

На той час ми вже зупинилися.

– Все не так просто, як ти думаєш, – сказав він. – Щось нездорове є з обох боків. Будь обережна. Твій батько теж бачить усе чорно-білим. Океке погані, нуру хороші.

– Але ж винні в цьому нуру, – тихо зауважила я. – Якби вони не поводитися з океке як з покидьками, то океке не поводитися б як покидьки.

– Хіба океке не можуть *думати* самі? – промовив Мвіта. – Вони чудово знають, як це – бути поневоленими, але ж що вони тільки скоїли з власними дітьми! Оньесонву, мої тітка й дядько не були вбивцями! Їх *умертвили* вбивці!

Мені стало страшенно соромно.

— Ходімо, — сказав він і простягнув праву руку. Я подивилася на неї й уперше помітила блідий шрам на її вказівному пальці. «Від спускового гачка розпеченої рушниць?» — подумалося мені.

Півгодини по тому я стояла біля хатини Аро. Заходити всередину відмовилася.

— Тоді стій тут, — попросив Мвіта. — Я йому скажу.

Поки Мвіта з Аро розмовляли, я радо лишилася сама, томо що... була сама. Я покбпала ногою стіну хатини й сіла. Черпнула трохи піску і пропустила його крізь пальці. Через мою ногу перестрибнув чорний цвіркун, а десь у небі закричав яструб. Я поглянула на захід, де мало зайти сонце й мусили зійти вечірні зорі. Я дуже глибоко вдихнула й широко розплющила очі. Застигла. Мої очі пересохли. Коли нарешті потекли сльози, це було приємно.

Я підвелася, роздягнулася, обернулася на грифа й полетіла розпеченим надвечірнім повітрям у небо.

Годину по тому я повернулася. Мені стало краще, спокійніше. Поки я одягалася, з хатини Аро висунув голову Мвіта.

— Поквапся, — сказав він.

— Коли схочу, тоді й прийду, — пробурмотіла я і розглядила на собі одяг.

Коли ми заговорили втрьох, я зрозуміла, що знову починаю заводитися.

— Хто це зупинить? — спитала я. — Це ж не припиниться, коли нуру переб'ють усіх океке на так званій своїй землі. Так, Аро?

— Сумнівно, — відповів Аро.

— Ну, я дещо надумала. Це пророцтво справдиться, і я хочу побачити цю людину і посприяти її успіху в тому, що вона робитиме.

— А чому ще ти хочеш піти? — запитав Аро.

— Щоб убити батька, — відверто сказала я.

Аро кивнув.

– Що ж, ти все одно не можеш тут лишатися. Раніше я міг завадити людям тебе переслідувати, але цього разу ти вгородила кіготь у хворе місце Джвагірової душі. До того ж батько на тебе чекає.

Мвіта підвівся й відійшов, не сказавши ні слова. Ми з Аро провели його поглядом.

– Оньесонву, – промовив Аро, – мандрівка буде важкою. Ти маєш підготуватися до...

Решту його слів я не почула, бо в мене у вилиці запульсував головний біль, який посилювався з кожною хвилиною. За кілька секунд він став таким, яким рано чи пізно ставав завжди, – як від ударів камінням по голові. Причина була в тому, що Мвіта пішов із хатини, знаючи, що мені доведеться піти із Джвагіра, картинах насильства, що досі крутилися в мене в голові, та обличчі мого біологічного батька водночас. Усе це змусило мене раптово відчувати підозру.

Я підскочила й пильно поглянула на Аро. Мені було так боляче, так чудно, що я вдруге в житті мимоволі перестала дихати. Головний біль посилювався, і все забарвилось сріблясто-червоним. Вираз обличчя Аро злякав мене ще більше. Воно виражало спокій і терпіння.

– Відкрий рота і вдихни повітря, поки не зомліла, – наказав він. – І сядь.

Нарешті сівши знову, я заридала.

– Це неможливо, Аро!

– Це мають побачити всі, хто проходить ініціацію, – сказав він і сумовито всміхнувся. – Люди бояться невідомого. Хіба є кращий спосіб позбавити людину страху перед смертю, ніж показати їй смерть?

Я натиснула собі на скроні.

– За що мене так *зненавидять*?

Я чомусь опинюсь у в'язниці, а потім мене заб'ють камінням, і це дуже порадує багатьох людей.

– Ще дізнаєшся, хіба ні? – похмуро відказав Аро. – Нащо псувати сюрприз?

Я пішла до Мвіти. Аро перед цим дав мені кілька вказівок, серед них сказавши, коли мені, на його думку, варто піти. У мене було два дні. Мвіта сидів на ліжку, притулившись спиною до стіни.

— Ти не думаєш, Оньесонву, — сказав він, дивлячись по-рожніми очима просто поперед себе.

— Ти знав? — запитала я. — Ти знав, що я побачила власну смерть?

Мвіта відкрив рота, а тоді закрив.

— Знав? — спитала я знову.

Він підвівся, обняв мене й міцно притиснув до себе. Я заплющила очі.

— Чому він тобі сказав? — запитав він, наблизивши губи до мого вуха.

— Мвіто, я мимоволі перестала дихати. Я страшенно вразилася.

— Він не мав тобі розповідати, — сказав він.

— Він не розповідав, — відповіла я. — Я просто... здогадалася.

— Тоді він мав тобі збрехати, — промовив Мвіта.

Ми постояли так якийсь час. Я вдихнула Мвітин запах і зауважила, що це — чи не останній раз, коли я зможу це зробити. Відсторонилася від нього і взяла його за руки.

— Я піду з тобою, — заявив він, перш ніж я встигла щось сказати.

— Ні, — відповіла я. — Я знаю пустелю. Можу за потреби звернутися на грифа, а ще...

— Я знаю це не гірше за тебе, а може, й краще. А ще знаю Захід.

— Мвіто, що побачив ти? — запитала я, на мить забувши про його слова. — Ти бачив... ти теж бачив свою, так?

— Оньесонву, кінець людини — це кінець людини, і по всьому, — сказав він. — Ти не підеш сама. Аж ніяк. Іди додому. Я прийду до тебе завтра по обіді.

Я прийшла додому близько півночі. Мої плани не здивували матір. Вона вже чула про те, що я утнула на ринку. Про

це теревенив увесь Джвагір. Жодних подробиць у плітках не було – тільки ще сильніша впевненість у тому, що я зла й мене слід кинути до в'язниці.

– Мвіта теж зі мною піде, мамо, – сказала я.

– Добре, – сказала вона за мить.

Коли я повернулася, щоб піти до своєї кімнати, мати шмигнула носом. Я розвернулася.

– Мамо, я...

Вона підняла руку.

– Я – людина, але я не дурна, Оньесонву. Йди спати.

Я повернулася до неї й надовго обняла. Вона підшттовхнула мене до моєї кімнати.

– Піди ляж, – сказала вона й витерла очі.

Як не дивно, я міцно проспала дві години. Без кошмарів. Тієї ж ночі – чи все ж таки ранку, – близько четвертої, біля мого вікна з'явилися Лую, Бінта й Діті. Я допомогла їм залізти до кімнати. Опинившись усередині, вони заклакли на місці. Я мимохіть розсміялася. Я за весь день не бачила нічого кумеднішого.

– У тебе все гаразд? – запитала Діті.

– Що сталося? – запитала Бінта. – Ми маємо почути це від тебе.

Я сіла на ліжку, не знаючи, з чого почати. Знизала плечима і зітхнула. Лую сіла біля мене. Я відчула запах ароматичної олії і трішки – поту. Зазвичай Лую зовсім не допускала на своїй шкірі запаху поту. Вона дивилася на мій профіль так довго, що я роздратовано повернулася до неї:

– Що таке?

– Сьогодні я була там, на ринку, – сказала вона. – Бачила... Бачила все це. – Їй на очі навернулися сльози. – Чому ти мені не розповіла? – Вона опустила очі. – Але ж ти розповіла нам, так? То була... твоя мати?

– Так, – відповіла я.

– Покажи нам, – тихо попросила Діті. – Ми теж хочемо... побачити.

Я трохи помовчала.

– Гаразд.

Удруге це вразило мене не так сильно. Я прислухалася до слів мовою нуру, якими він гарчав на мою матір, але, хоч як старалася, не могла їх зрозуміти. Я трохи знала мову нуру, а мати – ні, і це видіння утворилося з її досвіду. «Мерзенний, лютий, жорстокий, – думала я. – Я позбавлю його дихання». Опісля Бінта й Діті приголомшено мовчали. А от Лую, здається, тільки ще більше стомилася.

– Я йду з Джвагіра, – зізналася я.

– Тоді я хочу піти з тобою, – раптом сказала Бінта.

Я швидко хитнула головою.

– Ні. Зі мною піде тільки Мвіта. Ваше місце тут.

– *Будь ласка*, – заблагала вона. – Я хочу побачити світ. Це місце – воно... Мені потрібно втекти від тата.

Це знали ми всі. Навіть після втручання Бінтин батько все одно не міг утриматися. Бінта, хоч і намагалася це приховати, частенько нездужала. В цьому було винне його насильство, біль, який вона через нього терпіла. Я насупилася, усвідомивши дещо підозріле: якщо біль приходить лише тоді, коли жінка збуджується, то чи означало це, що її збуджував батьків дотик? Я здригнулася. Сердешна Бінта. І на додачу до цього вона прославилася як «красуня, перед якою не встояв навіть рідний батько». Мвіта розповідав мені, що через це за неї вже почали суперничати між собою юнаки.

– Я теж хочу піти, – сказала Лую. – Хочу взяти в цьому участь.

– Я ж навіть не знаю, що ми будемо *робити*, – ледве вимовила я. – Я навіть...

– Я теж піду, – заявила Діті.

– Але ж ти заручена, – промовила Лую.

– Що? – перепитала я й поглянула на Діті.

– Минулого місяця його батько попросив її руки від синового імені, – пояснила Лую.

– Чий батько? – запитала я.

– Звісно, Фанасі, – відповіла Лую.

Фанасі був коханим Діті з раннього дитинства. Це він так образився через зболені крики Діті, торкнувшись її, що багато років з нею не розмовляв. Гадаю, за ці роки він виріс, змужнів і дізнався, що може брати те, що хоче.

– Діті, чому ти мені не сказала? – запитала я.

Вона знизала плечима.

– Мені здавалося, що для тебе це не важливо. А зараз це, може, так і є.

– Та ні, звичайно, це важливо, – заперечила я.

– Ну... – сказала Діті. – Ти була б не проти поговорити з Фанасі?

Ось так Мвіта, Люю, Бінта, Діті, Фанасі та я опинилися наступного дня в залі, поки мати купувала мені на ринку все в дорогу. Діті, Люю, Бінті та мені було по дев'ятнадцять. Мвіті було двадцять два, а Фанасі – двадцять один. Усі ми були страшенно наївні і, як я усвідомила згодом, видавали бажане за дійсне.

Фанасі з роками добряче витягнувся. Він був на півголову вищий за Мвіту й мене, на цілу голову вищий за Люю та Діті й ще вищий за Бінту, наймініатюрнішу з усіх нас. Він був плечистим молодиком із гладенькою смаглявою шкірою, пронизливими очима та сильними руками. Він з великою підозрою дивився на мене. Діті роз'яснила йому свій план. Він поглянув на Діті, а тоді на мене і, як не дивно, не сказав нічого. Добрий знак.

– Я не така, як про мене кажуть, – сказала я.

– Я знаю те, що мені розповідає Діті, – промовив він своїм тихим голосом. – І більш нічого.

– Підеш із нами? – запитала я.

Перед цим Діті доводила, що Фанасі – вільнодумець. Сказала, що того далекого дня він ходив послухати оповідачку. Але він також був чоловіком океке й тому не довіряв мені.

– У мого батька пекарня, яку я маю успадкувати, – сказав він.

Я примружила очі, думаючи, чи не є його батько тим лихим чоловіком, який накричав на мою матір, коли ми тіль-

ки прийшли до Джвагіра. Мені захотілося крикнути йому: «Тоді прийдуть нуру, розірвуть тебе, згвалтують твою дружину і зроблять ще одну таку людину, як я! Ти дурень!» Я відчула, як Мвіта поруч зі мною хоче, щоб я змовчала.

— Хай вона тобі покаже, — тихо промовила Діті. — А тоді вирішуй.

— Я почекаю надворі, — сказала Люу, перш ніж Фанасі встиг відповісти.

Вона швидко встала. Бінта пішла за нею. Діті взяла Фанасі за руку й міцно заплющила очі. Мвіта просто залишився стояти біля мене. Я втретє перенесла всіх у минуле. Фанасі відреагував на це гучними риданнями. Діті довелося його втішати. Мвіта торкнувся мого плеча й вийшов з кімнати. Коли Фанасі заспокоївся, на зміну його скорботі прийшов гнів. Лютий гнів. Я всміхнулася.

Він ударив себе по стегну великим кулаком.

— Як таке може бути?! Я... Я не... Я не можу!..

— Джвагір дуже далеко від цього, — зауважила я.

— Оньє, — промовив він. Так мене до нього не називав ніхто. — Дуже прошу, вибач. Справді вибач. Люди тут... ми всі й гадки не маємо!

— То нічого, — запевнила я. — Ти підеш?

Він кивнув. І нас стало шестеро.

РОЗДІЛ 25

ОТЖЕ, БУЛО ВИРІШЕНО

Ми мали піти за три години. І люди, знаючи це, дали мені спокій. Їхнє палке бажання мене позбутися, палке бажання забути знову виказували тільки погляди, якими вони мене проводжали. Я стала перед пустелею разом з Аро. Звідти ми мали піти на південний захід, огинаючи Джвагір, а тоді — просто на захід. Піти пішки, а не поїхати на верблюдах. Я на верблюдах не їздила. Коли ми з матір'ю жили в пустелі, я познайомила з дикими верблюдами — вони

були шляхетними створіннями, з чийої сили я зареклася користати.

Ми з Аро вийшли на піщану дюну. Сильний вітер відкинув мої коси назад.

– Чому він хоче мене побачити? – запитала я.

– Перестань про це питати, – відповів Аро.

Знову прийшла піщана буря. Щоправда, цього разу було не так боляче.

Опинившись у наметі, я сіла навпроти Соли. Як і раніше, його біле обличчя аж до вузького носа приховував чорний каптур. Аро сів біля нього і якось дивно потиснув йому руку – так, що вони переплели пальці.

– Добрий день, ого Соло, – привіталася я.

– Ти виросла, – прошурхотів Сола.

– Вона належить Мвіті, – заявив Аро. Поглянув на мене й додав: – *Якщо* вона взагалі може належати якомусь чоловікові.

Сола схвально кивнув.

– Отже, ти знаєш, як це закінчиться, – промовив він.

– Так, – сказала я.

– Ті, хто піде з тобою, – продовжив Сола, – ти розумієш, що дехто з них може загинути в дорозі?

Я не сказала нічого. Я про це вже думала.

– І що за все це відповідаєш ти? – додав Аро.

– Цьому можна... зарадити? – спитала я його.

– Можливо, – сказав він.

– Що мені робити? Як мені... його знайти?

– Кого? – перепитав Сола, схиливши голову набік. – Свого батька?

– Ні, – сказала я. Я підозрювала, що ми знайдемо одне одного. – Людину, про яку те пророцтво. Хто це?

Якусь мить вони мовчали. Я відчувала, що вони перемовляються, не ворущачи губами.

– Тоді зроби це, ша, – пробурмотів Аро вголос. Він був явно зморений.

– Що ти знаєш про цього нуру? – запитав Сола.

— Знаю тільки, що якийсь провидець нуру прорік, що високий чаклун-нуру прийде і якимось усе змінить, переписав книгу.

Сола кивнув.

— Я знаю цього провидця, — зізнався він. — Пробач нам усім наші слабкості — мені, Аро, всім нам, старим. Це буде для нас уроком. Аро відмовляв тобі, бо ти — дівчина-еву. Я мало не вчинив так само. Цей провидець, Рана, зберігає безцінний документ. Тому він і отримав пророцтво. Йому було дещо сказано, а він не зміг цього прийняти. Гадаю, ти матимеш шанс завдяки його дурості.

Я зітхнула й підняла руки.

— Я не розумію, про що ви, ого.

— Схоже, Рана не зміг повірити в те, що було йому сказано. Йому не було сказано чекати на чоловіка нуру. Було сказано про жінку-еву, — пояснив він і засміявся. — Ну, хоч про одне він сказав правду: ти дійсно висока.

Додому я пішла в тумані, не захотівши, щоб Мвіта пішов зі мною. Я плакала всю дорогу, не дбаючи про те, хто мене бачив. У Джвагірі мені залишалося побути менше години. Коли я ввійшла, мати саме чекала на мене в залі. Коли я сіла біля неї на диван, вона дала мені чашку чаю. Чай був дуже міцний — саме такого мені й було треба.

На сьогодні досить. Я знаю, що станеться тут за два дні... мабуть. Мені ж можна сподіватися, чи не так? Що ще залишається мені та дитині, що в мені зростає? Не дивуйся так.

Досить. Я рада, що охоронці тебе впустили, і сподіваюся, що твої пальці були досить швидкі. А якщо в тебе відберуть оцей комп'ютер і жбурнуть його на землю, то, сподіваюся, ти маєш добру пам'ять. Не знаю, чи пустять тебе сюди завтра.

Чуєш, що коїться надворі? Всі вже збираються на видовище. Чекають, коли можна буде забити камінням ту, що повернула їхній маленький світ догори дригом. Дикуні. Геть не схожі на людей Джвагіра — таких безвільних, але таких цивілізованих.

Мене слухали двоє охоронців просто під стінами цієї камери. Принаймні намагалися слухати. Добре, що вони не знають мови океке. Якщо ти зможеш сюди повернутися, якщо ти зможеш іще раз проминути цих нахабних, огидних, понурих розгублених покидьків, я розповім тобі решту. А коли закінчу, ми обоє побачимо, що зі мною буде, хіба ні?

Не бійся за мене й не бійся, що сьогодні тут буде холодно. Каміння вдосталь, тож я можу зігрітися. А ще можу вижити. Виходячи, захищай свій комп'ютер. Якщо ти не повернешся, я зрозумію. Ти робиш, що можеш, а решту лишаєш у холодних руках Долі. Бережи себе.

ЧАСТИНА III

ВОЇН

Ніч для мене минула кепсько.

Через мене загине ще один чоловік. Ну, через самого себе. Він сьогодні вранці, до сходу сонця, зайшов до мене в камеру. Сподівався прославитися. Я в цьому не така, як моя мати. Я не могла просто лежати пластом. Він був чоловіком нуру, названим на честь батька. Мав дружину, п'ятьох дітей і був талановитим річковим рибалкою. Нахабно вдерся сюди, як ідіот. Він мене так і не торкнувся. Я жорстока. Я ввела в його розум найогидніше видіння, і він побіг геть, тихий, як примара, і сумний, як зламаний раб-океке.

Я відключила всі важливі контури в його мозку. Два дні з ним усе буде гаразд – тільки соромно буде говорити про спробу згвалтування, яку він вчинив. А тоді він раптом помер. Мені не шкода його дружини та дітей. Хто постелив постіль, той хай у ній і лежить. Дружини обирають чоловіків, і навіть діти обирають батьків.

Хай там як, я рада тебе бачити, але чому ти ризикуєш, приходячи сюди? У тебе є якась причина, чи не так? Жоден чоловік нуру не став би цього робити без причини, серйознішої за цікавість. Не кажи мені. Не кажи мені нічого.

Завтра мене заб'ють камінням. Тож сьогодні я розповім тобі про решту мого життя. Дитина в мені – її звати Енуїґве. Це давнє слово, що означає «небеса», домівка всього та всіх, навіть океке і нуру. Я розповідаю цю історію як тобі, так і їй. Вона має знати свою матір. Має зрозуміти. А ще має бути сміливою. Хто боїться смерті? Я не боюся, і вона теж не боїтиметься. Друкуй швидко, бо я швидко говоритиму.

РОЗДІЛ 26

Я мало не провалилася під землю, відчуваючи біль від каміння і гнів через те, чого ще не зробила. Перший напад болю я відчула, коли ми вийшли за межі Джвагіра. З собою ми несли тільки великі клунки на спинах і думки в головах.

«Йдіть просто на захід», – наказали Аро і Сола. Невдовзі перед нами відкрилася земля – дюни, на яких де-не-де купчилися пальми і росла суха трава.

– Отже, нам просто йти туди? – запитала Бінта, мружачись на ходу.

Вона була надзвичайно безтурботна як на дівчину, яка всього кілька годин тому отруїла рідного батька. Вона нікому, крім мене, не розповіла, як підмішала батькові в ранковий чай екстракт серцевого кореня, який діє повільно. Подивилася, як він випив напій, а тоді чкурнула з дому, не лишивши навіть записки. Він мав померти до настання ночі. «Сам нарвався, – прошепотіла вона мені, всміхаючись на весь рот. – Тільки іншим не кажи». Я поглянула на неї, вражена її відвагою, і подумала: «Можливо, вона *по-справжньому* готова до цієї подорожі».

– Так, на захід, – підтвердила Люю, перекочуючи в роті свій талембе етану. – Йти туди десь... скільки? Чотири місяці, п'ять?

– Залежить від обставин, – сказала я, потираючи вилиці.

– Ну, хоч скільки часу на це піде, але ми туди дійдемо, – сказала Бінта.

– Верблюдами було б у тисячу разів швидше, – вкотре зауважила Люю.

Я закотила очі й озирнулася. За кілька футів позаду чимчикували Мвіта і Фанасі, мовчазні й задумливі.

– Я з кожним кроком опиняюся як ніколи далеко від дому, – промовила Бінта. Розсміялася й побігла вперед, витягнувши руки так, наче норовила злетіти, а на спині в неї застрибав клунок.

— Ну, хоч одна з нас розпочинає цю подорож щасливою, — пробурчала я.

Всім іншим піти було складно. Як виявилось, батько Фанасі таки був тим хлібником, який накричав на мене та мою матір в наш перший день у Джвагірі. Він і мати Фанасі примчали до хатини Аро, де ми зібралися перед виходом. Щоправда, вони не пройшли у ворота Аро. Фанасі та Діті довелось до них вийти.

Мати Фанасі заходилася лунко голосити:

— Мого сина забирає відьма!

Його батько спробував зупинити сина залякуваннями, пригрозив, що назавжди вижене його з дому і, можливо, поб'є. Коли Фанасі та Діті повернулися, Фанасі був такий смутний, що пішов побути на самоті. Діті заридала. Вона вже пройшла через це того ж дня з власними батьками.

Батьки Люю теж погрожували їй вигнанням. Проте, погрожуючи Люю, можна було добитися лиш одного: вона зробить саме те, чого від неї не хотіли. Люю завжди була готова до бою. Але, пішовши, вона теж затихла.

Коли Мвіті довелося прощатися з Аро, я побачила його з нового боку. Щойно ми попростували в пустелю, він заляк. Без слів, без жодного виразу на обличчі.

— Давай, — сказала я, взяла його за руку і спробувала потягнути за собою. Він не ворухнувся.

— Мвіто, — сказала я.

— Йди вперед, — попросив Аро. — Дай мені поговорити з моїм хлопчиком.

Ми пройшли милью без Мвіти. Я не стала озиратися, виглядаючи його. Невдовзі почула ззаду недалекі кроки. Вони все наближались й наближались, аж поки він не опинився біля мене. Очі в нього були червоні. Я знала, що слід тимчасово дати йому спокій.

Мені йти з дому було особливо нестерпно. До того це було неминуче. Мене підводили до цієї подорожі всі події мого життя. Просто на захід, жодних поворотів, жодних гаків, навпростець. Я не мала прожити все життя мешканкою

Джвагіра. Але кинути матір я теж не була готова. Допиваючи разом міцний чай, ми поговорили. Обнялися. Я спустилася сходами. А тоді повернулася, швидко піднялася назад і кинулася їй в обійми. Вона пригорнула мене до себе, спокійна й мовчазна.

— Я не можу залишити тебе саму, — сказала я.

— Залишиш, — прошепотіла вона й відсторонилася від мене. — Не думай, що я якась слабачка. Тепер ти зайшла надто далеко. Доведи це до *кінця*. А коли знайдеш... — Вона вишкірилася. — Якщо в тебе більше немає причин іти, то йди з *цієї*. Через те, що він зі мною зробив. — Вона не говорила про це прямо, відколи мені було одинадцять. — Ти і я, — сказала вона. — Ми — єдине ціле. Хоч як далеко ти підеш, ти завжди йтимеш туди.

Я залишила матір. Ну, вона залишила мене перша. Просто повернулася, зайшла до хати й зачинила двері. Коли хвилин за десять вона їх так і не відчинила, я пішла до Аро, де збиралися інші.

Дорогою я терла скроні, у яких пульсував біль, а потім — потилицю. Головні болі, так скоро після виходу з Джвагіра... це був аж надто недобрий знак. Два дні по тому біль розігрався на повну силу. Нам довелося зупинитися на два дні, а першого дня я навіть не усвідомлювала, що ми зупинилися. Все, що я знаю про той, перший день, розповіли мені інші. Поки я у своєму наметі корчилася від болю і кричала на примар, інші нервували. Бінта, Лую й Діті сиділи зі мною й намагалися мене заспокоїти. Мвіта багато часу проводив з Фанасі.

— З нею таке вже бувало, — пояснив він Фанасі, коли вони сиділи коло багаття біля мого намету. Мвіта розпалив кам'яне багаття — купу нагрітого каміння. Це просте джуджу. Він казав, що Фанасі був так цим зачарований, що аж ненароком обпікся, спробувавши помацати тепло, яким пашіло від оточеної м'яким світлом купи каменів.

— Як нам здійснити таку подорож, якщо вона така хвора? — запитав Фанасі.

— Вона не хвора, — заперечив Мвіта. Він знав, що мої головні болі пов'язані з моєю смертю, але подробиць я йому не розповідала.

— Ти ж можеш їївилікувати, так? — запитав Фанасі.

— Я зроблю все, що можу.

До наступного дня мій головний біль ослабнув. Я не їла нічого, відколи ми зупинилися. Голод забезпечив моєму мозкові дивовижну ясність.

— Ти встала, — сказала Бінта, зайшовши до мого намету з тарілкою копченого м'яса і хліба. Вона широко всміхнулася. — Виглядаєш набагато краще!

— Мені ще болить, але біль вертає туди, звідки прийшов.

— Поїж, — сказала Бінта. — Я розкажу іншим.

Коли вона вискочила назовні з радісними криками, я всміхнулася. Тоді оглянула себе. Мені треба було помитися. Я майже бачила, як від мого немитого тіла йде запах. Завдяки ясності, яку я відчувала, світ здавався надзвичайно свіжим і прозорим. Кожен звук надворі ніби лунав біля самого мого вуха. Я чула дзявкотіння пустельної лисиці неподалік і крики яструба. Мало не почула думки Мвіти, коли він зайшов усередину.

— Оньесонву, — промовив він. Його веснянкуваті щокли розчервонілись, а карі очі помітили й оцінили кожную деталь моєї зовнішності. — Тобі стало краще.

Він поцілував мене.

— Ми продовжимо післязавтра, — сказала я.

— Ти впевнена? — запитав він. — Я ж тебе знаю. Тобі досі болить голова.

— Поки ми приготуємося піти, я встигну це прогнати.

— Що прогнати, Оньесонву?

Наші очі зустрілися.

— Мвіто, у нас попереду довгий шлях, — сказала я. — Це не важливо.

Тієї ночі я встала і вийшла подихати свіжим повітрям. Перед цим з'їла лише трохи хліба й попила води, бажаючи зберегти дивовижну ясність трохи довше. Я побачила, що Мвіта

сидить на землі за нашим наметом, повернувшись обличчям до пустелі та схрестивши ноги. Підійшла до нього й зупинилася. Вирішила піти назад до нашого намету й повернулася.

– Ні, – сказав він, так і не обернувшись до мене. – Сідай. Ти мені завадила, просто підійшовши близько.

Я всміхнулася.

– Вибач. – Сіла. – У тебе почало добре виходити.

– Еге ж. Тобі краще?

– Набагато, – відповіла я.

Він повернувся до мене, впинаючись поглядом у мій одяг.

– Не тут, – сказала я.

– Чому?

– Я досі навчаюся, – пояснила я.

– Ти навчатимешся завжди. А ми опинилися на краю світу.

Він потягнувся й заходився розв'язувати мою рапу. Я зупинила його руку.

– Мвіто, – сказала я. – Ми не можемо.

Він м'яко взяв мене за руки і прибрав їх. Я дозволила йому розв'язати мою рапу. Відчувати дотик прохолодного пустельного повітря на шкірі було чудово. Я озирнулася, пересвідчуючись, що всі ще лишаються у своїх наметах. Ми сиділи за кілька футів від них, на невеличкому схилі, і до того ж усе поглинала темрява, але ризик усе одно був. Я ж готова була на нього піти. Я дозволила собі провалитись у чисте, абсолютне задоволення доторку його губ до моєї шиї, сосків, живота. Коли спробувала зняти з нього одяг, він засміявся.

– Рано, – сказав він і взяв мене за руки.

– О, то ти просто хочеш, щоб я була роздягнена, – відповіла я.

– Можливо. Я хочу поговорити з тобою. Найкраще ти слухаєш у розслабленому стані.

– Я аж ніяк не розслаблена, – заперечила я.

Він усміхнувся на весь рот.

– Знаю. Сам винен.

Він знову пов'язав на мені рапу, і я сіла. Ми без жодного слова повернулися до пустелі й дозволили собі поринути в медитацію. Коли моє тіло перестало жадати Мвіту, у мене заспокоїлася кров, вирівнялося серцебиття, охолонула шкіра. Я втихомирилася. Мені здавалося, що я можу зробити, побачити, зволити що завгодно, якщо не ворухнуса. Мвітин голос нагадував легкі брижі на тихих-претихих водах.

— Оньєсонву, не хвилюйся про те, що станеться, коли ми повернемося до намету.

Я засвоїла цю інформацію і просто кивнула.

— Це не закінчується тим, чого тебе навчив Аро, — промовив він.

— Знаю.

— Тоді перестань так боятися.

— Аро розповідав, що буває, коли жінки-чаклуни вагітніють до завершення навчання.

Мвіта тихцем розсміявся й хитнув головою.

— Ти вже знаєш, як це скінчиться. Ти мені про це зовсім не розповідала, але я чомусь сумніваюся, що твоє повне лоно знищить ціле місто, як в історії з Санчі.

— Це її так звали?

— Мій перший учитель, Даїб, теж розповідав мені про неї.

— І ти не боїшся, що таке станеться зі мною.

— Як я вже казав, ти знаєш, що це скінчиться інакше. До того ж у тебе значно більший хист, ніж у Санчі. Тобі двадцять років, а ти вже можеш воскрешати померлих.

— Не весь час і не без наслідків.

— Усе має свої наслідки.

— І саме тому я вважаю, що нам слід уникати близькості.

— Але ми не будемо цього робити.

Я перевела погляд із чорноти пустелі на Мвіту. У тьмяному світлі, яке випромінювало кам'яне багаття посеред наших наметів, Мвітине жовте обличчя сяло, а його вовчі очі виблискували.

— Ти коли-небудь замислювався... який вигляд мала б наша дитина? — запитала я.

- Вона мала б такий вигляд, як ми, – сказав він.
- І ким вона тоді була б?
- Еву, – сказав він.

Ми кілька хвилин помовчали, і спокій загладив усе знову.

- Не опускай запону в наметі – я зайду, – попросила я.

Ми взялися за руки й відсунули їх на кілька дюймів, а тоді гучно лягнули пальцями одне одного у дружньому рукостисканні. Я встала, розгорнула свою рапу й кинула її на землю, опустивши погляд на нього. За багато років я оберталася на тварин кількох видів, але моїм улюбленцем завжди буде гриф.

- Зараз ніч, – зауважив Мвіта. – Повітря буде не таке спокійне.

Мій сміх загубився: моє горло здушилося, звузилося, а зі шкіри виросло пір'я. Оберталася я добре, але щоразу неодмінно мусила докладати до цього зусиль. Це не просто допускають. Тіло знає, як це робити, але це все одно треба *робити*. Однак, як зазвичай буває, коли людині щось добре дається, я раділа цим зусиллям, оскільки вони здебільшого не потребували зусиль. Я розправила крила і здійнялася в небо. Впродовж години мене було не видно і не чути.

Я влетіла до нашого намету й зупинилася на мить, розправивши крила. Мвіта саме плів кошик при свічці. Він завжди плів, коли бентежився.

- Лую тебе шукала, – сказав він і відклав кошик. Щойно я обернулася назад, кинув мені мою рапу.

- Що? Чому? Зараз же пізно.

- Здається, вона просто хоче поговорити, – відповів він. – Вона читала Велику Книгу.

- Вони всі читали.

- Але вона починає розуміти більше.

Я знову кивнула. Добре.

- Я завтра поговорю з нею.

Я сіла на наш килимок для спання поруч із ним.

- Хочеш, я спершу піду помиюся? – запитала я.
- Ні.
- Якщо я завагітнію, ми всі...
- Оньєсонву, бувають моменти, коли треба брати те, що тобі пропонують, – сказав він. – Ми завжди будемо ризикувати. Ти – це ризик.

Я нахилилася вперед і поцілувала його. Тоді поцілувала ще раз. А опісля нас уже не могло б зупинити нічого. Навіть кінець світу.

РОЗДІЛ 27

Ми проспали допізна. А коли я прокинулася, головного болю вже майже не було. Побачивши, який контрастний світ довкола мене, я кліпнула. Почула, як забурчав мій живіт.

- Оньє, – почули ми голос Фанасі ззовні. – Можна зайти?
- Ви у пристойному вигляді? – запитала Лую. Тоді вона захотіла, і ми почули її шепіт: – Він, мабуть, знову на неї накинувся.

Далі – знову хихотіння.

- Заходьте, – сказала я з усмішкою. – Але від мене смердить. Мені треба помитися.

Вони залізли всередину гуртом, ледве помістившись. Після тривалого хихотіння, бурчання (загалом Мвітиного) та вовтузні все затихло. Я вирішила, що тепер мені можна заговорити.

- У мене все гаразд, – сказала я. – З головними болями просто треба навчитися жити. Вони... Вони в мене почалися після ініціації.

– Їй просто треба пристосуватися до перебування поза домом, – додав Мвіта.

– Ми продовжимо завтра, – сказала я і взяла Мвіту за руку.

Коли всі вилізли з мого намету, я повільно сіла й позіхнула.

– Тобі треба поїсти, – зауважив Мвіта.

– Ще ні, – відповіла я. – Спершу я хочу дещо зробити.

Я підвелася з допомогою Мвіти, досі загорнута в саму рапу. Світ довкола мене поплив, а тоді зупинився. Я відчула, як мені у скроню влучає кинутий десь далеко камінь.

– Хочеш, я піду з тобою? – запитав Мвіта.

– Ти вчора їв?

– Ні, – відповів він. – Я не їстиму, доки не поїси ти.

– Отже, ти вважаєш, що краще нам *обом* бути слабкими.

– Ти слабка?

Я всміхнулася.

– Ні.

– Тоді ходімо.

Уперше я змогла полинати в дичавину свідомо після того, як три дні нічого не їла і пила саму воду. Ці дні я провела в хатині Аро, і він подбав про те, щоб я не байдикувала. Я чистила халабуду, в якій жили його кози, мила йому посуд, замітала у нього в хаті та готувала йому їсти. З кожним днем без їжі мене дедалі більше турбувала можлива зустріч із батьком у дичавині.

– Зараз він на тебе не нападе, – запевнив мене Аро. – Я тут, а ти пройшла ініціацію. До тебе вже не так легко дотягнутися. Розслабся. Коли будеш готова, ти це зрозумієш.

Коли я перепочивала біля його халабуди для кіз, до мене раптово прийшла ясність. Стало важко перебувати поруч із козами Аро. Пахло від них гостріше, ніж зазвичай, а їхні карі очі ніби зазирали в мене надто глибоко. Та коза, яку я врятувала, постійно підходила до мене й витріщалася. За мить до мене дійшло, що вони чекають. Це відчуття почалося в мене між ногами – щось тепло завібрало. Далі – заніміння. Поглянувши на свій живіт, я мало не закричала. Він мав такий вигляд, наче я почала обертатися на прозоре желе. Коли я це побачила, воно швидко розповсюдилося по всьому моєму тілу.

Я підвелася, силкуючись зберегти спокій. Над собою бачила тільки різні кольори. Багато мільйонів кольорів, але здебільшого відтінки зеленого. Вони зливалися, накладалися один на одного, розтягувалися, стискалися, скупчу-

валися, розросталися. Все це межувало з тим світом, який я знала. Ось вона, дичавина. Поглянувши на кіз, я побачила, що вони радісно скачуть і мекають. Із веселими руками від них відходили насичено-сині хмарки, що підпливали до мене. Вдихнувши, я зрозуміла, що пахнуть вони... чудово. Тоді усвідомила, що в цьому місці пахне багато чим, але жоден запах не виділяється. Цей запах неможливо описати.

Я залишилася в дичавині ще на кілька хвилин. Тоді коза, яку я врятувала, підійшла і вкусила мене. Я неначе пролетіла вниз на кілька футів і впала на землю. Ошелешена, я знову пішла до хатини Аро, де він уже чекав на мене з розкішною трапезою. Він сказав лише одне:

— Поїж.

Ми із Мвітою пішли з табору. Інші провели нас поглядом, не питаючи, куди ми йдемо. Відійшовши десь на третину милі, ми сіли. Голодували ми всього півтора дні, однак світ навколо мене вже набув отієї дивовижної ясності.

— Гадаю, це через мандри, — сказав Мвіта.

— Ти вже робив так? — запитала я.

— Колись давно, — промовив він. — Коли... Коли був хлопчиськом. Щойно втік від отих вояків океке.

— Ого. Ти голодував?

— І не один день.

Мені захотілося спитати його, що він бачив, але тоді це було недоречно. Я спрямувала погляд на суху пустелю. Жодного клаптика трави. Аро розповідав мені, що колись давно земля була не такою. «Не відкидай Велику Книгу повністю, — сказав він. — Сталося ж щось таке, через що все зійшло нанівець. Зелень перетворилася на пісок. Колись ці землі були набагато подібнішими до дичавини».

Проте я все одно вважала, що Велика Книга здебільшого складається з майстерної брехні й загадок. Я здригнулася, і світ довкола мене теж здригнувся.

— Бачиш? — запитав Мвіта.

Я кивнула.

– З хвилини на хвилину, – сказала я, не знаючи напевне, що маю на увазі, та все одно не сумніваючись у цьому. – Керувати цим буду я.

– А як же інакше? – всміхнувся Мвіта. – Я поняття не маю, як керувати видінням, пані майбутня чаклунко.

– Називай мене просто чаклуном, – відповіла я. – Ми нічим не відрізняємося – що чоловіки, що жінки. І ми постійно навчаємося. – Тут світ здригнувся ще раз, і я схопилася за нього. – Мвіто, швидко бери.

Він спантеличено поглянув на мене, а тоді зробив те, чого я, здається, від нього й хотіла. Він учепився.

– Що... що за...

– Не знаю, – відповіла я.

Повітря під нами неначе загусло. Швидко і сильне, воно понесло нас із неймовірною швидкістю, а куди саме, знало тільки воно самé. Ми пролетіли далеко, але при цьому не рушали з місця. Ми перебували у двох місцях водночас, а може, не були в жодному з них. Як завжди казав мені Аро, не можна одержати відповіді на всі свої запитання. Хто знає, що б побачили Лую, Бінта, Фанасі та Діті, якби поглянули в наш бік. Судячи з положення сонця, видіння здебільшого рухалося на захід, часом грайливо – інакше я тут сказати не можу – відхиляючись на північний захід, а тоді – на південний. Унизу пролітала пустеля. Раптом до мене прийшло страхітливе передчуття лихого. Такий сон був у мене лише один раз. Тоді я побачила в ньому свого біологічного батька.

– Ми зараз серед міст, – сказав за якийсь час Мвіта. Голос у нього був спокійний, але сам він, напевно, спокійним не був.

Ми надто швидко пролітали над прикордонними містами й селами, щоб я багато чого побачила. Але з моїх ніздрів не виходив запах присмаженого м'яса та вогню.

– Це відбувається досі, – сказала я. Мвіта кивнув.

Ми завернули на південний захід, де будівлі з піщанику, двоповерхові, а часом і триповерхові, скупчилися тісніше.

Я не бачила жодного океке. Це була територія нуру. Якщо там і були океке, то лише раби, яким довіряли. Корисні раби.

Дороги були рівні й вимощені. Тут буяли пальми, кущі та інша рослинність. Це місто не було схоже на Джвагір, де рослинність і дерева були, але тільки сухі й тягнулися вгору, а не розросталися. Крім піску там виднілися ділянки якоїсь дивної землі темнішого кольору. А тоді я розгледіла, чому. Я ще ніколи не бачила стільки води. Водойма мала форму велетенської синьої змії. У ній могли би спокійно плавати сотні людей.

— Це одна із Семи рік, — пояснив Мвіта. — Можливо, третя чи четверта.

Пролітаючи над нею, ми сповільнилися. Я помітила, що біля її поверхні плавають білі риби. Сягнувши донизу, я провела рукою у воді. Відчула прохолоду. Я притиснула руку до губ. На смак вода видалася майже солодкою, як дощова. Це була не вода із вловних станцій, силоміць витягнута з неба, і не з-під землі. Це видіння справді було чимось новим. І Мвіта, і я були там. Ми бачили одне одного. Відчували все на смак і дотик. Коли ми досягли іншого берега річки, Мвіта явно стривожився.

— Оньє, — сказав він. — Я ніколи... нас можуть бачити?

— Не знаю.

Ми проминули кількох людей на плавучому транспорті. У човнах. Нас, здавалося, не бачив ніхто, хоча одна жінка озирнулася так, ніби щось відчула. Опинившись над землею, ми набрали швидкість і високо полетіли над маленькими селами, доки не дісталися великого міста. Воно стояло в кінці річки та на початку якоїсь величезної водойми. Просто за будівлями я помітила... поле якихось зелених рослин?

— Бачиш? — запитала я.

— Оту водойму? То безіменне озеро.

— Ні, не його, — сказала я.

Нас понесло між будівлями з піщанику, де вздовж дороги продавали крам вуличні торгівці-нуру. Ми пролетіли над невеличким відкритим рестораном. Я відчула запах перцю,

сушеної риби, рису, ладану. Десь заревіло немовля. Сперечалися чоловік і жінка. Люди мінялися речами. Тут я побачила кілька темних облич; усі їхні власники були навантажені речами, і всі швидко кудись ішли. Раби.

Тутешні нуру були не з найбагатших, але й не з найбідніших. Ми дісталися дороги, перегороженої натовпом, який стояв перед дерев'яною сценою. На авансцені висіли жовтогарячі прапори. Видіння перенесло нас на авансцену й опустило. Це було дивно. Спершу ми неначе сиділи на землі, серед людських ніг. Вони байдужо розступилися перед нами: їхня увага була зосереджена на тих, хто був на сцені. Потім щось звело нас на ноги. Ми з жахом роззирались: а що, як нас побачать? Мвіта притягнув мене до себе, твердо обхопивши рукою за талію.

Я поглянула просто в обличчя чоловіку нуру, який стояв біля мене. Він поглянув в обличчя мені. Ми витріщились одне на одного. Він був на кілька дюймів нижчий за нас із Мвітою і мав, судячи з вигляду, років двадцять, може, трохи більше. Він звузив очі. На щастя, його увагою заволодів чоловік на сцені.

— Кому ви будете вірити? — прокричав чоловік на сцені, а тоді всміхнувся, розсміявся і притишив голос. — Ми робимо те, що зробити необхідно. Ми дотримуємося Книги. Ми завжди були благочестивим, вірним народом. Але що далі?

— Скажи нам! Ти знаєш відповідь! — крикнув хтось.

— Коли ми їх винищимо, *що буде далі?* Ми не осоромимо Великої Книги! Ми зробимо так, що Ані пишатиметься нами. Ми побудуємо найкращу імперію з найкращих!

Мені стало зле. Я знала, хто це, так само, як і ти, відколи мене захопило це видіння. Я без поспіху зазирнула йому у вічі, спершу подивившись на високу широкоплечу постать і чорну бороду, що закривала йому груди. Мені не хотілося туди зазирати. Але я зазирнула. Він побачив мене. Його очі збільшилися. На мить зблиснули червоним. Він попрямував до мене.

— Ти! — крикнув Мвіта, вискочивши на сцену.

Поки мій біологічний батько вражено дивився на мене, Мвіта врізався в нього. Вони повалилися, і люди в натовпі закричали й кинулися вперед.

— Мвіто! — заволатала я. — Що ти робиш?

Мвіту вже майже схопили двоє охоронців. Вони загородили мені шлях. Я незграбно видерлася на сцену. Готова була заприсягтися, що почула сміх. Але не встигла я щось розгледіти, як нас потягнуло назад. Мвіта відлетів до мене просто крізь отих двох чоловіків. Мій біологічний батько відпихнув їх убік.

— Мвіто, коли будеш готовий, іди до мене. Ми це закінчимо, — сказав він. У нього з носа текла кров, але він широко всміхався. Він зустрівся зі мною поглядом. Показав на мене довгим худим пальцем. — А твої дні, дівко, злічені.

У юрбі під нами вже царював безлад, почалося кілька бійок. Люди штовхалися і штурхалися, розхитуючи підвалини сцени. Кілька чоловіків у жовтому вискочили на сцену з боків, грубо виганяючи звідти людей. Нас, здавалося, не бачив ніхто, крім мого біологічного батька. Він постояв там іще мить, а тоді поглянув на своїх слухачів і з усмішкою підняв руки. Всі негайно заспокоїлися. Це було моторошно.

Ми швидко задкували. Так швидко, що я не могла ні заговорити, ні повернути голову до Мвіти. Ми пролетіли над містом, над річкою, над іще одним містом. Усе розпливалося, доки ми не опинилися біля табору. Здавалося, нас опустила в пісок велетенська рука. Ми просиділи там кілька хвилин, важко дихаючи. Я позирнула на Мвіту. У нього на вилиці утворювався великий синець.

— Мвіто, — сказала я й потягнулася до синця.

Він лягнув мене по руці й підвівся з люттю в очах. Я відсунулася, раптом відчувши жахливий страх перед ним.

— Бійся, — сказав він. У його очах стояли сльози, але лице було суворе. Він пішов до табору. Я провела його поглядом до нашого намету, але залишилася сидіти на місці. У мене в лобі спалахнув несильний біль. Він нікуди не подівся.

«Звідки Мвіта знає мого біологічного батька?» — замислилася я. Це було мені незрозуміло. Я не надто скидалася на

нього. «І чому він мене мало не побив?» Від цієї думки боліло більше, ніж від запитання. Я щиро вірила, що з усіх людей на світі лише двоє ніколи в житті не скривдять мене – моя мати і Мвіта. Від матері я вже пішла, а Мвіта... у нього в голові щось збісилося.

А ще лишалося запитання: що сталося? Буквально. Ми там були. Мвіта завдав удару, і йому було завдано удар у відповідь. Люди нас бачили, але що саме вони бачили? Я набрала у пригорщу піску і жбурнула подалі.

РОЗДІЛ 28

Ми із Мвітою мовчали про свої проблеми. Це було легко, тому що наступного дня Мвіта пішов разом з Фанасі шукати яйця ящірок.

– Хліб черствіє. Фу, – поскаржилася Бінта, вгризшись у кусень жовтого коржа. – Мені потрібна *справжня* їжа.

– Не будь принцесою, – відповіла я.

– Ну коли ми вже дійдемо до якогось села? – сказала Бінта.

Я знизала плечима. Мені не надто кортіло побачити інші села чи міста на нашому шляху. Шрам у мене на чолі добре показував, що люди бувають агресивними.

– Ми маємо навчитися жити в пустелі, – сказала я. – Нам іще дуже довго йти.

– Атож, – докинула Люю. – Але свіжих чоловіків ми знайдемо тільки в містах і селах. Ви з Діті, може, й не проти триматися від них подалі, але у нас із Бінтою теж є потреби.

Діті щось буркнула. Я поглянула на неї.

– Що не так? – запитала я.

Вона тільки відвела очі.

– Онъє, – заговорила Бінта. – Ти казала, що на твій спів у дитинстві зліталися сови. Ти й зараз так можеш?

– Можливо, – відповіла я. – Я вже давно цього не пробувала.

– Спробуй, – пожвавішала Люю.

— Якщо ти хочеш почути співи, ввімкни Бінтин музичний програвач, — сказала я.

— Там майже сіли батарейки, — відповіла Люю.

Я гигикнула.

— Він же на сонячній енергії, хіба ні?

— Та ну тебе. Не будь жадноюю, — сказала Люю.

— Еге ж, — стиха докинула Діті з роздратуванням у голосі. — Світ не крутиться навколо тебе.

— Я ніколи не бачила сови зблизька, — промовила Бінта.

— А я бачила, — відповіла Люю. — Колись моя мати щочоночі підгодовувала одну за вікном. Вона була...

Люю затихла. Ми всі затихли, думаючи про своїх матерів.

Я швидко заспівала пісню пустелі у прохолодну ніч. Сови — нічні птахи. Така пісня мала їм сподобатися. Поки я співала, вона наповнювала мене радістю, яку я відчувала рідко. Мене нарешті покинули залишки головного болю. Я підвелася й заспівала гучніше, розкинувши руки й заплющивши очі.

Я почула тріпотіння крил. Мої подруги заохали, захихотіли й почали зітхати. Я розплющила очі, не припиняючи співати. Одна із сов сіла на Бінтин намет. Вона була темно-бура і мала великі жовті очі. Інша сова сіла на намет Люю. Вона була така крихтна, що могла б уміститися на моїй долоні. Коли я закінчила співати, обидві сови вдячно загукали й полетіли геть. Велика сова лишила на Бінтиному наметі купку калу.

— Усе має свої наслідки, — засміялася я.

Бінта застогнала з відрази.

Тієї ночі я лежала в нашому наметі, чекаючи на Мвіту. Він купався у воді зі вловної станції надворі. Вони з Фанасі принесли кілька яєць ящірок, одну черепаху (ніхто з нас, навіть Фанасі, не наважився її вбити і приготувати) та чотирьох пухляких зайців. Я підозрювала, що Мвіта впіймав зайців і знайшов яйця ящірок за допомогою простого джуджу. Мвіта зі мною не розмовляв, тож напевне я цього не знала.

Поки я лежала там у зав'язаній рапі, над моїми думками панував страх. Я сподівалася, що це відчуття лише тимчасове, що це дивний побічний ефект видіння. Я без упину трусила-

ся. Я не сумнівалася, що цієї ночі він мене поб'є або навіть уб'є. Коли вони з Фанасі повернулися й показали нам свою здобич, Мвіта оглянув мене. Злегка поцілував у губи. Тоді зазирнув мені в очі. Лють, яку я побачила в його очах, жахала. Але я не захотіла його уникати.

Я вміла захищатися за допомогою Містичних аспектів. Уміла обертатися на тварину, вдсятеро сильнішу за Мвіту. Могла провалитись у дичавину, де він практично не міг мене торкнутися. Могла атакувати й подерти самий його дух, як зробила з Аро, коли мені було всього шістнадцять. Але тієї ночі я не хотіла вдаватися до цих речей. Крім Мвіти я не мала більше нічого.

Запона намету піднялася. Мвіта зупинився. Я відчула тріпотіння у грудях. Він очікував, що я буду з Люю чи Бінтою. Він хотів цього. Я сіла. На ньому були лише штани з тієї ж тканини, що й моя рапа. Через темряву я не бачила його обличчя як слід. Він опустив запону й застібнув намет на «блискавку». Я запевнила себе, що нічого поганого не зробила. «Якщо він сьогодні мене вб'є, я не буду в цьому винна, – подумала я. – Це мене влаштовує». Та чи справді? Якщо саме я мала владнати все на Заході згідно з пророцтвом, то яка користь від мене мертвої?

– Мвіто, – тихо озвалася я.

– Тобі тут не місце, – сказав він. – Сьогодні тобі тут не місце, Онъесонву.

– Чому? – запитала я, контролюючи голос. – Що такого сталося, що...

– Не дивись на мене, – відповів він. – Я тебе бачу.

Він хитнув головою, згорбивши плечі.

Я завагалась, а тоді таки пішла вперед і обняла його. Він напружився. Я міцно його тримала.

– Що це? – прошепотіла я так, щоб не почули інші. – Скажи мені!

Після довжелезної паузи він насупився і гнівно подивився на мене. Мені стало лячно ворухнутися.

– Лягай, – нарешті сказав він. – Знімай оце і лягай.

Я зняла рапу, і він ліг біля мене та обняв мене. З ним трапилося якась страшна халепа. Та я дозволила йому згадати себе. Він провів руками по моєму тілу, взяв у руки мої коси та вдихнув їхній запах, а далі – цілував їх, цілував і цілував. Увесь цей час на мене падало стільки сліз, що я аж змокрила від них.

– Пов'яжи її знову, – сказав він і сів, і я послухалася.

Мвіта провів рукою по своєму жорсткому волоссю. Він поголив його перед виходом із Джвагіра, але воно відростало, як і рослинність на його обличчі. У Мвіті все ставало жорстким.

– Я чув твій спів аж там, – сказав він, дивлячись убік. – Ми, певно, відійшли на кілька миль, а я все одно чув твій голос. Ми бачили, як повз нас пролетів великий птах. Я вирішив, що він летить до тебе.

– Я співала для Лую, Бінти та Діті, – пояснила я. – Вони хотіли побачити сов.

– Займайся цим частіше, – сказав він. – Твій голос тебе зцілює. Ти зараз... виглядаєш краще.

– Мвіто, – почала я. – Скажи, що...

– Я *намагаюся* сказати. Помовч. Не думай, що ти хочеш це чути, Он'є.

Я зачекала.

– Я не знаю, що з тебе буде, – заговорив він. – Я ще ніколи не чув, щоби хтось зробив так, як ти. Ми справді були там. Поглянь на моє обличчя. Це слід від його кулака! Не думаю, що ти бачила села на кордонах Королівства Семи Рік, але я їх бачив. Ми пролетіли над повстанцями-океке, що билися з нуру. На кожного океке припадало про сто нуру. Нападали й на мирних океке. Все палало.

– Я відчувала запах диму, – тихо докинула я.

– Твоє видіння захищало тебе, але не мене. Я бачив це! – сказав Мвіта, вирячивши очі. – Не знаю, що за чари тут задіяні, але ти мене лякаєш. Усе це мене лякає.

– І мене, – обережно промовила я.

– Ти здебільшого схожа на матір – хіба що колір шкіри не той та ще, може, ніс. Ти часом поводишся, як вона... а ще

є дещо інше, — сказав він. — Але тепер я бачу це у твоїх очах. У тебе його очі.

— Так, — відповіла я. — Більше нас нічого не об'єднує.

«Крім уміння співати», — подумала я.

— Твій батько був моїм учителем, — продовжив він. — Це Даїб. Я тобі про нього розповідав. Саме через нього було вбито моїх дядька й тітку, тих, хто мене врятував і виростив.

Ця новина мене вразила. Мене все одно що ляснула по обличчю мати, вдарив Аро чи заходився душити Мвіта. Я почала хапати повітря роззявленим ротом. «І моїй рідній матері, і моему коханому чоловікові є за що мене ненавидіти, — безпорадно подумала я. — Їм достатньо лише зазирнути мені в очі». Я потерла собі потилицю, очікуючи повернення головного болю, але він не повернувся. Мвіта наблизив своє обличчя до мого.

— Що з цього ти знала, Онье?

Я насупилася — не лише через його запитання, а й через те, як він його поставив.

— Нічого, Мвіто.

— Цей Сола, про якого ти мені казала, він що, планував...

— Мвіто, ніякої змови проти тебе немає. Ти справді вважаєш, що я — несправжня...

— Даїб — могутній, *могутній* чаклун, — заговорив Мвіта. — Він може керувати часом, може являти те, чого взагалі не має бути, може навіювати людям недобрі думки, а його серце повне неймовірного зла. Я добре його знаю. — Він іще наблизив своє обличчя. — Навіть Аро не міг завадити Даїбові тебе вбити.

— Ну, це йому якось вдалося, — заперечила я.

Мвіта, роздратувавшись, сів.

— Ну, гаразд, — за якийсь час сказав він. — Гаразд. Але... Онье, ми все одно майже брат і сестра.

Я зрозуміла, що він має на увазі. Мій біологічний батько, Даїб, був його першим Майстром, його вчителем. Хоча Даїб і не дозволив Мвіті спробувати сили на ініціації, Мвіта навчався в нього кілька років. А стосунки між чаклуном і його

го учнем дуже близькі – багато в чому ближчі за стосунки з батьками. Аро, попри всі мої конфлікти з ним, був мені другим батьком (першим був не Даїб, а тато). Аро породив мене через інший канал життя. Я здригнулася, а Мвіта кивнув.

– Б'ючи мене, Даїб співав, – продовжив Мвіта. – Дисципліна і здатність дуже швидко навчатися вбиті в мене важкою рукою твого батька. Щоразу, коли я робив щось не так, надто повільно чи надто неточно, я чув його спів. Його голос завжди прикликав ящірок і скарабеїв.

Він зазирнув углиб моїх очей, і я зрозуміла, що він вирішує. Я теж скористалася моментом, щоб вирішити. Вирішити, чи не маніпулюють мною. Чи не маніпулюють усіма нами. Зі мною з одинадцяти років щось відбувалося, щось штовхало мене на певний шлях. Неважко було уявити собі, що моїм життям маніпулює хтось наділений великою містичною силою. Щоправда, була одна заковика: вражений і мало не зляканий вираз обличчя Даїба, коли він мене побачив. Така людина, як Даїб, нізащо не змогла б удати страх і непередготовленість. Цей вираз обличчя був справжній і щирий. Ні, Даїб був так само не владний над усім цим, як і я.

Тієї ночі Мвіта не відпускав мене, а мені не потрібно було за нього триматися.

РОЗДІЛ 29

Наступного дня ми пішли до світанку. На захід. Строго на захід. У нас був компас і було не надто жорстоке сонце. Люю, Фанасі, Діті й Бінта почали грати в загадки. Я була не в тому настрої, тож ішла позаду. Мвіта йшов перед усіма нами. Відколи ми встали, він нічого мені не сказав, окрім «доброго ранку». Люю полишила гру в загадки й пішла зі мною.

- Дурна гра, – сказала вона й підняла свій клунок.
- Згодна, – відповіла я.

За мить вона поклала руку мені на плече й зупинила мене.

- То що там між вами відбувається?

Я позирнула на інших, які чимчикували далі, й хитнула головою.

Вона роздратовано насупилася.

– Не приховуй нічого від мене. Я й кроку далі не ступлю, доки ти мені хоч *щось* не розкажеш.

– На здоров'я. – Я пішла.

Вона пішла за мною.

– Онъє, я твоя подруга. Розкажи мені хоча б децицію. Якщо ти не поділишся цим тягарем, ви із Мвітою розірвете одне одного на шматки. Я не сумніваюся, що Мвіта розповідає дещо Фанасі.

Я поглянула на неї.

– Вони розмовляють, – пояснила вона. – Ти ж бачиш, як вони часом ідуть геть. Можеш поговорити зі мною.

Це, напевно, була правда. Вони відрізнялися: Фанасі мав традиційне виховання, а Мвіта – нетрадиційне походження, та часом відмінності породжують схожість.

– Я не хочу, щоби про це знали Діті з Бінтою, – за мить сказала я.

– Звісно, – погодилася Люю.

– Я... – Мені раптом захотілося плакати. Я ковтнула. – Я – учениця Аро.

– Я знаю, – сильно насупилася вона. – Ти пройшла ініціацію, і...

– І... це має певні наслідки, – закінчила я.

– Головні болі, – промовила вона.

Я кивнула.

– Ми всі це знаємо, – продовжила Люю.

– Та не все так просто. Головні болі мають свою причину. Це... привиди майбутнього. – На той час ми вже зупинилися.

– Чого саме у майбутньому?

– Моєї смерті, – відповіла я. – Під час ініціації необхідно зіткнутися з власною смертю.

– І як ти помреш?

– Мене виводять до юрби нуру, закопують по шию й забивають камінням.

Люю роздула ніздрі.

– Скільки... скільки тобі буде років, коли це станеться?

– Не знаю. Я не бачила свого обличчя.

– Твої головні болі – вони схожі на удари камінням по голові? – запитала вона.

Я кивнула.

– О Ані, – зітхнула вона та обняла мене однією рукою.

– Є ще один нюанс, – за мить додала я. – Пророцтво помилялося...

– Це буде жінка-еву, – промовила Люю.

– Звідки...

– Я здогадалася. Тепер усе видається логічнішим. – Вона гикнула. – Я супроводжую легенду.

Я сумовито всміхнулася.

– Поки що ні.

РОЗДІЛ 30

Наступні кілька тижнів нам із Мвітою було важко розмовляти. Але, відпочиваючи, ми не відлипали одне від одного. Я досі боялася завагітніти, проте наші фізичні потреби були сильніші. Ми так кохали одне одного, та розмовляли все ж були не здатні. Інакше й бути не могло. Ми намагалися не шуміти, але всі нас чули. Мвіта і я були так зайняті самі собою вночі та власними похмурими думками вдень, що це нас не бентежило. Лише тоді, коли Діті звернулася до мене одного холодного вечора, до мене дійшло: у нас назріває певна проблема.

Вона говорила тихо, але явно була готова на мене кинутися.

– Що з тобою *не так*? – запитала вона, ставши на коліна біля мене.

Роздратована її тоном, я відірвала погляд від печені з зайчати та кактусів, яку саме помішувала.

– Ти лізеш у мій особистий простір, Діті.

Вона підсунулася ближче.

– Ми всі щоночі вас чуємо! Ви як пустельні зайці. Якщо ви не будете себе контролювати, на Захід нас прийде більше, ніж шестеро. Ніхто не буде добре ставитися до дитини-єву, чії батьки – теж єву.

Я ледве втрималася від того, щоб ляснути її по обличчю дерев'яною ложкою.

– Відійди від мене, – попередила я.

– Ні, – відмовилася вона, хоч і явно злякалася. – Ви...
Вибач.

Вона торкнулася мого плеча, і я поглянула на її руку. Діті прибрала її.

– Цим не треба козиряти, Онъє.

– Що ти...

– Якщо ти вже так добре опанувала чаклунство, чому б тобі не вилікувати нас? – запитала вона. – Чи ти єдина жінка, якій тут можна насолоджуватися близькістю?

Не встигла я щось сказати, як до нас підбігла Лую.

– Дивіться! – гукнула вона й показала кудись поза нами. – Дивіться! Що то таке?

Ми повернулися. Невже мої очі мене обманюють? До нас швидко, аж здіймаючи куряву, мчала зграя собак пісочного кольору. Обабіч собак бігли двоє кошлатих односторонніх верблюдів і п'ятеро газелей з довгими закрученими рогами. Над ними летіло семеро яструбів.

– Кидайте все! – закричала я. – Тікайте!

Діті, Фанасі й Лую кинулися навтіки, потягнувши за собою ошелешену Бінту.

– Мвіто, хутчіше! – крикнула я: він саме куняв у нашому наметі, але досі з нього не вийшов. Я розстебнула «блискавку» на запоні. Він досі міцно спав.

– Мвіто! – заволатала я. Тим часом усі звуки заглушував тупіт копит.

Він розплющив очі. А тоді вирячив їх. Вони вже домчали до нас, коли Мвіта потягнув мене до себе. Ми якнайміцніше притиснулись одне до одного, тим часом як великі тварини товклися по всьому табору. Собаки зацікавилися моєю пе-

ченею й відтягнули казанок від вогню попри жар. Газелі та верблюди рилися в наметах. Поки вони засовували голови в наш намет і брали те, що хотіли, ми із Мвітою мовчали. Один з верблюдів розшукав мій запас кактусових десертів. Жуючи плоди з очевидним задоволенням, він витріщився на нас. Я вилаялася.

Інший верблюд захпав писок у відро й вихлебтав усю воду. Яструби кинулися вниз і підхопили зайчатину, яку сушили Діті з Бінтою. Закінчивши, гурт тварин потрюхикав геть.

— Перше правило пустелі, — сказала я, виповзаючи з намету. — Ніколи не відмовляйся від супутника в мандрах, якщо він не збирається тебе їсти. Цікаво, як довго вже ці тварини так співпрацюють.

— Нам із Фанасі сьогодні доведеться піти на полювання, — зауважив Мвіта.

Повернулися з сердитим виглядом Люю, Діті, Бінта й Фанасі.

— Ми маємо вбити їх усіх і з'їсти, — сказала Бінта.

— Напади на одного — і на тебе нападуть усі вони, — відповіла я.

Ми позбирали всі харчі, які змогли, і їх виявилось небагато. Того вечора Фанасі, Мвіта і Люю, яка наполягла, що має їх супроводжувати, пішли полювати та збирати їжу. Діті уникала мене, граючи у варі з Бінтою. Я нагріла води для необхідного купання. Коли стояла в темряві за своїм наметом і обливалася теплою водою, мене за руку вкусила муха. Джуджу кам'яного багаття, з-поміж іншого, також відганяло кусючих комах, але час від часу якась комашка таки проскакувала. Я розчавила її об свою щиколотку. Вона вибухнула кривавою плямою.

— Фе, — сказала я і змила її. Укус тим часом уже починав яскраво червоніти. Моя шкіра завжди червоніє від найслабшого удару чи комашиного укусу. У Мвіті було те ж саме. Така чутливість характерна для шкіри еву. Я швидко домилася.

Тієї ночі я помітила, що Діті спить у Бінтиному наметі. Вони з Фанасі вже не могли спати в обіймах одне одного. Так кепсько все було.

РОЗДІЛ 31

Я відчула місто за кілька годин до того, як ми його дісталися. Поки всі спали, я політала в подібні грифа. Пролетіла кілька миль на холодному вітрі. Мені треба було обміркувати прохання Діті. Я мала знати, як зняти джуджу Одинадцятого ритуалу. Це й дратувало в ситуації найбільше. Мені не спадало на думку жодного наспіву, поєднання трав чи застосування предметів, здатного подіяти. Аро посміявся б із моєї повільності та вилаяв би мене за неї. Але я не хотіла нашкочити своїм подругам, помилившись.

Вітри понесли мене на захід. Так я й натрапила на місто. Я побачила гарно зведені будівлі з піщанику, що сяяли електричним освітленням і вогнем, на якому щось готувалося. З півдня на північ місто перетинала мощена дорога, що в обох напрямках зникала в темряві. На півночі було видно зморшки невеличких пагорбків і один великий пагорб, на якому стояв будинок із яскравим світлом усередині. Повернувшись до табору, я розбудила Мвіту й розповіла їй про місто.

— Там узагалі не має бути міста, — заявив він, дивлячись на мапу.

Я знизала плечима.

— Може, мапа надто стара.

— Те місто явно існує вже давно. Мапа не може бути аж така стара. — Він лайнувся. — Здається, ми збилися зі шляху. Нам потрібно дізнатися, як воно зветься. Скільки до нього йти?

— Ми дістанемось його до кінця дня.

Мвіта кивнув.

— Ми не готові, Мвіто.

— Нас щойно залишила геть без їжі зграя тварин, — нагадав він.

— Ти ж знаєш, як небезпечно це може бути. — Я торкнулася шраму в себе на лобі. — Ми маємо обійти його і по всьому. Їжу можна знайти дорогою.

— Я тебе розумію, — запевнив він. — Просто не згоден з тобою.

Я втягнула повітря крізь зуби й відвела погляд.

— Приховувати щось від них неправильно, — сказав він.

— Як багато ти приховуєш від Фанасі? — запитала я.

Він схилив голову набік і всміхнувся.

— Люю тебе підозрює, — додала я.

Він кивнув.

— У неї гострий зір і слух. — Він відкинувся назад, спершись на лікті. — Він ставить запитання. Я відповідаю на них, коли хочу.

— Які запитання?

— Довірся мені, — сказав він. — І трішки розслабся. Ніхто з нас не лишається осторонь.

До кінця дня нас відділяло від міста менше однієї милі. Мвіта набрав каміння для кам'яного багаття. Ми помилися й поїли, а тоді сіли перед багаттям і врешті-решт затихли. Фанасі та Діті сиділи близько одне до одного, але Діті постійно скидала його руку зі своєї талії. Люю заговорила першою.

— Нам не обов'язково туди йти. Про це думаємо ми всі, чи не так?

Мвіта позирнув на мене.

— Ми мандруємо вже кілька тижнів, — продовжила Люю. — Це не довго. Я не знаю, як довго нам доведеться йти до... жахіття. Ми всі говорили, що це забере місяців із п'ять, але затримати нас у дорозі може що завгодно. Тому я кажу: нам треба загартуватися. Ходімо далі.

— Я хочу справжньої їжі, — роздратовано заявила Бінта. — Скажімо, фуфу¹ і супу з егусі², перцевого супу зі справжнім перцем, а не з чудернацьким на смак гострим кактусом! Нам

¹ Фуфу — популярна в низці африканських країн страва, схожа на пасту або кашу; зазвичай готується на основі маніоку та зеленого плантана.

² Егусі — насіння рослин з родини гарбузових; сушене подрібнене егусі — один з основних продуктів у західноафриканській кухні.

усе одно рано чи пізно доведеться «загартуватися». Вранці треба буде купити все необхідне й піти далі.

— Я згодна з Бінтою, — сказала Діті. — Прошу всіх не ображатись, але я була б не проти подивитися на якісь інші обличчя, навіть усього кілька годин.

Фанасі гнівно зиркнув на неї.

— Нам треба йти далі, — промовив він. — Там може стати-ся лихо, а в нас немає наглої потреби так ризикувати.

Почувши слова Фанасі, Люю енергійно закивала, і вони всміхнулись одне одному. Діті відсунулася від Фанасі, щось бурмочучи. Він закотив очі.

— Я був би не проти побачити нове місто, — сказав Мвіта. Я глянула на нього й насупилася. — Але в нас іще буде вдосталь можливостей це зробити, — додав він. — І так, це може бути небезпечно. Особливо для Он'є та мене. Невдовзі ми опинимося так далеко від дому, що навіть дихати будемо новим для себе повітрям. Далі буде лише небезпечніше... для нас усіх. Але я скажу ось що: на моїй мапі тут немає ніякого міста, тож або ми збилися зі шляху, або моя мапа помиляється. Пропоную таке: ми з Фанасі підемо дізнаємося, як зветься місто, і негайно повернемося.

— А чому ти? — запитала Діті. — Ти привертатимеш багато уваги. З Фанасі піду я.

— Ви, здається, не дуже добре ладнаєте між собою, — зауважила я.

Діті, схоже, була готова мене вкусити.

— Гарзд, тоді Люю й Фанасі, — сказав Мвіта.

— Як на мене, треба піти нам УСІМ, — твердо заявила Діті.

— Інакше б вийшло по-дурному, — докинула Бінта.

Всі подивилися на мене. Якби я висловилася за те, щоб піти, голоси розділилися б порівну.

— Пропоную обійти місто.

— Хто б сумнівався, — просичала Діті. — Ти звикла жити в піску, як тварина. І ти можеш дозволяти Мвіті зігрівати себе вночі.

Я відчула приплив крові до обличчя, чудуючись, як це вона стала такою дурепою. Я звикла, що Лую, Діті й Бінта відчують до мене... ну, може, не стільки повагу, скільки якийсь страх. Вони були моїми подругами й любили мене, але в мені було щось таке, через що вони стуляли писок тоді, коли це було важливо.

— Діті, — обережно заговорила я. — Ти зачіпаєш небезпечну...

Вона підскочила, схопила жменю піску й кинула мені в обличчя. Я підняла руки, ледве встигнувши захистити очі. Мвіта навчив мене заспокоювати свої емоції. Аро навчив контролювати та зосереджувати їх. Я могла відчувати гнів і навіть лють, але за жодних обставин не вдавалася наосліп до того, чого навчив мене Аро. Принаймні саме цього він мене навчав. Тоді моє навчання ще тривало. Не встиг Мвіта за мене схопитись, як я бездумно кинулася на Діті, яка саме розвернулася, щоб побігти, й ударила її просто по спині. До подруги я застосувала лише фізичну силу. Аро і Мвіта добре мене намуштрували.

Вона зарепетувала і не облишила спроб утекти, але я міцно в неї вчепилася й перекинула її на землю. Вона знову заверещала й дала мені ляпаса. Я відповіла їй сильнішим ляпасом. Схопила за руки, всівшись їй на груди. Тримаючи їх у правій руці, лівою я заходила так і сяк ляскати їй по обличчю.

— Ах ти ж дурнувата хвойда! Ах ти ж хворий козлячий прутень! Ах ти ж придуркувата безгруда шмаркачка...

З моїх очей полетіли сльози. Світ довкола мене поплив. А тоді Фанасі почав стягувати мене з неї з криком:

— Припини! Припини!

Я зосередилася на ньому. Він був вищий і сильніший, але я теж була висока й сильна. У фізичному плані ми були не такими вже й нерівними супротивниками.

Лють скрутилася кільцем у мене в грудях, готуючись до нової атаки. Мені обридло терпіти таке навіть від людей, яких я любила. Їм достатньо було роздратуватися. Саме це й відрізняло мою матір і Мвіту від усіх інших, навіть від Аро.

Навіть у найстрашнішому гніві з їхніх вуст не злітало таких образ. Ніколи.

Фанасі кинув мене на землю. Мвіта схопив за руку, доки я не кинулася на Фанасі. Відтягнув мене вбік. Я це йому дозволила. Його дотик мене розрядив. Мвіта був просто необхідний мені в цій подорожі.

– Опануй себе, – промовив він, з відразую дивлячись на мене згори вниз.

Досі важко дихаючи, я повернулася й виплюнула з рота пісок.

– А якщо я не хочу? – видихнула я. – А якщо це нічого не дає?

Мвіта став на коліна біля мене.

– Тоді продовжуй так і далі, – сказав він і трохи помовчав. – Це нас і відрізняє. Відрізняє від міфу про еву, відрізняє від тих, з ким ми зіткнемося на Заході. Самовладання, розсудливість і *розуміння*.

Я виплюнула ще трохи піску й дозволила йому зіп'яти мене на ноги. Фанасі повів Діті до їхнього намету. Я чула, як вона схлипує, а Фанасі тихо щось говорить. Бінта сиділа біля свого намету, слухаючи й сумно дивлячись на свої руки, складені на колінах.

– Ти знаєш, чому Діті така сердита, – промовила Люю, підійшовши до мене.

– Мене це не обходить, – сказала я й подивилася вбік. – Є важливіші речі!

– Якщо ти хочеш, щоб ми дійшли туди, куди йдемо, це має тебе обходити, – сердито відказала Люю.

– Люю, – заговорив Мвіта. – Якщо порівняти з дечим іншим, стан твого клітора – дрібниця. – Він показав жестом на своє обличчя. – Уяви собі, як це – мати таке тавро. Хоч де ми з нею опинимося, там усі – як океке, так і нуру, – віритимуть у ту маячню, яку верзла Діті, – ніби Оньсонву звикла «жити як тварина». Нас ненавидять, як саму пустелю.

Люю опустила очі та промимрила:

– Знаю.

– Ну то поведься відповідно, – різко сказав Мвіта.

Решта дня минула в напруженні. Такому сильному, що Фанасі та Лую вирішили, що їм краще піти до міста наступного ранку. Це був не найкращий час для того, щоб залишити мене, Діті й Бінту самих, коли розняти нашу сварку буде нікому, крім Мвіти. Але це був найкращий план.

Минула година. Діті з Бінтою трималися вкупі, перучи й шиючи одяг. Фанасі та Мвіта сиділи посеред наметів, стежачи за нами, шаленими. Мвіта навчав Фанасі мови нуру. Також він пропонував уроки Діті, Бінті й Лую. Врешті-решт навчатися погодилася тільки Лую. Після суперечки вона не відходила від мене ні на крок.

– Тобі необхідна практика, – сказала я. Ми сиділи біля мого намету обличчям до міста. Я старалася навчити її медитувати.

– Не думаю, що коли-небудь зможу повністю очистити голову від думок, – заявила вона.

– Я колись теж так думала, – зізналася я. – У тебе бувало так, що ти прокидалася й кілька секунд не розуміла, хто ти така?

– Атож, – відповіла Лую. – Це завжди мене лякало.

– Ти цього не пам'ятаєш, бо перебуваєш у тимчасовому стані, в якому позбуваєшся всього, крім себе самої. Подумай, як ти тоді змушуєш себе пригадати, хто ти така.

– Я нагадую собі про щось, – відповіла вона. – Скажімо, про те, що маю зробити того дня, чи про те, чим хочу зайнятися. Я кивнула.

– Так. Ти наповнюєш голову думками. А ось тобі жахалка: якщо ти себе не впізнаєш, то хто нагадує тобі, хто ти така?

Лую витріщилася на мене порожніми очима й насупилася.

– Так, хто?

Я всміхнулася.

– Після того, як Мвіта вказав мені на це, я тиждень не могла спати.

– Вже здогадуєшся, як вилікувати нас від вимушеної цнотливості? – спитала вона за мить.

– Ні.

Ми знову затихли.

– Вибач, – сказала за якийсь час Люю. – Я егоїстка.

Я зітхнула.

– Ні. Ти не егоїстка. – Я хитнула головою. – Все це важливо.

– Онъє, вибач. Мені соромно за те, що сказала Діті. Мені соромно, що твій батько...

– Я не буду називати його своїм батьком, – промовила я, дивлячись на неї.

– Правильно. Вибач, – обережно відповіла Люю і помовчала. – Він... він записав це. І напевно зберіг запис.

Я кивнула. Я зовсім у цьому не сумнівалася. Ні на секунду.

Ми мовчки повечеряли й полягали спати, коли сонце ще сідало. На очах у Мвіті я розплела довгі кудлаті коси. Вони були обсіпані піском, який лишився після того нападу дурості, що стався в Діті. Я збиралася вичесати його й заплести велику довгу косу, поки не випаде можливості заплести безліч малесеньких кісок, як мені подобалося.

– Ти коли-небудь пострижешся? – запитав Мвіта, поки я розчісувалася.

– Ні, – відповіла. – І ти не стрижися.

– Поживемо – побачимо, – сказав він і потягнув за рослинисть на своєму обличчі. – Ця борода мені дуже до вподоби.

– Мені теж, – зізналася я. – Усі мудреці відрощують бороди.

Заснути я не могла. «Ти звикла жити в піску, як тварина», – сказала Діті. Її слова пекли мене зсередини, наче відригнута жовч. А ще – те, як за нею бігала Бінта. Бінта не говорила зі мною від самої сварки. Я делікатно прибрала Мвітину руку зі своєї талії й залишила його. Наново пов'язала собі рапу й пішла з намету. Мені було чути, як Люю хропе у своєму наметі, а Фанасі шумно дихає у своєму. Діставшись намету Діті й Бінти, я не почувала нічого. Зазирнула всередину. Вони зникли. Я лайнулася.

– Просто залишімо тут свої речі й пошукаймо їх, – запропонувала Люю.

Я в задумі присіла навпочіпки біля каміння, що холонуло. Вони що, справді гадали, що можуть крадькома піти й повернутися, перш ніж ми помітимо їхню відсутність? А може, вони взагалі не збиралися вертати. «Дурні, дурні ідіотки», – подумала я.

Фанасі стояв спиною до нас. Якщо я була сердита, то він був засмучений. Він так багато покинув заради Діті, а вона навіть не взяла його з собою.

– Фанасі, – гукнула я й підвелася. – Ми її знайдемо.

– Ще рано, – докинув Мвіта. – Ми зберемо всі речі, і ті, що належать Діті з Бінтою, теж, а тоді знайдемо їх. Опісля підемо далі незалежно від часу доби.

Фанасі напросився понести більшість речей Діті – принаймні тих, які вона залишила. З собою вона взяла наплічник і кілька дрібничок. Мвіта поніс скручений намет Бінти. Дорогу низькими пагорбами нам освітлювали вогні міста. Поки ми йшли, я тихенько співала вітерцеві. Переставши співати, я підняла руку і сказала:

– Тс-с.

– Що таке? – прошепотіла Люю.

– Просто зачекайте.

– У мене наготові кишеньковий ліхтарик, – сказав Мвіта.

– Ні, просто зачекайте. – Я помовчала. – За нами йдуть. Не шуміть. Розслабтеся.

Я знову почула цей звук. Тихе шльопання. У себе за спиною.

– Мвіто, ліхтарик, – попросила я.

Щойно він увімкнув ліхтарик, Люю заверещала й побігла до мене. Перечепившись, вона врізалася в мене з такою силою, що я гепнулася на землю.

– Це... це... – забелькотіла вона, перелізаючи через мене й озираючись назад.

– Звичайні дикі верблюди, – пояснила я, спихнула її з себе й підвелася.

– Він мені вухо облизав! – закричала вона й заходилася енергійно терти собі страшенно змочке вухо та волосся.

– Так, бо ти весь час пітнієш і тобі треба помитися, – сказала я. – Вони люблять сіль.

Їх було троє. Найближчий до мене гортанно забурчав. Люю нажахано притиснулася до мене. Після спільної атаки тварин, яку ми пережили, я не могла з чистим серцем поставити це їй на карб.

– Підніми ліхтарик, – попросила я Мвіту.

Кожен з них мав по два великі горби, а їхня шерсть була густа й запорошена. Вони були здорові. Найближча до мене тварина знову забурчала і зробила три зухвалих кроки вперед. Люю в мене за спиною скрикнула й позадкувала. Я не зрушила з місця. Їх привабив мій спів.

– Що їм треба? – запитав Фанасі.

– Тс-с, – відповіла я.

Мвіта повільно вийшов поперед мене. Верблюд наблизився до нього, сунув м'яку морду до його обличчя й понюхав. Інші верблюди зробили так само. Мвіта щойно показав верблюдам, у яких стосунках зі мною перебуває, і вони це зрозуміли: самець захищає самицю. З ним і треба домовлятися. Зізнаюся, мені було приємно, що мене нарешті хтось захистив.

– Вони хочуть помандрувати з нами, – промовив Мвіта.

– Я здогадалася, – відповіла я.

– Але ж погляньте на них! – охнула Люю. – Вони брудні та... дикі.

Я почула, як Фанасі схвально буркнув.

Я пирхнула.

– І саме тому я не вважаю, що ми готові зайти до міста. Перебуваючи в пустелі, треба *перебувати* в пустелі. Приймати пісок у своєму одязі, але не у волоссі. Спокійно митися надворі, на видноті. Залишати відро зайвої води зі станції для інших істот, які захочуть попити. А коли хтось, *хто завгодно*, хоче з тобою помандрувати, відмовляти цим істотам лише якщо вони жорстокі.

Ми пішли далі, цього разу в супроводі трьох верблюдів. Перш ніж дістатися міста, ми опинилися на вимощеній дорозі. Я зупинилася, відчуваючи легке дежа вю.

— Вперше я побачила вимощену дорогу, коли мені було шість, — сказала я. — І гадала, що їх створили велетні. Такі, як у Великій Книзі.

— Може, так і було, — докинув Мвіта і пройшов повз мене.

Верблюдів же вона, здавалося, геть не цікавила. Але, перейшовши її, вони зупинилися. Ми всі за кілька кроків усвідомили, що далі вони не підуть. Верблюди сіли й голосно забурчали.

— Уперед, — сказала я їм. — Ми просто йдемо шукати своїх супутниць.

Верблюди й не ворухнулися.

— Думаєш, вони відчувають щось погане? — запитав Мвіта.

Я знизала плечима. Я любила верблюдів, але не завжди розуміла їхню поведінку.

— Може, вони на нас зачекають, — припустив Фанасі.

— Сподіваюся, що ні, — відповіла Лую.

— Можливо, — промовив Мвіта й підійшов до верблюдів, які хором заревли на нього. Він відскочив назад.

— Ходімо, — сказала я. — Якщо їх не буде тут, коли ми повернемося, так тому й бути.

РОЗДІЛ 32

Як я вже бачила, пролітаючи над містом попередньої ночі, по один бік від нього земля була горбиста. Ми ввійшли з пласкішого боку; там стояли крамниці, в яких, окрім звичайних речей, продавалися картини, скульптури, браслети та дуте скло.

— Оньєсонву, надягни покривало, — сказав Мвіта. Він сам уже обгорнув покривалом голову так, що товста зелена тканина прикривала йому обличчя.

— Сподіваюся, вони не подумают, що ми хворі, — промовила я і зробила так само зі своїм жовтим покривалом.

– Аби тільки від нас тримались осторонь, – зауважив Мвіта, а побачивши збентежений вираз на моєму обличчі, додав: – Скажемо, що ми – праведники.

Ми підійшли до скупчення великих будівель. Я зазирнула у вікно й побачила книжкові шафи.

– Це, напевно, місцевий книжковий дім, – пояснила я Лую.

– Еге ж, а якщо це так, то тут їх два, – відповіла вона.

Будівля ліворуч від нас теж була повна книжок.

– Ой-йой, – тихенько промовив Мвіта, округливши очі. – Вже пізно, а там усе одно є люди. Як гадаєте, там вільний вхід?

Місто звалося Банза, і його назва видалася мені неясно знайомою. І воно таки було на Мвітиній мапі. Ми збилися зі шляху – пішли не строго на захід, а на північний захід.

– Там треба бути уважнішими, – сказав Мвіта, тим часом як ми стояли довкола його мапи.

– Легко сказати, – відповіла Лую. – Ходіння так набридає, що увага сама собою розсіюється. Розумію, як це сталося.

Кілька людей, минаючи нас, позирнули не без цікавості, але це й усе. Я трохи розслабилася. Та все одно було очевидно, що ми нетутешні. Якщо ми були вдягнені в довгі вільні штани, сукні та покривала, то ці люди носили тісніший одяг і щільно обгортали голови тканиною.

Жінки носили срібні кільця в носі та довгі тісні напівсукні, що розширювалися внизу й називалися спідницями. Також вони вдягалися в сорочки без рукавів, виставляючи напоказ руки та плечі. Жіночі спідниці, сорочки й хустки здебільшого мали контрастні кольори та візерунки. Чоловіки носили такі ж вузькі яскраві штани й тісні кафтани. За годину пошуків ми опинилися на місцевому центральному ринку. Хоча вже минула десята вечора, на ньому було велелюдно.

Банза – місто океке, що жило мистецтвом і культурою. Вона не була старою, як Джвагір. Рани Банзи були свіжими. З роками її мешканці навчилися створювати добре з пога-

ного. Засновники міста обернули свій біль на твори мистецтва, виготовлення та продаж яких стали основою культури Банзи.

- Це місто взагалі спить? – запитала Люю.
- У місцевих надто активна психіка, – відповіла я.
- Мені здається, тут усі божевільні, – заявив Мвіта.

Ми розпитали людей про Діті й Бінту. Ну, запитання ставили Фанасі та Люю. Ми з Мвітою стояли за ними, намагаючись приховати свої обличчя еву.

– Дуже гарненькі й одягнені як праведниці? – перепитав якийсь чоловік Фанасі. – Я їх бачив. Вони десь тут.

– Дурепи, – сказала Фанасі якась жінка й засміялася. – Вони купили в мене пальмового вина. За ними йшло з десятків чоловіків.

Вочевидь, Діті й Бінта добре проводили час. Ми придбали хліба, спецій, мила та сушеного м'яса. Я попросила Люю купити мені мішечок солі.

- Навіщо? – запитала вона. – У нас її вдосталь.
- Для верблюдів, якщо вони ще не пішли, – пояснила я. Люю закотила очі.
- Сумнівно.
- Знаю, – погодилася я.

Ще я попросила Люю купити два пучки гіркокого листя. Верблюди люблять гірке й солоне. Мвіта попросив Фанасі купити мені блакитну рапу. А сам Фанасі обрав для Діті гребінь, виготовлений із чиеїсь кістки. Люю купила таку штуку, що в мене аж мурашки по спині побігли. Я підійшла саме тоді, коли вона закінчила торгуватися зі старенькою, що продала їй цей крихітний сріблястий предмет. У старенької їх був повний кошук.

– Віддаю їй тобі за такі гроші лише тому, що ти мені подобаєшся, – заявила старенька.

- Дякую, – всміхнулася на весь рот Люю.
- Ви нетутешні, еге ж? – запитала старенька.
- Ні, – сказала Люю. – Ми зі сходу. З Джвагіра.

Старенька кивнула.

— Як я чула, красиве місце. Але на вас дуже багато тканини. Люю засміялася.

— Знаєш, як користуватися портативкою? — запитала старенька.

Люю хитнула головою.

— Покажіть мені, будь ласка.

Старенька на моїх очах пояснила, як відтворювати аудіо-файл Великої Книги на портативці та отримувати з неї прогноз погоди. Але коли вона натиснула на кнопку вниз і вилізло око камери, я мимохіть запитала:

— Навіщо ти це купуєш, Люю?

— Хвилинку, — попросила вона й погладила мене по щоці.

Старенька з недовірою позирнула на мене.

— Ви бачили двох дівчат, одягнених так, як ми? — швидко запитала в неї Люю.

Очі старенької затрималися на мені ще на секунду.

— Вона подорожує з тобою? — запитала вона, показавши на мене.

— Так, — відповіла Люю та всміхнулася мені. — Це моя найближча подруга.

Старенька спохмурніла.

— Тоді я молитимуся за вас Ані. За вас обох. Щодо неї я не впевнена, але ти, здається, дівчинка хороша і чиста.

— Прошу, скажіть, — не вгавала Люю. — Де ви бачили цих двох дівчат?

— Я мала знати. Ті дівчата притягували чоловіків, як магніти. — Вона зиркнула на мене, і їй наче захотілося сплюнути. Я подивилася їй у вічі. — Спробуйте пошукати в таверні «Біла хмаринка».

— Така стара має бути розумнішою, — буркнула я Люю, коли ми пішли за Фанасі та Мвітою повз решту ринкових яток до невеличкої будівлі, що яскраво світилася зсередини.

— Забудь про неї, — відповіла Люю і дістала свою портативку. — Ось, поглянь. — Вона натиснула на кнопку збоку, і портативка ніжно запищала. Люю перевернула її, і крихіт-

ні дверцята внизу пристрою ковзнули вгору, відкриваючи дисплей.

— Мапа, — сказала Люю. Портативка знову запищала. — Дивись.

У неї на долоні портативка показала яскраво-біле зображення мапи. З кожним рухом Люю вона поверталася, зберігаючи потрібну орієнтацію. Якщо ця мапа була точна, а я так і думала, то вона була набагато детальніша за Мвітину.

— Бачиш жовтогарячу лінію? — запитала Люю. — Та жінка запрограмувала її так, щоб мапа показувала шлях із Джвагіра на Захід, якщо йти строго на захід. Ми відхилилися міль на три. А бачиш оце? Тиснеш оцю кнопку, і портативка починає нас відстежувати. Коли ми почнемо надто сильно відхилитися від курсу, вона запищить.

Лінія проходила Королівством Семи Рік, зокрема містом на п'ятій ріці, що називалося Дурфа. Я насупилася. Неподалік від нього було рідне село моєї матері. Чи знала вона, як прямо на схід ішла?

— Як ти думаєш, хто створив мапу? — запитала я.

Люю знизала плечима.

— Та пані не знала.

— Ну, сподіваюся, що не якийсь нуру, — сказала я. — Уявляєш собі, що було б, якби вони знали точні координати стількох міст океке?

— Вони ніколи не покинуть своїх безцінних річок, — відповіла Люю. — Навіть заради того, щоби поневолити, згвалтувати та вбити ще більше океке.

«Я не так уже й упевнена, що це правда», — подумалося мені.

Ми помітили їх, щойно зайшли до таверни. Бінта сиділа на колінах в одного молодика, тримаючи червоний келих із пальмовим вином. Верхня частина її сукні була наполовину розкрита. Молодик шепотів їй на вухо, однією рукою пощипуючи її оголений лівий сосок. Бінта відпихнула його руку, а тоді передумала й повернула її. Ще один чоловік, з гітарою, виконував для неї пристрасну серенаду. От вам і скромняга Бінта. Діті сиділа в оточенні сімох чоловіків,

які ловили кожне її слово. Вона теж тримала келих із палимовим вином.

— Ми пройшли далеко і пройдемо ще далі, — нечітким голосом розповідала Діті. — Ми не допустимо, щоб наші люди гинули й далі. Ми це зупинимо. Ми вправно б'ємося.

— Ви — і яке військо? — запитав один чоловік. Усі засміялися.

— У вас, двох прекрасних створінь, узагалі є ватажок? Діті широко всміхнулася, погойдуючись.

— Потворна еву.

І розреготалася.

— Отже, ви, дві дівчини, йдете на Захід за повією, щоб урятувати народ океке, — засміявся один із чоловіків. — Ой-йой, ці джвагірські дівчата навіть кращі за ту грудасту оповідачку!

— Діті! — крикнув Фанасі й зайшов усередину.

Вона спробувала встати, але впала в обійми одного з чоловіків. Він допоміг їй підвестись і простягнув її Фанасі.

— То ця дівка твоя? — запитав чоловік.

Фанасі взяв Діті за передпліччя.

— Що ти робиш?!

— Розважаюся! — крикнула вона й висмикнула руку.

— Ми збиралися повернутися вранці, — сказала Бінта й хутко прикрилася верхньою частиною сукні. Я так розізлилася, що повернулася й вийшла за двері.

— Не заходь далеко, — сказав мені вслід Мвіта. Він знав, що йти за мною не треба.

Я вийшла в ніч; вітер відкинув назад моє покривало перед носом у компанії молодих чоловіків. Вони курили щось із запахом солодкого вогню. Сигари з бурою кактусовою живицею. У Джвагірі їх сприймали дуже несхвально. Вони розбещують, пришвидшують ноги і страшенно псують дихання. Я спіймала покривало й натягнула його знову.

— Велетко-еву, — промовив той, який стояв найближче до мене. Він був найвищим із чотирьох чоловіків, майже такий, як я. — Я тебе ще не бачив.

— Я тут іще не бувала, — відповіла я.

— Чому обличчя ховаєш? — запитав інший і змінив позу. Його штани здавалися надто тісними для таких гладких ніг.

Усі четверо з цікавістю підступили до мене. Високий чолові'яга, що назвав мене велеткою, сперся на будівлю поруч зі мною, ставши між мною та дверима таверни.

— Мені так подобається, — відповіла я.

— А я гадав, що жінкам-еву подобається взагалі ходити голяка, — це сказав чоловік із довгими чорними косами. — Що ви — сестри сонця.

— Ходімо, порозважаєш мене, — сказав високий і взяв мене за руку. — Ти найвища жінка, яку я коли-небудь бачив.

Я кліпнула й насупилась.

— Що?

— Звісно, я тобі заплачу, — додав він. — Про це просити не треба. Ми ж знаємо, чим ти займаєшся.

— Після нього можеш розважити мене. — Цьому, судячи з вигляду, було щонайбільше шістнадцять.

— Я сюди прийшов раніше за вас обох, — заявив товстун. — Першим вона розважить мене. — Він поглянув на мене. — Та й грошей маю більше.

— Якщо ти не пропустиш мене першим, я твоїй жінці розкажу, — пообіцяв юнак.

— Ну то розкажи їй, — гарикнув товстун.

У Джвагірі еву були ізгоями. У Банзі жінки-еву були проститутками. Хоч куди я йшла, всюди було кепсько.

— Я праведниця, — заявила я, не допускаючи дрожі в голосі. — Я нікого не розважаю. Я неторкана і лишуся неторканою.

— Ми це поважаємо, пані, — сказав високий. — Близькість необов'язкова. Ви можете скористатися ротом і дозволити нам помацати ваші груди. Ми вам добре заплатимо за...

— Стули пельку, — відрізала я. — Я нетутешня. Я не проститутка. Облиш мене.

Вони беззвучно перекинулися кількома словами. Зазирали один одному в очі, а тоді їхні губи скривились у хуліганських посмішках. Вони дістали руки з кишень, у яких лежали їхні гроші. «Ох, Ані, захисти мене», — подумала я.

Вони накинулись одночасно. Я почала битись: одного з них кóпнула в обличчя, іншого схопила за яйця і якнай-сильніше стиснула. Потрібно було лише дістатися дверей, щоб мене побачили інші.

Мене схопив високий. Із таверни долинали забагато гамору, а не встигла я закричати, як з мене вибило дух. Я лупила, дряпалася й кóпала. Нагородою мені за кожний вдалий стусан були гарчання і лайка. Але їх було четверо. Той, що з косами, схопив мене за волосся, і я повалилася назад. Тоді вони потягнули мене геть від дверей. Так, навіть юнак. Я стурбовано роззирнулася довкола, тримаючись за свою косу. Поблизу були інші люди.

— Агов! — гукнула я жінці, яка просто стояла на місці й витріщалася. — Допоможіть! Допоможіть мені, о!

Але вона не допомогла. Ще кілька людей чинили так само: просто стояли на місці й дивилися. В цьому прекрасному місті мистецтва та культури, коли жінку-еву тягнули до темного провулку й гвалтували, ніхто нічого не робив.

«Ось що сталося з моєю матір'ю, — подумала я. — І з Бінтою. І з безліччю інших жінок океке. Жінок. Ходячих мерців». У мені зажеврив дуже, дуже сильний гнів.

Я була бриколером — людиною, що користується тим, що має, щоби зробити те, що мусить, і я вчинила саме так. Я подумки відкрила свою чаклунську торбу науки бушу і зосередилася на Містичних аспектах. Аспект ува, фізичний світ. Повіяв легенький вітерець.

Вони занурили моє лице в багнюку, розідрали на мені одяг і звільнили пеніси. Я зосередилася. Вітер посилювався. «Зміна погоди має свої наслідки, — повчав Аро. — Навіть у малому масштабі». Але зараз мене це не обходило. Коли я по-справжньому сердита, коли сповнена жорстокості, все легко і просто.

Чоловіки помітили вітер і відпустили мене. Хлопчисько зарепетував, високий витріщився, товстун спробував вирити нору, щоб сховатись, а той, що з кісками, схопився за голову з жаху. Вітер притиснув їх до землі. У мене він хіба що розпатлав пишну косу і вільний одяг. Я встала й подивила-

ся на них згори вниз. Зібрала вітер, який у моїх руках став сіро-чорним, і стиснула, а тоді витягнула його у воронку. І я зібралася запахати її в кожного з чоловіків – так, як кожен з них хотів запахати в мене свій пеніс.

– Оньєсонву! Не треба! – лунко, неначе кинувши в мене свій голос, гукнув Мвіта.

Я підняла очі.

– Подивись на мене! – закричала я. – Подивись, що вони хотіли зі мною зробити!

Вітер не давав Мвіті підійти ближче.

– Згадай! – прокричав він. – Ми не такі. Жодного насильства! Саме це нас і вирізняє!

Моя лють відступила, прийшла ясність, і я затремтіла. Не засліплена гнівом, я чітко зрозуміла, що хочу вбити цих чоловіків. Вони зіщулилися на землі. Злякалися мене. Я оглянула всіх, хто зібрався довкола. Подивилася на Бінту, Лую, Діті та Фанасі: всі вони стояли поряд. На Мвіту я дивитися не стала. Націлила чорний ревучий вітровий спис на наймолодшого.

– Оньєсонву, – благав Мвіта. – Довірся мені. Просто довірся мені. Будь ласка!

Я стиснула уста. Згадала, як уперше побачила Мвіту. Як він сказав мені зіскочити з дерева після того, як я несвідомо перетворилася на птаха. Я не змогла побачити його обличчя, не знала, хто він, але навіть тоді йому довіряла. Я метнула спис, і він пробив велику діру біля юнака. Тоді до мене прийшла думка. Я обернулася. У Великій Книзі згадується одна неймовірно страхотлива істота. Вона говорить самими загадками, і люди в переказах бояться її більше за смерть, хоча вона ніколи не вбиває.

Я обернулася на сфінкса. Тіло в мене стало як у велетенської міцної пустельної кішки, але голова лишилася своя. Так я вперше скористалася знайомою оболонкою, змінила її розмір і залишила частину себе незмінною. Чоловіки поглянули на мене й заволали. Припали до землі ще щільніше. Глядачі теж заволали й кинулися навсібіч.

– Як вам ще раз захочеться напасти на жінку-еву, згадайте моє ім'я: Оньєсонву, – проревіла я, махнувши на них своїм товстим хвостом. – І бійтеся за своє життя.

– Оньєсонву? – перепитав один із чоловіків, вирячивши очі. – Йо-ой! Джвагірська чаклунка, що може воскрешати померлих? Вибачте! Вибачте! – Він заховав обличчя в багнюці.

Юнак заплакав. Інші почали недоладно вибачатися.

– Ми не знали.

– Ми забагато викурили.

– Будь ласка!

Я насупилась і обернулася назад.

– Звідки ви про мене знаєте?

– Про вас розповідали подорожні, ада-м, – відповів один із чоловіків.

Мвіта вийшов уперед.

– Ану геть звідси, поки я сам вас не поббивав!

Він тремтів так само, як я. Щойно вони кинулися навтіки, Мвіта підбіг до мене.

– Де тобі болить?

Поки я стояла на місці, Мвіта знову прикрив моє тіло одягом і торкнувся мого обличчя. Інші тихенько з'юрмилися довкола.

– Перепрошую, – промовила одна жінка. Вона була приблизно моя ровесниця і, як і багато інших жінок, мала в носі срібне кільце. Ця жінка видавалася неясно знайомою.

– Що таке? – грубо запитала я.

Жінка відступила на крок, і я відчула глибоке задоволення.

– Я... ну, я хотіла... Я хочу вибачитися за... за це, – пробелькотіла вона.

– Чому? – Я насупилася: зрозуміла, де її бачила. – Ти стояла нерухомо, як і всі інші. Я тебе бачила.

Вона відступила ще на крок. Мені захотілося плюнути в неї, а тоді віддерти їй нігтями лице. Мвіта міцніше обняв мене за талію. Люю гучно втягнула повітря крізь зуби і пробурчала щось, а тоді Фанасі сказав:

– Ходімо.

Бінта ригнула.

– Вибачте, – промовила жінка. – Я не знала, що ви – Оньесонву.

– То якби я була якоюсь іншою еву, це було б нормально?

– Жінки-еву – проститутки, – спокійно заявила вона. – У них є бордель у Колисці, який називається «Козяча волосина». Колиска – це житловий район Банзи, в якому мешкаємо ми всі. Вони приходять сюди із Заходу. Ви ніколи не чули про Банзу?

– Ні, – відповіла я. Ненадовго замовкнула, знову відчувши, що колись уже чула про Банзу. Зітхнула: це місто виликало в мене огиду.

– Благаю. Підіть до будинку на пагорбі, – сказала жінка, подивившись на мене, а тоді – на Мвіту. – Будь ласка. Я не хочу, щоб Банза запам'яталася вам саме цим.

– Нас не обходить, чого ти хочеш, – відповів Мвіта.

Жінка опустила погляд і продовжила благати.

– Будь ласка. Оньесонву тут поважають. Ідіть до будинку на пагорбі. Там можуть вилікувати її рани і...

– Її рани можу вилікувати я, – заявив Мвіта.

– На пагорбі? – перепитала я і поглянула на нього.

Жінка просяяла.

– Так, на вершині. Там будуть дуже раді вас побачити.

РОЗДІЛ 33

– Нам необов'язково це робити, – сказала Діті.

– Стули пельку, – гарикнула я. На мою думку, у тому, що сталося зі мною, вона з Бінтою була винна так само, як оті чоловіки.

Ми повернулися на ринок. Була майже перша ніч, і люди нарешті почали збирати свій крам. На щастя, одна жінка, що продавала рапи, ще торгувала. Звістка про те, що сталося, розійшлася швидко. Коли ми дісталися ринку, всі вже

знали, хто я така і що зробила з чоловіками, які спробували звернутися до мене з «пропозицією» їх «порозважати».

Жінка, що продавала рапи, дала мені чудову щільну барвисту рапу, оброблену термічним гелем, щоб не нагрівалася під час спеки. Від моїх грошей вона відмовилася, категорично заявивши, що не хоче ніякої халепи. Ще вона подарувала мені кофтину в тон із того ж матеріалу. Я вдягнулася в розкішне вбрання й викинула свій розідраний одяг. Обидві одяжини за банзійським звичаєм облягали тіло, підкреслюючи груди та стегна.

Звідки ці люди знали, що я вмію оживляти? Діті, Лую та Бінта могли здогадатися, що я до цього здатна, але деталей не знали. Я навіть не розповідала Мвіті про той день, коли воскресила козу. А ще не розповідала йому, як за наказом Аро повернула до життя нещодавно здохлого верблюда.

Опісля Аро переніс мене до Мвітиної хатини. Я перебувала в частковій комі. Верблюд пробув мертвим годину, тобто гнатися за його духом і вести його назад мені довелося довго. Мвіта так і не розповів мені, що він сказав Аро, побачивши мене, і що зробив, щоб мене оживити. Але після того, як я видужала, Мвіта місяць не розмовляв з Аро.

Відтоді я воскресила мишу, двох птахів і одного собаку. Мені щоразу було легше. Мене могли побачити в кожному з цих випадків, особливо із собакою. Я знайшла його, коли він лежав на дорозі. Маленького песика з бурим хутром. Він був іще теплий, тож нести його до усамітненого місця було ніколи. Я зцілила його прямо там. Він підвівся, облизав мені руку й побіг – як я гадаю, додому. Тоді я теж пішла додому і проблювалася собачою шерстю та кров'ю.

На вершину найвищого пагорба ми вийшли виснаженими. Двоповерховий будинок був великий і простий. Коли ми наблизилися до нього, я відчула запах ладану й почула чийсь спів.

– Праведники, – сказав Фанасі.

Він постукав у двері. Співи всередині припинилися, і залунали кроки. Двері відчинилися. Я згадала, де чула назву

«Банза», щойно побачила його обличчя. Люю, Бінта й Діті охнули – напевно, теж про це здогадалися.

Він був високий і темношкірий, достоту як Ада. Це була половина найстрашнішої Адиної таємниці. «Вони жодного разу не приїхали до мене», – казала вона.

– Фанта, – промовила я. О, так, я ще пам'ятала, як звали Адиних близнят. – Де ваша сестра Нууму?

Він на одну довгу мить витріщився на мене й запитав:

– Хто ти?

– Мене звати Оньесонву, – сказала я.

Вирячивши очі, він без вагань узяв мене за руку, затягнув усередину і сказав:

– Вона там.

Жінка, що сказала нам піти до будинку на пагорбі, була гоїстична коза. Вона направила нас туди не зі співчуття. Як ти знаєш, близнята приносять удачу. Банза була невелика й неідеальна, проте відносно щаслива й заможна. Але тепер одна з місцевих близнят нездужала. Фанта провів нас головною кімнатою, у якій пахло солодким хлібом і дітьми, що його там їли.

– Тут ми навчаємо дітей, – швидко пояснив Фанта. – Вони обохнюють це місце, але мою сестру обохнюють іще більше.

Він провів нас нагору сходами, а тоді коридором, і зупинився перед зачиненими дверима, на яких було намальовано дерева. Густий казковий ліс. Він був прекрасний. Серед дерев були очі – і маленькі, і великі, і блакитні, і карі, і жовті.

– Тільки вона, – сказав він Мвіті.

Мвіта кивнув.

– Ми тут почекаємо.

– Далі за коридором є одна кімната, – сказав Фанта. – Бачите, там, де горить світло?

Ми з Фантою провели їх поглядами до кімнати. Мвіта зупинився на мить і зазирнув мені в очі. Я кивнула і сказала:

– Не турбуйся.

– Я не турбуюся, – відповів Мвіта. – Фанто, приходьте по мене, як буде треба.

Увійти до будинку Ади було все одно що спуститися на дно озера. Зайти до кімнати Адиної доньки було все одно що ввійти до лісу – місця, якого я не бачила ніколи, навіть у видіннях. Як і двері, її стіни були від стелі до підлоги розмальовані деревами, кущами й рослинністю. Підійшовши до ліжка її власниці, я насупилася. Вона лежала якось неправильно. Я чула її дихання – неглибоке, хрипке, утруднене.

– Сестро, це Оньесонву, чаклунка зі Сходу, – промовив Фанта.

У неї округлились очі, а дихання стало ще важчим.

– Уже пізно, – сказала я. – Вибачте.

Нууму змахнула тремтливою рукою.

– Мене звати... – прохрипіла вона. – Нууму.

Я підійшла ближче. Вона була так само схожа на Аду, як і її брат. Але з нею щось було страшенно не так. Здавалося, ніби вона сама перебувала в одному місці, а її стегна – в іншому. Помітивши, як я її роздивляюся, вона всміхнулася й гучно захрипіла.

– Сюди.

Підійшовши ближче, я все зрозуміла. У неї був перекручений хребет. Скрутився, наче змія, що повзе. Вона погано дихала, тому що її легені душив різкий вигин хребта.

– Я... не завжди... була такою, – вимовила Нууму.

– Приведіть Мвіту, – сказала я Фанті.

– Чому?

– Він кращий цілитель, ніж я, – буркнула я.

Коли він пішов, я повернулася до Нууму.

– Ми прийшли до вашого міста кілька годин тому. Шукали двох своїх супутниць. Ми знайшли їх у таверні, де мене спробували згвалтувати четверо чоловіків, тому що я еву. Якась жінка благала, щоб ми сюди прийшли. Ми сподівалися поїсти, відпочити й почути вибачення. Я прийшла не зцілювати вас.

– Хіба... я просила... тебе мене зцілити?

– Не так багатослівно, – відповіла я і потерла лоба. Усе це було якось незрозуміло. Я почувалася якось незрозуміло.

– Вибач... Вибач мен... і, – прохрипіла Нууму. – Ми... всі від народження... несемо тягар. Д... дехто... більший, ніж... інші.

Зайшли Мвіта з Фантою. Мвіта поглянув на стіни, а тоді – на Нууму.

– Це Мвіта, – сказала я.

– Можна? – запитав Мвіта в Нууму. Вона кивнула. Він обережно допоміг їй сісти, послухав її грудну клітину та оглянув спину. – Стопи відчуваєте?

– Так.

– Як давно це з вами? – спитав він.

– З... тринадцяти років, – відповіла вона. – Але... з часом... стало гірше.

– Їй завжди доводилося ходити з ціпком, – додав Фанта. – Люди знають, що вона скарлючена, але з ліжка вона перестала вставати лише недавно.

– Сколіоз, – констатував Мвіта. – Викривлення хребта. Воно спадкове, але не завжди пояснюється спадковістю. Найчастіше трапляється у дівчаток, хоча у хлопчиків він теж буває. Нууму, ви завжди були худорлявою?

– Так, – підтвердила вона.

– Людей із худою статурою він зазвичай вражає сильніше, – пояснив він. – Ви так дихаєте, тому що у вас стиснені легені.

Поглянувши на Мвіту, я зрозуміла все, що мала знати. Вона помре. Скоро.

– Я хочу поговорити з Оньесонву, – промовив він, узяв мене за руку й вивів.

У коридорі він тихцем сказав мені:

– Вона приречена.

– Якщо не...

– Ти не знаєш, якими будуть наслідки, – зауважив він. – Та й що це взагалі за люди?

Ми трохи постояли мовчки.

– Це ти постійно кажеш мені вірити, – за якийсь час сказала я. – Ти не думаєш, що нас сюди щось привело? Це Адині діти.

Мвіта насупився й хитнув головою.

– Вона ніколи не мала дітей від Аро.

Я пирхнула.

– Що тобі кажуть очі? Вони – її копії. І вона *справді* мала дітей. Коли їй було п'ятнадцять, вона завагітніла від якогось дурного хлопчиська. Вона мені про це розповідала. Батьки відправили її народжувати до Банзи. Народилися близнята.

Я повернулася до кімнати.

– Фанто, нам для цього треба винести її надвір, – сказала я.

Він насупився.

– Що ти...

– Ви знаєте, хто я така, – відрізала я. – Не ставте запитань. Я можу зробити це лише надворі.

Мвіта й Фанасі допомогли їй винести, тим часом як Діті, Лую та Бінта пішли слідом, боячись запитати, що відбувається. Щоб замовкнути, їм було досить побачити скручену жінку.

– Покладіть її тут, – наказала я, показуючи на місце біля пальми. – Просто на землю.

Коли її клали, вона застогнала. Я стала на коліна біля неї. Я вже відчувала це і сказала всім:

– Відступіться.

А до Нууму сказала:

– Може бути боляче.

Я заходилася втягувати всю енергію навколо себе. Приємно було відчувати, що інші стоять так близько і так бояться. Приємно було відчувати таку сильну тривогу і любов її брата. Приємно було відчувати присутність Мвіти, якого не цікавило ніщо, крім мого добра. Я скористалася всім цим. Зібрала що змогла зі сплячого міста. Неподалік сперечалися брати. Займалися любов'ю п'ятеро пар, у тому числі – дві жінки, які кохали й ненавиділи одна одну. Щойно прокину-

лося немовля, голодне й вередливе. «Чи можу я це? – подумалося мені. – Я мушу».

Набравши достатньо енергії, я скористалася нею, щоб викопати якнайбільше енергії з землі. Те, що забирала я, неодмінно заміщувалося. Я відчула, як наливається теплом знизу догори моє тіло, мої руки. Поклала їх на груди Нууму. Вона закричала, а я загарчала, прикусивши нижню губу й силкуючись утримати руки на місці. Її тіло почало неспішно зміщуватися. Я відчувала її біль у власному хребті. Мені на очі навернулися сльози. «Тримайся! – подумала я. – Доки це не буде зроблено!» Я відчувала, як так і сяк перекручується мій хребет. Перестала дихати. І тієї ж миті до мене прийшло одкровення. «Я точно знаю, як зняти з Діті, Лую й Бінти джуджу Одинадцятого ритуалу!» Я відклала це знання у віддалений куточок розуму.

– Тримайся, – прошепотіла я самій собі. Якби я прибрала руки, від мене пішла б ударна хвиля, а її хребет залишився б викривленим. Мої руки охолонули. Настав час їх прибирати. Я була готова це зробити. Аж тут до мене звернулася Нууму. Не голосом. Це нам було не потрібно. Ми були з'єднані між собою, наче перебуваючи в одному тілі. Зізнатися в тому, в чому вона зізналася самій собі й мені, було неможливо без великої відваги. Я опустила на неї погляд. Губи в неї були сухі, потріскані, очі налилися кров'ю, а смаглява шкіра втратила блиск.

– Я не знаю як, – промовила я, обливаючись сльозами. Але я це зробила. Вміючи давати життя, я вміла й забирати його. Я подивилася їй у вічі ще секунду. А тоді зробила це. Сягнула духовними руками в неї, а не в землю. «Зелень, зелень, зелень, зелень! – тільки й думала я, витягуючи з неї зелень. – Зелень!»

До мене долинув крик брата Нууму:

– Що вона робить?!

Але він до нас не наблизився. Не знаю, що сталося б, якби він це зробив. Я тягнула чимраз сильніше, доки не відчула, як щось тріснуло і щось почало рватися. Її дух нарешті піддався.

Він із високим радісним криком кинувся з моїх рук у повітря. Фанта знову зарепетував. Цього разу він побіг.

Небо перетворилося на вир кольорів, здебільшого зеленого. Дичавина. Дух Нууму полинув просто вгору. Я замислилася про те, коли вона повернеться. Часом вони повертаються, а часом – ні. Мій батько якось полишив мене з матір'ю на кілька тижнів, а тоді повернувся, щоб приглядіти за мною під час ініціації. Та й тоді він не затримався надовго. Не рухаючись, я зусиллям волі повернулася з дичавини до фізичного світу, і тієї ж миті Фантин кулак врзався мені в груди й відкинув мене назад. Мвіта відтягнув Фанту. Моя рука відірвалася від грудей Нууму, лишивши по собі слід із висхлого слизу.

– Ти її вбила! – заволав Фанта. Подивившись на тіло Нууму, він так жахливо заридав, що мені здалося, ніби моє тіло трощить на шматки. Діті, Бінта і Люу допомогли мені сісти.

– Я могла б її зцілити, – запевнила я, схлипуючи і трусячись. – Могла б.

– То чому ти тоді її не зцілила?! – прокричав Фанта і звільнив руку з Мвітиної хватки.

– Я – ніщо, – заплакала я. – Мені начхати, що це зробило б зі мною. Нащо ще я потрібна? Я могла б її зцілити! – Мої скроні запульсували болем від ударів фантомного каміння. Лише завдяки друзям я досі не качалась у багнюці, наче нікчемна істота, якою почувалася. Нікчемна, як сірі жуки хвороби та смерті з Великої Книги, що приходили за малими дітьми людей, які вчинили жахливе зло.

– То чому ти цього не зробила? – ще раз запитав Фанта. Він уже стомився, і Мвіта його відпустив. Він обняв сестру, яка вже обм'якла й почала холонути.

– Вона мені... вона мені не *дозволила*, – прошепотіла я, тручи собі груди. – Я все одно мусила б її зцілити, але вона не дозволяла мені про це думати. Це був її вибір. Ось і все.

Мої дії були противними природному стану речей, хоча зараз, кілька тижнів по тому, я розумію, що це було на краще. Для мене найпершим наслідком моїх дій став майже нестерпний смуток. Мені закортіло роздряпати собі шкіру, ви-

чавити собі очі, забрати власне життя. Я схлипувала і схлипувала, відчуваючи сором за матір, огиду до самої себе, бажаючи, щоб мій біологічний батько нарешті знищив моє тіло, пам'ять і дух. Коли це минулося, переді мною наче піднялася товста чорна смердюча запона.

Ми всі просиділи мовчки кілька хвилин. Фанта ридав над сестрою, Мвіта гладив його по плечі, я лежала зморена в багнюці, а всі інші витріщалися на нас. Фанта повільно підняв голову й подивився на мене опухлими очима.

— Ти лиха, — промовив він. — Хай Ані прокляне все, що тобі любо.

Він не просив нас піти. І ми, хоч і не обговорювали цього між собою, вирішили залишитися на одну ніч. Мвіта й Фанасі допомогли Фанті занести тіло всередину. Побачивши, що хребет у Нууму випрямився, Фанта знову заридав. Їй потрібно було тільки дозволити мені відпустити. Вона б вижила. Я трималася від Фанти якнайдалі, а також відмовилася заходити до будинку, волюючи поспати під відкритим небом.

— Ні, — сказала я Люю, яка захотіла спати надворі зі мною. — Мені треба побути на самоті.

Бінта з Діті приготували на кухні велику трапезу, поки Люю підмела по всьому будинку. Мвіта і Фанасі залишилися з Фантою, боячись, що він може вдатися до чогось нерозважливого. Я чула, як Мвіта навчав їх ритуальних співів. Я не була впевнена, що почула серед співу Фантин голос, але для того, щоб зазнати впливу тих співів, брати в них участь необов'язково.

Я розгорнула свій килимок для сну під засохлою пальмою. У кроні дерева гніздилися двоє голубів. Коли я посвітила у крону кишеньковим ліхтариком, вони зиркнули на мене згори вниз жовтогарячими очима. За звичайних обставин це б мене розвеселило.

Я пересунула килимок: не хотілося, щоб вони всю ніч обстрілювали мене какунцями. У мене боліло все тіло, та й головний біль повернувся. Він, хоч і не розійшовся на повну силу, був достатньо сильним, щоб я мимохіть замислилася

про Захід. Якою я стану, поки ми туди дістанемося? За одну ніч я зберегла життя чоловікам, які спробували мене зґвалтувати, та позбавила життя Адину доньку.

«Часом добрі мають помирати, а жажливі – жити», – повчав мене колись Аро. Тоді я посміялася з цієї думки і сказала: «Якщо я можу цьому зарадити, то ні».

Мені в голову збоку врізався особливо важкий фантомний камінь, і я потерла скроні. Мало не почула, як розколюється мій череп. Я насупилася: цей звук лунав не в моїй голові. Кроки сандалій по піску. Я розвернулася. Поруч стояв Фанта. Я звелася на ноги, готова до бою. Він сів на мій килимок.

– Сідай, – промовив він.

– Ні, – відповіла я і голосно гукнула: – Мвіто!

– Вони знають, що я тут.

Я подивилася на будинок. Мвіта стежив за мною з вікна на горішньому поверсі. Я сіла поруч із Фантою.

– Я казала правду, – промовила я, коли терпіти його мовчання стало вже несила.

Він кивнув, зачерпнув у пригорщу піску і пропустив його між пальцями. Десь поблизу пролунало гучне «вжух» вловної станції. Фанта втягнув повітря крізь зуби.

– Той чоловік, – заговорив він. – Йому скаржаться, та він усе одно нікого не шанує. Не знаю, нащо йому вода зараз.

– Може, йому подобається увага, – припустила я.

– Може, й так, – погодився він. На наших очах до неба витягнувся тоненький білий стовпчик.

– Тут холодно, – зауважив він. – Чому б тобі не зайти всередину?

– Тому що ти мене ненавидиш, – сказала я.

– Як вона тебе попросила?

– Вона просто це зробила. Ні, не попросила. Прохання передбачає вибір.

Він стиснув уста, зачерпнув іще пригорщу піску і жбурнув її.

– Вона якось мені казала, – зізнався він. – Багато місяців тому, коли вже втратила змогу вставати з ліжка. Вона сказа-

ла, що готова померти. Думала, що так мені стане легше на серці. – Він ненадовго замовкнув. – Вона сказала, що її тіло...

– Змушує її дух страждати, – доказала я за нього.

Він подивився на мене.

– Що вона тобі сказала?

– Я ніби проникнула їй у голову. Їй не потрібно було нічого мені казати. Їй здавалося, що я не можу їївилікувати. Їй треба було звільнитися від тіла.

– Я... Я був... Онъе, вибач... За те, що я казав і робив. – Він підтягнув ноги до грудей і опустив погляд. При цьому він трусився, намагаючись стримати тугу.

– Не треба так, – сказала я. – Випусти це.

Він розридався в моїх обіймах. Коли до нього повернувся дар мови, він був задиханий, як його сестра.

– Мої батьки померли. З жодним зі своїх родичів ми не близькі. – Він зітхнув. – Тепер я сам.

Він подивився на небо. Я згадала, як радісно полинув геть зелений дух Нууму.

– Чому ви ні з ким не взяли шлюбу? – запитала я. – Не хотіли дітей?

– Від близнят нормального життя не чекають, – відповів він.

Я насупилася й подумала: «Хто сказав?» Традиції сказали. Ох, як же наші традиції обмежують і відкидають тих із нас, хто не вписується в норму.

– Ти не... ти не самотній, – бовкнула я. – Ми впізнали тебе, щойно побачили. Впізнали твоє обличчя. Впізнали обличчя твоєї сестри.

– Так. А яким чином? – насупившись, запитав він.

– Ми знаємо вашу матір.

– Ви з нею зустрічалися? Були тут колись давно? Я не...

– Послухай, – сказала я і глибоко вдихнула. – Ми знаємо вашу матір. Вона жива.

Фанта хитнув головою.

– Ні, вона померла. Її вкусила змія.

– Насправді ваша мати була вашою двоюрідною бабусяю.

– Що?! Але ж це... – Він зупинився й насупився, а за одну довгу мить сказав: – Нууму це знала. У кімнаті, в якій ми жили в дитинстві, в одній зі стін була крихітна дірочка. Якось ми знайшли там скручений портрет жінки. Ззаду він був підписаний: «Моїм синові та доньці, з любов'ю». Підпис ми прочитати не змогли. Нам було років вісім. Мені було байдуже, але Нууму подумала, що це щось означає. Нашим батькам вона його так і не показала. Наша мати не була художницею, та й батько художником не був. Через цю картину Нууму й зацікавилася живописом. У неї дуже добре виходило. Її роботи продавалися на ринку за великі гроші... – Він затих, його обличчя було спантеличене.

– Ваша мати – джвагірська Ада, – пояснила я. – Її дуже поважають, а ще вона постійно малює. Її звати Єре, і вона заміжня за Аро, чаклуном і моїм учителем. Хочеш почути більше?

– Так! Звісно!

Я всміхнулася, рада, що нарешті він одержить від мене щось добре.

– Коли їй було п'ятнадцять, нею зацікавився один хлопча...

Я розповіла йому історію його матері та все інше, що знала про неї. Тільки пропустила історію про джуджу Одинадцятого ритуалу, яке вона попросила Аро накласти на дівчаток.

Ми обоє добре поспали там тієї ночі. Фанта при цьому обіймав мене. Я думала про те, як до цього поставився Мвіта, але на світі є й дещо важливіше за чоловіче самолюбство. Вранці Мвіта послав Діті та Лую до будинку старійшин Банзи, щоб сповістити про смерть Нууму. Невдовзі будинок мав наповнитися жалібниками й помагачами Фанти. Настав час іти.

Фанта теж надумав піти. Він сказав, що після поховальної церемонії та кремації сестри продасть будинок і піде до Джвагіра, щоб знайти матір. «Для мене тут нічого не лишилося», – пояснив він. Без сестри-близнючки Банза невдовзі перестане давати йому гроші. Зі смертю одного з близнюків інший починав приносити нещастя. Коли будинок наповнився, ми попрощалися з Фантою. Багато з тих, хто

прийшов, дуже зло дивилися на нас із Мвітою, і мені стало за нас лячно. Ми напередодні прийшли до міста, а тепер одна з їхніх безцінних близнят померла.

Зі схилу ми зійшли іншою дорогою. Вона вела просто з міста. Також вона пролягала повз бордель «Козяча волосина». Цього видовища я не забуду ніколи. Хоча ще було рано, жінки вже повиходили. Вони сиділи на балконі триповерхового будинку. Шкіра в них була яскрава, але завдяки одягу вони здавалися ще яскравішими. Ми із Мвітою були значно смаглявіші, бо ходили на сонці, тож мені здавалося, що вони мало не сяють. Вони невимушено сиділи на стільцях, звисивши тендітні ноги з балкона. Деякі були вдягнені у кофтини з такими глибокими викотами, що було видно соски.

— Як гадаєш, де їхні матері? — запитала я Мвіту.

— Або батьки, — прошепотів він.

— Мвіто, я сумніваюся, що серед них є хоч одна така, як ти, — сказала я. — Вони не мають батьків.

Одна з дівчат помахала рукою. Я помахала у відповідь.

— Мабуть, вони по-своєму симпатичні, — звернулася Діті до Лую.

— Ну, якщо ти так кажеш... — із сумнівом у голосі відповіла Лую.

Проминувши останню будівлю, ми почули моторошне голосіння, що поступово гучнішало. Жінки Банзи прийшли до будинку своїх близнят. Про Фанту будуть добре дбати — принаймні поки що. Коли його сестру кремують, він зникне в нічній темряві. Мені було шкода Фанту. Його покинула друга половинка, покинула з радістю. Але те, що він ішов із Банзи, напевно, було добре. По суті своїй це місто було добре, але місцями воно гнило. І тепер Фанта зможе жити нормальним життям, замість бути ідеєю, що вселяє в інших егоїстичну надію.

Перш ніж ми встигнули залишити той бордель далеко позаду, я відчула приплив гніву. Ненормальні просто не могли не служити нормальним. А в разі відмови їх ненавиділи... втім, часто-густо нормальні ненавиділи їх навіть тоді,

коли ті їм служили. Варто лише поглянути на тих жінок і дівчат-еву. Поглянути на Фанту і Нууму. Поглянути на Мвіту і мене.

Я не востаннє запідозрила, що на Заході вдамся до насильства. Попри те, що казав і думав Мвіта. Варто лише згадати, як Мвіта відреагував, побачивши Даїба. Така була реальність. Я – еву, хто мене послухає, якщо я не погрожуватиму їм силою? Наприклад, оті мерзотні чоловіки під таверною. Вони почули мене, лише злякавшись.

Майже дійшовши до дороги, ми зустріли трьох верблюдів. Ліворуч від них лежала велика купа гною. Також скидалося на те, що один чи двоє з них наносили сухої трави, щоб пожувати.

– Ви чекали, – з усмішкою сказала я. Не думаючи, побігла до того, який мені погрожував, і обвила руками його кудлату запорошену шию.

– Ради Ані, що ти робиш?! – скрикнув Фанасі.

Верблюд заревів, але зрадів моїм обіймам. Я відступила. Це був великий верблюд, очевидно, самиця. Я схилила голову набік. Один з них був дрібнуватий. Дитинча, що скоро перестане бути дитинчам. Можливо, нещодавно відлучене від матері. Я замислилася, чи дозволить нам самиця себе доїти. У верблюжому молоці є вітамін С. Моя мати розповідала, що робила так кілька разів, коли я була зовсім малою.

– Як нам вас усіх звати? – спитала я. – Як тобі ім'я Санді?

Мвіта розсміявся й хитнув головою. Лую витріщилася. Фанасі витягнув кинджал, який купив у Банзі. Бінті явно стало гидко. А Діті явно роздратувалася.

– Знаєш, вони ж, мабуть, обсажені вошами, – зауважила Діті. – Сподіваюся, ти готова відрізати своє чудове волосся. Я пирхнула.

– Ця проблема є тільки у свійських верблюдів.

– Ця істота могла б відгризти тобі голову, – сказав Фанасі, не прибираючи кинджала.

– Але не відгризла, – промовила я і зітхнула. – Може, прибереш оцю штуку?

– Ні, – відмовився він.

Верблюди не були дурними. Вони пильно стежили за кожним з нас. Тепер було ясно: хтось із верблюдів рано чи пізно плюне у Фанасі чи вкусить його. Я знову повернулася до головного верблюда.

– Я – Оньєсонву Убайд-Огундіму, народилася в пустелі та виросла у Джвагірі. Мені двадцять років, і я – чаклунка. Мій учитель – чаклун Аро, а наставник – чаклун Сола. Мвіто, скажи йому, хто ти.

Він підійшов до верблюдів.

– Я – Мвіта, супутник життя Оньєсонву.

Фанасі втягнув повітря крізь зуби.

– Чому б тобі просто не сказати, що ти – її чоловік?

– Тому що я їй *більше* ніж чоловік, – відповів Мвіта. Фанасі сердито позирнув на нього, буркнув щось собі під носа й перестав помічати всіх присутніх. Мвіта знову повернувся до верблюда. – Я народився в Маву й виріс у Дурфі. Я – передчаклун. Мені не дозволили пройти ініціацію, тому що... тому що. – Він позирнув на мене. – Також я – цілитель, учень і вихованець цілительки Абаді.

Троє верблюдів, сидячи на місці, просто подивилися на нас обох.

– Обійми його, – сказала я.

– Що? – перепитав він.

Діті, Лую й Бінта захихотіли.

– Спаси нас Ані, – пробурчав Фанасі й закотив очі.

Я підштовхнула Мвіту вперед. Він опинився перед величезною твариною. Тоді підняв руки й поволі обвив ними шию верблюда. Верблюд тихенько буркнув. Те саме Мвіта зробив і з іншими верблюдами. Вони, здавалося, теж були раді цьому жесту – гучно ревли і штурхали Мвіту з такою силою, що він аж заточувався.

Підійшла Лую.

– Я – Лую Чікі, народилася й виросла у Джвагірі. – Вона замовкнула, позирнула на мене, а тоді опустила погляд на землю. – Я... я не маю титулу. Мене ніхто не навчав. Я йду,

щоб побачити те, що можу побачити, та дізнатися, з чого я зліплена... і для чого.

Вона повільно обняла головного верблюда. Я всміхнулася. Інших вона обіймати не стала, а натомість хутко сховалася за мною.

– Від них відгонить потом, – зашепотіла вона. – Таким, наче в якогось гладкого дядька!

Я засміялася.

– Бачиш їхні горби? То все жир. Вони можуть не їсти багато днів поспіль.

На Діті з Бінтою я не глянула. Коли я їх бачила, мені все ще хотілося на них кинутись і гамселити, гамселити, гамселити, як уже було зі мною раніше.

– Я – Бінта Кейта, – голосно промовила Бінта, не зрушивши з місця. – Я пішла з Джвагіра, своєї домівки, у пошуках нового життя... Мене було затавровано. Але я доклала зусиль, і тепер на мені – жодного тавра!

– Я – Діті Хотсемодіме, – сказала Діті, теж не зрушивши з місця. – А це – мій чоловік Фанасі. Ми з Джвагіра. Ми йдемо на захід, щоб зробити те, що можемо.

– Я йду за дружиною, – додав Фанасі, з гіркою дивлячись на Діті.

Ми попрямували на південний захід, повертаючись до свого курсу за мапою Лую. Було спекотно, і нам довелося загорнутись у покривала. Нас вели верблюди, і рухались вони у правильному напрямку. Це здивувало всіх, окрім Мвіти та мене. Ми йшли до ночі, а коли отаборилися, то були надто стомлені, щоб куховарити. За кілька хвилин усі розійшлися по наметах.

– Як ти? – запитав Мвіта, пригорнувши мене до себе.

Його слова спрацювали наче ключ. Усі емоції, які я стримувала, раптом мало не прорвали мені груди. Я сховала голову в нього на грудях і заридала. Минали хвилини, і мій смуток перетворився на лють. Я відчула порив у грудях. Мені страшенно закортіло вбити батька. Це було б усе одно що вбити тисячу чоловіків, які на мене напали. Я помщуся за матір, я помщуся за себе.

– Дихай, – прошепотів Мвіта.

Я відкрила рот і вдихнула його дихання. Він поцілував мене знову і тихо, обережно, м'яко вимовив слова, які мало яка жінка чує від чоловіка.

– *Іфунанья*.

Це стародавні слова. Їх немає ні в кого, крім океке. Вони не мають прямого перекладу мовою нуру, англійською, сіпо або ва. Це слово набуває значення лише тоді, коли чоловік звертається з ним до коханої людини. Жінка може вжити це слово, лише якщо вона безплідна. Це не джуджу. Не в тому значенні, в якому я його знаю. Але це слово має силу. Якщо воно правдиве, а почуття взаємне, воно однозначно зобов'язує. Воно не схоже на слово «кохання». Чоловік може щодня казати жінці, що він її кохає. «Іфунанья» чоловік каже лише раз у житті. «Іфу» означає «дивитися в», «н» – це визначений артикль, а «анья» означає «очі». Очі – це *справді* вікна душі.

Коли він вимовив це слово, я мало не померла. Бо навіть не уявляла собі, що якийсь чоловік його мені скаже – навіть якщо подумати про Мвіту. Весь той бруд, яким оті чоловіки завалювали мене через свої брудні дії, брудні слова та брудні думки, – усе це втратило значення. Мвіто, Мвіто, Мвіто, знов-таки, Доле, дякую тобі.

РОЗДІЛ 34

Ми йшли протягом двох тижнів, а тоді Мвіта вирішив, що треба зупинитися на кілька днів. У Банзі сталося ще дещо. Це почалося, коли ми пішли з Джвагіра, але тепер набуло яскравішого вираження. Наша група розпадалася за кількома принципами. Були розділені чоловіки та жінки. Мвіта і Фанасі частенько відходили разом убік і годинами розмовляли. Але статевий поділ видавався нормальним. Серйознішою проблемою був розрив між Бінтою й Діті з одного боку та Лую і мною з іншого. А ще був розрив між Фанасі та Діті, найпроблемніший.

Я безупинно думала про те, що Фанасі сказав верблюдам, — буцімто він пішов з нами передусім заради Діті. Я думала, що більше його спонукало піти показане мною видіння про те, що насправді відбувається на Заході. Я забула, що Фанасі та Діті кохали одне одного з дитинства. Вони хотіли побратися, відколи дізналися, що таке шлюб. Коли Фанасі торкнувся Діті, а вона закричала, у нього розбилася серце. Він роками зітхав за нею, аж поки не набрався відваги й не попросив її руки.

Він не бажав відпускати її, не пішовши з нею. Але Діті й Бінта, покинувши Джвагір, скуштували вільного життя. День за днем Діті та Фанасі якщо не чубилися, то ігнорували одне одного. Діті остаточно переселилася до Бінтиного намету, а Бінта не стала заперечувати. Ми з Мвітою чули, як вони стиха розмовляють і хихочуть, часом допізна.

Я не сумнівалася, що можу все розрядити. Того вечора я розвела кам'яне багаття і приготувала велику печеню з двома зайцями. Далі скликала збори. Коли всі розсілися, я насипала печені у щербаті порцелянові миски й дала кожному з присутніх по мисці, почавши з Фанасі та Діті й закінчивши Мвітою. Трохи подивилася, як усі їдять. Я додала до страви солі, трав, кактусової капусти та верблюжого молока. Печеня вийшла добра.

— Я помітила певну напругу, — нарешті вимовила я. У відповідь — лише дзенькіт ложок об порцеляну, сьорбання і чавкання. — Ми йдемо вже три місяці. Ми дуже далеко від дому. І ми йдемо до страшного місця. — Я зупинилася. — Та найбільша проблема саме тут і зараз стосується вас. — Я показала на Фанасі з Діті. Вони поглянули одне на одного, а тоді відвели очі. — Ми виживаємо лише завдяки одне одному, — продовжила я. — В цій печені, яку ви із задоволенням їсте, є молоко Санді.

— Що?! — вигукнула Діті.

— Фе! — верескнула Бінта.

Фанасі лайнувся і поставив миску. Мвіта гигикнув і продовжив їсти. Люю з сумнівом витріщилася на свою миску.

— Хай там як, — вела я далі, — ви називаєте себе чоловіком і дружиною, але не спите в одному наметі.

— Це вона втекла, — раптом заявив Фанасі. — Поводилася в тій таверні як огидна повія-еву.

Ось, знову. Я стиснула губи, зосереджуючись на тому, що планувала сказати.

— Стули пельку, — гарикнула Діті. — Чоловіки завжди думають: якщо жінка насолоджується життям, вона *точно* повія.

— Тобою міг би скористатися будь-хто з них! — вигукнув Фанасі.

— Можливо, але за ким вони побігли замість цього? — відказала Діті, диявольськи всміхнувшись мені.

— Ох, поможи нам Ані, — простогнала Бінта, дивлячись на мене. Я встала.

— Ну, давай, — сказала Діті й підвелася. — Коли ти побила мене іншим разом, я спокійно це пережила.

— Йой! — вигукнула Лую і встала між Діті та мною. — Що з вами всіма таке?

Мвіта цього разу просто сидів і дивився.

— Що зі *мною* таке?! — перепитала я. — Ти питаєш, що зі *мною* таке?!

Я голосно розсміялася і не стала сидіти.

— Діті, ти маєш що сказати Онъє? — запитала Лую.

— Ні, — сказала Діті й відвела очі.

— *Я знаю, як його зняти*, — голосно заявила я, ледве дишаючи від гніву. — Я хочу тобі *допомогти*, ідіотко придуркувата! Я зрозуміла, як це зробити, коли зцілювала Нууму.

Діті просто витріщилася на мене.

Я глибоко вдихнула.

— Лую, Бінто, тут нікого немає, але, можливо, в якомусь селі чи місті, через яке ми пройдемо... Я не знаю. Але я можу зняти джуджу.

Я повернулася й пішла до свого намету. Хай ідуть до мене самі.

Годину по тому зайшов Мвіта з мискою печені.

— Як ти це зробиш? — запитав він. Я взяла в нього миску. Їсти мені хотілося страшенно, але я була надто горда, щоб вийти й узяти трохи печені, яку сама приготувала.

— Їм це не сподобається, — відповіла я і вгризлась у шматок м'яса. — Але це спрацює.

Мвіта замислився на хвилинку, а тоді всміхнувся на весь рот.

— Атож, — сказала я.

— Люю тобі дозволить, але Бінта й Діті... їх доведеться вмовляти.

— Або напоїти залишками пальмового вина, — докинула я. — Воно вже так перебродило, що після двох чарок вони перестануть розуміти, де в них голова, а де йєє, *якщо* я на це погоджуся. З Бінтою — можливо, а от із Діті... тільки після тисячі вибачень.

Я пильно подивилася на Мвіту, який повернувся до виходу з намету.

— Неодмінно передай це Фанасі саме так, як я сказала, — з усмішкою попросила я.

— Саме це я і збирався зробити.

Того вечора до мене прийшов Фанасі. Тоді я щойно вместились у Мвітиних обіймах, пролітавши годину в подібі грифа.

— Вибачте, що турбую, — сказав Фанасі й проліз усередину.

Я сіла, підтягнувши до себе рапу. Мвіта накрив мені плечі нашим укривалом. Мені було ледве видно Фанасі у світлі кам'яного багаття надворі.

— Діті хоче, щоб ти...

— То хай прийде і попросить, — відповіла я.

Фанасі насупився.

— Знаєш, це ж не тільки її стосується.

— Це стосується передусім її, — сказала я. Замовкнула на мить, а тоді зітхнула. — Скажи їй, хай виїде і поговорить зі мною.

Перш ніж вийти, я озирнулася на Мвіту. Він був голий до пояса, а я забирала в нього укривало. Він махнув мені рукою і сказав:

– Просто не дуже затримуйся.

Надворі було ще прохолодніше. Я щільніше загорнулася в укривало і попрямувала до кам'яного багаття, що згасало. Підняла руку й покрутила повітря довкола нього так, що воно знову розпалилося. Помахавши рукою, спрямувала трохи теплого повітря до свого намету.

Фанасі поклав руку мені на плече.

– Стримай свій норів, – попросив він і пішов до намету Бінти та Діті.

– Якщо вона стримає свій, – пробурчала я. Поки я вдивлялася в оточене саявом каміння, вийшла Діті. Фанасі пішов у свій намет і опустив запону. Наче у нас із Діті справді був якийсь особистий простір.

– Послухай, – заговорила вона. – Я просто хотіла...

Я підняла руку й хитнула головою.

– Спершу вибачення. Інакше я негайно піду до свого намету, щоб виспатися без жодних докорів сумління.

Вона аж надто довго супилася на мене.

– Я...

– І перестань робити таке обличчя, – додала я, урвавши її. – Якщо я тобі така огидна, то ти мала лишитися вдома. Ти заслужила на побиття. Тобі вистачає дурості спровокувати людину, яка може розірвати тебе навпіл. Я вища, кремезніша і *набагато* зліша.

– Вибач! – крикнула Діті.

Я побачила, як з намету визирає Люю.

– Я... ця подорож, – заговорила Діті. – Я очікувала іншого. Я не та людина, якою себе вважала. – Вона витерла лоба. Тепер завдяки багаттю було жарко – так, як і мало бути під час цієї розмови. – Я ніколи не бувала за межами Джвагіра. Я звикла до доброї їжі, свіжого гарячого хліба й курки зі спеціями, а не печені з пустельним зайцем і *верблюжого* молока! Верблюже молоко для малих дітей і... *малих верблюдів!*

– Тут не тільки ти ніколи не полишала Джвагіра, Діті, – нагадала я. – Але по-ідіотськи поведишся лише ти.

– Ти ж нам показала! – вигукнула Діті. – Ти показала нам Захід. Хто міг би всидіти на місці після такого видовища? Я не могла просто жити своїм щасливим життям із Фанасі. Ти змінила геть усе.

– Ой, та не звинувачуй мене! – огризнулася я. – Хай ніхто з вас не сміє мене звинувачувати! Звинувачуйте себе в незнанні та бездіяльності.

– Ти маєш рацію, – тихо погодилася Діті. – Я... Я не знаю, що на мене найшло. – Вона хитнула головою. – Я тебе не ненавиджу... але ненавиджу твою сутність. Мене дратує, що щоразу, коли я дивлюся на тебе... Нам важко, Он'є. Ми одинадцять років вважали, що еву – брудні, нікчемні, жорстокі люди. А тоді ми познайомилися з тобою і Мвітою. Ви – найдивовижніші люди, яких ми коли-небудь зустрічали.

– Скоро вас теж почнуть вважати нікчемними, – пообіцяла я. – Скоро ви зрозумієте, як почувуюся я *всюди*.

Але мене мучили суперечливі почуття. Діті й Бінта щось переживали, так само, як і я, як усі ми. І я мала ставитися до цього з розумінням. Попри все.

– Ти вийшла сюди, щоби про щось мене спитати?

Діті поглянула на намет Фанасі.

– Зніми це з мене. Якщо можеш. Знімеш?

– Те, що я маю для цього зробити, тобі не сподобається, – сказала я. – Мені теж.

Діті насупилася, а тоді на її обличчі відобразилась огида.

– Ні.

– Так, – відповіла я.

– Фе!

– Я знаю.

– А болітиме так само? – запитала вона.

– Не знаю. Але в чаклунстві неможливо щось отримати, не віддавши.

Люю вийшла з намету.

– І з мене теж, – сказала вона. – Мені начхати, що ти мене мацатимеш. Що завгодно, аби знову насолодитися близькістю. Часу на шлюб у мене немає.

Поспіхом вилізла Бінта.

— І з мене! — вигукнула вона.

Я відчула лиш одне — сумнів.

— Гаразд, — погодилася я. — Завтра ввечері.

— Отже, ти точно знаєш, що робити? — запитала Люю.

— Думаю, що так, — відповіла я. — Але, звісно, я цього ще ніколи не робила.

— Як гадаєш, що ти... робитимеш? — не вгавала Люю.

Я замислилася.

— Ну, щось не може з'явитися з нічого. Навіть маленький шматочок плоті. Якось Аро відірвав комасі лапку, викинув цю лапку і сказав: «Зроби так, щоб вона знову пішла». Мені це вдалось, але я не можу сказати тобі, як саме. Є момент, коли я припиняю діяти і щось починає діяти через мене й робить те, що треба зробити.

Замислившись над цим, я насупилася. Я зцілилася не зовсім самотужки. Якщо я зробила це не зовсім самотужки, то хто ще до цього доклався? Це скидалося на мить, про яку я розповідала Люю: коли людина прокидається і не знає, хто вона.

— Якось я спитала Аро, що, на його думку, відбувається, коли він зцілюється, і він пояснив, що це пов'язано з часом, — заговорила я. — Що людина маніпулює ним, щоб повернути плоть.

Вони просто витріщилися на мене. Я знизала плечима й облишила пояснення.

— Оньє, — раптом сказала Бінта. — Дуже прошу, вибач. Ми не мали туди йти. — Вона кинулася на мене і збила мене з ніг. — Ти не мала там опинитися!

— Та нічого, — відповіла я, намагаючись сісти. Вона досі не відпускала мене і гірко плакала. Я обняла її обома руками і зашепотіла: — Нічого. У мене все гаразд.

Її волосся пахло милом і ароматичною олією. За день до того, як ми пішли з Джвагіра, вона заплела своє афро в багато маленьких кісок. Кіски відтоді відростили, а вона їх досі не розплела. Я замислилася, чи не вирішила вона, бува, від-

ростити собі дада¹. Запирхало двоє верблюдів, які намагалися відпочити за наметом Люю.

— Ради всього святого, — промовив Фанасі, виходячи зі свого намету. — Жінки.

Мвіта теж вийшов з намету. Я помітила, як Люю дивиться на його оголені груди, і не зрозуміла: це звичайна людська цікавість щодо тіл еву чи щось більш плотське?

— Отже, вирішено, — сказав Мвіта. — Це добре.

— Еге ж, — бадьоро підтакнув Фанасі.

Діті сердито на них поглянула.

РОЗДІЛ 35

Більшу частину наступного дня я провела в подібі грифа, ширяючи та розслабляючись. Тоді повернулася до табору, вдягнулася і пройшла десь із милю до місця, яке нагледіла, літаючи. Сіла під пальмою, надягнула на голову покривало і сховала руки в одяг, щоб уберегти від сонця. Звільнила голову від думок. Я не ворушилася три години. До табору повернулася перед самим заходом сонця. Першими мене привітали верблюди. Вони саме пили з бурдюка з водою, який тримав перед ними Мвіта. Вони потицяли в мене м'якими вологими мордами, Санді навіть лизнула мені щоку. Я відчула в себе на шкірі запах і смак вітру та неба.

Мвіта поцілував мене і сказав:

— Діті й Бінта приготували для тебе бенкет.

Особливо мені припав до душі смажений пустельний заєць. Вони не дарма хотіли, щоб я поїла. Мені були потрібні сили. Опісля я взяла відро води, зайшла за наш намет і ретельно помилася. Ллючи собі на голову воду, я почула крик Діті:

— Не треба!

Я зупинилась і прислухалася. Чути було дуже погано через крапання води. Я здригнулася й домилася. Вдягнулась

¹ Дада — дредлоки, що утворилися самі собою (зазвичай вроджені).

у вільну сорочку і стару жовту рапу. На той час сонце вже остаточно сіло. Я чула, як вони збираються. Час настав.

— Я обрала місце, — оголосила я. — Воно десь за милю звідси. Там є дерево. Мвіто, Фанасі, лишайтесь тут. Ви побачите наше багаття.

Я зазирнула Мвіті в очі, сподіваючись, що він без слів зрозуміє мій наказ: «Будь насторожі».

Я взяла напхану камінням торбу, і ми пішли. Коли ми дісталися дерева, я висипала каміння й нагріла його так, що в мене розслабилися суглоби. Ніч була дуже холодна. Ми пройшли так далеко, що погода змінилася. Хоча вдень досі було спекотно, ночі стали зовсім морозними. У Джвагірі вночі рідко бувало так холодно.

— Хто хоче бути першою? — запитала я.

Вони перезирнулися.

— Може, повторимо послідовність нашого ритуалу? — запитала Люю.

— Бінта, ти, а потім Діті? — уточнила я.

— Цього разу зробимо навпаки, — твердо сказала Бінта.

— Гаразд, — погодилася Діті. — Я сюди не боюся прийшла.

Голос у неї тремтів.

— Виплюньте свої камінці галембе етану, — наказала я.

— Чому? — запитала Люю.

— Я думаю, що вони теж зачаровані, — пояснила я. — Але як, точно не знаю.

Люю виплюнула свій камінець у руку і поклала у складку рапи. Діті виплюнула свій у темряву. Бінта завагалася.

— Ти впевнена? — запитала вона.

Я махнула їй рукою.

— Роби, що хочеш.

Вона свій камінець не виплюнула.

— Гаразд, — продовжила я. — Ой, Діті, тобі треба...

— Знаю, — сказала вона і зняла рапу. Люю й Бінта відвели очі.

Мене почало нудити. Не зі страху, а радше з глибокого занепокоєння. Вона мала розсунути ноги. Та ще гірше було те,

що мені також потрібно було покласти руки на шрам, який залишився після того шпаркого надрізу дев'ять років тому.

– Не роби таке обличчя, – сказала Діті.

– А якого обличчя ти від мене хочеш? – роздратовалася я.

– Ми просто, гм, підемо он туди, – раптом сказала Лую, взяла Бінту за руку і відійшла. – Поклич нас, як будеш готова.

– Багаття достатньо тепле? – запитала я Діті.

– Ти можеш його нагріти?

Я нагріла.

– Тобі доведеться... зробити те, що ти робила... попереднього разу, – сказала я і стала на коліна біля каміння.

Я поглянула на небо, а вона лягла біля мене й розсунула ноги. Я глибоко вдихнула і поклала на неї руки. Негайно зосередилася, не зважаючи на те, яка волога йєєє в моєї подруги. Заходилася зосереджено підтягувати пригорщу за пригорщею те, чого було вдосталь. Я брала силу зі страху та захвату Лую з Бінтою, які перебували неподалік. Черпала з бентеги верблюдів, легкого занепокоєння Мвіти в таборі, а також спантеличеної тривоги і захвату Фанасі.

Я відчувала її шрам, але невдовзі також відчула тепло й наполегливий вітер у себе за спиною. Діті запхинукала. Потім заплакала. Потім закричала. Я трималася, заплющивши очі, хоч і відчувала, як мене так само пече, розриває, стягує між ногами. Її крики не могли не долинути до Мвіти та Фанасі. Я трималася. Настала потрібна мить. Я прибрала руки. Не замислюючись, занурила їх у пісок і обтерла так, наче то був не пісок, а вода. Обтрусилася руками рапою Діті.

– Готово, – прохрипіла я. У мене свербіли руки. – Як почувася?

Вона витерла сльози на обличчі й сердито подивилася на мене.

– Що ти зі мною зробила? – спитала вона охриплим голосом.

– Стули пельку, – гарикнула я. – Я ж тобі казала: буде боляче.

— Хочеш, щоб я перевірила, чи в тебе вийшло? — саркастично запитала вона.

— Мене не обходить, що ти робитимеш, — відповіла я. — Піді приведи Люю.

Коли Діті підвелася, їй неначе стало краще. Вона позирнула на мене згори вниз, а тоді поволі пішла геть. Я знову пошкрябала піском руки, які ще свербіли.

— Все має свої наслідки, — пробурчала я собі під носа.

Всі вони кричали.

— Залиште мене тут, — попросила я, покінчивши з Бінтою. Я була задихана, пітніла й досі терла руки піском. Я відчувала на собі їхні запахи і страшенно нервувала. Почала терти ще сильніше. — Вертайте до табору.

Перевіряти, чи спрацювали мої дії, не було потрібно ні їм, ні мені. Вони спрацювали. Тепер я зрозуміла: безглуздо сумніватися, що я можу виконати щось таке просте.

— Я можу значно більше, — сказала я самій собі. — Але що б я витерпіла?

Я засміялася. Руки в мене свербіли так сильно, що захотілося покласти їх на розпечене каміння. Я витягнула їх над багаттям.

— Ох, Ані, що ти створила, створивши мене? — прошепотіла я.

Моя шкіра стиралася. Я колупнула її маленький клаптик. Відійшов шмат завбільшки з увесь тильний бік моєї долоні. Я кинула його на пісок. Негайно побачила, як почала висихати і стиратися нова шкіра. Вона теж мала відлущитися. Я потерла її піском. Нові шари невпинно злізали. Свербіж не вщухав. Коли в мене за спиною заговорив Мвіта, на землі вже утворилася купка шкіри, а я досі її злущувала.

— Мої вітання, — сказав він, спершись на пальму та склавши руки на грудях. — Ти зробила своїх подруг щасливими.

— Я... Я не можу це зупинити, — схвильовано промовила я.

Мвіта підібрався й придивився до піску в тьмяному світлі.

— Це що, шкіра? — запитав він. Я кивнула. Він став на коліна біля мене. — Дай-но глянути.

Я хитнула головою і сховала руки за спиною.

– Ні. Це жахливо.

– Які відчуття? – запитав він.

– Жахливі. Пече, свербить.

– Тобі треба поїсти, – сказав він і дістав шмат червоного кактусового десерту, загорнутий у ганчірку. Десерт був саме такий, як мені подобалося, липкий і стиглий.

– Я не голодна, – сказала я.

– Байдуже. Для такої купи шкіри тобі потрібна енергія і відтворення, як із джуджу, так і без. Щоб її відновлювати, тобі треба їсти.

– Я не хочу її торкатися. Не хочу нічого ними торкатися.

Він відклав кактусовий десерт.

– Дай подивитись, Онъесонву.

Я лайнулась і простягнула до нього руки. Це завжди було страшенно принизливо.

Я щось робила, а Мвіта постійно мусив приводити мене до ладу. Наче я не мала влади над своїми здібностями, своїми силами, своїм тілом.

Він довго дивився на мої руки. Торкнувся шкіри. Відлущив трохи й почекав, доки нова шкіра не зістарілася й не відлущилася знову. Міцно взяв мене за руки.

– Вони гарячі, – зауважив він.

Я йому заздрила. Чаклункою була я, але він розумів набагато більше за мене. Вивчати Містичні аспекти йому не дозволили, проте він поводить як чаклун.

– Гаразд, – за якийсь час сказав він самому собі.

Він не сказав більш нічого, і я запитала:

– Що – «гаразд»?

– Тс-с, – відповів він, нагадавши мені Аро. І Солу теж. Усі троє мали звичку слухати якийсь голос чи голоси, яких я не чула.

– Гаразд, – повторив він, цього разу звертаючись до мене. – Я не можу цього зцілити.

– Що?

– А ти можеш.

— Як?

Мвіта явно роздратувався.

— Ти маєш знати.

— Ну, я точно не знаю! — загарчала я.

— Маєш знати, — відказав він і гірко розсміявся. — Ох, ти маєш знати, як це зробити. Тобі треба більше *вправлятися*, Онъє. Почни навчатися самотужки.

— Знаю, — погодилася я з роздратованим виглядом. — Тому я й казала, що нам треба бути обережними під час близькості. Я не...

— У цій ситуації краще ризикнути, — сказав Мвіта і помовчав, дивлячись на небо. — Одній Ані відомо, чому вона зробила чаклуном тебе, а не мене.

— Мвіто, просто скажи, що мені робити, — попросила я, тручи руки піском.

— Що тобі *робити*? Просто мити руки в дичавині, — сказав він. — Своїми руками ти маніпулювала часом і плоттю, і тепер вони повні плоті та часу. Перенеси їх до дичавини, де немає ні часу, ні плоті, і це припиниться. — Він підвівся. — Зроби це зараз, щоб ми змогли повернутися.

Він мав рацію. Я не навчалася і не вправлялася. Відколи ми пішли, я користувалася своїми здібностями лише тоді, коли їх потребували ми чи потребувала я. Я спробувала провалитись у дичавину. Нічого не сталося. Мені *справді* бракувало практики, а ще я не голодувала перед цим. Я доклала більше зусиль, і все одно нічого не сталося. Я заспокоїлась і зосередилася на собі. Дозволила своїм думкам відлущитися, як плоть у мене на руках. Світ навколо поступово зсунувся і заколивався. Якийсь час довкола моєї голови кружляли кілька рожевих туманів, і я постежила за їхніми барвами.

А тоді вдалині я побачила його — червоне око. Я не бачила його з шістнадцяти років, з часів ініціації. Я швидко підвелася. Я була ешу, а отже, могла перевтілюватися в інших істот і духів. Тут я ставала синя. Вся, крім рук, які були тьмяно-бурими. Я зухвало подивилася на око у відповідь.

— Коли ти будеш готовий, — сказала я йому.

Даїб не відповів. Я вдала, ніби не зважаю на нього. Підняла руки. Вони негайно привабили кількох вільних щасливих духів. Двоє рожевих духів і один зелений пройшли крізь мої руки. Коли я опустила їх, вони стали такими ж насичено-синіми, як і решта мого тіла. Я сіла і з полегшенням повернулася до фізичного світу. Поглянула на руки. Вони досі були вкриті шкірою, що лущилася. Та коли я здерла цю шкіру, під нею виявилася тільки здорова, міцна. Я поглянула на Мвіту. Він сидів під деревом, дивлячись на небо.

— Там за мною стежив Даїб, — сказала я.

Він розвернувся.

— О, ти повернулася. — Він трохи помовчав. — Він спробував щось зробити?

— Ні, — відповіла я. — Він просто був отим пильним червоним оком.

Я зітхнула.

— А от моїм рукам стало краще. Але вони все одно трохи теплі, наче в них температура, а шкіра ніжна.

Він узяв мене за руки й оглянув їх.

— Я можу цьому зарадити, — сказав він. — Ходімо назад.

Опинившись досить близько до табору, ми почули крики й пришвидшили крок.

— Ти тільки про це й думаєш, Фанасі? — репетувала Діті.

— Що з тебе за дружина? Я й не казав нічого про...

— Я сьогодні не залишуся з тобою на ніч! — заверещала Діті.

— Та стуліть уже пельки обоє! — крикнула Люю.

— Що відбувається? — запитала я Бінту, яка просто стояла поряд і плакала.

— Спитай у них, — проридала вона.

Фанасі повернувся до мене спиною.

— Не твоє діло, — пробурчала Діті, склавши руки на грудях.

Я з відчуттям огиди пішла до свого намету. Почула, як у мене за спиною Фанасі каже Діті:

— Мені взагалі не треба було йти з тобою. Я мав відпустити тебе й покінчити з цим.

— А я що, просила тебе піти *заради* мене? — сказала Діті. — Ти страшний егоїст!

Я відкинула запону свого намету й заповзла всередину. Мені було шкода, що ми із Мвітою не пішли самі, що всі вони не лишилися вдома. «Та й що вони зможуть, коли ми дістанемося Заходу?» — подумалося мені. Ввійшов Мвіта.

— Це мало поліпшити ситуацію, — прошипіла я.

— Ти не можеш виправити всього, — сказав він і простягнув мені миску. — Ось, поїж.

— Ні, — відмовилася я й відставила її.

Він сердито подивився на мене й пішов. Ми всі, без сумніву, розклеювалися. Ми почали розклеюватися, щойно пішли, але коли я зняла те джуджу, тріщини в нас стали серйознішими. Знаю, я не була в цьому винна, але тоді почувалася винною в усьому. Я була обрана.

В усьому цьому була винна я.

РОЗДІЛ 36

Тієї ночі я захворіла. Мене так розлютили й засмутили постійні чвари, що я відмовилася від їжі й пішла спати натще-серце. Мвіта більшість ночі провів надворі — силкувався напоумити Фанасі. Якби він був поруч, то змусив би мене поїсти перед сном. Повернувшись майже на світанку, він побачив, що я скрутилася щільним клубочком, тремчу і бурчу якусь маячню. Йому довелося згодувати мені з ложки сіль, а потім — юшку з учорашньої печені. Я навіть не могла втримати ложку.

— Наступного разу не будь такою впертою і легковажною, — сердито заявив він.

Я була надто кволла, щоб іти, але невдовзі змогла сісти й поїсти самотужки. У таборі панувала напруга. Бінта з Діті залишались у своєму наметі. Фанасі та Мвіта відійшли поговорити. Люю залишилася зі мною. Ми лежали в моєму наметі та відточували разом мову нуру.

— Як гадати, що проблема Діті? — запитала Люю жакливою мовою нуру.

— Вона дурна, — відповіла я мовою нуру.

— Я... — Люю зупинилась, а тоді запитала мовою океке: — Як мовою нуру буде «свобода»?

Я їй підказала.

Вона замислилася на мить і сказала мовою нуру:

— Думати, я... Діті відчутти смак свободи й тепер без неї не може.

— На мою думку, вона просто дурна, — знову сказала я мовою нуру.

Люю перейшла на океке.

— Ти бачила, якою щасливою вона була в тій таверні. Деякі з тих чоловіків *дійсно* були приємні... У Джвагірі жодній з нас не дозволяли такої свободи.

Я засміялася.

— *Тобі* дозволяли.

Вона теж засміялася.

— Тому що я навчилася брати те, чого мені не дають.

Тієї ночі, лежачи біля Мвіти, я ще думала про дурість Діті. Мвіта міцно спав і тихенько дихав. Я почула м'які кроки надворі. Я звикла до ворущіння верблюдів, які часто виходили ночами на пошуки їжі чи для паруваль. Ці ж кроки не були ні великими, ні численними. Я заплющила очі й прислухалася. «Не пустельна лисиця, — подумалося мені. — Не газель». Затамувавши подих, я прислухалася ще дужче. «Людина». Ці кроки прямували до намету Фанасі. Я почула шепіт і розслабилася. У Діті нарешті з'явилася клепка в голові.

Прислухатися я, звісно, не припинила. А ти хіба припинив би? Я почула шепіт Фанасі. А далі... Я насупилася. Прислухалася ще дужче. Зітхання, потім — тихий порух і приглушений стогін. Я мало не розбудила Мвіту. Треба було його розбудити. Це було кепсько. Але яке право я мала не пускати Люю до намету Фанасі? Я чула їхнє ритмічне дихання. Воно не вщухало понад годину. Врешті-решт я поступово заснула, тож хтозна, коли Люю повернулася до свого намету.

Ми спакували речі до світанку. Діті та Фанасі не розмовляли одне з одним. Фанасі старався не дивитися на Люю. Люю поводитись абсолютно нормально. Коли ми пішли, я подумки засміялася. Хто знав, що в маленькій групці в глушині можуть розігратися такі пристрасті?

РОЗДІЛ 37

Завдяки бездумному нахабству Діті, сміливості Люю та емоційному сум'яттю Фанасі наступні два тижні були аж ніяк не нудні. Вони берегли мене від похмуріших думок. Люю ставила свій намет біля намету Фанасі й раз на кілька днів тишком-нишком зникала там уночі. На ранок вони обоє виснажувались, а тоді весь день не дивились одне на одного. Мушу сказати, що вони добре грали свої ролі.

Тим часом я тренувалася, провалюючись у дичавину і планеруючи нею. При цьому я щоразу бачила вдалині червоне око, яке стежило за мною. Я дивувала Мвіту, підкрадаючись до нього в подобі пустельної лисиці. Я знов і знов різала й лікувала собі шкіру, доки мені не стало легко різатись і лікуватись. Я навіть розпочала триденний піст, намагаючись викликати мандрівне видіння. Якщо вже Даїб хоче за мною шпигувати, то я можу шпигувати за ним.

— Чого це ти не снідаєш? — запитав Мвіта.

— Я намагаюсь отримати видіння. Мені здається, що цього разу зможу його контролювати. Хочу побачити, що він робить.

— Кепська ідея, — хитнув головою Мвіта. — Він тебе вб'є.

Мвіта пішов і повернувся з тарілкою каші. Я поїла, не спечаючись.

Я готувалася до прийдешнього. Однак не могла не зважати на бомбу з годинниковим механізмом, яка ось-ось мала вибухнути в нашому таборі. Яюсь увечері я пішла до Люю, що саме прала одяг у своєму відрі.

— Нам треба поговорити, — сказала я.

– Ну то говори, – озвалася вона й викрутила свою рапу. Я нахилилася до неї, не зважаючи на краплі води, які летіли мені в обличчя.

– Я знаю.

– Що ти знаєш?

– Що в тебе з Фанасі.

Вона застигла, глибоко зануривши руки у воду в відрі.

– Тільки ти?

– Як мені відомо.

– Звідки?

– Почула.

– Ой, та ми ж не голосно, як ти із Мвітою.

– Чому ти це робиш? – запитала я. – Хіба ти не знаєш, що...

– Ми обоє цього хочемо, – відповіла Люю. – І не можна сказати, що Діті це бентежить.

– Тоді нащо така секретність?

Вона нічого не сказала.

– Якщо Діті довідається...

– Не довідається, – відрізала Люю і суворо подивилася на мене.

– Ой, та я їй не скажу. Ти скажеш. Люю, ми дуже близькі – хіба що на головах одне в одного не сидимо. Фанасі та Мвіта спілкуються. Якщо Мвіта й не знає, то скоро дізнається. Або тебе впіймає Діті чи Бінта. А що, як ти завагітнієш? Потенційних батьків тут лише двоє.

Ми поглянули одна на одну, а тоді розреготалися.

– Як ми до цього дійшли? – запитала я, коли ми опанували себе.

– Не знаю, – сказала вона. – Він чудовий, Онъє. Можливо, річ у тім, що я старша, але він викликає в мене приголомшливі відчуття.

– Люю, ти сама розумієш, що кажеш? Це – чоловік Діті.

Вона шумно втягнула повітря крізь зуби і закотила очі. Тієї ж ночі я ненадовго прокинулася і почула, як Люю нишком заходить до намету Фанасі. Невдовзі вони знову взялися за своє. Це не могло не скінчитися лихом.

РОЗДІЛ 38

Ми дісталися чергового міста й вирішили зайти туди по припаси.

— Папа-Ші? Що то за назва така? — запитала Люю.

Вона стояла надто близько до Фанасі. А може, Фанасі стояв надто близько до неї. Останнім часом він, здавалося, постійно опинявся щонайбільше за кілька кроків від Люю. Вони почали розслаблятися.

— Я пам'ятаю це місто, — сказав Мвіта. Судячи з його вигляду, ці його спогади були не з приємних. Він поглянув на мапу Люю, тим часом як вона тримала портативку на руці. У світлі сонця розгледіти мапу було нелегко. — Ми недалеко від початку Королівства Семи Рік. Це одне з останніх міст на нашому шляху, де немає... ворожості до океке.

Неподалік від нас їхав гурт людей, який теж прямував до міста. Ми кілька разів на день чули звуки скутерів. Одного разу верблюди страшенно занервували — почали ревити і трусити заפורшеними шкурами. Останнім часом вони поводитися дивно. Минулої ночі верблюди почали ревити одне на одного й розбудили нас. Вони так і не підвелися з колін, але вигляд у них був сердитий. Вони сварилися. Коли ми дісталися міста, вони відмовилися підходити до нього ближче. Йдучи на міський ринок, нам довелося лишити їх за милю позаду.

— Зробімо це швидко, — сказала я і натягнула на голову покривало. Мвіта зробив так само.

Там був одяг усіх можливих фасонів, і я почула кілька діалектів мов сіпо та океке — і так, навіть нуру. Нуру було небагато, але достатньо. Я мимоволі витріщалася на них через пряме чорне волосся, жовтувато-смагляву шкіру та вузькі носи. Ніякого ластовиння на щоках, товстих губ або очей дивного кольору, як у Мвіти та мене. Я дещо спантелечилася. Не думала, що нуру можуть спокійно ходити серед вільних океке.

— Це що, нуру? — дещо заголосно спитала Бінта. Жінка з якимось підлітком — мабуть, сином — позирнула на неї,

насупилася й відійшла. Люю штурхнула Бінту, щоб та заткнулася.

— Що думаєш? — запитав мене Мвіта, нахилившись до мого вуха.

— Просто візьмімо те, що нам потрібно, й забираймося звідси, — відповіла я. — Оті чоловіки на мене дивляться.

— Я знаю. Не відходь. — Ми обоє — і я, і Мвіта — приваблювали глядачів.

Ми спромоглися купити майже все потрібне — мішок гарбузового насіння, хліб, сіль, пляшку пальмового вина, нове металеве відро, — перш ніж почалися негаразди. Кочівників там удосталь, тож річ була не у фасоні нашого одягу і не в нашій манері говорити. Річ була в тому ж, у чому й завжди. Роздивляючись сушене м'ясо, ми почули дикий вереск іззаду. Мвіта автоматично схопився за мене й за Люю, яка стояла по інший бік від нього.

— Е-е-е-еву-у-у-у-у! — прокричав низьким голосом чоловік океке. — Е-е-е-еву-у-у-у-у!

Його голос відлунював у мене в голові якоюсь неприродною вібрацією. Він був одягнений у чорні штани й довгий чорний кафтан. У його довгих товстих дада стирчало кілька бурих і білих орлових пер. Його смаглява шкіра виблискувала чи то від поту, чи то від олії. Люди довкола нього розступилися.

— Дайте йому дорогу, — сказав якийсь чолов'яга.

— Дайте дорогу! — крикнула якась жінка.

Що буде далі, ти знаєш сам. Ти знаєш це, тому що чув від мене про схожий випадок. У мене від нього ще лишався шрам на чолі. Чи було це те саме місто? Ні, але так цілком могло бути. Мало що змінилося, відколи моїй матері довелося тікати зі мною, зовсім малою, від юрби людей, яка кидалася камінням.

Я не знаю, коли вони почали жбурляти каміння в мене із Мвітою. Я була надто заглиблена в момент, витріщалася на шаленця, який міг увести свій голос мені в голову. Мені у груди влучив камінь. Відчувши через це гнів, я зосередила його на чолов'язі, на тому знахареві, який насмілився

не розпізнати справжнього чаклуна. Я атакувала його так само, як багато років тому атакувала Аро. Роздираючи та розриваючи. Я почула, як юрба охнула, а хтось закричав. Я не відривалася від заводяки. Він гадки не мав, що з ним відбувається, бо не знав Містичних аспектів. Його знання обмежувалися дитячими джуджу, забавками для малечі. Мвіта міг би покінчити з ним, не змигнувши оком.

Я почула Бінтин крик:

— Що ти робиш?!

Це привело мене до тьми. Я впала на коліна.

— Ви знаєте, хто це така?! — крикнула Бінта юрбі. Навпроти нас повалився знахар. Жінка біля нього заверещала.

— Вони вбили нашого жерця! — скрикнув якийсь чоловіч'яга, бризкаючись слиною.

Я побачила, як вона летить у повітрі, і отетеріла. Кому б вистачило сміливості кинути цеглиною у красуню, перед якою не встояв рідний батько? Ще й так влучно. Цеглина врізалася Бінті в лоба. Я побачила білу речовину. Її череп було проломлено так, що стало видно мозкову тканину. Бінта впала. Я закричала й побігла до неї. Я була надто далеко. Натовп заворушився. Люди бігали, знову кидали цеглу й каміння. На мене сунув якийсь чоловіч'яга, а я кóпнула його, схопила за шию й почала душити. Тоді Мвіта потягнув мене назад.

— Бінто! — закричала я.

Навіть звідти, де була я, виднілося, як люди кóпають її повалене тіло, а тоді я побачила, як один чоловік узяв іще цеглину і... ох, це неможливо описати — надто жахливо. Я прокричала слова, які вимовила на джвагірському ринку. Але я не хотіла показати цим людям найстрашніше на Заході. Я хотіла показати їм темряву. Всі вони осліпли завдяки мені. Все місто. Чоловіки, жінки, діти. Я начисто позбавила їх уміння, яким вони вирішили не користуватися. Практично всі затихли. Хтось почав дряпати собі очі. Ще хтось тягнувся на всі боки, намагаючись завдати шкоди всім, кого міг торкнутися. Діти пхинькали. Дехто кричав щось на кшталт: «Що це за лихо?» — або: «Спаси мене, Ані!»

Покидьки. Хай спотикаються в темряві.

Ми пробралися між спантеличених сліпців до Бінти. Вона була мертва. Вони розтрощили їй череп, пробрили груди, роздушили шию та ноги. Я опустила на коліна й поклала на неї руки. Пошукала, прислухалася.

— Бінто! — закричала я. Мені відповіло декілька дурних сліпців, які посунули на мій голос. Я залишила їх без уваги.

— Де ти? Бінто!

Я послухала ще трохи, намагаючись знайти її спантеличений нажаханий дух. Але вона зникла.

— Де вона?! — заволатала я. Моє лице обливалося потом. Я продовжила шукати.

Вона пішла. Чому вона пішла, знаючи, що я можу її повернути? Може, розуміла, що, повернувши та зціливши її, я б, напевно, загинула.

Врешті-решт Фанасі відсунув мене вбік і підняв її, а Мвіта допоміг понести. Ми залишили містян такими ж сліпими, якими вони були завжди. До тебе, певна річ, доходили чутки про знамените Місто Незрячих. Це не легенда. Відвідай Папа-Ші. Побач сам.

Побачивши, що ми несемо Бінтине тіло, верблюди заревли й затупали ногами. Ми поклали її, а вони сіли довкола неї, оточивши захисним колом. Наступні кілька днів минули як у тумані. Я знаю, що ми якимось робом спромоглися опанувати себе достатньо, щоб відійти від Папа-Ші. Санді погодилася понести Бінтине тіло. Я знаю, що якимось ми витратили день, викопуючи в піску шестифутову яму. Копали ми своїм посудом. Ми поховали свою любу подругу там, у пустелі. Люю зачитала молитву з електронного файлу Великої Книги на своїй портативці. Тоді кожен з нас по черзі сказав дещо про Бінту.

— Знаєте... — промовила я, коли настала моя черга. — Перш ніж піти, вона отруїла свого батька. Підклала йому в чай серцевий корінь і подивилася, як він його випив. Перш ніж піти з дому, вона звільнилася. Ах, Бінто. Коли ти повернешся до цих земель, ти правитимеш світом.

Усі мовчки подивилися на мене, досі вражені тим, що вона мертва.

Після того, як ми її поховали, до мене повернулися головні болі, але хіба це мене обходило? Бінту спіткала така сама доля – смерть від побиття камінням. Чим це я така особлива? Я почала літати під час переходів і повертатися до всіх тоді, коли ми вирішували зупинитися. Мої речі несла Санді. Мені думалося лише про одне – про те, що Бінта ніколи не знала люблячого дотику чоловіка. Найближче вона підійшла до цього тієї ночі в таверні в Банзі, страшенно осмілівши. А потім вона загинула – через мене, захищаючи мене.

РОЗДІЛ 39

У Великій Книзі є історія про хлопчика, якому судилося стати найвидатнішим ватажком Сантауна. Ти добре знаєш цю історію. Вона ж особливо до вподоби нуру, хіба ні? Ви всі розповідаєте її своїм дітям, коли вони ще замалі, щоб зрозуміти, яка ця історія огидна. Ви сподіваєтеся, що дівчатка захочуть бути як добра дівчина Тіа, а хлопчики – як Зубейр Великий. У Великій Книзі їхня історія стала історією триумфу й самопожертви. Завдяки їй ви маєте почуватися в безпеці. Вона має нагадувати вам, що видатне завжди матиме захист, а люди, створені для величчя, створені для величчя. Все це брехня. Ось як воно відбувалося насправді.

Тіа та Зубейр народилися в один день в одному місті. Народження Тіа не було таємницею, а позаяк вона виявилася дівчинкою, в її народженні не було нічого особливого. Її, дитину двох селян, обмили в теплій воді, розцілували, а тоді влаштували іменини. Вона була другою дитиною в сім'ї, але першою був здоровий хлопчик, тож їй зраділи.

Зубейр же народився в таємниці. За одинадцять місяців до цього ватажок Сантауна помітив одну жінку, яка танцювала на учті. Тієї ночі він скористався з неї. Такою жінкою не міг насититися навіть цей ватажок, який мав чотирьох дружин, тож він

розшукав її й почав злягатися з нею знов і знов, поки вона не завагітніла. Тоді він наказав своїм солдатам її вбити. Існувало таке правило, згідно з яким перший син ватажка, народжений не у шлюбі, має стати його спадкоємцем. Батько ватажка обходив це правило, одружуючись із кожною жінкою, яку затягував у ліжко. На момент смерті в нього було триста з лишком дружин.

А от його син, тодішній ватажок, був нахаба. Якщо він хотів якусь жінку, то нащо йому було спершу з нею одружуватися? От чесно: хіба цей ватажок не був найдурнішою людиною на землі? Чому він не міг задовольнитися тим, що мав? Чому він не міг зосередитися на чомусь, окрім своїх плотських потреб? Він же був ватажок, хіба ні? Він мав бути заклопотаний. Хай там як, ця жінка на третьому місяці вагітності обігнала солдатів, яких послали її вбити. Врешті-решт вона дісталася маленького містечка, в якому народила сина і назвала його Зубейром.

У день народження Зубейра та Тіа повитуха гасала між хатинами їхніх матерів. Вони народилися одночасно, але повитуха вирішила залишитися з матір'ю Зубейра, бо відчувала, що в цієї жінки хлопчик, а в іншої – дівчинка.

Ніхто, крім Зубейра та його матері, не знав, хто він такий. Але в ньому щось відчували. Він виріс високий, як матір, і крикливий, як батько. Зубейр був природжений лідер. Навіть у дитинстві його залюбки слухались однокласники. Тіа ж вела тихе, сумне життя. Її часто бив батько. А з віком вона гарнішала, і батько також почав на неї заглядатися. Тож Тіа виросла у протилежність Зубейра, мініатюрна й мовчазна.

Вони знали одне одного, тому що жили на одній вулиці. Відколи вони побачили одне одного, між ними існувала дивна симпатія. Не кохання з першого погляду. Я б навіть не назвала це коханням. Просто симпатія. Якщо ставалося так, що вони разом ішли зі школи додому, Зубейр ділився з Тіа їжею. Вона в'язала йому сорочки і плела персні з пофарбованого пальмового волокна. Часом вони сиділи й читали разом. Лише з Тіа Зубейр сидів тихо й не рухався.

Коли їм обом було шістнадцять, прийшла звістка: ватажок Сантауна важко захворів. Зубейрова мати знала, що

бути біді. Люди охоче пліткували та роздумували про можливу зміну влади. Звістка про те, що Зубейр може бути його незаконним сином, швидко дійшла до недужого ватажка. Якби Зубейр тільки трохи опустив голову чи став поводитися тихіше, він міг би спокійно повернутися до Сантауна після смерті батька. Йому було б легко заявити права на престол.

Солдати прийшли, перш ніж Зубейра встигла попередити мати. Коли вони розшукали хлопця, він сидів під деревом біля Тіа. Солдати були боягузи. Вони сховалися за кілька ярдів від пари, а один із них підняв рушницю. Тіа щось відчула. Тієї ж миті вона підняла очі й помітила людей за деревами. Тоді вона просто зрозуміла. «Не його, – подумала вона. – Він особливий. Він зробить краще всім нам».

– Лягай! – закричала вона і кинулася на нього.

Звісно, куля влучила в неї, а в Зубейра – ні. Наступні п'ять куль позбавили Тіа життя, тим часом як Зубейр ховався за її тілом. Він скинув її з себе й побіг, прудкий, як його довгонога мати сімнадцять років тому. Коли він біг, його не могли впіймати навіть кулі.

Ти знаєш, як закінчується ця історія. Він утік, а згодом став найвидатнішим ватажком в історії Сантауна. Він так і не побудував ні святині, ні храму, ні бодай хижі на честь Тіа. У Великій Книзі її ім'я більше не згадується. Він ніколи не згадував про неї і навіть не питав, де вона похована. Тіа була незайманою. Вродливою. Бідною. А ще – дівчиною. Пожертвувати життям заради нього було її обов'язком.

Мені ця історія ніколи не подобалася. А після смерті Бінти я її зненавиділа.

РОЗДІЛ 40

Через її смерть Люю не ходила до намету Фанасі два тижні. А потім, якось уночі, я знову почула, як вони насолоджуються одне одним.

– Мвіто, – якомога тихіше промовила я, повернувшись до нього. – Мвіто, прокинься.

– М-м-м? – буркнув він, не розплющуючи очей.

– Чуєш? – запитала я.

Він прислухався, а тоді кивнув.

– Знаєш, хто це?

Він кивнув.

– Як давно знаєш? – спитала я.

– Яке це має значення?

Я зітхнула.

– Він чоловік, Онъє.

Я насупилася.

– І? А як же Діті?

– А що вона? Я не бачу, щоб вона туди прокрадалася.

– Все не так просто. Болю вже було вдосталь.

– Біль тільки розпочався, – відповів Мвіта, посерйознішавши. – Хай Лую і Фанасі знаходять радість, поки можуть.

Він узяв у руку мою косу.

– Отже, якби ми з тобою посварилися, – сказала я, – ти б...

– У нас усе інакше, – заявив він.

Ми послухали ще трохи, а тоді я почула ще дещо і лайнулася. Ми із Мвітою звелися на ноги. Ледве вилізши, побачили, як це сталося. Діті задерла свою червону рапу, взявшись за вузол на боці, й попрямувала до намету Фанасі. Йшла вона швидко. Надто швидко, щоб я чи Мвіта могли її спіймати та принаймні не дати їй побачити, як Лую, спітніла і гола, сидить на такому ж спітнілому і голому Фанасі. Він міцно тримався за Лую, посмоктуючи її сосок.

Побачивши Діті через плече Лую, Фанасі так вразився, що затиснув зубами сосок Лую. Вона скрикнула, і Фанасі негайно розтиснув зуби, страшенно боячись, що нашкодив Лую, і з жахом розуміючи, що Діті стоїть поруч і дивиться. На моїй пам'яті лице Діті ще ніколи так не кривилося. Вона схопилася за своє обличчя, вгородила нігті собі у щоки і страхливо заголосила. Верблюди підскочили швидше за будь-яких інших верблюдів на моїй пам'яті та втекли.

— Що... подивіться на себе! Бінта мертва! Я мертва... Ми всі помremo, а ви займаєтеся цим? — зарепетувала Діті й упала, ридаючи, на коліна.

Фанасі обережно передав Люю рапу, щоб вона прикрилася, й хутенько торкнувся її груді, перевіряючи, якої шкоди він завдав. Він надягнув рапу собі на талію й виліз із намету, сторожко дивлячись на Діті. Люю швидко пішла за ним. Я гнівно зиркнула на неї. Допомогла Діті встати й відвела її подалі від усіх.

— Як давно? — спитала за якийсь час Діті.

— Вже кілька тижнів. Це почалося до... Папа-Ші.

— Чому ж ти мені не сказала?

Вона сіла на пісок і заридала.

— Таке життя, — відповіла я. — Воно не завжди йде так, як ти сподіваєшся.

— Фе! Ти їх бачила? Відчула, як вони *пахнуть*? — Вона підвелася. — Ходімо назад.

— Зачекай, — попросила я. — Заспокойся.

— Я не хочу спокою. Вони видалися тобі спокійними?

Вона швидко позирнула на мене.

Прочитавши її думки в очах, я підняла палець.

— Притримай язика, — твердо сказала я. — Утримайся від звинувачень, згода?

Коли життя ставало нестерпним, вона завжди звинувачувала в цьому мене. У мене запульсували болем скроні. Я встала. Просто перед нею, не думаючи, що вона бачить, обернулася на грифа. Вискочила з одягу, поглянула на вражене обличчя Діті, верескнула на неї й відлетіла. Із заходу повіяв різкий вітер. Звеселившись, я полетіла на ньому. Було так вітряно, що я на мить замислилася, чи не почнеться, бува, скоро пилова буря.

Я проминула сову. Вона так швидко летіла на південний схід, переборюючи вітер, що майже не глянула на мене. Вниз я помітила верблюдів. Замислилася, чи не спуститися, щоби привітатися з ними, але вони, судячи з усього, провадили особисту розмову. Я пролітала три години. Я так і не

спитала, які саме слова прозвучали, коли Діті повернулася до всіх. Мені було байдуже. Я приземлилася там, де залишила свій одяг, і зраділа, що Діті не забрала його з собою. Його віднесло на кілька ярдів убік.

Найперше після повернення до табору я помітила, що повернувся лише один верблюд. Санді.

– Де решта? – запитала я в неї. Вона тільки подивилася на мене. Всі інші сиділи довкола кам'яного багаття, крім Мвіти, який стояв зі збентеженим виглядом. У Діті були осклянілі червоні очі. Люю здавалася самовдоволеною. Фанасі сидів біля Люю, приклавши до обличчя збоку мокру ганчірку. Я насупилася.

– Ви все владнали? – запитала я.

– Я свідок, – відповів Мвіта. – Діті сказала Фанасі слова розлучення... після того, як спробувала віддерти йому обличчя.

– Якби я була чоловіком, ти був би мертвий, – загарчала Діті на Фанасі.

– Якби ти була чоловіком, ти б не опинилася в цій ситуації, – відказав Фанасі.

– Можливо... можливо, я взагалі не мала брати вас із собою, – промовила я. Всі повернулися до мене. – Можливо, піти мали тільки ми із Мвітою: нам нічого втрачати. Але ви... Бінта...

– Еге ж, але вже запізно. Не думаєш? – огризнулася Діті. Я стиснула губи, але очей не відвела.

– Діті... – заговорив Мвіта, а тоді проковтнув свої слова й відвів очі.

– Що?! – гарикнула Діті. – Ну ж бо, скажи вже те, що хочеш сказати.

– Стули пельку! – крикнув Мвіта, заглушивши стогін вітру. Діті охнула, вражена до краю. – Що з тобою *таке*?! – продовжив Мвіта. – Він пішов за тобою... аж сюди! Чому, я навіть не уявляю. Ти дитина. Ти балувана й пещена. Для тебе в його діях немає нічого особливого! Тобі вистачає нахабства на них *розраховувати*. Добре. Але потім ти вирішуєш його відкинути. Тобі якось навіть вдалося дорікнути йому іншими чоловіками. А варто йому вирішити, що він

не хоче, щоб із ним так обходились, і прийняти іншу сильну і красиву жінку, як ти починаєш видирати людям волосся, наче якийсь розлючений злий дух...

— Це мене зрадили! — сказала вона, гнівно зиркнувши на мене.

— Так, так, ми вже кілька годин слухаємо, як ти плачешся про зраду. Поглянь, що ти зробила з обличчям Фанасі. Якщо в його рани потрапить зараза, ти звинуватиш у цьому Оньсонву чи Люю. Скільки ж дурних, дурних дитячих істерик. Ми прямуємо до найпотворнішого місця на землі. Ми скуштували цієї потворності. Ми *втратили* Бінту! Ти ж бачила, що з нею зробили. Не забувай про мету! Діті, якщо ти хочеш Фанасі, а Фанасі хоче тебе, йдіть і спокійно вступайте у близькість. Робіть це часто, з пристрасстю і радістю. Люю, тебе це теж стосується. Якщо ти хочеш насолоджуватися Фанасі, то вперед, ради Ані! Вигадайте щось, поки ще маєте можливість! Оньсонву спробувала *допомогти*, знявши це джуджу. Вона постраждала, щоб вам *допомогти*. Будьте вдячні! І гаразд, ми для вас потворні — вас виховали з цією думкою. Ви не можете визначитися, ким вам нас вважати — друзями чи чимось неприродним. Так склалося. Але *навчіться стримувати язика*. І *пам'ятайте*, пам'ятайте, пам'ятайте, чому ми тут.

Він повернувся й пішов геть, важко дихаючи. Нам було нічого додати.

Тієї ночі Діті спала сама — втім, я сумніваюся, що вона хоч трохи спала. А Люю та Фанасі вперше провели всю ніч разом у наметі Фанасі — щоправда, тихо. Ми ж із Мвітою допізна втішалися тілами одне одного. З настанням ранку сонце загмарило стіна піску, що невпинно наближалася.

РОЗДІЛ 41

Я прокинулася перша. Коли вилізла з намету, поруч стояла, чекаючи на мене, Санді. Коли я притулилася до неї, вдихаючи свіжість її хутра, вона глухо, гортанно заревла.

— Ти покинула свій народ, щоб лишитися з нами, так? — запитала я. Позіхнула і глянула на захід. У мене всередині все обірвалося. — Мвіто! *Негайно* йди сюди!

Він незграбно виліз і подивився на небо.

— Я мав знати, — сказав він. — Я знав, але думав про інше.

— Ми всі думали про інше, — відповіла я.

Ми зібрали та закріпили свої речі, закривши плоть наметами й рапами. Обв'язали обличчя ганчір'ям і пов'язали покривала на очі. Тоді зарилися в пісок і збилися до купи, повернувшись спинами до вітру, взявшись за руки й учепившись за хутро Санді.

Піщана буря була така сильна, що я не розуміла, куди дме вітер. Буря неначе спустилася до нас із неба.

Пісок шмагав нас по одягу, вгризався в нього. Я закутала морду та очі Санді у товсту тканину для рапи, але мене бентежила її шкура. Біля мене ридала Діті, а Фанасі намагався її втішити. Ми із Мвітою прихилились одне до одного.

— Чула коли-небудь про Червоний народ? — прошепотів мені у вухо Мвіта.

Я хитнула головою.

— Люди піску. Лише в переказах... вони мандрують у величезній пиловій бурі.

Він хитнув головою. Для розмов було надто шумно.

Минула година. Буря нікуди не поділася. У мене від напруження, з яким доводилося триматися, почало зводити м'язи. Шум, жалючий вітер, і цьому не видно було кінця-краю. Коли я жила в пустелі з матір'ю, бурі й близько не були такими тривалими. Вони починалися швидко й потужно і так само хутко полишали нас. Минуло ще півгодини.

Тоді вітер і пісок нарешті вляглись. Абсолютно раптово. У несподіваній тиші ми закашлялися й почали лаятися. Я перекотилася на бік. У мене боліли оголені ділянки шкіри й виснажені м'язи. Санді заревла й поволі встала. Струсила пісок зі шкури, розсипаючи його довкола. Ми всі кволо бурмотіли нарікання. У велетенську буру воронку з піску та віт-

ру опустилося сонячне світло. Око бурі. Воно, мабуть, мало багато миль завширшки.

Вони прийшли до нас зусібіч, закутані з голови до ніг у темно-червону одіж, так само, як і їхні верблюди. Мені було видно лише їхні очі. Один з них під'їхав до нас на верблюді. Перед цією людиною на верблюді сиділо мале дитя. Дитина захихотіла.

— Оньєсонву, — промовила глибоким голосом людина. Жінка.

Я підняла підборіддя.

— Це я.

Я повільно встала.

— Хто з вас — її чоловік, Мвіта? — запитала вона мовою сіпо. Він не став відмовлятися від цього звання.

— Я, — сказав Мвіта.

Дитина сказала щось — чи то іншою мовою, чи то по-дитячому.

— Ви знаєте, хто ми? — запитала жінка.

— Ви — Червоний народ, ва. На Заході я чув про вас багато історій, — сказав Мвіта.

— Ти швидше говориш як житель Сходу.

— Я спершу ріс на Заході, а потім на Сході. Зараз ми прямуємо на Захід.

— Так, мені казали, — відповіла жінка й повернулася до мене.

Чоловік позаду неї заговорив незрозумілою мені мовою. Жінка відповіла, і всі інші заворушилися — відступили, злізли з верблюдів і познімали в'юки. Зняли свої покривала. Я побачила, чому їх називають Червоним народом. Їхня шкіра була червона, як пальмова олія. Вони дуже коротко стригли своє рудувато-каштанове волосся, усі, окрім малих дітей, які ходили з великими пишними дредлоками.

Жінка зняла покривало. Серед інших її вирізняли одне золоте кільце в носі, ще два у вухах і одне у брові. Дитина несподівано вправно зіскочила з верблюда. Скинула з себе покривало, оголивши дредлоки. Я помітила, що мала теж носила у брові золоте кільце.

– Хто ви? – запитала жінка інших, злізши зі свого верблюда.

– Фанасі.

– Діті.

– Лую.

Вона кивнула й поглянула на Санді. Всмійнулася на весь рот.

– Тебе я знаю.

Санді видала такий звук, якого я ще ніколи не чула. Якесь гортанне муркотіння. Вона потерлася мордою об щоку жінки, і та захихотіла.

– Ти теж маєш гарний вигляд, – промовила вона.

– Хто ви взагалі такі? – запитала Лую. – Мвіта про вас знає, а я – ні.

Жінка оглянула Лую з голови до п'ят, а Лую поглянула на неї. Мені згадалося, як вона опиралася Аді під час нашого Одинадцятого ритуалу. Лую ніколи не поважала владу.

– Лую, – заговорила жінка. – Я вождиня Сесса. Он там стоїть інший, вождь Уссон. – Вона показала жестом на чоловіка з такими ж кільцями, який стояв біля свого верблюда.

– Інший хто? – спитала Лую.

– Ти ставиш неправильні запитання, – відповіла вождиня Сесса.

– Ви зустріли нас у слушний час. Ми зупинимося тут, доки місяць не завагітніє, – Вона поглянула на стіну з пилу й широко всміхнулася. – Можете лишатися з нами... якщо бажаєте.

Вона пішла геть, залишаючи вибір за нами. Довкола нас ва заходилися ставити намети, затишніші за наші, а також значно більші та вищі. Ці намети було зроблено з блискучої натягнутої козячої шкіри. Я помітила вловні станції, але не побачила жодного комп'ютера.

– Наступний «вагітний місяць» буде аж за три тижні! – зауважила Лую.

– Що з цими людьми таке? – запитав Фанасі. – Чому в них такий вигляд? Наче вони їдять і п'ють пальмову олію та кактусові десерти, ще й купаються в них. Це дуже дивно.

Мвіта, роздратувавшись, втягнув повітря крізь зуби.

— Хто його зна? — сказала Лую. — А що їхня «подруга», пилова буря?

— Вона подорожує разом з ними, — пояснив Мвіта.

— Чому?

Він знизав плечима.

— А чому вони червоні?

Лую заверещала й підскочила: їй у потилицю врізався біло-брунатний горобець. Пташка впала на землю, випрямилась і спантеличено залякла на місці.

— Облиш його, — порадив Мвіта. — З ним нічого не буде.

— Саме це я і збиралася робити, — відповіла Лую, дивлячись на пташку.

— Ми не можемо залишатися тут, — сказала Діті.

— А хіба в нас є вибір? — гарикнула я. — Хочеш спробувати прорватися крізь оту бурю?

Ми поставили намети там, де вони стояли до приходу бурі. Всі, крім Лую. Вона вирішила розміститись у Фанасі.

Перші кілька годин ва зводили свої оселі як досвідчені кочівники, якими, власне, й були. Сонце сідало, і пустеля холонула навіть в оці бурі, але я не стала розводити кам'яного багаття. Хто знає, як ці люди реагують на джуджу?

Ми тримались осторонь від усіх, а одне з одним поводитися ще відстороненіше. Діті сховалась у своєму наметі, так само, як і Фанасі з Лую. Однак ми із Мвітою сиділи надворі перед своїм наметом, не бажаючи видаватися надто нетовариськими. Але, поки ва отаборювалися, на нас не зважали навіть діти.

Коли стемніло, люди почали спілкуватися. Я відчула себе дурною. Всі намети, які я бачила, сяяли світлом кам'яних багать. До нас підійшли привітатися вождиня Сесса, вождь Уссон і якийсь старий. Обличчя старого було порите такими зморшками, які приносить вік і вітер. Я б не здивувалася, якби в цих зморшках навічно застрягли піщинки. Він пильно подивився на мене. Він збентежив мене сильніше, ніж сердитий на вигляд і мовчазний вождь Уссон.

— Не можеш подивитися мені в очі, дитино? — запитав старий низьким грубим голосом.

Мене в ньому щось дуже насторожувало. Перш ніж я встигла відповідати, вождиня Сесса сказала:

— Ми прийшли запросити вас усіх на наше свято поселення.

— Це і запрошення, і наказ, — твердо промовив старий.

Вождиня Сесса продовжила:

— Вберіться у свій найкращий одяг, якщо він у вас є. — Трохи помовчавши, вона показала на старого. — Це Ссайку. З часом ви, без сумніву, добре його пізнаєте. Ласкаво просимо до Ссолу, нашого кочового села.

Вождь Уссон нагородив усіх нас довгим гнівним поглядом, а старий Ссайку, перш ніж піти з нашого табору, оглянув мене, а потім Мвіту.

— Ці люди дуже дивні, — сказав Фанасі, коли ця трійця зникла.

— У мене геть немає гарного одягу, — поскаржилася Діті. Люю закотила очі.

— У них усіх імена неодмінно починаються на «с» чи містять «с»? Можна подумати, що вони пішли від змії, — промовив Фанасі.

— Цей звук, «с-с-с-с», найкраще розходитьсь. Вони живуть серед страшного шуму від пилової бурі, тож це логічно, — відповів Мвіта й пішов до нашого намету.

— Мвіто, ти помітив отого старого? — запитала я, пішовши за ним. — Не можу згадати, як його звати.

— Ссайку, — підказав Мвіта. — На нього слід звернути увагу.

— Чому? Думаєш, він накоїть лиха? — спитала я. — Мені він зовсім не подобається.

— А вождь Уссон? — запитав Мвіта. — Він здавався доволі сердитим.

Я хитнула головою.

— Він, мабуть, постійно супитьсь. Мені не подобається саме той старий.

— Це тому, що він — чаклун, як і ти, Онье, — пояснив Мвіта, гірко розсміявся собі під носа і щось пробурчав.

— Що? — насупилася я. — Що ти сказав?

Він знову повернувся до мене і схилив голову набік.

— Ну ради Ані: як так виходить, що я здогадуюся, а ти — ні? — Він знову ненадовго замовкнув. — Як так виходить, що...

Він лайнувся і відвернувся.

— Мвіто, — голосно промовила я і взяла його за зап'ясток. Він руки не відсмикнув, хоч я й зумисне вп'ялася нігтями йому в плоть. — Закінчи свою думку.

Він наблизив своє обличчя до мого.

— Це я маю бути чаклуном, а ти — цілителькою. Саме так завжди жили чоловіки та жінки.

— Що ж, це не ти, — прошипіла я, стараючись не підвищувати голос. — Ти не та людина, чия мати в пустелі відчаю попросила всі сили землі зробити її доньку чаклуною. Це не ти народився від *згвалтування*. Ти народився з любові, пам'ятаєш? Не про *ТЕБЕ* провидець нуру прорік, що ти вчиниш щось аж таке радикальне, що тебе *притягнуть до галасливої юрби нуру, закопають по шию і заб'ють камінням на смерть!*

Він схопив мене за плечі. У нього засіпалося ліве око.

— Що? — прошепотів він. — Ти...

Ми вглядалися одне в одного.

— Це... моя доля, — була моя відповідь. Я не хотіла розповідати йому про це так. Зовсім не хотіла. — Чого б це я таке *обрала*? Я боролася від дня свого народження. А ти говориш так, ніби я забрала в тебе щось безцінне.

— Чуєш, Он'є? — гукнула зі свого намету Лую. — Вдягни ту рапу з кофтою, яку тобі подарувала та жінка в Банзі.

— Прекрасна ідея, — гукнула я у відповідь, не відвертаючись від Мвіти.

Я почула, як Фанасі грайливо промовляє:

— Ходи сюди.

Лую захихотіла.

Мвіта вийшов з нашого намету. Я висунула голову надвір, щоб покликати його назад. Але він ішов швидко, минаючи людей без привітань, з непокритою опущеною головою.

Мені у Мвіті не подобалося лише одне – ці старосвітські уявлення про цінність і долю чоловіків і жінок. З якого це дива він гадав, ніби має право бути пупом землі просто через те, що він чоловічої статі? Це було проблемою в наших стосунках, відколи ми познайомилися. Мені знову згадується історія Тіа та Зубейра. Я зневажаю цю історію.

РОЗДІЛ 42

Я прокинулася дві години по тому із засохлими сльозами на обличчі. Звідкись долинала музика.

– Вставай, – сказала Люю і потрусила мене. – Що з тобою таке?

– Нічого, – мляво пробелькотіла я. – Втомилася.

– Час святкувати.

Вона була вбрана у свою найкращу пурпурову рапу та блакитну кофту. Вони були трохи зношені, але Люю вклала свої «кукурудзяні ряди» спіраллю і вдягнула сережки. Від неї пахло ароматичною олією, якою вдома обливалися вони з Діті та Бінтою. Згадавши про Бінту, я закусила губу.

– Ти не вдягнена! – вигукнула Люю. – Я візьму трохи води й ганчірку. Не знаю, де ці люди купуються: тут постійно поруч хтось є.

Я повільно сіла, намагаючись звільнитися від недавнього глибокого сну. Торкнулася своєї довгої коси. У ній після бурі лишилося повно піску. Коли я її розплітала, повернулася Люю з глеком теплої води.

– Підеш із розпущеним волоссям? – запитала вона.

– Можна й так, – промимрила я. – Мити його ніколи.

– Прокинься, – сказала вона, злегка поплескавши мене по щоці. – Буде весело.

– Ти бачила Мвіту?

– Ні, – сказала Люю.

Я вдягнула отримане в Банзі вбрання, чудово розуміючи, що його барвистість привертатиме увагу, на яку я не налаш-

тована. Я розчесала своє довге густе волосся і вклала його, обхлюпавши теплою водою. Коли я вийшла з намету, Люю негайно оббризкала мене ароматичною олією.

— Ось, — сказала вона. — Ти маєш не лише чудовий вигляд, а й чудовий запах.

Але я помітила, як її очі ковзнули по моєму обличчю та пісочному волоссю. Хто вродився еву, той завжди буде еву.

Фанасі вдягнувся у брунатні штани та заплямовану білу сорочку, в яких я бачила його мало не щодня, але поглив обличчя й голову, підкресливши свої високі вилиці та довгу шию. Діті вдягнулась у блакитну рапу з кофтиною, яких я на ній іще не бачила. Можливо, їх їй купив Фанасі в Банзі. Вона розчесала своє пишне афро і пригладила його, зробивши правильне коло. Помітивши, як Фанасі старається не дивитися на Діті й пожирає очима Люю, я аж засичала. Жоден чоловік на моїй пам'яті не заплутувався так, як він.

— Гаразд, — сказала Люю і пішла перша. — Ходімо.

Поки ми йшли, я думала, як давно ці люди були кочовим плем'ям. Мені здавалося, що дуже, дуже давно. Вони поставили намети за кілька годин, і ці намети були затишні, як будинки, — там навіть була підлога з кудлатих шкур якоїсь бурої тварини.

Свої рослини вони перевозили у великих торбах духмяної речовини, що називалася «грунт». А ще всі вони користувалися дрібним джуджу, щоб розводити багаття, відганяти комах тощо. Школи у ва теж були. Не мали вони лиш одного — багато книжок. Вони надто важкі. Але в них усе ж таки було кілька для того, щоб навчатися читання. Дещо з цього я побачила дорогою на свято, але більшість дізналася під час нашої зупинки.

Це були розкішні сходини, велике свято, влаштоване в центрі. Якийсь гурт грав на гітарах і співав. Усі були вбрані у свій найвишуканіший одяг. Стиль у нього був простий: червоні штани та сорочки для чоловіків і червоні сукні в якихось поєднаннях для жінок. У одних кочівниць подоли

та манжети були прикрашені намистинками, в інших — щербато обрізані по краях абощо.

На той час я вже бачила себе Мвітиними очима. Я була вродлива. Це чи не найбільший Мвітин дарунок мені. Без його допомоги я б ніколи не змогла побачити себе красунею. Однак, дивлячись на цих людей — молодих, старих, чоловіків, жінок, дітей, — із їхньою червонястою темною шкірою, карими очима і граційними рухами, я розуміла, що прекрасніших за них не бачила. Вони рухалися як газелі, навіть старі. А чоловіки не соромилися. Вони одразу зазирали в очі й дуже легко усміхалися. Прекрасні, прекрасні люди.

— Вітаю, — промовив один молодик і взяв Діті за руку. Вона дуже широко всміхнулася.

— Вітаю, — сказав інший молодик і проштовхався до Люу.

Їх привітало кілька молодиків. Фанасі вітали молоді жінки, але він був надто зайнятий стеженням за Діті та Люу. Мені люди просто кивали, тримаючись осторонь, і я замислилася: можливо, еву демонізують навіть серед цього ізольованого й захищеного народу.

Коли ми дісталися своїх місць, я була змушена відмовитися від цієї думки. Мвіта вже сидів там біля якоїсь жінки ва. Як на мій смак, вони сиділи надто близько. Вона сказала йому щось, і він усміхнувся. Хоч вона й сиділа, мені все одно було видно, що в неї найдовші ноги, які я коли-небудь бачила, — довгі, мускулясті, створені для бігу, як у Зубейрової матері в старому переказі. В мене тьохнуло серце. Вдома до мене доходили чутки, буцімто Мвіта знається зі старшими жінками. Я ніколи не питала його, чи правдиві ці чутки, але підозрювала, що в них є частка істини. Цій жінці було років із тридцять п'ять. І вона, як і всі інші люди з народу ва, була приголомшлива. Вона всміхнулася мені, і на кожній її щоці з'явилося по глибокій ямці. Коли вона встала, виявилось, що вона вища за мене. Мвіта підвівся разом із нею.

— Вітаю, Онъесонву, — промовила жінка і торкнулася своїх грудей.

Вона оглянула мене. Я теж її оглянула й відчула таке ж роздратування, яке піднялося в мені під час знайомства із Ссайку. Ця жінка – теж чаклун. «Але вона навчається, – несподівано усвідомила я. – Учениця Ссайку». Вона була вбрана в сукню без рукавів, яка відкривала її мускулісті руки. Викот у сукні був дуже низький і підкреслював пишні груди. На кожному біцепсі та на грудях у неї були вирізані символи.

– Дякую, – відповіла я. У мене за спиною привітали й попросили сісти інших.

– Я – Тінг, – промовила вона.

У коло вийшов вождь Уссон, і музика негайно припинилася.

– Оскільки наші гості прийшли, сідаймо, – сказав він. Не суплячись, вождь Уссон ставав доволі симпатичним. Голос у нього був з таких, до яких люди мимоволі прислухаються.

Тінг узяла мене за руку і сказала:

– Сідай.

Черкнула нігтем великого пальця по моїй долоні. Ніготь був майже дюйм завдовжки і гострий, як ніж, а його кінчик – пофарбований у синювато-чорний колір. Вона сіла біля мене, а Мвіта – від мене з іншого боку.

– Прошу привітати наших гостей – Діті, Фанасі, Люю, Мвіту та Оньесонву. – Зібранням прокотився шепіт. – Так, так, ми всі знаємо про цю жінку, чарівника жіночої статі, та її чоловіка.

Вождь Уссон жестом звелів нам підвестися. На мене дивилося стільки очей, що я відчула, як моє обличчя нагрівається. «Чарівник жіночої статі? – подумала я. – Що це за звання таке?»

– Вітаємо, – пафосно сказав вождь Уссон.

– Вітаємо, – пробурмотіли всі інші. А тоді хтось десь зашипів. Шипіння поширилося натовпом. Збентежившись, я позирнула на Тінг.

– Нічого страшного, – запевнила вона.

Це був якийсь ритуал. Люди шипіли й усміхалися. Я розслабилася. Вождиня Сесса підвелася і стала біля вождя Уссона.

Разом вони проказали щось невідомою мені мовою. В їхніх словах було дуже багато звуків «с» і «а». Фанасі мав рацію. Якби змія могла говорити, у неї б виходило саме так. Коли вони замовкнули, люди хутко звелися на ноги, тримаючи в руках ганчірки.

– Візьміть, – сказав маленький хлопчик і роздав нам усім схожі ганчірки – тонкі, але жорсткі від захисного гелю.

Заграв гурт.

– Ходімо, – сказала Тінг і взяла за руки мене та Мвіту.

Двоє молодиків підійшли до Діті, ще двоє – до Лую і потягнули їх до бенкету, де була купа їжі. Фанасі теж узяли за руки двоє жінок. Зчинився радісний безлад: люди штурхалися, хапалися за їжу й накладали її собі в ганчірки. Судячи з усього, це була якась гра, бо лунало дуже багато сміху.

Якась жінка проштовхалася повз мене й ненароком торкнулася мого передпліччя. Від мене відлетіла крихітна блакитна іскорка, і жінка зойкнула, відскочивши геть. Ще кілька людей зупинилися й витріщилися на нас. Жінка, здавалося, не розсердилась, але, не дивлячись мені в очі, пробелькотіла:

– Вибач, Оньєсонву. Вибач. – І хутко втекла від мене.

Я поглянула на Тінг круглими очима.

– Що...

– Дозволь, – сказала Тінг і взяла у мене ганчірку.

– Ні, я можу...

– Просто зачекай тут, – твердо попросила вона. – Ти їси м'ясо?

– Звісно.

Вона кивнула й пішла до бенкету разом із Мвітою. Поки я чекала, до мене надто близько підійшли двоє чоловіків. Знову з'явилися крихітні іскорки, і обох, схоже, штрикнуло різким болем.

– Вибачте, – сказала я, піднявши руки.

– Ні, – сказав один із них і позадкував, думаючи, що я знову його торкнуся. – Це ти нас вибач.

Це було дивно й неприємно водночас.

Поки ми повернулися до свого місця, Діті та Люю встигли знайти ще чоловіків. Усі вони були такі красені, що в Люю від усмішки мало не тріскалось обличчя. Чоловік із повними чуттєвими губами годував Діті шматком смаженої кролятини. Фанасі теж опинився в оточенні. Жінки змагалися за його увагу. Відповідаючи на тисячі їхніх запитань, він навіть не мав коли поїсти чи поглянути, чим займаються Діті та Люю.

Хоча із Мвітою ніхто не сидів, кілька жінок, як молодих, так і старих, відкрито витріщалися на нього й навіть розчищали йому дорогу на бенкеті. Всі чоловіки зупинялися й тепло з ним віталися, деякі навіть тиснули йому руку. Чоловіки та хлопці лише крадькома позирали на мене, коли думали, що я цього не помічу. А жінки та дівчатка відверто мене уникали. Втім, одна таки не змогла втриматися.

— Це Еесс, — із усмішкою сказала Тінг, коли мала підбігти до мене і намірилася взяти за руку.

Я спробувала відсмикнути руку, поки вона мене не торкнулась, але дівчинка була надто швидкою. Вона схопила мене за руку так, що я мало не впустила ганчірку з їжею. Полетіли великі іскри. Але вона тільки засміялася. Схоже, маленька дівчинка, що їхала з вождинею Сессою, була невразливою до того, що мене вразило. Вона сказала мені щось мовою ва.

— Вона не знає суфі, Еесс, — пояснила їй Тінг. — Говори мовою сіпо або океке.

— У тебе дивна зовнішність, — сказала маленька дівчинка мовою океке.

Я засміялася.

— Знаю.

— Мені подобається, — заявила вона. — Твоя мама — верблюдиця?

— Ні, моя мама — людина.

— Тоді чому твоя верблюдиця каже мені, що піклується про тебе?

— Еесс їх чує, — пояснила Тінг. — У неї це з народження. Тому вона й розмовляє так добре як на трирічну дитину. Вона все життя розмовляла з усіма на світі.

Маленьку дівчинку щось зацікавило.

– Скоро повернуся! – гукнула вона й побігла геть.

– Чия вона? – запитала я.

– Вождині Сесси та вождя Уссона, – сказала Тінґ.

– Отже, вождиня Сесса та вождь Уссон одружені?

– Та звісно, що ні, – відповіла Тінґ. – Двоє вождів не можуть одружитися. Чоловік вождині Сесси отам. – Вона показала на чоловіка, що саме передавав Еесс маленький вузлик із їжею. Мала взяла харчі, поцілувала йому коліна і знову щезла серед людських ніг.

– Отакої, – сказала я.

– Он дружина вождя Уссона, – вона показала на пухкеньку жіночку, яка сиділа з кількома іншими жінками.

Ми сіли й розгорнули свою їжу. Мвіта вже їв. Він, схоже, перейняв застільні манери від ва, тому що зачихав їжу собі до рота руками та їв із роззявленим ротом. Я розгорнула свою ганчірку й подивилася, чого набрала Тінґ. Усі харчі перемішались, і я, побачивши це, втратила апетит. Мені ніколи не подобалося, коли в мене змішувалася їжа. Відсунувши пальцем кавалок зеленого кактуса, я колупнула шматочок смаженого яйця ящірки.

– То де... твій Майстер? Він що, не їсть? – за якийсь час спитала я.

– А ти їси? – запитала вона, дивлячись на мою ганчірку, досі повну.

– Я не дуже голодна.

– Мвіта, здається, відчувається нормально.

Ми поглянули на нього. Він уже з'їв усе на своїй ганчірці й саме вставав, аби взяти ще. Він зустрівся зі мною поглядом.

– Хочеш, принесу тобі щось? – запитав він.

Я заперечно хитнула головою. Прийшла Еесс і плюхнулася біля мене. Всміхнулася на весь рот, розгорнула свою ганчірку-тарілку й заходилася жадібно їсти.

– То це правда? – спитала Тінґ.

– Що саме?

— Мвіта мені нічого не розповідає. Каже, треба питати тебе, — пояснила вона. — Ходять чутки, ніби ти оповила чорним туманом ціле місто після того, як його мешканці спробували тобі нашкодити. Ніби ти перетворила тамтешню воду на жовч. І ніби ти насправді — привид, посланий у ці землі, щоби змити наші злодіяння.

Я засміялася:

— Де це ти таке чула?

— Від подорожніх, — сказала вона. — У містах, до яких де-хто з нас заходить по запаси. Вітром приносить.

— Усі знають, — додала Еесс.

— А ти що думаєш, Тінг? — запитала я.

— Я думаю, це маячня... здебільшого. — Вона підморгнула.

— Тінг, чому тутешні не можуть мене торкатися? — Я всміхнулася. — Крім тебе та Еесс?

— Не ображайся, — сказала вона й відвела погляд.

Я не зводила з неї очей, чекаючи, що вона скаже більше. Цього не сталося, і я просто знизала плечима. Я не образилася. Справді.

— Що це? — спитала я, щоби змінити тему.

Я показала на відмітини на її біцепсах і грудях. На грудях у неї були кола з петлями та завитками всередині. На лівому біцепсі було щось схоже на тінь хижого птаха, на правому — хрест, оточений малесенькими колами та квадратами.

— А ти що, не вмієш читати вай, басу, менду та нсібіді? — запитала вона.

Я хитнула головою.

— Про нсібіді я знаю. Цими письменами прикрашена одна будівля у Джвагірі.

— Дім Осугбо, — кивнула вона. — Ссайку мені про нього розповідав. Це не прикраси. Якби ти повчилася довше, ти б це знала.

— Ну, цьому вже не зарадити, чи не так? — роздратовано сказала я.

— Мабуть, ні, — погодилася вона. — Я сама залишила на собі ці відмітини. Письмена — це мій центр.

– Центр?

– Те, до чого в мене найбільший хист, – пояснила вона. – Це стає найочевидніше в тридцять років. Я не можу пояснити тобі словами, що саме означають мої відмітини. Вони змінили моє життя, кожна по-своєму, так, як було потрібно. Отут у мене гриф, це я тобі можу сказати.

Вона подивилася мені в очі, гризучи кролячу кістку.

Я вирішила змінити тему.

– То як давно ти вже навчаєшся?

Гурт заграє пісню, яка, вочевидь, дуже подобалася Есс. Вона підскочила й кинулася до музикантів, огинаючи людей зі спритністю газелі. Діставшись гурту, дівчинка радісно затанцювала. Ми з Тінг, усміхаючись, якусь мить подивилися на неї.

– З восьми років, – сказала Тінг, повернувшись до мене.

– Ти так рано пройшла ініціацію? – запитала я.

Вона кивнула.

– Отже, ти знаєш, як ти...

– Я помру старою й задоволеною неподалік від цього місця, – відповіла вона.

Заздрість відчувати боляче.

– Вибач, – додала вона. – Я не хочу зловтішатися.

– Знаю, – видушила з себе я.

– Доля холодна і жорстока.

Я кивнула.

– Я знаю, що твоя доля на Заході. Ссайку знає ще більше, – продовжила вона. – Він зазвичай не ходить на свято. Я поведу тебе до нього, коли ви із Мвітою закінчите.

Мвіта повернувся з трьома ганчірками в руках і передав одну мені. Я її розгорнула. В ній лежав смажений кролик. Мвіта передав мені ще одну, повну кактусових десертів. Я всміхнулася йому.

– Завжди до твоїх послуг, – сказав він і сів біля мене, притулившись плечем до мого плеча.

– Ох, ти дивна, – зауважила Тінг, коли я почала їсти.

– Ти ще нічого не бачила, – відповіла я з напханим ротом.

Вона перевела погляд з мене на Мвіту, а тоді примружилася.

— То ти не завершила навчання?

Я хитнула головою, стараючись не дивитися їй у вічі.

— Не турбуйся про свій табір, — нарешті сказав Мвіта.

— Звідки мені знати напевне? — спитала вона. — Ссайку не дозволяє мені навіть лишатися наодинці з чоловіком. Ви обоє, напевно, знаєте про жінку, яка...

— Ми знаємо, — сказали ми водночас.

Поївши, ми залишили Діті, Люю та Фанасі. Вони цього не помітили. Намет Ссайку був великим і просторим. Він був виготовлений із матерії чорного кольору, яка добре пропускала вітерець. Ссайку сидів на плетеному стільці, тримаючи в руках малесеньку книжечку.

— Тінг, принеси їм пальмового вина, — сказав він і відклав свою книжку. — Мвіто, хіба я не мав рації? — запитав він і жестом наказав нам сісти.

— Однозначно мали, — відповів він, пішов у куток намету й узяв два круглих килимки для сидіння. — Це справді була найсмачніша трапеза в моєму житті.

Я глянула на Мвіту й насупилася, а тоді сіла на килимок, який він поклав для мене.

— Сьогодні ви добре спатимете, — пообіцяв Ссайку.

— Дякуємо вам за гостинність, — відповів Мвіта.

— Як я вже тобі казав, це — найменше, що ми можемо зробити.

Повернулася Тінг із келихами пальмового вина на таці. Перший вона передала Ссайку, тоді дала келих Мвіті, а потім — мені. Келихів вона торкалася лише правою рукою. Я мало не розсміялася. Я б нізащо не запідозрила, що Тінг така традиційна. Але Ссайку, зрештою, був її Майстром, і якщо він був хоч чимось схожий на Аро, то він цього від неї очікував. Вона сіла біля мене, злегка всміхаючись, неначе в передчутті цікавої дискусії.

— Поглянь на мене, Оньєсонву, — сказав він. — Я хочу добре подивитися на твоє обличчя.

— Чому? — запитала я, але поглянула на нього. Він не відповів. Я витримала його погляд.

— Ти зазвичай заплітаєш волосся в коси? — спитав він. Я кивнула.

— Більше не заплітай, — сказав він. — Перев'ялуй його від різком пальмового волокна чи ниткою, але віднині — жодних кісок. — Він відкинувся назад. — На вас обох дуже чудно дивитися. Я знаю нуру і знаю океке. Еву дивують мої очі. Ех, Ані знову мене випробовує.

Тінг реготнула, і Ссайку різко позирнув на неї.

— Вибачте, оґасе, — сказала вона, досі всміхаючись. — Ви знову так робите.

Ссайку, здається, добряче роздратувався. Тінг це не злякало. Я вже казала, що Майстер ближчий своєму учневі за рідного батька. Немає справжнього учнівства без протиборства, без взаємного випробовування нервів.

— Ви просили мене вказувати вам щораз, коли ви це робите, оґасе, — продовжила Тінг.

Ссайку глибоко вдихнув.

— Моя учениця має рацію, — нарешті визнав він. — Розумієте, я ніколи не вірив, що навчати мені доведеться цю довгоногу... дівчину. Але так було визначено наперед. Відтоді я пообіцяв менше керуватись упередженнями. Чаклунів-еву не було ще ніколи. Але про це попросили. Отже, так сталося не через те, що Ані нас випробовує, — просто так сталося.

— Добре сказано, — вдоволено зауважила Тінг.

— Тепер уже не все конче мусить бути логічно, — сказав Мвіта, допив своє пальмове вино і поглянув на мене. Я ледве втрималася від того, щоб закотити очі.

— Так. Мвіто, серед усіх ти найкраще мене розумієш, — промовив Ссайку. — Отже, ти, Оньсонву, тут опинилася не випадково. Мені було сказано знайти та прийняти тебе. Я чаклун, і я значно, набагато старший, ніж здається. Я походжу з давнього роду обраних хранителів, хранителів цього кочового селища, Ссолу. Я підтримую пилову бурю, що його захищає.

— Ви підтримуєте її просто зараз? — запитала я.

— Для мене це лише джуджу, як це буде і для Тінґ, — відповів він. — Отже, як я вже казав, мені було сказано тебе знайти. Ти маєш завершити певну частину свого навчання. Тобі знадобиться допомога.

Я насупилася.

— Хто... хто сказав вам мене знайти?

— Сола, — відповів він.

У мене округлились очі. Сола, білошкірий чоловік у чорному, якого я двічі зустріла в пиловій бурі. Я досі добре пам'ятала, що він сказав, коли ми зустрілися вперше, під час моєї ініціації: «Я мушу подбати про твою смерть». Потім він показав її мені.

Я здригнулась і спитала:

— Ви його знаєте?

— Звісно.

Мені ніколи не спадало на думку, що всі вони пов'язані між собою. Всі старійшини. Я згадала, як під час моєї останньої зустрічі з Солою, перед самим виходом із Джвагіра, Аро сів біля нього замість мене — ніби Сола був його братом, а я — донькою Аро.

— А як щодо Аро? — запитала я.

— Аро я знаю добре. Знаю його дуже-дуже давно.

— Він говорив про мене? — спитала я. Моє серце забилося швидше.

— Ні. Він про тебе не згадував. Він твій Майстер?

— Так, — розчарувавшись, сказала я. До цього я не усвідомлювала, як мені бракує Аро.

— А, тепер усе ясно, — кивнув він. — Я ніяк не міг точно зрозуміти, в чому річ.

Він поглянув на Мвіту. Тінґ теж поглянула на Мвіту, ніби намагаючись побачити, що саме щойно збагнув її Майстер.

— А ти — ще одне його дитя, — промовив Ссайку.

— Гадаю, можна й так сказати, — погодився Мвіта. — Але раніше я навчався в іншої людини.

— Аро нічого про нас не питав? Нічого не казав? — спантеличено поцікавилася я.

– Ні.

Повітря в кімнаті затремтіло: великий бурий папуга влетів до намету й сів на стілець. Крякнув і потрусив головою.

– Очманілі птахи, – сказала Тінг. – Вони постійно падають у Ссолу.

– Повертайтеся на святкування, – наказав нам Ссайку. – Веселіться. За десять днів жінки провадитимуть Розмову з Ані. Оньесонву, ти підеш із ними.

Я мало не розсміялася. Востаннє я провадила Розмову з Ані ще в дитинстві. Я не вірила в Ані. Однак я притримала свій цинізм при собі. Насправді це не мало значення. Коли ми повернулися на святкування, все ще тільки розігрівалося. Гурт грав пісню, слова якої знали всі. Еесс танцювала для всіх, голосно співаючи. Гадаю, я була б такою, як вона, якби не народилася ізгоем.

– Як гадаєш, що станеться? – запитав мене Мвіта, коли ми опинилися серед людей, які співали.

На іншому боці кола я мигцем помітила Лую з двома чоловіками. Обидва обіймали її за талію. Ні Діті, ні Фанасі я не побачила.

– Гадки не маю, – відповіла я. – Сама хотіла тебе про це спитати, бо ти ж, безперечно, маєш знати все.

Він гучно зітхнув і закотив очі.

– Ти не слухаєш, – сказав він.

– Оньесонву! – гукнула Еесс. Почувши своє ім'я, я підскочила. Всі повернулися. – Піди поспівай з нами!

Я знічено всміхнулася, хитнула головою й підняла руки.

– Ні-ні, – відмовилася я, позадкувавши. – Я... Я геть не знаю ваших пісень.

– Ну, будь ласка, прийди поспівати, – заблагала Еесс.

– Чому б тобі в такому разі не заспівати якусь свою пісню? – голосно запропонував Мвіта.

Я гнівно зиркнула на нього, а він самовдоволено всміхнувся.

– Так! – вигукнула Еесс. – Заспівай нам!

Поки вона виводила мене на середину кола, всі затихли. Коли я проходила повз людей, вони старалися мене не торк-

нутися. Я стала на місці, усвідомлюючи, що на мене дивляться всі.

— Заспівай нам пісню зі своєї домівки, — попросила Еесс.

— Я виросла у Джвагірі, — сказала я, коли зрозуміла, що мені не втекти. — Але родом я з пустелі. Вона — моя домівка. — Я трохи помовчала. — Це я співаю землі, коли вона задоволена.

Я відкрила рота, заплющила очі та заспівала пісню, якої навчилася в пустелі, коли мені було три роки. Коли бурий папуга, якого я бачила в наметі Ссайку, прилетів і сів мені на плече, всі захопили й заахали. Я співала далі. Солодкий звук і тремтіння, що виходили з моєї горлянки, розходилися по всьому моему тілу. Він притлумив мої тривоги та смуток. Тимчасово. Коли я закінчила, всі мовчали.

Тоді люди зашипіли та схвально заплескали в долоні. Птах, який сидів у мене на плечі, полетів геть, злякавшись шуму. Еесс обхопила руками мою ногу, із захватом дивлячись на мене знизу вгору. Від її рук розлетілись іскри, і кілька людей відскочило назад, нерозбірливо щось вигукуючи. Музиканти знову почали грати, і я швидко пішла з центру кола.

— Прекрасно, — казали люди, коли я проходила повз них.

— Я сьогодні добре спатиму!

— Хай Ані благословить тебе тисячу разів.

Торкаючись мене, вони відчували біль, але все ж осипали мене похвалами, наче я — давно загублена донька їхнього вождя.

— Ой! — вигукнула Еесс, почувши, як гурт заграв мелодію, перед якою вона не могла встояти. Дівчинка швидко повернулася до кола й розсмішила всіх, засмикавшись у танці. Мвіта обняв мене однією рукою за талію. Це було як ніколи приємно.

— Було... весело, — сказала я дорогою назад до нашого намету.

— Це завжди спрацьовує, — зауважив Мвіта і торкнувся мого пишного волосся. — Це волосся.

— Знаю, — сказала я. — Я обів'ю його аж до низу довгим відрізком пальмового волокна. Вийде схоже на косу.

— Річ не в тім, — відповів він.

Я зачекала, але він більш нічого не сказав, і в цьому не було нічого страшного. Він не конче мусив говорити. Я теж це відчула. Я відчула це, щойно Ссайку розповів мені, чого від мене хоче. Я вся неначе... зарядилася. Під час цього мого уса-мітнення щось мало статися.

Прийшовши до свого табору, ми знайшли тільки Фанасі. Він сидів біля кам'яного багаття, що невпинно зменшувалося, та вдивлявся у блискуче каміння. Між ногами в нього стояла пляшка пальмового вина.

— А де...

— Поняття не маю, Он'є, — нечітко відповів він. — Обидві втекли від мене.

Мвіта погладив його по плечі й пішов до нашого намету. Я сіла біля Фанасі. Від нього відгонило пальмовим вином.

— Вони повернуться, не сумніваюся, — сказала я.

— Ти і Мвіта, — сказав він за якийсь час. — У вас усе посправжньому. У мене такого ніколи не буде. Я лише хотів Діті, трохи землі, малечі. А поглянь на мене тепер. Мій батько сплюнув би.

— Вони повернуться, — повторила я.

— Я не можу бути з ними обома, — відказав він. — Та й навіть з однією, схоже, не можу бути. Дурень. Не треба було сюди йти. Я хочу додому.

Я роздратовано подивилася на нього.

— Тут повно вродливих жінок, які дуже тобі зрадіють, — сказала я й підвелася. — Піди знайди якусь, переспи з нею і перестань дутися.

Коли я зайшла до нашого намету, Мвіта вже лежав там на спині.

— Добра порада, — промовив він. — Йому потрібно одне — інша жінка, яка ще більше закрутить голову.

Я втягнула повітря крізь зуби й різко сказала:

— Йому не слід було обирати Лую. Хіба я так не говорила? Лую подобаються чоловіки, а не якийсь один чоловік. Це ж було абсолютно передбачувано.

— Тепер ти звинувачуєш його? Діті відмовляла йому навіть після зняття джуджу.

— Що значить «навіть після»? Ти знаєш, який біль буває від того джуджу? Жахливий! І нас виховали з думкою про те, що розсувати ноги погано, навіть якщо ми цього хочемо. Нас не виховували вільними, як... як *вас*. — Я ненадовго зупинилася. — Коли ти був із безліччю старших жінок, таких, як Тінг, хто тебе лаяв?

Мвіта подивився на мене, примруживши очі.

— Найпершого разу ти б залюбки розсунула переді мною ноги, якби не те джуджу. Тебе не стримували ніякі правила для жінок, прийняті у Джвагірі.

— Не з'їжджай з теми.

Мвіта засміявся.

— Ти вступав у близькість із Тінг?

— Що?

— Я знаю тебе і, здається, знаю її.

Мвіта лише хитнув головою, відкинувся назад і поклав руки за голову. Я зняла з себе святковий одяг і загорнулася у свою стару жовту рапу. Виходячи з намету, відчула, як мене смикнули за рапу, мало не стягнувши її.

— Зачекай, — сказав Мвіта. — Ти куди?

— Піду помиюся, — відповіла я.

Ми вирішили митись у наметі Лую. Скористатися Бінтиним наметом нам забракло духу.

— Ти робив це? — нарешті запитала я. — З іншими жінками, до мене?

— Чому це важливо?

— Це просто важливо. Так чи ні?

— Ти не перша жінка, з якою я вступав у близькість.

Я зітхнула. Я вже знала. Це ні на що не впливало. Я бентежилася через Тінг.

— Куди ти ходив, коли пішов сюди? — запитала я.

— Я прогулявся. Люди залюбки приймали мене у себе вдома. Якась компанія чоловіків посадила мене й попросила розповісти все про нас і наші мандри. Я розповів їм де-що, але не все. Зустрівся з Тінґ, і вона повела мене до намету Ссайку, де ми поговорили. — Він трохи помовчав. — Тінґ вродлива, як і всі місцеві, але на неї, бідолаху, все одно що накладено джуджу Одинадцятого ритуалу. Близькість їй заборонена. А ще... Онье, ти ж знаєш, що за слово я тобі сказав.

«Іфунанья».

— Воно стосується і душі, і тіла, — додав Мвіта і знову смикнув мене за рапу, зсунувши її мені під груди. Я її підтягнула.

— Вибач, — сказала я.

— Тобі є за що вибачатися, — зауважив Мвіта й махнув рукою. — Йди митися.

РОЗДІЛ 43

Тієї ночі ні Діті, ні Люю не повернулися. Фанасі просидів усю ніч, вдивляючись у залишки кам'яного багаття. Коли я наступного ранку встала, щоб заварити чаю, він і досі там сидів.

— Фанасі, — поклікала я. Мій голос його сполохав. Можливо, він спав із розплющеними очима. — Піди поспи.

— Вони не повернулися, — сказав він.

— Із ними все гаразд. Піди поспи.

Він почалапав до свого намету, заповз у нього й застигнув, так і не прибравши ноги всередину. Коли я була в купальному наметі й уже наполовину змила із себе мило, то почувла, як повернулася одна з них. Я завмерла.

— Радий, що ти зуміла повернутися, — долинув до мене Мвітин голос.

— Ой, годі вже, — почувся голос Діті.

Тиша.

— Не намагайся нав'язати мені почуття провини, — дала Діті.

— Коли це я казав, ніби тобі не слід розважатися? — запитав Мвіта.

Діті буркнула.

— Він пробув тут усю ніч?

— Він усю ніч чекав на вас обох, — відповів Мвіта. — Щойно пішов спати.

— На нас обох? — пирхнула вона.

— Діті...

Я почула, як вона повернулася до свого намету.

— Дай мені спокій. Я втомилася.

— На здоров'я, — озвався Мвіта.

Три години по тому повернулася Лую. Діті відсипалася невідомо після чого — можливо, після близькості та після пальмового вина водночас. Лую неначе посвіжішала, а з нею прийшов чоловік приблизно нашого віку.

— Доброго ранку, — сказала вона.

— Добрий день, — виправила її я. Цей ранок я провела в медитації. Мвіта кудись подався. Як мені здалося, пішов шукати або Ссайку, або Тінґ.

— Це Ссун, — промовила вона.

— Добрий день, — привіталася я.

— Вітаю, — сказав він. — Уночі мені від твоїх співів наснилися гарні сни.

— Коли ти нарешті ліг спати, — уточнила Лую. Вони широко всміхнулись одне одному.

— Він не спав, чекаючи на тебе, — сказала я, показавши на Фанасі.

— Це чоловік Діті? — запитав Ссун і схилив голову набік, намагаючись його розгледіти.

Я мало не розсміялася.

— Сподіваюся, він не образився через те, що мій брат забрав у нього Діті на ніч, — додав він.

— Може, трішки, — відповіла Лую.

Я насупилася й замислилася: «Які норми та правила в цьому народі?» Здавалося, тут усі вступають у близькість з усіма. Навіть Еесс не була рідною чоловікові вождині Сесси.

Поки Люю і Ссун розмовляли, я тихцем підійшла до Фанасі й добряче кóпнула його по нозі. Він застогнав і перекотився.

– Що таке?! – обурився він. – Я спокійно спав.

Люю дуже сердито зиркнула на мене. Я їй усміхнулася.

– Фанасі, – промовив Ссун і підійшов до нього. – Цієї ночі я був із твоєю Люю. Вона каже мені, що ти можеш на це образитися.

Фанасі швидко звівся на ноги. Він трохи похитувався, але, випроставшись на повен зріст, був вищий і загрозливіший на вигляд за Ссуна. Той мимоволі позадкував. Зі свого намету з усмішкою на обличчі визирнула Діті.

– Бери її, коли тільки схочеш, – промовив Фанасі.

– Ссуне, – заговорила я. Уже була готова потягнутися й узяти його за руку, але передумала. – Приємно з тобою познайомитися. Ходімо.

Я відійшла разом з ним від нашого табору. Він тримався за кілька дюймів від мене.

– Ми з братом накоїли якогось лиха? – запитав він.

– Це все було ще до вас, – відповіла я.

– У нас у Ссолу слухаються власних бажань. Вибач, ми забули врахувати, що ви нетутешні.

– Та нічого, – сказала я. – Можливо, ти владнав наші стосунки.

Того вечора Люю повернулася до свого намету і митися нам довелось у Бінтиному.

Ці дні перед відходом були найгірші для нас усіх. Діті, Люю та Фанасі вперто не розмовляли одне з одним. А Люю з Діті постійно щезали по обіді та вечорами.

Фанасі потоваришував із кількома чоловіками і проводив вечори з ними за розмовами, випивкою, годуванням верблюдів і зокрема випіканням хліба. Я не знала, що Фанасі – такий добрий пекар. А мала знати: він був сином хлібника. Фанасі наготував усілякого хліба, і невдовзі жінки почали просити в нього хлібин і питати, як його пекти. Але в нашому таборі він тримався самотою. Мені було цікаво, що в нього на думці. Я думала про всіх трьох своїх супутників. Зовні

видавалося, ніби в них усе гаразд, але насправді, як мені здавалося, все *було* гаразд лише в Лую.

Жити з народом ва було дивно. Якщо забути про те, що мене ніхто не торкався, я була в захваті від цих людей. Тут мені були раді. А ще я вивчила, як кого звать і в кого яка вдача. У наметі біля нас жила одна пара, Ссаква та Ессоп. Вони мали п'ятьох дітей, у двох з яких був інший батько. Ссаква та Ессоп були жвава парочка, яка сварилася й дискутувала з усіх питань. Вони частенько кликали Мвіту та мене їх розсудити. Наприклад, мене покликали розв'язати суперечку про те, чого в пустелі більше – твердої землі чи піщаних дюн.

– Хто міг би відповісти на це запитання? – сказала я. – Нема такої людини, яка побувала б усюди. Навіть наші мапи обмежені та застарілі. Та й хто може сказати, що пустеля *повсюди*?

– Ха! – вигукнув Ессоп, тицьнувши дружину в живіт. – Бачиш, я казав правильно! Я переміг!

Діти в селі Ссолу були самостійні в доброму розумінні цього слова. Вони постійно десь комусь допомагали чи в когось навчалися. Усі були їм раді. Навіть дуже маленьким. Навчившись ходити, дитина переходила під загальну опіку. Якось я побачила, як десь дворічну малу погодувала мати, а тоді та побігла щось розвідувати. Кілька годин по тому я угледіла, як дівчинка обідає з іншою родиною на іншому боці села. А ввечері того ж дня я бачила, як вона вечеряє разом із Ссаквою, Ессопом і двома їхніми дітьми!

Звісно, до мене часто навідувалася Еесс. Ми часто їли разом. Їй подобалося, як я готую; вона казала, що я кладу в їжу «дуже багато спецій». Приємно було трохи посидіти в тіні, але коли приходив Мвіта і крав у неї трохи моєї уваги, вона завжди дратувалася.

Передусім же Ссолу було зручне для мене тим, чим відрізнялося від усіх відомих мені спільнот. Тут усі могли розвести кам'яне багаття – просто знали, як це робиться. А своїми співами я радувала людей, яких також смішило, коли

мені на плече сідав птах. Те, що мій спів так їх заспокоює, їх не бентежило.

Ва не були чаклунами. Містичні аспекти знали тільки Ссайку і Тінг. Але джуджу було частиною їхнього способу життя. Воно було таке звичне, що ва не відчували потреби зрозуміти його повністю. Я жодного разу не питала їх, звідки вони знають ці дрібні трюки – інтуїтивно чи завдяки навчанню. Питати про це видавалося негречним – усе одне що спитати в людини, як вона навчилася контролювати сечовипускання.

Моя мати була схожа на ва тим, що приймала все непоясненне та містичне. Але коли ми дісталися Джвагіра, а отже, цивілізації, це довелося приховувати. У Джвагірі знати джуджу можна було лише таким старійшинам, як Аро, Ада чи Нана Мудра. Для всіх інших джуджу було мерзотою.

«Якою я була б, якби виросла тут?» – замислювалася я. Еву їх геть не бентежили. Вони прийняли Мвіту як свого. Обіймали його й тиснули йому руку, плескали по спині, пускали до нього своїх дітей. Йому однозначно були раді.

Та все ж вони не могли торкнутися мене. Навіть у Джвагірі люди випадково зачіпали мене на ринку. Коли я була малою, люди постійно смикали мене за волосся чи мацали його, а ще я чимало билася з іншими дітьми. Це була моя єдина претензія до мешканців кочового поселення Ссолу.

РОЗДІЛ 44

Коли я не йду назустріч долі, вона йде до мене. Ці дні перед усамітненням насправді були початком процесу, на який натякав Ссайку. Ми провели з Червоним народом усього три коротких дні. До усамітнення залишалося чотири. Щоб розслабитися, цього часу було відверто замало.

Однак я прокинулася розслабленою, вдоволеною, відпочилою. Мвіта обвивав рукою мою талію. Надворі я чула гудіння бурі Ссайку. За цим шумом проступала балаканина людей, які

розпочинали денні справи, мекання кіз і плач немовляти. Я зітхнула. Ссолу дуже багато в чому нагадувало дім.

Я заплющила очі, думаючи про матір. Вона зараз, певно, була надворі й доглядала сад. Можливо, згодом вона піде до Ади чи зазирне до батькової кузні, щоб дізнатися, як ідуть справи у Джі. Я дуже за нею сумувала. Сумувала за часом, коли не було необхідності... мандрувати. Я сіла і відкинула назад довге волосся. Пальмове волокно, яким я його перев'язала, розв'язалося. Мої руки машинально почали заплітати косу, як зазвичай, але раптом намацали його. Тоді я згадала, як Ссайку сказав, що мені слід не заплітати волосся в коси.

— Дурня, — пробурчала я, заходившись шукати волокно.

— Що? — ледь вимовив Мвіта, який лежав обличчям до килимка.

— Я просто загубила...

У наш намет зазірала крихітна біла голівка, в якій із дзьоба звисала маленька червона сережка. Голівка тихенько свиснула. Я засміялася. Цесарка. У Ссолу ці вгодовані покірні птахи вешталися повсюди так само вільно, як діти, і розуміли, що не можна наближатися до бурі. Я загорнулася в рапу, сіла і залякла. Я відчула той дивний запах, який завжди з'являвся, коли відбувалося щось чарівне. Птах прибрив голову з мого намету.

— Мвіто, — прошепотіла я.

Він швидко підвівся, пов'язав рапу в себе на талії та взяв мене за руку. Схоже, він теж помітив запах. Чи принаймні відчув, що щось не так.

— Онъє! — гукнула знадвору Діті. — Вийди-но сюди!

— Тільки повільно, — додала Лую. Судячи з голосів, вони обидві були за кілька ярдів від нашого намету.

Я понюхала повітря, і мій ніс наповнився дивними потойбічними пахощами. Мені не хотілося виходити з намету, але Мвіта підштовхнув мене і притиснувся до мене ззаду.

— Вперед, — прошепотів він. — Поглянь цьому в очі. Більш нічого ти зробити не можеш.

Я насупилась і штовхнулась у відповідь.

– Я не мушу нічого робити.
– Не будь боягузкою, – відрізав Мвіта.
– Бо інакше що?
– Ми не для цього пішли з дому, – сказав він. – Пам’ятаєш? Я втягнула повітря крізь зуби. Страх стиснув мені легені.
– Я вже не знаю, нащо пішла з дому. І не знаю, що там... чекає на мене.

Мвіта пирхнув.

– Ти знаєш, що мусиш зробити.

На які саме мої думки він так відреагував, я точно не знала.

– Вперед, – сказав він і підштовхнув мене знову.

Я безупинно думала про відхід, про те, що під час відходу має щось статися. Наш намет був безпечним місцем: там були Мвіта й наші нехитрі пожитки, він захищав від світу. «О Ані, я хочу лишитися тут», – подумалося мені. Але тоді раптом згадався образ Бінти. Моє серце загупало ще сильніше. Я полізла вперед. Відсунувши запону й вилізши, я мало не врізалась у нього. Мені довелося дуже, дуже сильно задерти голову.

Він стояв просто перед нашим наметом і був заввишки з немолоде дерево. А завширшки – як три намети. Маскарад, дух із дичавини. На відміну від агресивного маскарада з кігтями-голками, який стеріг хатину Аро того дня, коли я на нього напала, цей стояв нерухомо, як камінь. Він був зі щільно укладеного палого мокрого листя, а ще з нього стирчали тисячі металевих шипів. Він мав дерев’яну голову, на якій було вирізьблено насуплене обличчя. Вгорі з нього потроху виходив густий білий дим. Від цього диму й ішов запах. Довкола маскарада прогулювалося з десяток цесарок. Час від часу вони поглядали на нього з тихим цікавим свистом, схиливши голови набік. Дві сіли праворуч від нього, а одна – ліворуч. «Чудовисько, яке приваблює милих нешкідливих пташок, – подумала я. – Що далі?»

Маскарад пильно поглянув на мене згори вниз, а я тим часом повільно випросталася. За спиною в мене стояв Мвіта. За кілька ярдів від нас були Діті з Фанасі та збирався на товп глядачів. Фанасі обіймав Діті однією рукою за талію,

а Діті міцно трималася за нього. Праворуч від мене ховалася за своїм наметом нажахана Лую. Я мало не розсміялася. Лую залишилася, Діті з Фанасі злякалися.

— Як ти думаєш, чого він хоче? — голосно прошепотіла Лую так, наче істота не стояла просто перед нами, й підкралася ближче. — Можливо, якщо ми дамо йому те, чого він хоче, він піде.

«Залежно від того, чого він хоче», — подумала я.

Раптом істота почала опускатися на землю, згинаючи тіло з листя рафії. Цесарка, що сиділа біля нього, пурхнула трохи вбік, а тоді знову повернулася на місце. Маскарад перестав опускатися. Тепер він сидів. Я сіла перед ним. Мвіта сів за мною. Лую теж залишилася поруч. У неї не було ніякого хисту до чарів, і через це її сміливість під час зустрічі з таємничим видавалася ще неймовірнішою.

Коли він наблизив голову до землі, дим з дивним запахом, що оточив нас, загуснув. У мене перестали працювати легені, і я ледве втрималась від кашлю. Я знала: це було б нечемно. Втім, кілька цесарок таки *кашлянуло*. Маскарадові, здавалося, було байдуже. Я позирнула на Лую й кивнула. Вона кивнула у відповідь.

— Скажи їм усім, хай відійдуть, — попросила я її.

Вона, геть не замислюючись над цим, пішла до людей.

— Вона просить відійти, — сказала Лую.

— Це маскарад, — невиразно відповіла якась жінка.

— Я не знаю, що це, — промовила Лую. — Але...

— Він прийшов поговорити з нею, — сказав якийсь чоловік. — Ми просто хочемо на це подивитися.

Лую повернулася до мене. Ну, тепер я хоч знала, чого він хоче. Червоний народ продовжував вражати мене інтуїтивним знанням містичного.

— Все одно відійдіть, — просто сказала я. — Це приватна розмова.

Вони відійшли на теоретично безпечну відстань. Я помітила, як Фанасі та Діті пропхались у натовп і зникли. А тоді маскарад заговорив зі мною.

«Онъесонву, – промовив він. – Мвіто». Голос виходив з усього його тіла, вилазив з нього, як і дим. Розходився навсідч. Цесарки припинили посвистувати, і ті птахи, які стояли, повсідалися на пісок. «Вітаю вас, – промовив він. – Вітаю ваших предків, духів і чі¹». Поки він говорив, нас несподівано оточила дичавина. Я замислилася, чи бачить дичавину Мвіта. Яскраві кольори, трубочки, що пульсували, виходячи з реальної землі. Якщо в дичавині є дерева, то вони були схожі на дерева. Дерев з дичавини.

Я розирнулася довкола, шукаючи батькове око. Я бачила його сяйво, але саме око застував масивний маскарад. Це був єдиний натяк на те, що я можу довіряти цьому могутньому створінню.

– Вітаємо, ого, – сказали ми із Мвітою.

«Простягни руку, Онъесонву».

Я повернулася до Мвіти. У його примружених очах читалася напруга, він зціпив зуби, стиснув губи, роздув ніздрі й насупив брови. Раптом Мвіта підвівся.

– Що ти збираєшся робити? – запитав він маскарада.

«Сядь, Мвіто, – відповів той. – Ти не можеш зайняти її місце. Ти не можеш її врятувати. У тебе є власна роль». Мвіта сів. Маскарад просто взяв і прочитав його думки, хутко вивчив його запитання та аргументи і висловився саме з того питання, що найбільше турбувало Мвіту. «Торкайся її за потреби, але не втручайся», – додав він.

Мвіта схопив мене за плече і прошепотів на вухо:

– Я підтримаю все, що ти хочеш зробити.

У його голосі я почула благання. Він благав мене відмовитися. Відіяти щось. Утекти. Я згадала свій Одинадцятий ритуал, коли в мене був схожий вибір. Якби я тоді втекла, мій батько не побачив би мене так скоро. Я не опинилася б тут. Але я була тут. І за чотири дні, коли я усамітнюся, неодмінно щось станеться. Доля холодна. Жорстока.

¹ Чі – різновид духовних істот у міфології іґбо (один із найближчих відповідників у західній культурі – янголи-охоронці).

Я повільно простягнула руку, не заплющуючи очей. Мвіта вчепився в моє плече і притиснувся ще сильніше. Не знаю, чого я очікувала, але аж ніяк не була готова до того, що сталося далі. Шар мокрого листа на маскарадні повністю піднявся, водночас оголивши його численні голки. Маскарад відхилився від мене, а тоді кинувся вперед, тихенько зашурхотівши. Я відсахнулась і кліпнула. Розплющивши очі, побачила, що повністю вкрита крапельками води та... голками маскарада.

Ними повністю вкрилося моє лице, руки, груди, живіт, ноги. Голки навіть якимось робом опинилися в мене на спині! На мені не було голок лише там, де мене прикривало Мвітине тіло. Мвіта скрикнув. Йому водночас хотілося торкнутися й не торкатися мене.

– Ти що... – Він підскочив і поглянув на мене, а тоді на голки. – Що це... Онъє? Що?..

Витріщившись на себе, я писнула, готова закричати та здивована тим, що я досі притомна і нормально почуваюся. Я ж скидалася на подушечку для голок! Чому з мене не точиться кров? Де біль? І чому маскарад сказав мені простягнути руку, якщо він збирався зробити саме це? Це що, якийсь жорстокий жарт?

Маскарад засміявся. Його мокре листя затрусилося від низького, гортанного реготу. Так, ця істота вважала, що це жарт.

Він підвівся, обливши нас вологою та димом. Повернувся й почимчикував до намету Ссайку. За ним при цьому потягнувся вузенький шлейф диму з дичавини. Цесарки вервечкою пішли за ним. Пішло слідом і кілька людей. Хтось приніс флейту, ще хтось – невеличкий барабан. Маскарад ішов, сміючись, а вони грали йому.

Коли він зник з нашого поля зору, ми із Мвітою презирнулися.

– Як *почуваєшся*... нормально? – запитав він.

Я саме стала почуватися... дивно. Нездорово. Але не хотіла його лякати.

– У мене все добре.

За кілька секунд ми обоє всміхнулися й засміялися. Випала одна голка. Мвіта показав на неї й засміявся ще гучніше, і від цього я теж засміялася ще гучніше. Повипадали ще голки. До нас підбігла Лую. Побачивши мене зблизька, вона зарепетувала. Ми із Мвітою засміялися ще гучніше. Тепер голки сипалися з мене.

– Що з вами таке? – запитала Лую, побачивши, як випадають голки, й заспокоївшись. – Що ця істота з тобою зробила? Я хитнула головою, досі хихочучи.

– Не знаю.

– Це... – Вона стала на коліна, щоб глянути на останні голки в мене на спині. – Це був справжній маскарад?

Я кивнула й відчула, як мною проходить хвиля нудоти. Зітхнула й відкинулась назад. Коли Лую спробувала торкнутись однієї з останніх голок, яка стирчала з моєї щоки, з мене вилетіла іскра завбільшки з горіх кола. Лую відскочила назад, тримаючись за руку й шиплячи від болю.

Тепер я була чужа всім, окрім Мвіти.

РОЗДІЛ 45

До наступного дня я жахливо захворіла. Варто мені було побачити їжу, навіть звичайну козлятину карі, як усередині все переверталось. Коли ж я таки спромоглася взяти до рота трохи їжі, то відчула, що вона має металевий смак, а з моїх зубів полетіли іскри. Відчуття було дуже неприємне. Нормально я могла лише пити воду та потроху їсти простий хліб. Два дні по тому я ще була хворою.

Маскарад ввів щось у моє тіло. Ті голки були заражені отрутою. А може, ліками? Чи, може, тим і тим. Або ні тим, ні тим. Якщо в них отрута чи ліки, то це якимось пов'язано зі мною. Тобто я – не частина якогось масштабного плану.

Мало того, що я постійно відчувала нудоту, не могла їсти та заробила майже алергію на всіх, окрім Мвіти (як вияви-

лося, в мене також не було алергії на Ссайку та Тінг), – час від часу мене ще й накривало хвилею жахливої надчутливості. Тоді я чула, як дихає муха, чи бачила, як падає на землю брилою піщинка. У мене раптом з'являлися яструбині сила й зір або ж я мало не фізично відчувала, що всі довкола смертні. Смертність пахла багнюкою й вологою, а я нею аж смерділа.

Я знала, що це за голодна ясність. Це була посилена версія того, що кілька місяців тому зіткнуло мене та Мвіту ніс до носа з моїм батьком. Але цього разу я збиралася це опанувати. Я мусила це опанувати; інакше я, можливо, таки була небезпечна. На додачу до всіх моїх проблем, у мій особистий простір і далі норовила влізти дичавина.

– Я жива, – пробурмотіла я, блукаючи околицями Ссолу. – Тому облиш мене.

Але дичавина мене, звісно, не полишала. Я роззирнулася довкола. Моє серце швидко билось. Мені захотілося розсміятися. В мене гупало серце, і я однією ногою стояла у світі духів, а другою – у фізичному світі. Маячня. Частково я складалася з блакитної енергії, а частково – з фізичного тіла. Я була наполовину жива й наполовину якась інша. Це сталося вже вп'яте, і тут я, як і раніше, повернулася й зазирнула в сердите око свого батька. Я плюнула в нього, проігнорувавши тривожний дроз, який відчувала щоразу, коли його бачила. Він постійно був поруч, виглядав, чекав... але чого?

Я стояла біля намету якоїсь родини. Матері, батька, двох хлопчиків і трьох дівчаток. А може, у когось із цих дітей були інші батьки. Можливо, двоє «батьків» були коханцями чи друзями. З ва неможливо було вгадати. Але родина – це родина, і я позаздрила побаченому й укотре засумувала за матір'ю.

Вони тим часом вечеряли. Я відчула запахи супу з окрою¹ та фуфу так, ніби вони стояли в мене під носом. Я помітила

¹ Окра (бамія) – трав'яниста рослина з їстівними стручками, що вирощується як овочева культура.

блиск у чоловікових очах, коли він подивився на жінку, і зрозуміла, що він жадає її, але не кохає. Я мало не відчувала грубість довгих дредлоків дітей. Якби хтось із них поглянув у мій бік, що б він побачив? Можливо, мою постать, неначе виліплена з води. Можливо, не побачив би нічого. Я сперлася на блакитну енергію дерева в дичавині, захищаючись від батькового вогненного погляду. Дерево було м'яке й холодне. Я опустила на землю й почала чекати остаточного повернення до фізичного світу.

Щойно я заплющила очі, мене щось схопило. Коли дві гілки дерева з дичавини щільно обвили мою ліву руку й шию, у мене затерпло все тіло. Я дряпнула гілку, що схопила мене за шию, й потягнула. Вона посилила хватку, і я болісно захрипіла. Гілка була дуже сильна.

Та я була сильніша. Набагато сильніша. Мене пройняв гнів, і моя блакитна енергія спалахнула. Я зірвала гілку з шиї й відламала її. Дерево заверещало високим голосом, але це мене не зупинило. Я відірвала другу гілку від руки, а тоді підхопила й відламала ту, яка норovala вчепитися мені в ногу. Затим підвелася, майже готова заревти, зі стисненими кулаками, трохи зігнувши ноги й вирячивши очі. Я збиралася розірвати все дерево... і саме тоді дичавина мене полишила. Щойно моє ество й тіло повністю опинилось у фізичному світі, мене геть полишили сили. Я незграбно сіла на землю, тихенько відсапуючись і боячись торкнутися зболілої шиї.

Одна з маленьких дівчаток, що вечеряли з рідними, повернулася. Вона побачила мене й помахала рукою. Я кволо помахала у відповідь і спробувала всміхнутися. Повільно встала, вдаючи, ніби нічого не сталося.

— Хочеш поїсти з нами? — спитала мала невинним дитячим голосом. Тепер уся родина дивилася на мене й почала мене підкликати.

Я всміхнулася й хитнула головою.

— Дякую, та я не голодна, — відмовилася я й пішла далі так швидко, як тільки дозволяло мені побите тіло. Ці люди

здавалися такими нормальними, чистими, незаплямованими. Я аж ніяк не могла сидіти за їхнім столом.

Коли я повернулася до свого намету, Фанасі саме сидів перед своїм і дувся. Я не стала питати його, що трапилось, оскільки була не в тому настрої. Та це було очевидно. Діті та Люю не було видно ніде. Мвіти теж, і я, прилігши в наметі, зраділа, що його немає поруч. Я не хотіла, щоб він знав, що я страшенно... хвора. Я *взагалі* не хотіла, щоб це хтось знав. Ва й без того поводитися зі мною так, ніби я на щось слабую. І в певному розумінні так і було. Я не могла наблизитися до жодного з них без іскор і уколу гострого болю. Я почувалася достатньо чужою й не мала наміру оголошувати, що, на додачу до всього цього, ще й кепсько почуваюся.

Я розповіла про все Люю. Але тільки тому, що саме вона перша зайшла до мого намету годину по тому, коли я знову наполовину опинилась у дичавині, а наполовину лишилась у фізичному світі. Я була така зморена, що могла хіба що сидіти на місці. Коли дичавина нарешті відступила, Люю стояла біля входу до мого намету й пильно дивилася на мене.

Я гадала, що Люю негайно вилізе назад, але вона знову мене здивувала. Вона залізла всередину, сіла і просто подивилася на мене. Я відкинулася назад і стала чекати на її запитання.

— То що це було? — нарешті спитала вона.

— Що саме? — видихнула я.

— Ти була як... вода, — пояснила вона. — Складалася з твердої води... але такої води, як камінь, тільки води.

Я гигикнула.

— Та невже?

Вона кивнула:

— Достоту як під час нашого Одинадцятого ритуалу.

Вона схилила голову набік.

— Це буває тоді, коли ти йдеш до... світу мертвих?

— Не мертвих, а дичавини, — сказала я. — Світу духів.

— Але ж там неможливо бути живим, — зауважила вона. — Отже, це світ мертвих.

— Я... — Я знову зітхнула і процитувала один з уроків Аро: — Те, що істота не жива, ще не означає, що вона мертва. Щоби стати померлим, треба спершу побути живим.

Я заплющила очі й відкинулася назад.

— Дичавина — це десь-інде. Там немає ні плоті, ні часу.

— То чому це сталося під час нашого ритуалу? — спитала вона.

Я засміялася.

— Це довга історія.

— Онъє, що з тобою таке? — спитала вона за мить. — З тобою явно було щось не так, відколи... відколи той маскарад зробив оте з тобою. — Не дочекавшись від мене відповіді, вона підсунулася ближче. — Пам'ятаєш, про що ми говорили, ще як тільки пішли з дому?

Я мовчки подивилася на неї.

— Ми з тобою домовилися розділяти тягар, — сказала вона.

Вона взяла мене за руку, і від неї пурхнула чимала іскра. На обличчі Люю, коли вона повільно опустила мою руку, на мить відобразився біль. Вона всміхнулася мені, але більше не намагалася торкнутися.

— Говори. Розкажи мені.

Я відвела очі, притлумлюючи сильне бажання заплакати. Мені зовсім не хотілося когось цим обтяжувати. Я повернулася до неї й помітила її темну шкіру, що лишилася бездоганною навіть після всього, через що ми пройшли. Її повні губи були міцно стулені. Її великі мигдалевидні очі без жодного остраху зазирали вглиб моїх. Я сіла.

— Гарзд, — погодилася я. — Ходімо прогуляємося.

Ми прогуляли околицями Ссолу, цієї півмилі, що відділяла бурю від крайніх наметів. Тут збиралися лише стада худоби. Цесарки й кури тримались осторонь. Тож я говорила, а Люю слухала серед верблюдів і кіз.

— Ти маєш розповісти Мвіті, — сказала вона, коли я договорила. Мене накрило хвилию голодної втоми, тож довелося зупинитись і нахилитися вперед.

— Я не хочу...

— Це не тільки тебе стосується, — зауважила вона, а тоді вийшла вперед, готова допомогти мені випрямитися. Втім, вона швидко відступила.

— У тебе все гаразд?

— Ні.

— А можна...

— Ні. — Я повільно випрямилася. — Давай. Скажи те, що хотіла сказати.

— Ну, щось... — Вона зупинилася, поглянувши мені в очі. — За кілька днів ти підеш у те усамітнення. На мою думку... ну, ти, мабуть, уже знаєш.

Я кивнула.

— Щось станеться, але що, я не знаю.

— Думаю, Мвіта може покращити ситуацію, — зауважила вона.

— Можливо, — буркнула я.

Вона впала мені просто під ноги. Жовта ящірка з великою лускатою головою. Плюхнулася на ноги й поволі пішла геть. Я стиха розсміялася, вирішивши, що ящірку підхопила буря й закинула до Ссолу, як і безліч інших істот. Мені хотілося лиш одного: сісти на пісок і провести її поглядом.

Мене накрило новою чудернацькою хвилию надчутливості. Я позирнула на Лую. Вона пильно за мною стежила. Мені було видно кожну клітину на її обличчі.

— Бачиш? — запитала я і квола показала на ящірку, яка повернулася до нас. Мені хотілося відвернути увагу Лую. Вона вже була готова побігти по Мвіту, я просто це знала.

Лую насупилася.

— Що саме?

Я хитнула головою, не зводячи погляду з ящірки, і опустилася на пісок. Я була страшенно квола.

Мене накрила нова хвиля чутливості, і я почула тихий стогін. Не знала напевне, чи то стогну я сама, чи то довкола мене знову здійснюється дичавина. Зовсім поруч із Луєю з'явилося дерево з дичавини. Тоді все замерехтіло й повернулося до фізичного світу. Мене почало нудити.

— Залишайся тут. Я піду по Мвіту, — сказала Лую. — Ти щойно знову вся стала прозорою.

Я була надто квола, щоб відповісти. Ящірка повільно наближалася до мене, і я, коли Лую побігла геть, зосередилася на ній.

— Відпусти її, — промовив якийсь голос — жіночий, але по-чоловічому низький і сильний. Він виходив з ящірки, що наближалася. Щось у цьому голосі видалося мені неясно знайомим.

— Я не збираюся її зупиняти, — відповіла я із кволим смішком. — Хто ти?

Я замислилася, чи не приверзся мені цей голос. Знала, що ні. Я страждала на хворобу, що передалася мені від великого духа дичавини. Саме для цього він до мене і прийшов. Опісля він пішов до Ссайку, як розповіла мені згодом Тінг. Ніщо з того, що сталося зі мною після зустрічі з маскарадом, не могло бути витвором моєї уяви.

— Ти далеко зайшла, — продовжила вона, не зважаючи на моє запитання. — А я поведу тебе ще далі.

— Ти справді тут? — запитала я.

— Однозначно.

— А ти мене повернеш?

— Хіба можливо забрати тебе у Мвіти?

— Ні, — відповіла я. — Куди ти мене поведеш?

Тепер я просто говорила. Відповіді мене насправді не цікавили. Мені було потрібно якось зберігати спокій, а ящірка тим часом почала рости та змінювати колір.

— Я поведу тебе туди, куди тобі потрібно, — сказала вона. Що більше істота виростала, то звучнішим і повнішим ставав її голос. Він почав скидатися на поєднання трьох однакових голосів. — Я покажу тобі те, що тобі треба побачити, Оньєсонву.

Отже, вона мене знала. Я примружилася.

- Що ти знаєш про мою долю? – запитала я.
- Я знаю те, що знаєш ти.
- А що про мого біологічного батька?
- Що він – дуже лиха людина.

Решту своїх запитань я забула. Я забула геть усе. Переді мною стояла істота, яку я можу назвати лише кпоньюґо, вогнедишником. Вона була завбільшки з чотирьох верблюдів і блищала всіма відтінками вогню. Тулуб у неї був жилавий і сильний, як у змії, на великій круглій голові красувалися довгі закручені роги, а на розкішних щелепах було повно гострих зубів. Її очі нагадували маленькі сонця. Вона курилася ріденьким димком, а пахла підсмаченим піском і паром.

Коли ми з матір'ю кочували, то в найспекотніший час дня сиділи у своєму наметі й вона розповідала мені історії про цих створінь. «Кпоньюґо люблять заприятелювати з подорожніми, – казала вона. – Вони оживають у найспекотніший час дня – оце такий, як зараз. Вони виходять із солі давно померлих океанів. Якщо з тобою потоваришує хтось із них, ти ніколи не будеш сама».

Моя мати була чи не єдиною відомою мені людиною, що говорила про океани так, ніби вони існували насправді. Коли мене щось лякало – скажімо, побачений напівзогнилий верблюд або надмірна хмарність у небі, – вона неодмінно розповідала мені історії про них. Вона вважала кпоньюґо добрими, величними істотами. Але зустрічі багато з чим у реальному житті часто-густо відрізняються від зустрічей із цим в історіях. Так було й тепер.

Мені відібрало мову. Я знала, що вона тут. Стоїть переді мною, тим часом як у Ссолу за півмилі від нас усі займаються своїми справами. Перехожі могли б помітити, як я стою тут і вдивляюсь у простір, але не стали б зупинятися. Для них я була недоторканна, дивачка, чаклунка, навіть якщо справді їм подобалася. Чи бачили вони, що переді мною стоїть кпоньюґо? Може, й так. А може, й ні. Якщо так, то, можливо, звичай вимагали полишити мене напризволяще.

У мене виникло знайоме вже відчуття своєрідного відсторонення, а потім – глибинної рухливості. Я знову йшла «геть». Цього разу це відбувалося біля цілого міста людей і без Мвіти поруч. Я була сама-самісінька, а ця істота мене забирала. Коли я піднеслася вгору, кпоньюґо полетіла поруч зі мною. Я відчувала її жар.

– Такі, як я, не надто відрізняються від птахів, – сказала вона своїм дивним голосом. – Обернися.

Чи можу я обертатися під час таких «подорожей»? Я ще ніколи про це не замислювалася. Та вона мала рацію. Я вже якось обернулася на ящірку, і процес не надто відрізнявся від обернення на горобця чи навіть грифа. Я потягнулася до грубої шкіри кпоньюґо, але швидко відсмикнула руку, несподівано злякавшись.

– Давай, – сказала вона.

– Ти... ти гаряча?

– Перевір сама, – відповіла вона. Хоч її писок цього не виражав, я знала: їй весело. Я повільно витягнула руку і торкнулась однієї лусочки. Я аж почувала, як шкварчить моя шкіра, й відчула запах горілого.

– Ай! – скрикнула я й потрусила рукою. Та вона вела мене дедалі вище. Ми вже піднялися над Ссолу на п'ятдесят футів.

– Невже я... – Я поглянула на свою руку. Вона не здавалась обпеченою, та й боліла зовсім не так сильно, як мала.

– Ти лишаєшся собою навіть у дичавині, – промовила вона. – Але нас захищають твої та мої здібності.

– Я можу так померти?

– У певному розумінні можеш, – підтвердила вона. – Але не помреш, – додала вона тоді ж, коли я сказала: «Але не помру».

– Гаразд, – буркнула я й потягнулася знову.

Цього разу я витримала біль, шкварчання своєї руки та запах горілої шкіри. Відламала в неї одну лусочку. Моя рука закурилася димом, і я мало не закричала, але бачила попри дим, що залишилася неушкодженою.

Позаяк ми здіймалися дедалі вище, зосередитися було важко. Проте обернутися на кпоньюнго, тримаючи в руці лусочку, було не так складно. Я витягнула своє нове лискуче тіло, насолоджуючись власним теплом. Я встояла перед сильним бажанням шугонуть донизу, глибоко заритись у пісок і нагріти своє тіло так, щоб пісок розплавився й перетворився на скло. Я тихцем засміялася. Я б не могла так зробити навіть за бажання. Цією мандрівкою керувала не я, а кпоньюнго. Я замислилася, чи не тому я також не могла вирости завбільшки з неї. Мені вдалося розтягнутися всього до трьох чвертей її розміру.

— Молодчина, — сказала вона, коли я закінчила. — Тепер дозволь повести тебе до місця, якого ти ще ніколи не бачила.

Ми гайнули до стіни з бурі й занурилися в неї. Менш ніж за секунду вийшли з іншого її боку. З положення сонця я здогадалася, що ми летимо на захід. Ми описали півколо й попрямували на схід.

— Отам Папа-Ші, — за хвилину сказала вона.

Я ледве глянула на те лихе місце, мешканці якого жорстоко позбавили життя Бінту й довіку страждатимуть на сліпоту. З покоління в покоління. Я прокляла Папа-Ші та всіх, хто там народився. Коли ми летіли повз нього, я прокляла його ще раз.

— Отам твій Джвагір, — промовила вона.

Я спробувала сповільнитися, щоб його побачити, але вона потягнула мене за собою. Я розгледіла лише розмиті обриси будівель удаліні. Однак, хоч ми й промайнули повз нього за мить, я відчула, як моя оселя кличе мене, намагається повернути. Моя мати. Аро. Нана Мудра. Ада. Може, її син Фанта вже приємно здивував її, приїхавши до Джвагіра?

Ми з кпоньюнго летіли над безкраїми землями, над сухістю, яку я знала все життя. Пісок. Твердий ґрунт. Низенькі деревця. Суха, мертва трава. Ми пересувалися надто швидко, щоб я помічала нечисленних верблюдів, піщаних лисиць і яструбів, яких ми, напевно, минали. Я замислилась про те,

куди ми прямуємо. А ще замислилась, чи слід мені боятися. Неможливо було сказати, як довго це тривало чи як далеко ми летіли. Я не відчувала ні голоду, ні спраги. Жодної необхідності справляти природні потреби. Жодної потреби у сні. Я перестала бути людиною, бути фізичною істотою.

Час від часу я позирала на її очі. Вона була велетенською ящіркою з жару і світла. Та було в ній і ще дещо. Я просто щось відчувала. Хто вона? Вона позирала на мене у відповідь, ніби знаючи, про що я думаю. Але нічого не казала.

Минуло чимало часу, ми подолали чималу відстань, і земля раптом змінилася. Тут дерева на нашому шляху були вищі. Ми полетіли швидше. Так швидко, що я бачила лише щось світло-брунатне. Потім – темніший відтінок бруннатного. А далі... зелень.

– Дивись, – наказала вона, нарешті сповільнившись.

Зе-е-е-елень! Такою я її ще ніколи не бачила. Такою я її ніколи не уявляла. Порівняно до цього зелене поле, яке я споглядала під час першої «втечі» разом із Мвітою, здавалося крихітним. Земля від обрію до обрію оживала численними високими деревами з пишним листям. «Таке взагалі можливо? – замислилася я. – Це місце існує насправді?»

Я зазирнула в очі кпоньюнго, і вони засяяли темнішим помаранчево-жовтим.

– Так, – сказала вона.

Мені заболіло у грудях, але це був добрий біль. Біль від зустрічі з... домом. Це місце було надто далеко – повік не дістатися. Та, можливо, колись усе зміниться. Можливо, колись. Поряд з його безкраїстю взаємні насильство й ненависть океке та нуру видавалися дрібницею. Це місце тягнулося все далі. Ми летіли досить низько, щоб чіплятися за верхівки дерев. Я погладила листок якоїсь дивної пальми.

З одного дерева неподалік злетів великий птах, схожий на орла. Ще на одному дереві, що цвіло великими яскраво-рожевими квітами, було рясно від великих блакитних і жовтих метеликів. На верхівках інших дерев сиділи волохаті звірі з довгими руками й допитливими очима. Вони провели

нас поглядом. Від вітерцю на верхівках дерев з'явилися брижі, як на водоймі від вітру. Я ніколи не забуду його шепоту. Стільки зелені, живої й повної води!

Кпоньюнго зупинила нас, і ми зависнули над великим широким деревом. Я всміхнулася. Дерево іроко. Достоту як те, на якому я опинилася, вперше проявивши здібності ешу та обернувшись на горобця. Ще на цьому дереві саме росли плоди з гірким запахом. Ми опустилися на одну з його великих гілок. Вона якось витримала нашу вагу.

З віддаленого боку крони дерева нерухомо сиділо ціле сімейство волохатих звірів, яке витріщилося на нас. Це було майже комічно. Що мали побачити їхні очі? Вони хоч раз бачили двох велетенських жилавих ящірок, які сяють, як сонце, й пахнуть димом та парою? Сумнівно.

— За мить я відправлю тебе назад, — сказала вона, не звертаючи уваги на волохатих мавпоподібних істот, які й досі не ворухнулись. — А поки що споглядай це місце, засвоюй його. Запам'ятавуй.

Найбільше мені в ньому запам'яталося сильне відчуття надії, яке вселилось у моє серце. Якщо десь, хай навіть і дуже-дуже далеко, ще існує ліс, справжній безкрайній ліс, то все не закінчиться кепсько. Це означає, що існує життя поза Великою Книгою. Це було рівнозначно благословенню, очищенню.

Проте, коли кпоньюнго провела мене назад до Ссолу і я повернулася до людського тіла, мені довелося добряче помучитися, щоб хоч щось із цього пригадати. Щойно я знову опинилася у власній шкурі, мене зборола недуга, схожа на тисячу скорпіонів від мого батька.

РОЗДІЛ 46

Але це ніяк не було пов'язано з моїм батьком і дуже тісно пов'язано з приходом маскарада. Принаймні так казав чаклун Ссайку. Коли я повернулася до себе після польоту до

зеленого місця, на мене вже чекали Ссайку, Тінг і Мвіта. Ми були в моєму наметі. Горів ладан, Ссайку мугикав якусь забуту мелодію, а Мвіта пильно дивився на мене. Щойно я лягла на власне тіло, він усміхнувся, кивнув і сказав:

– Вона повернулася.

Я теж йому всміхнулася, але одразу вжахнулася, зрозумівши, що мені зводить усі м'язи до останнього.

– Випий оце, – попросив Мвіта, піднісши до моїх губ чашку.

Не знаю, що воно було, але завдяки цьому мої м'язи розслабилися менш ніж за хвилину. Коли ми із Мвітою залишилися самі, я нарешті розповіла йому про все побачене. Що він про це думає, я так і не почула, бо, закінчивши оповідь, негайно провалилась у дичавину. Для нього це означало, що я практично зникла. Повернувшись до фізичного світу, я знову відчула болючі судоми у м'язах.

Ця недуга була не з тих, від яких блюють, палають жаром або мучаться проносом. Вона була духовна. Їжа стала мені огидною. Довкола мене боролися за територію дичавина та фізичний світ. Моя чутливість то загострювалася, то притлумлювалася. Останні дні перед усамітненням я здебільшого сиділа в наметі.

Час від часу до мого намету зазирали Фанасі й Діті. Фанасі приносив мені хліб, якого я не їла. Діті намагалася зав'язати зі мною розмову, якої я не могла підтримати. Вони були схожі на мишей, які чекають на слухну для втечі мить. Напевно, коли вони побачили маскарада, їм стало по-справжньому очевидно: я не лише чаклунка, а й пов'язана з таємничими та небезпечними силами.

Коли зі мною не міг залишатися Мвіта, лишалася Люу. Я зникла, коли вона сиділа зі мною, а коли знову з'являлася в тому ж місці, заставала її поруч. Вона була явно нажахана, та все ж нікуди не дівалася. Вона ні про що мене не питала, а коли ми говорили, розповідала про чоловіків, з якими спить, або ще про щось приземлене. Лише вона могла викликати в мене сміх.

РОЗДІЛ 47

Зранку на десятий день Мвіті довелося мене будити. Я спромоглася заснути лише за годину до цього. Я досі не могла їсти й була надто голодна, щоб поспати. Мвіта з усієї сили постарався мене виснажити. Навіть у цьому стані його дотик заспокоював мене більше, ніж їжа чи вода. Однак я все одно постійно думала про те, скільки людей загине, якщо я завагітнію. А ще не могла забути про те, що під час мого усамітнення станеться щось погане.

– Я чую їхній спів, – промовив Мвіта. – Вони вже зібралися.

– М-м-м, – озвалася я, не розплющуючи очей. Я слухала їх уже більше години. Їхня пісня нагадувала мені про матір. Вона часто співала їй, хоч і відмовлялася ходити на Розмову з жінками Джвагіра. – Вона не ходила від самого мого зачаття, – пробурмотіла я й розплющила очі. – Нащо мені взагалі йти?

– Вставай, – тихо сказав Мвіта й поцілував мене в голе плече.

Він підвівся, пов'язав на талії свою зелену рапу і вийшов надвір. Повернувся з чашкою води. Сягнув у купу мого одягу й витяг блакитну кофтину.

– Вдягни це, – сказав він. – І... – Знайшов блакитну рапу. – І це.

Я піднялась, і з мене спало простирадло. Коли мого тіла торкнулося холодне повітря, мене накрила чутливість. Захотілося схлипнути. Я загорнулась у блакитну рапу. Він передав мені воду і сказав:

– Будь сильною. Вставай.

Вийшовши, я з величезним подивом побачила, що Діті, Люу та Фанасі сидять надворі повністю вдягнені та їдять свіжий хліб. Від запаху хліба в мене забурчало в животі.

– Ми вже запідозрили, що ви надто... виснажені, щоб піти, – сказала Люу, підморгнувши.

– Тобто ви були в таборі й усе почули? – запитала я.

Фанасі гірко розсміявся. Діті відвела погляд.

– Я спізналась, але так, – усміхнулася на весь рот Люу.

Коли я помилася й одяглася, гурт жінок уже виходив. Ішли вони повільно. Наздогнати їх було легко. Мвіта й Фанасі, єдині чоловіки в групі, здавалося, нікого не бентежили. Була там і Тінг.

– Я представлятиму Ссайку, – пояснила вона.

Я помітила, як вони із Мвітою швидко обмінялися поглядами.

Дорога до краю пилової бурі на західному боці була недалеко – милі з півтори. Але ми йшли так повільно, що шлях розтягнувся майже на годину. Ми співали пісні для Ані; деякі з них я знала, але чимало – ні. Коли всі зупинилися, мені вже голова йшла обертом від голоду, і я була рада сісти. Було вітряно, шумно і трохи лячно. За кілька ярдів вітер просто перед очима перетворювався на бурю.

– Відпусти її волосся, – сказала Мвіті Тінг.

Він витягнув з мого волосся відрізок пальмового волокна, і воно затріпотіло на вітрі. Тепер усі вже затихли. Молилися. Багато хто став на коліна, опустивши голову на пісок. Діті, Лую та Фанасі стояли й далі, дивлячись на пилову бурю. Лую й Діті були з родин, у яких до Ані рідко зверталися з молитвами. Їхні матері ніколи не ходили в усамітнення, і самі вони теж. Мені не йшла з голови мати і те, як із нею все це сталося: коли приїхали скутери, вона молилася так само, як ці жінки. За мною була Тінг. Я відчула, що вона робить щось із моєю шиєю. Зупинити її мені бракувало сил.

– Що ти робиш? – запитала я.

Вона нахилилася до мого вуха.

– Це суміш пальмової олії, сліз старої на смертному одрі, сліз немовляти, менструальної крові, чоловічого молока, шкіри з лапи черепахи та піску.

Я здригнулася з огиди.

– Ти не знаєш нсібіді, – продовжила вона. – Це – письмове джуджу. Позначити ним щось означає здійснити якусь зміну, воно звертається до духу напряду. Я позначила тебе символом перехрестя, на якому зустрінуться всі твої «я». Стань на коліна. Попроси Ані про це. Вона дасть це тобі.

— Я не вірю в Ані, — відповіла я.

— Все одно ставай на коліна й молися, — сказала вона й підштовхнула мене вперед.

Я притиснула чоло до піску, чуючи шум вітру у вухах. Минали хвилини. «Я страшенно зголодніла», — думалося мені. Я почала відчувати, що мене щось стримує. Повернула голову та вдивилась у небо. Побачила, як сонце сіло, знову зійшло, а тоді знову сіло. Минуло багато часу, а все інше не має значення.

Раптом я впала в пісок. Він проковтнув мене, як звіряча паща. Останнє, що мені запам'яталося, перш ніж світ вибухнув, — це слова якоїсь дівчини:

— То нічого, Мвіто. Вона відпускає. Ми на це чекали, відколи вона сюди потрапила.

Кожна частина мене, що була мною. Моє довге тіло еву. Моє коротке терпіння. Мій імпульсивний розум. Мої спогади. Моє минуле. Моє майбутнє. Моя смерть. Моє життя. Мій дух. Моя доля. Мій провал. Я була повністю знищена. Я була мертва, зламана, розсіяна й поглинута. Мені було в тисячу разів гірше, ніж тоді, коли я вперше обернулася на птаха. Я нічого не запам'ятала, тому що була нічим.

А тоді стала чимось.

Я це відчувала. Хтось потроху збирав мене до купи. Хто саме? Ні, не Ані. Це була не богиня. Це було щось холодне, якщо воно взагалі могло бути холодним. І безжальне, якщо воно могло бути безжальним. Логічне. Стримане. Може, сказати, що це був Творець? Той, Кого Неможливо Торкнутися? Той, хто не бажає, щоб його торкалися? Четвертий аспект, про який не міг замислитися жоден чаклун? Ні, я не можу такого говорити, тому що це — найстрашніше богохульство. Принаймні так сказав би Аро.

Проте мої дух і тіло було остаточно, повністю стерто... хіба не це, на думку Аро, відбувається з будь-якою істотою, що зустрічає Творця? Збираючи мене заново, Він склав мене по-новому. Так, як було логічніше. Я пам'ятаю ту мить, коли повернувся на місце останній шматочок мене.

— Ох-х-х-х-х-х-х-х-х-х-х-х-х-х-х-х-х, — видихнула я.

Найперше я відчула полегшення. Мені знову згадалося, як я сиділа на дереві іроко. Моя голова тоді була як будинок. Тоді здавалося, ніби в цьому будинку злегка прочиняються деякі двері — двері зі сталі, дерева, каменю. Цього ж разу всі двері та вікна рознесло на друзки.

Я знову полетіла вниз. Важко гепнула на землю. Моєї шкіри торкнувся вітер. Я замерзала. Я була мокра. «Хто я?» — питала я себе. Очей не розплющила — не могла згадати, як це робиться. Щось ударило мене по голові. А тоді щось іще. Я несвідомо розплющила очі. Я була в наметі.

— Як вона може бути мертва?! — кричала Діті. — Що сталося?

Тут я негайно все збагнула. Хто я така, чому, яка саме і коли. Знову заплющила очі.

— Не торкайтеся її, — промовив Ссайку. — Мвіто, звернися до неї. Вона повертається. Допоможи їй завершити подорож. Пауза.

— Оньсонву, — його голос звучав дивно. — Повернись. Тебе не було сім днів. А тоді ти впала з неба, як зниклі діти Ані у Великій Книзі. Якщо ти повернулася до життя, жінко, розплющ очі.

Я розплющила очі. Я лежала на спині. Мені боліло все тіло. Він узяв мене за руку. Я схопилася за його руку. Тієї миті до мене прийшло ще дещо. Певна частина мого нового «я». Я всміхнулася, а тоді розсміялась.

Це була мить безумства і зухвалості, в яких я не можу звинувачувати лише саму себе. Сила та обдарування, які я тепер знайшла в собі, просто приголомшували. Я ніколи не думала, що можу бути такою сильною та впевненою. І, ледве повернувшись, я знову зникла. Перед цим я не їла сім днів. Мій розум був ясний. Я була дуже сильна. Замислилася, куди хочу податися. Подалася туди. За мить я полишила килимок у наметі й полетіла у власній подобі, у подобі власного блакитного духа.

Я прямувала за своїм батьком.

Я легко пролетіла крізь піщану бурю. Відчула її пекучий дотик. Прорвалася крізь її стіну на палюче сонце. У ранок. У польоті я проминула багато миль піску, сіл, дюн, якесь містечко, сухі дерева, а тоді знову дюни. Проминула невеличке зелене поле, але не зацікавилася, бо була надто зосереджена. До Дурфи. Просто до великого будинку з блакитними дверима. За двері й нагору, до кімнати, в якій пахне квітами, ладаном і запиленими книжками.

Він сидів за письмовим столом спиною до мене. Я глибше занурилась у дичавину. Я вже вчинила так з Аро, коли він набрид мені відмовами. А ще вчинила так зі знахарем у Папа-Ші. Тепер я була ще сильніша. Я знала, що треба рвати, кусати і знищувати, коли необхідно атакувати. Я бачила його дух, який лежав кількома шарами на його незахищеній спині. Він був темно-блакитний, як і мій. Це здивувало мене на мить, але не зупинило.

Я кинулася так, як, певно, кидався на свою жертву колісць давно голодний тигр. Я була надто завзятою, щоб усвідомити: він підставив мені спину, але не дух. Він чекав. Аро ніколи не розповідав, що відчув під час мого нападу. Знахар у Папа-Ші просто вмер, повалившись без жодних знаків на тілі. Тепер, сам на сам із батьком, я дізналася, що відчують у таких випадках.

Такий біль не могла б зупинити навіть смерть. Батько атакував мене на повну силу. Співаючи, він роздирав, пожирав, колов і викручував такі частини мого ества, про які я й не здогадувалася. Він сидів за своїм письмовим столом спиною до мене. Співав він мовою нуру, але слів пісні я не чула. Я така ж, як моя матір, але не зовсім. Страждаючи, я нічого не чую й не запам'ятовую.

У мені дещо спрацювало. Інстинкт виживання, відповідальність і спогад. «Мій кінець не такий», – подумалося мені. Я негайно відтягнула геть те, що від мене лишилося. Коли відступила, батько встав і розвернувся. Зазирнув у те, що було моїми очима, й узяв мене за те, що було моїм передпліччям. Я спробувала звільнитися. Він був надто сильний. Він

перевернув мою праву долоню, вгородив у неї ніготь великого пальця й накреслив на ній якийсь символ. Відпустив і сказав:

— Повертайся й помри в пісках, з яких постала.

Я, здавалося, летіла назад цілу вічність, схлипуючи, відчуваючи біль, згасаючи. Коли наблизилася до стіни пилу, світ заяснів духами і з пустелі вирости дивовижні барвисті дерева дичавини. Я остаточно згасла й більш нічого не запам'ятала.

Мвіта згодом розповів мені, що я померла вдруجه. Що стала прозорою, а тоді повністю зчезла. З'явившись у тому ж місці знову, я вже складалася з плоті, все моє тіло спливало кров'ю, якою вже був просякнутий одяг. Він не міг мене розбудити. У мене три хвилини не було пульсу. Він вдихнув повітря мені в груди і скористався добрим джуджу. Коли нічого з цього не спрацювало, він просто сів і став чекати.

На третю хвилину я почала дихати. Мвіта вигнав усіх із намету й попросив двох дівчат, які саме його минали, принести йому відро підігрітої води. Він обмив мене з голови до п'ят, змив кров, перев'язав рани, розтер затерплу плоть і навів мені добрі думки. «Нам треба поговорити, — казав він знов і знов. — Прокинься».

Я прокинулася два дні по тому й побачила, що Мвіта сидить біля мене, мугикаючи собі під носа й плетучи кошика. Я повільно сіла. Поглянула на Мвіту й не змогла пригадати, хто це. «Він мені подобається, — подумала я. — Хто він?» Мені боліло все тіло. Я застогнала. У мене забурчало в животі.

— Ти не їла, — сказав Мвіта і відклав свій кошик. — Але пила. Інакше ти б померла... знову.

«Я його знаю», — подумалося мені. А тоді я почула слово, яке він мені сказав, — так, ніби його прошепотіли вітри надворі: «Іфунанья».

— Мвіта? — здивувалася я.

— Єдиний і неповторний, — сказав він, підійшовши до мене. Я кинулася до нього з обіймами попри біль у тілі й попри те, що мене стримували пов'язки на ногах і тулубі.

— Бінта, — видихнула я Мвіті у плече. — Ох! Даїб! — Я вчепилась у Мвіту ще сильніше, міцно заплющивши очі.

— Ця людина — не людина! Він... — Мене накрило хвилею спогадів. Як я полетіла на Захід, побачила його обличчя, його дух. Той *біль!* Поразка. Мені обірвалося серце. Я схибила.

— Тс-с, — сказав він.

— Він мав мене вбити, — прошепотіла я. Мене заново створила Ані, та я все одно не могла його здолати.

— Ні, — заперечив Мвіта й обхопив моє лице долонями. Я спробувала прибрати своє нікчемне обличчя з його рук, але він утримав мене на місці. А тоді нагородив довгим і чуттєвим поцілунком. Голос у моїй голові, що кричав про провал і поразку, стихнув, хоч і не припинив своєї мантри. Мвіта відсторонився, і ми зазирали одне одному в очі.

— Моя рука, — прошепотіла я й підняла її. Тим символом був черв'як, який скрутився в кільце. Чорний, укритий кіркою, він заболів, коли я спробувала стиснути руку в кулак. «Провал, — зашепотів голос у мене в голові. — Поразка. Смерть».

— Я цього не помітив, — сказав Мвіта й насупився, піднісши символ до свого обличчя. Торкнувшись його вказівним пальцем, засичав і відсмикнув руку.

— Що таке? — кволо запитала я.

— Він наче заряджений. Я наче пхаю палець у розетку, — пояснив він, тручи собі руку. — У мене рука занімала.

— Це він його там накреслив, — сказала я.

— Даїб?

Я кивнула. Мвіта спохмурнів.

— А крім цього ти відчуваєшся нормально?

— Подивись на мене, — відповіла я, хоч і взагалі не хотіла, щоб він на мене дивився. — Як я можу почуватися...

— Нащо ти це зробила? — спитав він, більше не здатний стримуватися.

— Тому що я...

— Ти навіть не раділа, що жива. Тобі навіть не полегшало на серці через те, що ти знову нас побачиш! Ох, тобі справді підходить твоє ім'я, о!

Що я могла на це відповісти? Я про це не подумала. Це вийшло інтуїтивно. «І все ж тобі не вдалося», – прошепотів голос у моїй голові.

Зайшов Ссайку. Він був одягнений у довгий кафтан і штани, повністю прикриті довгим халатом із товстої матерії, наче перед цим подорожував. Щойно він побачив, що я прокинулася, його похмуре обличчя потеплішало. Він пафосно розкинув руки.

– Оце та-а-а-ак, вона прокидається і являє нам свою велич. З поверненням. Ми за тобою скучили.

Я спробувала всміхнутися. Мвіта пирхнув.

– Мвіто, що там у неї? – запитав Ссайку. – Доповідай.

– Вона... серйозно побита. Більшість відкритих ран зцілила, але їй не вдасться зцілити все своїми здібностями ешу. Це, певно, якимось пов'язано з тим, як їх було завдано. Дуже багато глибоких синців. Щось неначе подряпало їй груди. У неї є опіки на спині... принаймні проявляється це як опіки. У неї розтягнута щиколотка і зап'ясток. Переломів немає. Зважаючи на те, що вона мені розповіла, я підозрюю, що їй буде боляче дихати. І місячні, коли вони почнуться, теж будуть болючими.

Ссайку кивнув, і Мвіта повів далі.

– Я обробив усе трьома різними мазями. Їй треба буде кілька днів поберегти щиколотку та зап'ясток. З початком місячних тиждень їй доведеться харчуватися печінкою пустельних зайців, бо кровотеча буде дуже сильною. Місячні в неї почнуться сьогодні через травму. Я вже домовився з Тінг, щоб вона попросила когось із жінок набрати печінки та приготувати печеню.

Я вперше помітила, який у Мвіти змучений вигляд.

– І ще одне, – сказав він, узяв мене за праву руку й повернув її долонею догори. – Ось.

Ссайку взяв мене за руку та придивився до знака. З відразою втягнув повітря крізь зуби.

– А, це він на ній накреслив.

– З-звідки ви знаєте, що це... він? – запитала я.

– А куди ще ти стала б так поспішати? – запитав він і підвівся.

– Що це? – запитав Мвіта.

– Можливо, Тінг знає, – сказав він. – У свої два роки ця дівчина вже читала мовами океке, ва і сіпо. Вона й це зможе прочитати. – Він погладив Мвіту по плечу. – Якби ж то у нас тут була така людина, як ти. Така чудова обізнаність із фізичним і духовним – рідкісний дар.

Мвіта хитнув головою й відповів:

– Моя обізнаність із духовним не така вже й чудова, ого. Ссайку захихотів і знову погладив Мвіту по плечі.

– Я повернуся, – пообіцяв він. – Мвіто, перепочинь. Вона вижила. А тепер піди потіш себе так, ніби ти теж вижив.

За кілька секунд після того, як Ссайку пішов, до нас прибігли Діті, Люу та Фанасі. Діті закричала й поцілувала мене в лоба. Люу залилася сльозами, а Фанасі просто заляк на місці й витріщився.

– Ані велика! – пробелькотіла Діті. – Вона, певно, дуже тебе любить.

Тут я мало не розсміялась.

– І ми тебе любимо, – додала Люу.

Фанасі повернувся й вийшов з намету, не сказавши жодного слова. Виходячи, він мало не зіткнувся з Тінг. Вона спритно обійшла його і наблизилася до мене.

– Дайте подивитися, – сказала вона й відпихнула Люу та Діті.

– Що таке? – поцікавилася Люу, намагаючись зазирнути ти Тінг за плече.

– Тс-с, – насварилася Тінг, узявши мене за руку. – Мені потрібна тиша.

Вона опустила лице до моєї долоні й надовго вп'ялася в неї поглядом. Торкнулася символу й відсмикнула руку з шипінням, позирнувши на Мвіту.

– Що це? – одночасно спитали ми із Мвітою.

– Символ нсібіді. Не бозна-який. Але дуже-дуже старий, – пояснила Тінг. – Він означає «жорстока отрута повільної дії».

Погляньте, лінії вже почали рости. Вони протягнуться її рукою до серця й задушать його на смерть.

Ми із Мвітою придивилися до моєї руки. Символ залишався так само чорним, але тепер від його країв відростали тоненькі ниточки.

– Як щодо кореня агу та пеніцилінової плісняви? – запитав Мвіта. – Можливо, якщо це поводитись як інфекція...

– Ти розумієш, що це не так, Мвіто, – відповіла Тінґ. – Це джуджу.

Вона зупинилася.

– Онъє, спробуй обернутися.

Попри всі ушкодження ця думка мене спокушала. Я відчувала це. Я вже не зможу обертатися на істот, на яких не оберталася раніше, проте могла стати, скажімо, грифом, зовсім не ризикуючи втратити саму себе, хоч скільки б ним лишалася. Я обернулася. Все виходило плавно, легко... поки я не дійшла до позначеної символом долоні. Вона ніяк не оберталася. Я доклала більше зусиль. Уявляю, якою я мала видаватися Діті та Лую, особливо Лую, яка ще ніколи не бачила, як я обертаюся.

Я вискочила за пов'язки, що спали з мене, в подібні яструба – тільки з рукою замість одного крила. Сердито крякнула, вистрибнувши зі свого одягу. Літати з однією рукою я не могла. Я поборолала напад клаустрофобії, а тоді спробувала обернутися на іншу істоту – змію. Замість хвоста в мене була рука. На мишу я не змогла обернутися навіть частково. Спробувала обернутися на сову, яструба, пустельну лисицю. Що більше подоб я приміряла на себе, то гарячішою ставала моя рука. Я здалась і знову обернулася на саму себе. Моя рука закурилася смердючим димом. Я прикрилася рапою.

– Більше нічого не пробуй, – швидко попросила Тінґ. – Ми не знаємо, які будуть наслідки. Гадаю, у нас є одна доба. Дві години я буду радитись із Ссайку.

Вона встала.

– Одна доба до чого? – запитала я.

– До того, як він тебе вб'є, – сказала Тінг і квапливо пішла геть.

Мене затрусило від ненависті.

– Я знищу цю людину незалежно від того, виживу чи загину.

«Тобі знову не вдасться», – прошепотів голос у мене в голові.

– Поглянь, що з тобою сталося, коли ти спробувала це зробити, – нагадав мені Мвіта.

– Я не думала, – відповіла я. – Наступного разу я...

– Правильно кажеш. Ти не думала, – заявив він. – Люю, Діті, підіть принесіть їй чогось поїсти.

Вони підскочили, зрадівши, що в них з'явилася якась справа.

– Тільки нічого не змішайте, – додав він.

– Ми знаємо, – відповіла Люю. – Ти не єдиний її друг.

– Як це взагалі в мене виходить? – запитала я Мвіту, коли вони пішли. – Аро ніколи не говорив про щось схоже на цю здатність до мандрів.

Мвіта зітхнув, відпускаючи свій гнів на мене, і здивував мене:

– Здається, я знаю чому.

– Отакої! – сказала я. – Справді?

– Це зараз не на часі, – відповів він.

– Мені залишилося жити двадцять чотири години, – обурилася я. – Коли ти збираєшся мені розповісти?

– За двадцять п'ять годин, – сказав він.

РОЗДІЛ 48

Тінг повернулася три години по тому. За цей час отруйні лінії видовжилися на три дюйми, а моя рука почала жакливо свербіти. Зайшли вождь Уссон і вождиня Сесса зі своєю донькою Есс. Дівчинка заскочила мені на коліна. Приховуючи біль, я дозволила їй нагородити мене міцним поцілунком у губи.

– Ти ніколи не помреш! – вигукнула дівчинка.

Інші люди приходили до мене з побажаннями здоров'я, приносячи харчі та олії. Вони міцно мене обіймали й тиснули руку – звісно, ту, на якій не було символу. Так, тепер, коли я «вивільнилася» те, що в мені накопичилось, але повільно отруювалася тим, що напустив біологічний батько, мене стало можна торкатися. Ще вони приносили крихітні фігурки людей, виліплені з піску. Піднісши якусь із них до вуха, можна було почути тиху солодку музику.

Я почала по-справжньому усвідомлювати, що сталося під час моєї першої смерті. Світ довкола став яскравіший. Варто було Мвіті мене торкнутися, я здригалася. А коли мене хтось обіймав, я чула, як б'ється його серце. Мене обняв якийсь старий, і в його серці було чути сильний вітер. Мені закортіло торкнутися старого. Я могла зцілити його, не надто страждавши, але дослухалася до застережень Тінг: вона радила ні до чого не вдаватися. Всидіти на місці було дуже важко. «Але, попри всі ці знаряддя, Даїб іще живий, а я вмираю», – подумалося мені.

– Потерпи ще кілька годин, – порадив Мвіта. – Якщо ти встанеш зараз, нічого доброго з цього не вийде.

– Що ж, тут нам доведеться ризикнути, – промовив Ссайку на вході.

За ним увійшла Тінг, а за нею – судячи з одягу, місцеві жриця та жрець Ані.

– Можливо, мені вдасться зупинити отруту, – сказала Тінг.

Ми із Мвітою взялися за руки, та він одразу відсмикнув долоню.

– Ох, ненавиджу цю штуку, – сказав він, гнівно дивлячись на мою мічену руку.

– Вибач, – відповіла я.

– Буде непросто, – продовжила Тінг. – І все, що станеться, буде незворотне.

Раптом мені захотілось істерично розреготатися. Коли вона сказала «незворотне», мене осінило. Я розв'язала частину

головоломки. Бувши собою в майбутньому й сидючи в тій бетонній тюрмі, чекаючи на страту, я поглянула на свої руки. Вони були вкриті племінними символами... Нсібіді.

– Ти ж про це й подбаєш, хіба ні? – запитала я Тінг.

Вона кивнула.

– За мною наглядатиме Ссайку. Жрець і жриця тим часом молитимуться. Боротьба словами зі словами. – Вона трохи помовчала. – Твій батько дуже могутній.

– Він мені не батько, – заперчила я.

Вона погладила мене по плечі.

– Та ні, батько. Але виховати тебе він би не зміг.

Готуючись до процесу, мені довелося прийняти очисну ванну. Мвіта роздобув великі ночви з пальмового волокна. Оброблені термічним гелем, вони були незгірші за будь-яку ванну з металу чи каменю. Мвіта і ще кілька людей набрали води на вловних станціях, прокип'ятили її й вилили у ночви для мене. Коли я повільно занурилась у гарячу воду, мені заціпало рани. Символ на моїй руці так шалено засвербів, що я ледве переборолала в собі бажання роздерти на ній шкіру.

– Як довго мені тут лежати? – простогнала я. Вода солодко пахла травами, які дала мені Тінг.

– Ще тридцять хвилин, – відповів Мвіта.

Коли я вилізла з ночов, моє тіло було червоне від жару. Я поглянула на три глибокі подряпини в себе на грудях, просто посередині. Даїб ніби хотів нагадати Мвіті про свою присутність. «Якщо я виживу», – подумала я.

Я ненавиділа Даїба.

Коли ми із Мвітою повернулися до намету Ссайку, всі були готові. Жрець і жриця вже молили Ані. Подумавши про Творця, який створив мене заново, і про те, що Ані – це недолуга людська вигадка, я роздратувалася. Але притримала язика, згадавши золоте правило науки бушу: хай сидить і орел, і яструб. Ссайку закрив за нами запону намету і провів по ній рукою. Всі звуки ззовні миттєво затихли. Тінг сиділа на килимку, а біля неї стояла миска з дуже чорною пастою та лежали два килимки, на яких були намальовані якісь символи.

– Сядь отам, – сказала Тінг. – Онъє, не вставай, поки це не буде зроблено.

Я все одно що сіла на розпечених і дуже жвавих металевих павуків. Хотілося кричати, і якби не Мвіта, я б закричала.

– Це символи. Вони цілком живі, – пояснила Тінг. – Дай руку. – Вона придивилася до неї. – Воно поширюється. Ога-се, мені потрібні дві години захисту.

– Будуть, – відповів Ссайку.

– Захисту від чого? – запитала я.

– Від інфекції, – пояснила Тінг. – Коли я тебе позначу.

– Якщо у мене скінчаться на це сили, я скажу, – пообіцяв Ссайку. – Я вже всіх попередив. Гадаю, дехто з них зрадіє можливості трохи поблукати без бурі.

Ссайку не міг одночасно захищати мене й підтримувати піщану бурю.

– Буде боляче, – попередила Тінг і зупинилася, явно занервувавши.

– Якщо це спрацює, ти більше ніколи не зможеш зцілювати правою рукою.

– Що?! – верескнула я.

– Тобі доведеться користуватися для зцілення лише лівою, – промовила Тінг. – Я... Я не знаю, що станеться, якщо ти скористаєшся правою. Вона повна його ненависті.

Вона взяла за руку Мвіту і сказала:

– Обійми її.

Мвіта обняв мене лівою рукою за талію, а праву поклав на плече. Поцілував мене у вухо. Я морально приготувалася. Я вже так багато пережила. Та все ж зберігала спокій. Тінг узяла мене за праву руку й тицьнула в тильний бік долоні довгим гострим нігтем великого пальця. Вибухнув пекучий біль. Я скрикнула, змушуючи себе зосередитися на її обличчі. Вона занурила ніготь у пасту й заходилася малювати.

Тінг неначе впала в транс, і нею заволодів хтось інший. Працюючи, вона всміхалася, раділа кожній петлі, кожному завитку, кожній лінії, не зважала на мої стогони та важке ди-

ханья. З її чола падали крапельки поту. Моя рука закурила-ся димом, і в наметі запахло паленими квітами. Тоді почався свербіж. Символ давав відсіч.

Вона перевернула мою руку долонею вгору й почала малювати біля символу. Опустивши погляд, я вжахнулася. Він дрижав, скручувався й повільно відсовувався від її малюнків. Він був огидний. Але тікати йому було нікуди. Коли його оточили малюнки, він почав блякнути. Всю поверхню моєї руки було обмальовано. Даїбів символ зник. На його місці Тінг накреслила останній символ, коло з крапкою в центрі. У неї проясніли очі, й вона відкинулася назад.

— Ссайку, — покликкала Тінг, витираючи лице тильним боком долоні.

Він не відповів. Його очі були міцно заплющені, обличчя напружене, і він сильно пітнів. Під пахвами на його кафтані виднілися темні плями.

У мене засвербіла ліва рука. Побачивши панічний жах на моєму обличчі, Тінг стиха лайнулася. Жрець і жриця зупинили свої молитви.

— Подіяло? — запитала жриця.

Тінг перевернула мою ліву руку. Тепер символ був там.

— Він перескочив, як павук, — сказала вона. — Дайте мені три хвилини. Мвіто, принеси мені пальмового вина.

Він швидко підвівся й передав Тінг пляшку і склянку. Вона схопила пляшку й добряче надпила з неї. У Тінг трусилися руки.

— Лиха людина, — прошепотіла вона й ковтнула ще. — Те, що він на тобі накреслив... ех, тобі не зрозуміти. — Вона взяла мене за руку. — Мвіто, тримай її міцно. Не дай їй утекти. Тепер я мушу це відігнати.

Вона знову почала малювати. Я заскреготіла зубами. Коли вона догнала й оточила символ посередині моєї долоні, він зробив таке, що мені захотілося підскочити й щодуху дременути з того намету. Він глибоко вгруз мені в руку, а тоді так ударив струмом, що мене на мить перестали слухатися м'язи. Всі нерви в моєму тілі запалали. Я заволала.

– Тримай її, – сказала Тінг, щосили вхопившись за мою руку.

Далі вона малювала, вирячивши очі. Мвіта утримував мене, а я сіпалась і кричала. Тінг якось спромоглася домалювати останнє коло. Вигнаний символ зіскочив з моєї руки, дзенькнувши об підлогу. Відростив безліч чорних ніжок і побіг.

– Жерче! – прокричав Ссайку, незграбно сівши на підлогу й зітхнувши від крайньої втоми.

Сам собою відкрився вхід до намету. Всередину ввалився гамір іззовні.

Жрець стрибнув уперед і побіг за символом. Той скакав і так, і сяк. І ось нарешті: «Чвак!» Він щосили наступив на символ сандалією. Коли жрець прибрав ногу, від символа залишилася тільки вугільно-сіра смужка.

– Ха! – переможно вигукнув Ссайку, який і досі важко дихав. Виснажена Тінг відкинулася назад. Я лежала на підлозі, задихаючись, а килимок піді мною досі нагадував скупчення металевих павуків. Я скотилася з нього й витріщилася на стелю.

– Спробуй обернути руку, – сказала Тінг.

Я змогла обернути її на крило грифа. Щоправда, чорне пір'я на ньому було перемішане з червоним. Я розсміялась і знову лягла на підлогу.

РОЗДІЛ 49

Ми із Мвітою провели ніч у наметі Ссайку. У чаклуна була важлива зустріч, і він мав повернутися лише вранці.

– А як же піщана буря? – запитав Мвіта в Тінг. – Вона й досі...

– Послухай сам, – сказала вона. Мені було чутно, як удаліні реве вітер. – Він може керувати нею, подорожуючи. Для нього це – дрібниця. Втім, я гадаю, що люди добре повеселилися, поки бурі не було. Я постійно йому кажу, що він має

час від часу так робити. — Вона зібралася піти. — Хтось принесе вам обом багато їжі.

— Ох, я не здатна зараз їсти, — простогнала я.

— Ти теж мусиш їсти, Мвіто. — Вона поглянула на мене. — Оньє, востаннє він їв тоді ж, коли й ти.

Я вражено подивилася на Мвіту. Він лише знизав плечима і сказав:

— Я був заклопотаний.

За кілька хвилин після того, як пішла Тінг, ми заснули. Після півночі нас розбудила Лую.

— Тінг сказала, що вам треба їсти, — пояснила вона і знову легенько поплескала мене по щоці.

Вона розклала цілу купу наїдків: смажену кролятину, велику миску з тушеною кролячою печінкою, кактусові десерти, рагу з карі, пляшку пальмового вина, гарячий чай, а ще — те, що я востаннє їла, коли була в пустелі з матір'ю.

— Де вони знайшли аку? — запитав Мвіта, взяв одну смажену комаху та закинув її до рота. Я всміхнулася на весь рот і зробила так само.

Лую знизала плечима.

— Всі ці тарілки мені передало кілька жінок, але ця мене бентежить. Там неначе...

— Це вони і є, — запевнила я. — Аку — це терміти. Їх смажать у пальмовій олії.

— Фе, — сказала Лую.

Ми із Мвітою їли жадібно. Він подбав про те, щоб я не лишила й крихти від тушеної кролячої печінки.

— Дурістю було так об'їдатися, — простогнала я, коли ми нарешті перестали їсти.

— Можливо, але це — приємний ризик, — відповів він.

Лую, сидячи з витягнутими ногами, стежила за нами й попивала з келиха пальмове вино. Я лежала на підлозі.

— Де Діті й Фанасі? — запитала я.

Лую знизала плечима.

— Мабуть, десь поряд. — Вона підсунулася до мене. — Покажи руки.

Я їх витягнула. Вони скидалися на щось із творчості Ади. Малюнки були ідеальні. Правильні кола, прямі лінії, граційні переходи від одного до іншого. Мої руки були схожі на сторінки якоїсь стародавньої книги. На правій символі були менші та ближчі один до одного, ніж на лівій. Вони були наполегливіші. Я зігнула праву руку. Боляче не було. Немає болю – отже, немає й інфекції. Я усміхнулася, відчуваючи велику, велику радість.

– Я міг би весь день на них дивитися, – сказав Мвіта.

– Але ж ця рука ні до чого не придатна, – зауважила я, стиснувши праву руку в кулак. – Чи радше небезпечна.

– То коли ми, по-твоєму... ну, рушимо далі? – запитала Люю.

– Люю, я практично не можу ходити, – відповіла я.

– Але досить скоро зможеш. Я ж тебе знаю, – сказала вона. – Насправді я не поспішаю. Тут непогано. Але в певному розумінні я поспішаю. Я... Я поговорила з кількома чоловіками. Вони розповіли мені дещо про життя на Заході. – Вона зупинилася. – Я знаю, що з тобою щось сталося. – Вона глибоко вдихнула й заспокоїлася. – Я молюся, молюся Ані, клянуся Ані: ти просто мусиш бути справжньою. Пророцтво має стосуватися саме тебе.

Зупинившись, вона поглянула великими очима на Мвіту, а тоді на мене.

– Вибач! Я не мала на увазі...

– Та нічого, – запевнила я. – Я йому сказала.

Мвіта, дивлячись на мене, схилив голову набік.

– Ти розповіла їй раніше, ніж мені?

– Це не має значення, – сказала Люю. – Має значення те, що це повинно бути правдою, бо те, що там відбувається, те, чому ти маєш покласти край, є породженням найдавнішого зла. Колись я думала, що це все нуру. Що вони вродилися потворними і вищими за нас... але корінь цього не в людях, а глибше. – Вона витерла очі. – Ми не можемо тут засиджуватись. У нас є справи!

Мвіта взяв Люю за руку і стиснув її.

– Я й сам не міг би сказати краще.

У наметі Ссайку було тепло й затишно. Довкола нас стояли порожні тарілки. Ми були живі. Ми були саме там, де мали бути в той момент. Я відкинула дедалі сильніші сумніви, потягнулася вперед, узяла за руки Мвіту й Лую, і ми помоглися разом, опустили голови й не змовляючись.

Тоді Лую відпустила наші руки.

— Я піду... поспілкуюся. Якщо я вам знадоблюся, йдіть до намету Суна і Яосса. — Вона широко всміхнулася. — Перш ніж зайти, гукайте.

Невдовзі я занурилась у теплий чорний сон, який відновив мої сили. Прокинувшись, я найперше побачила проміння сонця, що проникало крізь запану намету. Тіло привіталось зі мною болем. Мене міцно тримала Мвітина рука. Сам він тихенько хропів. Коли я спробувала вибратись, він обняв мене ще сильніше. Я позіхнула й підняла праву руку. Підставила її сонячному світлу й забажала, щоб на ній виросло пір'я. Воно виросло з неймовірною легкістю. Повернувшись до Мвіти, я зазирнула у його розплющені очі.

— Двадцять п'ять годин уже минуло? — запитала я.

— Не можеш зачекати ще годинку? — запитав він і торкнувся мене між ногами. Коли на його пальцях з'явилася кров, він засмутився. В мене почалися місячні. Я відчула біль у матці, ніби спровокований думкою про це, і мене раптом занудило.

— Лягай, — сказав Мвіта, підскаочив і пов'язав рапу на талії. Він пішов і повернувся з вузликом одягу та чистою рапою.

— Ось, — промовив він і поклав мені до рота крихітний сушений листочок. — Одна жінка дала мені маленьку торбинку таких.

Він був гіркий, але мені вдалося його пожувати й проковтнути. Я встала, подбала про себе, а тоді знову лягла. Нудота вже вщухала. Мвіта налив мені келишок пальмового вина, що ще лишалося. Воно було кисле, але мій організм йому зрадив.

— Краще?

Я кивнула.

— А тепер розкажи мені історію.

– Передусім зверни увагу на те, що ми *обоє* приховували якісь секрети, – розпочав Мвіта.

– Знаю, – сказала я.

– Гаразд. – Він трохи помовчав, смикаючи себе за коротку бороду. – Ти можеш отак мандрувати, бо в тебе є здатність до алу. Ти...

– Алу? – перепитала я. Слово видалося знайомим. – Тобто як «алусі»?

– Просто послухай, Оньсонву.

– Як давно ти дізнався? – гарячково спитала я.

– Що дізнався? Ти навіть не знаєш, про що питаєш.

Я насупилась, але промовчала, дивлячись на свої руки. Мені подумалось: «Отже, “відхід” називається “алу”».

– Твоя мати близька до Ади, – сказав Мвіта.

Я насупилась.

– І?

Мвіта взяв мене за плечі.

– Оньсонву, помовч. Дай мені поговорити. А сама послухай.

– Просто...

– Тс-с, – зацитьнув мене він.

Я зітхнула й закрила обличчя руками.

– Твоя мати близька до Ади, – спокійно повторив він. – Вони спілкуються. Ада – дружина Аро. Вони спілкуються. А хто Аро для мене, ти знаєш. Ми спілкуємося. Тому я й знаю про твою матір. Добре, що сталося саме так, бо тепер я можу розповісти про це *тобі*.

– Чому ти не розповів мені раніше? – запитала я. – Чому мені не розповіла мати?

– Оньсонву!

– Ну то говори швидше, – сказала я.

– Я про це думав, – продовжив він, не зважаючи на мене. – Твоя мати чудово знала, що вона робить, коли попросила, щоб ти, народившись дівчинкою, стала чаклункою. Це була її помста. – Він поглянув на мене. – Твоя мати здатна мандрувати всередині, вона здатна до алу. Назва міфічної

істоти, яку ми знаємо як алусі, походить від реального чаклунського терміна «алу», «мандрувати всередині». Вона...

Я підняла руку і сказала:

— Зачекай.

У мене загупало серце. Все стало на свої місця. Я згадала кпоньюнго, яка повела мене в алу. Її голос видавався знайомим, але чому, я не знала. Просто він належав моїй матері, а я ніколи не чула цього голосу як слід. «Вона обожнювала кпоньюнго, — подумала я. — Чому ж я не здогадалася?»

— Та кпоньюнго була моєю матір'ю? — ледь чутно прошепотіла я.

Мвіта кивнув. У мене з'явилася ще одна думка: «Можливо, саме тому я не змогла дорости до її розміру, коли вона повела мене в алу. Можливо, під час алу неможливо перерости власних батьків».

— То ця здатність дісталася мені від неї?

— Так, — сказав він. — І... можливо, це призвело...

Він хитнув головою.

— Ні, тут треба висловитись інакше.

— Нічого не пом'якшуй, — попросила я. — Просто розкажи мені. Розкажи мені все.

— Я не хочу зробити тобі боляче, — тихо промовив він.

Я пирхнула.

— Якщо ти ще не помітив, я непогано витримую біль.

— Гаразд, — здався він. — Ну, річ у тім, що твоя мати пройшла б ініціацію. Такого висновку дійшов Аро, поговоривши і з нею самою, і з Адою. Це якось пов'язано з твоєю бабусею. Знаєш щось про своїх бабусю й дідуся?

— Знаю, але небагато, — відповіла я й потерла обличчя. Те, що він мені розповідав, видавалося геть нереальним, але було логічним. — І не знаю нічого такого.

— Ну, так вважає Аро, — продовжив він. — Пам'ятаєш, що ти відчула, зустрівши Тінг і Ссайку, — ту відразу і потяг? Між такими, як ви, завжди існує якась енергія. — Він помовчав. — Саме тому твоя мати вирішила жити, коли зрозуміла, що носить тебе. Почасти саме тому в тебе з матір'ю такі близькі

стосунки. І, мабуть, саме тому Даїб вирішив запліднити твою матір. Твоя мати може перетворюватися на двох істот, водночас бути собою та алусі — вона може розділятися.

Аро нічого тобі не казав, бо вважав, що тобі не потрібні нові сюрпризи. До того ж тоді в тобі ніяк не проявлялася здатність до алу. Сумніваюся, що він узагалі міг собі уявити, що в тебе ця здібність така потужна.

Я відкинулася назад із роззявленим ротом.

— Якщо я все це тобі розповідаю, — провадив Мвіта далі, — то можу й розповісти все інше, що знаю про тебе та твою матір.

Якби ж то те, що Мвіта відкрив мені далі, розповіла сама мати. Я була б дуже рада почути це від неї. Але моя мати завжди була повна таємниць. Гадаю, так проявлявся її бік алусі. Навіть показуючи мені зелену місцевість, вона вирішила зробити це так, щоб я її не впізнала. А ще мати ніколи не розповідала мені багато про своє дитинство.

Напевно я знала таке: у неї були близькі стосунки з братами й батьком, Ксабіфом. Із матір'ю, Саїдою, вона була не така близька. Народом моєї матері були Люди солі. Їхнім основним заняттям був продаж солі, видобутої з велетенської ями, що лишилася на місці солоного озера. Як до неї дістатися, знав лише народ моєї матері. Батько брав її та її старших братів у двотижневі поїздки збирати сіль. Вона обожнювала подорожувати й не могла витерпіти такої тривалої розлуки з батьком.

Якщо вірити Мвіті, мати моєї матері, Саїда, теж була вільною душею. І хоча вона любила своїх дітей, материнство давалося їй нелегко. Те, що всіх її дітей місяцями не бувало вдома, цілком її влаштовувало. А ще це цілком влаштовувало її чоловіка, бо батьківство давалося йому легко, а дружину він кохав і розумів.

На Соляному шляху моя мати навчилася любити пустелю, дороги, відкритий простір. Вона пила молочний чай і голосно, до хрипоти розмовляла з братами й батьком. Але було в цих подорожах і дещо більше. Щоразу, коли вона опинялася в пустелі, батько заохочував її до посту.

«Чому?» – запитала вона першого разу.

«Побачиш», – відповів їй батько.

Мені стало цікаво: а може, вона навіть побачила там кпюньонго, що вийшла із соляних пластів?

Поки Мвіта переказував мені це – те, що моя мати розповіла Аді й так і не розповіла мені, – я заплющила очі.

– Отже, тоді вона вже прекрасно цим володіла? – запитала я.

– Навіть Аро явно заздрих, розповідаючи мені, у скількох місцях побувала твоя мати, – відповів Мвіта. – Зокрема в лісах.

– Ох, Мвіто, це було так прекрасно.

– Я цього й уявити собі не можу, – сказав Мвіта. – Стільки життя. Твоя мати... як же це мало на неї вплинути.

– Мама... Я ніколи цього не знала, – прошепотіла я. – Але хто попросив про це для неї? Якщо вона була здатна пройти ініціацію, хтось неодмінно про це попросив.

Мвіта знизав плечима.

– Мені здається, що то був її батько.

– З ним, певно, сталося щось жахливе, якщо він попросив.

– Можливо. – Він узяв мене за руку. – І ще одне. Коли ми пішли з Джвагіра, Аро саме думав, чи не взяти йому твою матір за ученицю.

– Що?! – Я аж сіла. Не до кінця загоєні порізи в мене на грудях і синці на ногах запульсували болем.

– І ти знаєш, що вона погодиться, – додав Мвіта.

РОЗДІЛ 50

Я весь ранок дивно почувалась у власній шкурі. Від страшних Даїбових побоїв жахливо боліло все тіло. Мене мучили сильні сумніви у власних здібностях і призначенні. Через місячні моя матка розжарилася, наче камінь із кам'яного багаття. Мої руки були вкриті малюнками-джуджу. Моя права рука була небезпечна. Моя мати виявилася не такою

простою, як я вважала, і те, чим вона була, було в мені. І те саме стосувалося мого біологічного батька. Та життя ніколи не зупиняється.

— Я скоро повернуся, — сказав Мвіта. — Протримаєшся без мене?

— Протримаюся. — Почувалася я жахливо, але також хотілося трохи побути на самоті.

Кілька хвилин по тому, коли я повільно витягувала ноги, до мене забігла Лую.

— Вони зникли! — заверещала вона.

— Що? — здивувалася я.

— Вони пішли, коли піщана буря припинилася, — пробелькотіла Лую. — І забрали Санді.

— Стоп, зачекай. Хто?!

— Діті, Фанасі! — прокричала Лую. — Всі їхні речі зникли. Я знайшла оце.

Лист був написаний кривуватим почерком Діті на подертій білій ганчірці.

Моя подруго Онъесонву!

Я тебе дуже люблю, але не хочу брати в цьому участі. Це зі мною, відколи Бінту було вбито. З Фанасі те саме. Буря припинилась, і ми вважаємо, що це знак: треба тікати. Ми не хочемо загинути, як Бінта. Ми з Фанасі усвідомили, що кохаємо одне одного. І так, Лую, ми консумували наш шлюб. Якщо на це буде воля Ані, ми повернемося до Джвагіра й житимемо так, як нам судилось. Онъе, дякую. Ця подорож необоротно змінила нас на краще. Ми просто хочемо жити, а не загинути, як Бінта. Ми привеземо звістку про вас до Джвагіра. І сподіваємося почути про вас неймовірні історії. Мвіто, подбай про Онъе.

*Твої друзі
Діті та Фанасі*

— Санді вирішила, що вони потребують її більше, ніж ми, — прошепотіла я. Моїм обличчям покотилися сльози. — Мила верблюдця. Вона ж не в захваті від них обох.

Я поглянула на Лую.

— Я з тобою до кінця, — сказала вона. — Тому й пішла.

Вона трохи помовчала.

— І саме тому пішла Бінта.

До намету ввірвалася Тінг.

— Ссайку повернувся, — оголосила вона. — Ти одягнена? Добре.

Вона виринула з намету, а за мить повернулася із Ссайку та явно знервованим Мвітою. За ним ішла якась людина, закутана в чорні шати. У мене підкосилися ноги.

РОЗДІЛ 51

Коли всередину пафосно ввійшов Сола, Лую вислизнула з намету. Сола був значно вищий, ніж я очікувала. Я бачила його лише двічі — під час своєї ініціації та перед самим виходом із Джвагіра, — і він обидва рази сидів. Тепер він здавався набагато вищим навіть за мене. За довгими важкими шатами цього неможливо було розгледіти, але я гадаю, що він був довгоногий, як Тінг: вона теж здавалася значно нижчою, коли сиділа.

— Оньєсонву, принеси нам пальмового вина, — наказав Сола і сів.

— Воно біля намету, — підказав Ссайку. — Ти побачиш.

Я була рада якійсь причині вийти звідти. Діті та Фанасі пішли. Добу з лишком тому. З ними була Санді, та я сумнівалася, що їх може вберегти навіть вона. Якщо хтось із них захворіє... Я викинула цю думку з голови. Байдуже, живі вони чи мертві: вони пішли. Я вирішила не замислюватися, чи побачу їх іще хоч раз.

Пальмове вино стояло разом з іншими запасами біля верблюдів Ссайку. Я витягнула дві зелені пляшки. Коли я знову ввійшла до намету, Тінг підвелася, щоб узяти келихи.

— Роби як я, — пробурмотіла вона, йдучи повз мене.

Вона передала один келих Солі, а я наповнила його, тоді настала черга Ссайку, а потім — Мвітина. Затим вона простягнула

один келих, і я налила вина їй, а опісля – собі. Ми сіли колом на килимки, схрестивши ноги. Мвіта був ліворуч від мене, Тінг – праворуч, а навпроти нас сиділи Ссайку і Сола. Ми дуже довго пили й дивились одне на одного. Сола пив своє вино малесенькими ковточками. Каптур його одежини, як і раніше, нависав над головою, ховаючи верхню частину обличчя.

– Покажіть руки, – нарешті звелів Сола сухим тонким голосом. Узяв мене за ліву руку, трохи завагався, а тоді взяв за праву. Провів подушечкою великого пальця по моїй розписаній шкірі, задерши жовтий ніготь угору, щоб мене не подряпати. – У тебе обдарована учениця, – сказав він Ссайку.

– Ти зрозумів це раніше за мене, – відповів Ссайку.

Сола всміхнувся, показавши бездоганні білі зуби.

– Так. Я знав Тінг, коли вона ще навіть не народилася. – Він поглянув на мене. – Розкажи мені, як це сталося.

– Що? – спантеличилася я. – Ой... ну, ми були біля краю бурі, і... – Я зупинилася. – Ого Соло, можна спершу поставити вам одне запитання?

– Можна й два. Одне ти щойно поставила.

– Чому Аро не прийшов?

– А чому це тебе хвилює?

– Він мій Майстер, і я...

– Можна було б запитати, чому не змогла прийти твоя мати. Це ж логічніше, хіба ні?

Я не придумала, що на це відповісти.

– Аро не має такої здатності, – пояснив Сола. – Він не може швидко пересуватися. Це не його центр. У нього інші навички. Тож вище носа. Перестань пхинькати й розкажи мені, яких дуроців ти наробила. – Він клацнув сухими пальцями, сигналізуючи мені, що можна розповідати.

Я насупилася. Важко розповідати щось людині, яка вже вирішила, що це – дурість. Я розповіла їм усе, що пам'ятала, не згадавши лише про свої підозри, що вперше мене повернув до життя сам Творець.

– Як давно ти знаєш, що Даїб – твій батько? – запитав Сола.

– Вже кілька місяців, – відповіла я. – Ми із Мвітою... щось сталося. Ми вже зустрічалися з ним. Це я перенеслася так уже втретє.

– Вперше його атакував я, – додав Мвіта. – Він... був моїм Майстром.

– Що? – голосно перепитав Ссайку. – Як таке можливо?!

– Ша, – прошепотів Сола. – Отже, тепер усе складається до купи.

Він захихотів.

– У них спільний «батько». Одна з цієї парочки – біологічна дитина Даїба, а другий – його учень. Фігурально кажучи, це своєрідний інцест. Хіба ця парочка не аморальна? – Він захихотів іще раз.

Тінг тим часом дивилася на мене і Мвіту великими зачудованими очима.

– Ким став Даїб? – запитав Мвіта. – Я провів з ним не один рік. Він рівною мірою амбітний і могутній. Така людина росте *постійно*.

– Він виріс, як рак, як пухлина, – відповів Сола. – Він як пальмове вино для П'яниці Пальмового Вина у Великій Книзі, щоправда, сп'яніння від Даїба спонукає до неприродної жорстокості. Нуру та океке дуже схожі на своїх предків. Якби я міг очистити цю землю від усіх вас і дозволити блукати їм множитися Червоному народу, я б так і зробив.

Я замислилася про те, до якого народу належить Сола і чи він хоч трохи кращий за океке чи нуру. Я в цьому сильно сумнівалася. Ідеальним не був навіть Червоний народ.

– Я розкажу вам обом про вашого... «батька», – продовжив Сола. – Саме він принесе смерть на ваш безцінний Схід. Він збирає тисячі людей, досі очманілих від того, як легко виявилось знищити безліч океке на Заході. Він переконав їх, що велич полягає у розповсюдженні. Даїб Військовий Гігант. На його честь матері та батьки називають своїх перших синів. А ще він – могутній чаклун. Він – серйозна проблема.

Його слова – не пуста похвальба. Він *досягне* успіху, а його послідовники *побачать* плоди своїх трудів. Спершу він доб'є

останніх повстанців-океке. Перед смертю їх також буде осквернено. Вони помруть лихими. Мвіта може розповісти нам, як це буває вже зараз, еге ж?

Деякі з їхніх сіл цінні. Деяким дозволено вирощувати такі культури, як кукурудза та пальми. Океке, що вирощують ці культури, здобули сумлінною працею трохи влади. Вони повністю втратять її, помираючи або втікаючи. Даїб займається цим просто зараз. Поступово океке буде повністю винищено в межах королівства. Залишать тільки найзамученіших рабів. Дуже скоро – може, за два тижні, може, менше, – Даїб поведе військо нуру на схід, щоб відшукати та знищити вигнанців.

Коротше кажучи, це буде революція. Я бачив це в кістках. Коли вона почнеться, коли ці групи озброєних хлопців і чоловіків нуру залишать своє королівство, їх стане неможливо зупинити. Буде надто пізно.

«Ніби я взагалі можу це зупинити», – подумалося мені. Хіба я щойно не опинилася за крок від смерті, спробувавши це зробити?

Сола поглянув на Ссайку.

– У вас тут, здається, правильно мислять. Кочуйте та переховуйтеся і далі.

Почувши цю образу, Ссайку насупився, але не сказав нічого. Тінг явно розсердилася.

– Я багато знаю про Даїба, – додав Сола, ущипнувши себе за підборіддя. – Вам усе розповідати?

– Так, – напруженим голосом озвався Мвіта.

– Він народився в місті Дурфа, що в Семиріччі. Його матір'ю була жінка на ім'я Бісі. Вона була нуру, але народилася з дада – уявляєте? Нечувано! Волосся в неї було таке довге, що ще до її вісімнадцятиріччя почало волочитися по землі. Вона мала творчу натуру і тому любила прикрашати свої дредлоки скляними намистинками. Вона була висока, як жирафа, і галаслива, як лев. Вона постійно кричала про те, що з жінками погано поводяться.

Жінки у Дурфі тепер здобувають освіту саме завдяки Бісі. Вона заснувала школу, до якої всі хочуть потрапити. Ко-

ли спалахнули бунти океке, вона потай допомогла багатьом океке втекти. Вона була однією з дуже небагатьох людей, які відкидали Велику Книгу. Вона не осоромила своїх дредлоків. Люди, які від народження мають дада, зазвичай вільнодумці.

Хто був батьком дитини, не знає ніхто, бо ніхто ніколи не бачив Бісі з якимось чоловіком. Ходять чутки, ніби вона мала дуже багато коханців, але ходять чутки й про те, що вона їх не мала. Хай там як, одного дня в неї почав рости живіт. Даїб народився звичайного дня. Тоді не було великої бурі, не спалахувала блискавка і в небі не палали кукурудзяні качани. Я знаю все це, тому що він був і завжди буде моїм учнем.

Я підскочила так, ніби мене кбпнули у хребет. Поряд голосно вилаявся Мвіта.

— Бісі привела його до мене, коли йому було десять. Я підозрюю, що вона змогла звернутися до мене, бо від народження мала здібність до вистежування. Я її про це ніколи не питав. Також підозрюю, що, народивши його, вона, напевно, серйозно думала про стан Королівства Семи Рік. Він, мабуть, викликав у неї огиду. І вона всім серцем забажала, щоб її син щось змінив. Попросила, щоб він став чаклуном.

Хай там як, вона розповіла мені, що бачила, як він обернувся на орла, що кози ходять за ним і слухаються його. Такі-от дрібнички. Між мною й Даїбом негайно виник зв'язок. Я зрозумів, що він буде моїм учнем, щойно його побачив. Двадцять років він був моєю дитиною, моїм сином. Я не буду вдаватися в подробиці. Просто знайте: все було так, як треба, а потім зійшло на пси. Тож ви, напевно, вже зрозуміли. Твій батько, Мвітин Майстер і мій учень, — проказав Сола, а тоді заспівав: — Трійка — магічне число. Так-так. Це магічне число.

Він задоволено всміхнувся:

— Я добре знав Даїбову матір. Вона мала чудові стегна й пустотливу усмішку.

Уявивши собі, як він спить із моєю бабусею, я здригнулася. Вкотре замислилася про те, скільки в Солі людського.

— То що я маю зробити, ого Соло? — запитала я.

– Переписати Велику Книгу, – сказав він. – Хіба ти не знаєш?

– Але як, ого Соло? Це ж узагалі якась маячня! І ви ж кажете, що у нас є лише два тижні? Немоżliво переписати книгу, вже написану й відому тисячам людей. І до такої поведінки людей підштовхує навіть не ця книга.

– Ти впевнена? – холодно запитав Сола. – Ти її читала?

– Звісно, що читала, ого, – відповіла я.

– То ти осягнула образи світла та пільми? Краси та потворності? Чистоти та бруду? Добра і зла? Ночі та дня? Океке і нуру? Розумієш?

Я кивнула, але подумала, що мені треба зазирнути у книгу знову, щоб дійти глибших висновків. Можливо, мені вдасться знайти те, без чого я не збору свого батька.

– Ні, – сказав він. – Облиш зараз книгу. Ти знаєш, що маєш зробити. Ти ще просто про це не замислилася. Саме тому йому вдалося так тебе принизити. Втім, тобі варто швидко з цим розібратися. Моя єдина порада така: Мвіто, не давай їй займатись алу. Так її знову віднесе просто до Даїба. Тепер він хутко її вб'є. Раніше він не робив цього лише тому, що хотів, щоб вона страждала. Те, що станеться між нею й Даїбом, *мусить* статись у свій час. Не під час алу.

– Але як мені її зупиняти? – спитав Мвіта. – Вона ж просто йде – і все.

– Вона належить тобі – ти над цим і думай, – відповів Сола.

Тінг штурхнула мене ліктем, щоб я не роззявляла рота.

Сола стиснув губи.

– Тепер, жінко, ти подолала важливий бар'єр. Тебе відкрито. Нашим можливостям багато хто заздрить, але, якби люди знали, якою ціною стають такими, як ми, мало хто хотів би долучитися до наших лав. – Він поглянув на Мвіту. – Мало хто. – Він поглянув на Тінг. – Ця жінка навчається вже майже тридцять років. Ти ж, Оньесонву, ще не протрималася й десятиліття. Ти геть недосвідчена, проте перед тобою стоїть це завдання. Стережися свого невігластва.

Тінг рано знайшла свій центр. Він – у письменах-джуджу. Ти, як я підозрюю, зосередишся на своєму боці ешу, перетвореннях і мандрах. Але тобі бракує самоконтролю. З цим тобі не може зарадити ніхто. – Він клацнув пальцями й неначе зашепотів до когось, а тоді промовив: – Цю балачку закінчено. – Він широко всміхнувся. – Я не голодний, але бажаю скуштувати страв ва, Ссайку. А де літні жінки твого поселення? Веди їх сюди, веди!

Він голосно розреготався, і Ссайку теж. Здавалося, навіть Мвіта розвеселився.

– Оньєсонву, Тінг, ідіть до намету вождині Сесси та принесіть нам їжу, яку вона приготувала, – наказав Ссайку. – І скажіть тим, хто там чекає, що їх дуже просять прийти сюди.

Ми з Тінг поспіхом вийшли з намету. Мені було все одно, як сильно моему тілу не хотілося швидко рухатися: я зробила б що завгодно, щоб вибратися звідти. Опинившись надворі, ми пішли повільно: я намагалася приховати свою легку кульгавість.

– Гадаю, вони хочуть поговорити із Мвітою наодинці, – сказала Тінг.

– Еге ж, – погодилася я.

– Знаю, – продовжила Тінг. – Вони старі, і в них та ж проблема. Але ситуація змінюється.

Я загарчала.

– Коли я вперше прийшла до Соли, він посміявся з мене... а потім кинув свої кістки й пережив найбільший шок свого життя, – сказала Тінг. – Потім Солі довелося перекопувати щодо мене Ссайку.

– Як ти... знайшла Солу?

– Прокинулась одного дня, зрозуміла, чого я хочу і де його знайти, і знайшла. Мені було всього вісім. – Вона знижала плечима. – Коли я ввійшла до його намету, у нього був неймовірний вираз обличчя. Наче я – купа гнилого козячого гною.

– Здається, я знаю, як це. Він дуже білий. Він... він – людина?

– Хто його зна, – засміялася вона.
– Як... як гадаєш: я зрозумію, що робити, коли настане час? Так, як ти?

– Ти скоро дізнаєшся. – Вона поглянула на мою щиколотку. – Можливо, тобі варто десь присісти. Я принесу їжу.

Я хитнула головою.

– У мене все гаразд. Ти просто потримай важкі тарілки.

Мвіта, Тінг і я не їли із Солою та Ссайку. Від цього мені полегшало на серці. Сола не відривався від їжі, щойно її перед ним поставили. Всього було дуже багато, навіть супу з егусі, якого я не їла, відколи ми пішли із Джвагіра. Ми швидко вийшли, щойно ця парочка почала їсти й обговорювати груди й біографії літніх жінок, які невдовзі мали прийти.

Через мою щиколотку ми добиралися до свого табору майже півгодини. Я відмовилася спиратися на Мвіту чи Тінг. Діставшись його, ми побачили, що Лую сидить сама. Вона розплела коси й розчесала своє афро. Вона була прекрасна навіть у смутку. Я застигла, дивлячись на Мвіту, який витріщився на два порожні місця там, де стояли намети Діті та Фанасі. На його обличчі промайнув вираз цілковитої, щирої відрази.

– Не може бути, – сказав він. – Вони *пішли*?

Лую кивнула.

– Коли?! Під час... коли Тінг рятувала Оньесонву життя? Вони *пішли*?

– Я дізналася про це, щойно ти пішов, – сказала я. – А тоді нагодився Сола...

– Як він міг? – заволав Мвіта. – Він знав... Я стільки всього йому розповідав... а він усе одно втік? Через *Діті*? Оту *дівку*?

– Мвіто! – вигукнула, підводячись, Лую. Тінг реготнула.

– Ти ж не знаєш, – сказав Мвіта. – Ви – ти й Діті – просто вступали у близькість із ним, з чоловіками, наче кролиці.

– *Стоп!* – вигукнула Лую. – Для цього потрібні жінка і чоловік...

— Ми з ним розмовляли, як брати, — продовжував він, не зважаючи на неї. — Він казав, що все розуміє.

— Може, й розумів, — озвалася я. — Та це не означає, що він такий самий, як ти.

— Вбивства, тортури та згвалтування снилися йому в жахіттях. Він казав, що в нього є обов'язок. Що зміни варті того, щоб за них померти. А тепер він тікає через жінку?!

— А ти не втік би? — запитала я.

Він поглянув мені просто в обличчя вологими червоними очима.

— Ні.

— Ти пішов через мене.

— Ми тут ні до чого, — відказав він. — Ти з цим пов'язана, це — твоя смерть. Я помру за тебе. Тут ідеться не тільки про нас.

Я заклякла.

— Мвіто, як це...

— Ні, — втрутилася Тінг. — Притримайте язика. Всі. Припиніть.

Тінг обхопила мої щоки теплими руками і сказала:

— Послухай мене.

Я зазирнула в її карі очі, і в мене швидко закрпали сльози.

— Досить відповідей. Зараз це не на часі, Он'є. Ти виснажена, ти приголомшена. Відпочинь. Облиш це. — Вона повернулася до Мвіти. — Вас лишилося троє. Це правильно. Забудьте про це.

Тієї ночі я сяк-так поспала. Мвіта притиснувся до мене всім тілом, а мій шлунок був повний після розкішних наїдків, які принесла нам Тінг. Однак, поки я спала, почалися сни. В них Мвіта летів геть. Мені снилося, що ми з ним перебуваємо на невеличкому островці з маленькою хаткою. Довкола нас дуже багато води. Земля м'яка від неї й укрита крихітними зеленими водними рослинками. У Мвіти виростила крила з брунатним пір'ям. Він полетів геть, навіть не поцілувавши мене й не озирнувшись.

РОЗДІЛ 52

Ми вирушили зі Ссолу пізно-пізно вночі. З нами пішли вождиня Сесса, вождь Уссон, Ссайку і Тінг.

– У вас буде одна година, тож рухайтесь швидко, – застеріг Ссайку, поки ми востаннє проходили повз намети. – Якщо втрапите в бурю, коли я її поновлю, напружтесь і йдіть далі.

Я почула тупіт маленьких ніжок.

– Есс! – просичала вождиня Сесса. – Вертай у ліжко!

– Але ж вона йде, мамо! – прокричала у сльозах Есс.

Її гучний голос розбудив кількох людей у навколишніх наметах. Тінг лайнулася собі під носа.

– Прошу всіх повернутися до ліжок, – промовив вождь Уссон.

Люди все одно повиходили.

– Хіба нам не можна попроситися, вождю? – запитав якийсь чоловік.

Вождь Уссон зітхнув і з неохотою погодився. Люди знову зашепотіли, їх стало більше. За хвилину вже зібрався великий натовп.

– Ми знаємо, куди вони йдуть, – сказала одна жінка. – Дайте нам бодай їх провести.

– Присутність Оньесонву приносила нам радість, – сказала інша жінка. – Хоч вона й дивачка.

Всі засміялися. Шурхотячи босими ногами по піску, зібралось ще більше людей.

– Її гарна подруга, Лую, теж принесла нам радість, – заявив якийсь чоловік. Кілька чоловіків із ним погодилось, і всі знову розсміялися. Хтось запалив ароматичні палички. За кілька секунд усі наче за підказкою заспівали мовою ва. Ця пісня була схожа на зміїний хор і легко перекривала шум бурі. Співаючи, вони не всміхалися. Я здригнулася.

Есс міцно вчепилася в мою ногу. Схлипнула і врешті-решт сховала личко в мене на стегні. Якби я не несла вантаж на спині, то підняла б її. Я поклала руку їй на спину і притиснула її до себе. Коли пісня скінчилася, вождині Сессі

довелося відривати Есс від моєї ноги. Вождиня дозволила дівчинці обняти мене й нагородити слинявим поцілунком у шию, відіслала її геть, а тоді поцілувала кожного з нас у щоку. Вождь Уссон потиснув Мвіті руку, а мене з Люю поцілував у лоба. Ссайку і Тінг провели нас до краю бурі.

– Дивись уважно, – сказав Ссайку Тінг, коли ми стали перед бурею. – Коли буря близько, все інакше. Опустіться на коліна.

Він підняв руки й повернув долоні до бурі. Проказав щось мовою ва й повернув долоні вниз. Коли він притиснув силу бурі до землі, та задрожала. Руки Ссайку напружились, і я побачила, як ворущаться під зморшками м'язи його шиї. Весь пісок, який був у повітрі, впав зі звуком, що нагадав мені сичання, який ва дуже часто вживають у своїй мові. «С-с-с-с-с-с-с-с-с-с». Ми прикрили обличчя, захищаючись від пилу. Ссайку просувався вперед. Порив вітру повністю звіяв пил, очистивши повітря. Нічне небо було всіяне зорями. Я вже так звикла до невпинного фонового шуму бурі, що мені здалося, ніби запанувала цілковита тиша.

Ссайку повернувся до Тінг.

– Не користуйся словами, як я, а пиши в повітрі.

– Знаю, – сказала вона.

– Дізнавайся це знову, – відповів він. – І знову. – Він поглянув на Мвіту й узяв його за руку. – Подбай про Оньесонву.

– Звичайно, – сказав Мвіта.

Він повернувся до Люю.

– Мені про тебе розповідає Тінг. Ти вельми схожа на чоловіка сміливістю та... іншими апетитами. Я знову думаю: чи, бува, не випробує мене Ані, показуючи таку жінку, як ти? Ти розумієш, на що йдеш?

– Чудово розумію, – відповіла Люю.

– Тоді подбай про цих двох. Ти їм потрібна, – сказав він.

– Знаю, – сказала Люю. – І дякую. – Поглянула на Тінг. – Дякую вам *обом*, а ще дякую вашому селу. За все.

Вона потиснула руку Ссайку й міцно обняла Тінг. Далі Тінг підійшла до Мвіти, обняла його й поцілувала в щоку. Мене не обіймали й навіть не торкалися ні Тінг, ні Ссайку.

– Стережися своїх рук, – сказала мені Тінг. – І пам'ятай про них.

Вона замовкнула зі сльозами на очах. Хитнула головою й відступила.

– Дорогу ви знаєте, – промовив Ссайку. – Не зупиняйтеся, поки не дійдете.

Коли ми пройшли більше милі, у нас за спинами здійнялася піщана буря. Вона бісилась і крутилась, як жива хмара, що дряпає ясне небо. Ми, чаклуни, звісно, люди могутні. Шал і сила тієї бурі лише зайвий раз це доводили. Ми із Мвітою та Лую повернули на захід і пішли.

– Ми десь біля води, – зауважив Мвіта.

Щойно зійшло сонце, я насунула покривало собі на обличчя. Мвіта і Лую зробили так само. Спека була задушлива, але не така, як раніше. Важча, вологіша. Мвіта мав рацію. Десь поблизу була вода.

У наступні кілька днів ми почали постійно носити покривала, щоб не нагріватись. Але ночами нам було комфортно. Всі ми говорили небагато. Надто важко у нас було в голові. Так у мене з'явилися час і тиша, що давали змогу по-справжньому замислитися над усім, що відбулось у Ссолу.

Я померла, була створена заново, а тоді повернулася. Мої руки, які були вкриті похмурими чорними символами й постійно злегка пахли спаленими квітами, досі мене дивували. Коли Мвіта й Лую спали, я тихцем вибігала, оберталася на грифа й ширяла в повітрі. Тільки так я могла стримувати свої похмурі сумніви.

В подобі грифа, грифа, який був Аро, мій розум був оригінальним, гострим і впевненим. Я знала, що можу перемагти Даїба, якщо зосереджуся й буду відважною. Розуміла, що тепер я надзвичайно могутня, що я здатна на неможливе й навіть більше. Але в подобі Оньєсонву, чаклунки-еву, виліпленої самою Ані, я була здатна думати лише про отриманий від Даїба прочухан. Я не могла змагатися з ним навіть після створення заново. Я мала загинути. А ще мені чимраз сильніше

хотілося просто заповзти в якусь печеру і здатися. Я й гадки не мала, що невдовзі одержу можливість зробити саме це.

РОЗДІЛ 53

Ми пішли зі Ссолу чотири дні тому, але земля досі була розтріскана, суха й знебарвлена. Із тварин ми хіба що вряди-годи бачили жуків на землі та яструбів, які пролітали в небі. На щастя, у нас поки що було вдосталь їжі, тож ми не мусили їсти жуків або яструбів. Від дивовижно вологої спеки все стало нечітким, як уві сні.

— Подивіться, — сказала Люу, яка йшла попереду з портативкою в руці, щоб ми не збилися зі шляху.

Я пленталася, опустивши голову й заглибившись у похмурі роздуми про Даїба та про смерть, на яку йшла добровільно. Я підняла очі й примружилася. Те, що я бачила попереду, здалеку скидалося на збори високих кощавих велетнів.

— Що це? — запитала я.

— Скоро побачимо, — сказав Мвіта.

Це було скупчення мертвих дерев. Вони стояли за півмилі від прямої, по якій ми йшли до Королівства Семи Рік. Була середина дня, і ми потребували затінку, тож пішли до дерев. Зблизька вони здавалися ще дивнішими. Мало того, що кожне з них було завширшки з будинок, — на дотик вони більше нагадували камінь, ніж деревину. Люу постукала по одному брунотно-сірому стовбуру, тим часом як я розклала свій килимок у затінку під іншим деревом.

— Таке тверде, — сказала Люу.

— Я знаю це місце, — заявив Мвіта і зітхнув.

— Справді? — запитала Люу. — Звідки?

Але Мвіта просто захитав головою й відійшов геть.

— Він сьогодні похмурий, — зауважила Люу й сіла поруч зі мною на килимок.

Я знизала плечима і сказала:

— Він, мабуть, побував тут, коли тікав із Заходу.

– Ох, – зітхнула Люю й поглянула в його бік. Я мало що розповідала їй про Мвітине минуле. Чомусь не думала, що Мвіта хотів би, щоб я розповіла комусь про вбивство його батьків, про його принизливе учнівство в Даїба чи про те, як він був дитиною-солдатом.

– Навіть не уявляю, як він має почуватися, повернувшись сюди, – сказала я.

Після двох спокійних годин відпочинку ми попрямували далі. Вона прийшла годин зо п'ять по тому. І прийшла з постою. В небі загуснуло велике скупчення темно-сірих хмар.

– Бути цього не може, – пробурмотів Мвіта, коли ми подивилися на захід.

Вона сунула на схід, просто на нас. Не піщана буря. Буря унгва – небезпечна буря з жажливою блискавкою, громом і уривчастим, але сильним дощем. Досі нам таланило: коли ми пішли з Джвагіра, тривав сухий сезон, а ці бурі бувають лише під час короткого сезону дощів. Ми провели у мандрах трохи менше п'яти місяців. У Джвагірі для них саме настав час. Гадаю, там було те ж саме. Той, хто опиняється надворі під час бурі унгва, ризикує загинути від удару блискавки.

Кочуючи, ми з матір'ю наражалися на небезпеку лише під час цих бур. Мати казала, що ми пережили десять бур унгва лише волею Ані.

Ця була недалеко і швидко наближалася. Довкола нас – тільки пласка суха земля. Навкруги не було видно жодного мертвого дерева – щоправда, дерева нам би й не допомогли. Якби ця буря заскочила нас біля тих кам'яних дерев, ми були б у ще більшій небезпеці. Посилився вітер і мало не здув з мене покривало. У нас лишалося близько півгодини.

– Я... Я знаю місце, в якому можна сховатися, – раптом заявив Мвіта.

– Де воно? – запитала я.

Він трохи помовчав.

– У печері. Неподалік звідси. – Він висмикнув з руки Люю портативку й натиснув кнопку збоку, щоб посвітити. Хмари

щойно закрили собою сонце. Хоча було близько третьої дня, здавалося, ніби вже закінчуються сутінки. – Хвилини за десять... бігу.

– Добре, куди бігти? – скрикнула Люю. – Чому ми...

– Ще ми б могли спробувати її перегнати, – раптом сказав він. – Можна піти на північний захід і...

– Ти що, *здурів*? – розсердилася я. – Ми не можемо перегнати бурю унгва!

Він щось пробурчав, але я його не розчула через гуркіт грому.

– Що?

Він насупився на мене. Небо розколола блискавиця. Ми позадирали голови.

– Де там твоя печера? – запитала я.

Та він усе одно нічого не сказав. Люю, здавалось, от-от вибухне. Кожна секунда, яку ми там простоювали, наближала нас до смерті від удару блискавки.

– Не... Не думаю, що нам варто туди йти, – за мить сказав він.

– То ми маємо залишитися тут і *померти*? – закричала я. – Ти знаєш, що...

– Так! – різко відповів він. – Я теж це пережив! Але схватися... це місце ненормальне, воно...

– Мвіто, – заговорила Люю. – Ходімо, на це немає часу. Ми розберемося з усім, що там буде. – Вона зі страхом поглянула на небо. – У нас немає вибору.

Я придивилася до нього. У Мвіті рідко можна було помітити страх, але зараз він дійсно боявся.

– То ти можеш підштовхувати мене до всіяного голками маскарада й вимагати від мене зіткнутися зі своїм страхом, але сам не можеш зайти до якоїсь дурнуватої печери?! – закричала я, розмахуючи руками. – Тобі легше вбити нас усіх? А я гадала, що ти тут чоловік, а я – жінка.

Мої слова сильно ранили, але мені було байдуже. До блискавки з громом додався дощ. Мвіта тицьнув пальцем мені в лице, а я у відповідь люто подивилася на нього. Люю заве-

рещала: грім загуркотів особливо гучно. Вона притиснулася до мене ззаду.

– Ти зайшла надто далеко, – сказав він.

– А можу ще далі! – крикнула я, заливаючись сердитими сльозами, які, стікаючи, змішувалися з дощем.

Ми стояли десь у глушині, люто дивлячись одне на одного, тим часом як до нас наближалася буря унгва. Він схопив мене за руку й потягнув за собою. Гаркнув через плече:

– Люю!

– Я за вами!

Ми не бігли, та я не зважала на те. Була надто сердита, щоб боятися. Мвіта тягнув мене за собою, не змінюючи темпу, а Люю трималася за моє плече, опустивши голову. Не знаю, як він розбирав дорогу під отим сильним дощем.

Нас не вдарило блискавкою. Мабуть, не такою була воля Ані. Чи, може, такою була наша воля. Ми йшли п'ятнадцять хвилин. Діставшись великого гранітного утворення, біля підніжжя якого зяяла печера, зупинилися. Ми з Люю негайно зрозуміли, чому Мвіті не хотілося туди йти.

Дощ періщив так, що вхід до печери затуляли потоки води, але їх ставало чітко видно з кожним ударом блискавки. Вони гойдалися на вітрі, який здійняла буря. Це були тіла двох людей, що висіли на вході до печери. Такі старі, що засохли та зморщилися від спеки й сонця; в них лишалося більше кістки, ніж плоті.

– Як давно вони тут? – прошепотіла я. Мене не почули ні Люю, ні Мвіта.

Пролунав гучний вибух: неподалік у землю влучила блискавка. Сильний вітер підштовхнув нас до печери. Мвіта йшов попереду, але не відпускав моєї руки. Я вимогла, щоб ми пішли до печери, і тому йшли ми всі.

Коли ми зайшли, мою голову і плечі залило водою, що падала на вході. Я зосередила увагу на тілах, які гойдалися праворуч від мене. Вони належали чоловікові й жінці, принаймні на це вказував побляклий від сонця пошарпаний одяг. На ній була довга сукня і покривало, а на ньому –

кафтан і штани. Зрозуміти, ким вони були – океке, нуру чи кимось іншим, – уже стало неможливо. Вони висіли на товстих мотузках, обвитих довкола мідних кілець, які були закріплені у стелі печери. Нам довелося притиснутися до бокової стінки входу, щоб їх не зачепити. В середині було надто темно, щоб оцінити глибину.

– Печера не така вже й глибока, – сказав Мвіта, зібравши докупи кілька каменів. Я допомогла йому, намагаючись не зважати на гострий, майже металевий запах. Нам було потрібне гарне велике кам'яне багаття, більше заради світла, ніж заради тепла. Люю стояла на місці, витріщаючись на двох мерців. Я не стала просити її про допомогу. Ми із Мвітою вже пережили власну смерть, а Люю – ні.

– Мвіто, – тихо покликала я.

Він гнівно зиркнув на мене.

Я зухвало витримала цей погляд і пробурмотіла:

– Я від своїх слів не відмовляюся.

– Ну звісно, – відказав він.

– Ти теж маєш дивитися в обличчя своїм страхам, – промовила я. – А ще ми могли загинути через тебе.

За мить його обличчя пом'якшало.

– Гаразд, – погодився він. Трохи помовчав, а тоді сказав: – Я б нізащо не допустив, щоби хтось із вас загинув через мене. Мені просто було потрібно трохи часу на роздуми.

Він уже почав відвертатись, але я взяла його за руку й розвернула назад до себе.

– Вони були тут, коли ти...

– Так, – відповів Мвіта, уникаючи моїх очей. – Щоправда, тоді вони були набагато... свіжіші.

Отже, ці люди провисіли тут понад десятиліття. Мені захотілося спитати, чи знає він, що вони зробили.

Мені хотілося спитати його багато про що, але тоді це було недоречно.

– Люю, – промовив він за кілька хвилин, коли ми з ним уже намостили чималу купу каміння. – Ходи сюди. Годі на них витріщатися.

Вона повільно, ніби виходячи з трансу, повернулася. Її лице було мокре.

– Сідай, – сказав Мвіта. Я підійшла до неї й узяла за руку.

– Треба їх поховати, – сказала вона, коли я посадила її перед купою холодного каміння.

– Я намагався, – відповів Мвіта. – Не знаю, як їх там повісили, але їх не можна зняти і їхні кістки не падають.

Він поглянув на мене, і я все зрозуміла. Вони висіли там завдяки джуджу. Ким вони були?

– Ми що, навіть не спробуємо? – не вгавала вона. – Ну, тобто це ж лише мотузка, а ти побував тут... іще малим, так? Вони мають звалитись одразу.

Мвіта проігнорував її, розпалюючи кам'яне багаття. Його світла виявилось досить, щоб відвернути увагу Люю від трупів. Мені тоді вже стало незатишно, а тепер просто захотілося вибігти на дощ і кинути виклик блискавці. У глибині печери, наполовину заповнені піском, який налетів сюди за багато років, були, мабуть, сотні комп'ютерів, моніторів, портативок і електронних книжок. Тепер я зрозуміла, звідки взявся металевий запах.

Стародавні монітори були завтовшки півдюйма, геть не схожі на набагато тонші монітори, які використовуються зараз, здебільшого розбиті чи тріснуті. Настільні комп'ютери були такі великі, що їх неможливо було втримати однією рукою. Ціла купа старих, неймовірно давніх речей, давно забутих у печері десь у глушині. Я вражено подивилася на Мвіту.

У Великій Книзі розповідалося про такі місця – печери, повні комп'ютерів. Їх туди напхали перелякані океке, що намагалися втекти від гніву Ані, коли вона знову повернулася до світу й побачила створений океке хаос. Це сталося незадовго до того, як вона принесла з зірок нуру, щоб ті поневолили океке... принаймні так стверджувала Книга. Чи означало це, що подекуди Велика Книга правдива? Океке справді ховали техніку в печерах від сердитої богині?

– Страхітливе місце, – прошепотіла Люю.

– Отож-бо, – відповів Мвіта.

Я не могла сказати нічого. Ми сиділи у гробниці для людей, машин і ідей, тим часом як надворі бушувала смертоносна буря.

— Як ти знайшов це місце? — спитала я. — Як ти тут опинився?

— І як ти так довго пам'ятав дорогу? — докинула Люю.

Він підійшов до тіл, які гойдалися. Ми з Лую приєдналися до нього.

— Гляньте сюди, — сказав він, показуючи на мідні кільця. — Хто б отак встромив їх у каміння?

Він зітхнув.

— Я ніколи не дізнаюся, що сталося чи ким були ці люди. Найпевніше, я прийшов невдовзі після того, як їх повісили. У них досі була... плоть. Мені вони здалися приблизно нашими однолітками.

— Океке чи нуру? — спитала Люю. Як я помітила, вона й не подумала, що вони могли бути еву чи представниками Червоного народу.

— Нуру, — сказав він і поглянув на тіла. — Аж не віриться, що вони досі тут... але все ж таки віриться.

За мить він додав:

— Я натрапив на цю печеру за кілька днів після втечі від повстанців-океке, після того, як вони кинули мене помирати. — Він показав ліворуч від себе. — Я сів під отією стіною, з'їв свої лікарські рослини й помолився Ані, щоб вони подіяли.

Люю явно страшенно кортіло дізнатися, що Мвіта має на увазі, кажучи «кинули помирати». На щастя, їй вистачило такту не спитати. Коли Мвіта бував не в гуморі, найрозумніше було дати йому поговорити.

— Я наполовину збожеволів, справді, — повів він далі. Потягнувся і... торкнувся ноги чоловічого трупа. Я здригнулася. — Я втратив єдиних рідних, яких знав. Утратив свого Майстра, і байдуже, що він був жакливою людиною. Змушений битися за океке, я бачив дещо жакливе й робив дещо жакливе. Я був еву. І мені було всього одинадцять років.

У мене були припаси. Харчі та вода. Я не помирав ні з голоду, ні зі спраги і вмів знаходити їжу. Сюди мене загнала спека. Вони обоє однозначно були мертві, але не смерділи...

Він підійшов до жінки.

— Вона була вкрита білими крабоподібними павуками — голими лишилися тільки її лице й руки, — продовжив він. — Павуки лізли одне на одного, але, постеживши за ними досить довго (а я так і зробив), можна було побачити, що вони обходять її тіло за певною траєкторією. Пам'ятаю, що кінчики пальців на її руках були синіми. Наче вона вмочала їх у фарбу індиго.

Він знову трохи помовчав.

— Навіть тоді я розумів, що павуки її захищають. Маршрут, яким вони рухалися, нагадав мені один з небагатьох символів нсібіді, яких навчив мене Даїб. Символ, який означає «власність». Я простояв хвилину, мабуть, із двадцять, просто витріщаючись на неї. Думав лише про батьків, яких ніколи не знав. Їх не повісили, але таки стратили... за те, що вони створили мене. Поки я стояв там, павуки потроху стали зіскакувати з неї й розбігатися по печері навсібіч. Коли зіскачили останні, вони просто залякли на місці. Ніби чекаючи, коли я щось зроблю.

Я спробував усе. Я спробував зірвати тіла. Спробував переříзати мотузку. Спробував спалити її. Спалити їхні тіла, розвівши під ними величезне багаття. Навіть спробував удатися до джуджу. Нічого не спрацювало, і я просто оминув їх, сів спиною до комп'ютерів і зарідав. За якийсь час павуки... вони знову заповзли на неї. Я провів там два дні, вдаючи, ніби не бачив тіл і павуків на жінці. Я набрався сил, оклигав, а тоді пішов.

— А що чоловік? — запитала Люю. — В ньому було щось дивне?

Мвіта хитнув головою, не прибираючи руки із заповшеної ноги мерця.

— Тобі цього знати не треба.

Мовчання. Мені закортіло спитати, і Люю, я не сумніваюся, теж. Чого саме не треба знати?

— То ти вважаєш, що вони були чаклунами? — запитала вона.

Він кивнув.

— Їхні вбивці, вочевидь, теж.

Він помовчав, насупившись.

— Тепер вони — лише кістки.

Раптом він схопив чоловіка за ногу й сильно потягнув. Мотузка зарипіла, із трупа здійнялася хмаринка пилу, але на цьому й усе. Майже-скелет лишився неушкодженим. Я замислилася про те, куди з жінки поділися павуки.

Тієї ночі мене накрило коврою безнадії, смутку й відчаю; що сильніше дощ і блискавка змочували й били землю, то важчою вона ставала. Люю вибрала собі місце на іншому боці печери, якнайдалі від тіл і комп'ютерів. Мвіта розвів для неї невеличке кам'яне багаття. Я не знала точно, чого вона хоче — усамітнитися сама чи дати усамітнення нам, — але в неї вийшло і те, і те.

Ми із Мвітою лежали на своєму килимку під його рапою, залишивши біля себе складений одяг. Тепла від кам'яного багаття було більш ніж удосталь, але я потребувала не тепла й не близькості. Мені несподівано стало байдуже, як сильно він мене обіймає, коли спить. Мені було неприємно лишатися в тій печері. Я чула, як важко крапає дощ надворі, гуркотить грім, риплять тіла, що погойдуються на принесеному бурю вітрі.

Мвіта і Люю попри все спали. Всі ми виснажилися. Я не проспала ні секунди, хоч і заплющила очі. Я трусилася, хоч і відчувала тепло Мвіти та великого кам'яного багаття. У мене в голові кажанами літали факти. Мені ніяк не збороти свого батька. Я спричинюся до нашої загибелі. «Він чекав на мене», — подумала я, згадавши його підставлену спину в мить мого нападу.

— Он'єсонву, — почула я Мвітин голос.

Якось реагувати мені не хотілося. Не хотілося відкривати рота чи розплющувати очі. Не хотілося ні дихати повітрям, ні говорити. Хотілося лише впиватися своїм нещастям.

— Онъесонву, — тихенько повторив він, посиливши хватку. — Розплющ очі. Але не рухайся.

Від його слів я відчула приплив адреналіну. Мій розум зосередився. Моє тіло перестало тремтіти. Я розплющила очі. Можливо, це було винне моє нещастя чи необхідність самоствердитись, але, поглянувши у численні очі сотень білих павуків, які з'юрмилися переді мною, я водночас відчула глибокий страх і... готовність. Один із павуків, який стояв попереду, поволі підняв одну ногу й так завмер.

— То вони *досі* тут, — не рухаючись, промовила я.

Ми обоє затихли, ніби читаючи думки одне одного. Ми прислухалися, щоб зрозуміти, чи не спить Люю. Але буря була надто шумна.

— Вони мене обсіли, — сказав він, і його голос трішечки затремтів. — Мою спину, ноги, карк...

Усі частини його тіла, що не торкалися мене.

— Мвіто, — тихо звернулася я. — Що такого було в тому чоловікові, що ти нам про це не розповів?

Він відповів не одразу. Я дуже сильно злякалася.

— Він був увесь в укусах павуків, — сказав Мвіта. — Його обличчя було спотворене болем.

Я замислилася про те, чи не почали вони кусати того чолові'ягу раніше, ніж його мучителі його повісили.

Я притиснулася щочкою до килимка. Павук досі не опустив задертої ноги. В моїй голові промайнула тисяча думок. Я підозрювала, що їм був потрібен Мвіта. Я б *ніколи* не віддала його їм. Павук із задертою ногою чекав. Що ж, я теж чекала.

Він опустив ногу. Я відчула, як вони стрімко видираються на Мвіту в мене за спиною. Побачила, як вони сунуть на мене спереду. Я відчувала їхній запах, від них пахло бродінням, як від міцного пальмового вина. Попри шум бурі я чітко чула, як тупотять їхні численні ноги. Коли це павуки почали так гучно тупати ногами по піску? Наче стукаючи металом по металу? Ось і все, що мені потрібно було знати. Я вперше скористалася новоздобутою владою над своїми здібностями, стягнула довкола себе дичавину й підскочила.

Як у дичавині, так і у фізичному світі вони були схожі на павуків, але в дичавині вони були значно більші та складалися з білого диму. Вони проходили одне крізь одного, намагаючись потіснити мою блакитну постать. Я зробила з ними те, що зробила з Аро того дня, коли він допік мене черговою відмовою мене навчати. Я дряпалася, роздирала, рвала, розчленовувала. Я стала звіром. Я розривала цих істот на шматки.

У фізичному світі я тупнула ногою, розчавивши кількох створінь, які вже тікали, а тоді зазирнула у Мвітині великі очі. Він досі лежав на килимку, голий і обсаджений непокірними білими павуками. Підлога печери довкола нього була всяяна сотнями павучих трупів. Якщо хоч один із них його вкусив, я розшукаю та вб'ю всіх цих істот до останньої, а тоді наздожену їх у світі духів і знищу ще раз. Усіх до одного.

Я позирнула в бік Люю. Вона підводилася по інший бік свого багаття. Я хитнула головою, і вона кивнула. Добре. Надворі спалахнула блискавка. Тепер мій розум був надзвичайно ясний. Я була не тією Оньесонву, з якою ти сидиш тут і розмовляєш. Навіть не уявляю, який вигляд я мала у світлі вогню, абсолютно гола, сердита, дика через те, що моя кохана людина опинилася під загрозою. «Вони гадають, що я радше віддам їм Мвіту, ніж ризикну його життям», — подумала я й лиховісно посміхнулася.

Знову спалахнула блискавка. За секунду пролунав грім. Дощ посилювся. Добре чувся запах озону. В повітрі віяло напругою. Я чекала, жадала цього, повторюючи подумки своє ім'я, наче мантру. Біля самісінької печери вдарила блискавка: «БА-БАХ!» На землю опустилося полум'я. Я кинулася до Мвіти, взяла його за ногу й збрала те, що повалила буря. Передала це Мвіті. Всі до одного павуки на ньому вибухнули, наче пальмове насіння у вогні. Печеру наповнив запах підпаленого пір'я.

Вцілілі павуки побігли в полум'я біля входу печери. Я ніколи не дізнаюся, що це було — масове самогубство чи рішення повернутися туди, звідки вони прийшли. Я остаточно пішла з дичавини, коли вдарила та блискавка, тож не побачила, чи не повернулися вони туди.

– Мвіто, – прошепотіла я, не звертаючи уваги на павучі трупи, що лежали біля нього. Моє тіло було мокре від поту, та я все одно трусилася від холоду. Підбігла Люю й накинула на нас рапу.

- Я в порядку, – запевнив він, погладжуючи мене по щоці.
- Завдяки мені, – відповіла я.
- Знаю, – засміявся він. – Я геть нічого не відчув.
- Що це було? – спитала Люю.
- Гадки не маю, – сказала я.

Мвіту щось зацікавило. Я повернулася в той бік, куди він вдивлявся. Люю теж.

- Ой, – сказала вона.

Тіла впали: канати, на яких вони трималися, опалила блискавка. І тепер висхлі рештки яскраво горіли. Таємничі страчені чаклун і чаклунка нарешті одержали похоронне багаття, на яке заслуговували.

На початку ранку буря ще тривала. Ми здогадалися, що настав ранок, лише подивившись час на портативці Люю. Поки вона варила рис, який збиралася перемішати з сушеною козлятиною та спеціями, Мвіта рив пательнею могилу збоку печери. Він наполіг, що має зробити це самотужки.

Я підійшла до електроніки вглибині печери. Цих предметів ми уникали більше, ніж трупів. То були старі прилади приреченого народу. Після того, що сталося попередньої ночі, я була готова подивитися лихий долі в обличчя.

– Що ти робиш? – запитала Люю, перевертаючи рис. – Тобі що, досі замало...

– Облиш її, – попросив Мвіта, перервавши своє копання. – Хтось із нас має подивитися.

Люю знизала плечима.

– Гаразд. Я точно не підйду до цього проклятого мотлоху.

Я тихцем захихотіла. Я розуміла її почуття, і Мвіта, гадаю, мислив так само. Але я... ну, це було достоту як у Великій Книзі. Якщо я мала якимось робом її переписати, то мені варто було на це подивитися.

Зблизька металевий запах старих дротів і мертвих материнських плат був сильнішим. У піску були розкидані клавіші з клавіатур і шматочки тонкого пластику з розбитих дисплеїв і корпусів. На деяких комп'ютерах зовні були малюнки: побляклі метелики, петлі й завитки, геометричні фігури. Здебільшого – чисто чорні.

Мені в око впав прилад, схожий на маленьку й дуже тонку чорну книжку. Він стирчав між двома комп'ютерами, а витягнувши й відкривши його, я з подивом виявила, що в нього є дисплей. Він здавався побитим, але не старим, на відміну від інших предметів. Прилад був завбільшки приблизно з мою долоню. Ззаду він складався з надзвичайно твердої речовини, що дивувала схожістю на чорний листок. На дисплеї не лишилося жодної подряпини.

Всі кнопки спереду були порожні: слова на них уже давно стерлися. Я торкнулась однієї кнопки. Нічого не відбулося. Торкнулась іншої, і прилад задзюркотів, як вода.

– Ой! – вигукнула я й мало не впустила його.

Засвітився дисплей; на ньому з'явився якийсь пейзаж із рослинами, деревами та кущами. Я тихенько охнула. «Достоту як те місце, яке мені показала мати, – подумала я. – Місце надії». Я захвилювалася й сіла біля купи непотрібного апаратного забезпечення з іншої епохи, яке повільно розкладалося.

Зображення перекочувалося і зміщувалося, так, наче хтось ішов, а я дивилася на все його очима. Із крихітних динаміків приладу долинув спів пташок і комах; стало чути, як наступають на трави, рослини й листя, як їх відсувають. А тоді з нижньої частини дисплею повільно піднявся заголовок, і я зрозуміла, що це – велика портативка, на якій є книжка. Ця книжка називалася «Путівник Забороненими зеленавидами джунглями», і її написала якась група, що звалася «Організація видатних дослідників знань і пригод».

Раптом зображення завмерло і звук стихнув. Я натиснула ще на кілька кнопок, але все марно. Прилад вимкнувся, і, хоч скільки разів я тиснула на кнопки, нічого більше не сталося.

Байдуже. Я його відкинула. Випрямилася. Всміхнулася. Кілька годин по тому всміхнулося й небо. Буря нарешті минула. Ми пішли з печери до світанку.

Наступні два дні подорожі нам стало траплятися чимраз більше пагорбів. Земля перетворилася на суміш піску з острівцями якоїсь сухої трави. Тут ми знайшли їстівних ящірок і кроликів – якраз вчасно, бо в нас саме закінчувалося сушене м'ясо. Нам траплялися дерева з товстими стовбурами, назви яких я не знала, і дедалі більше пальм. Клімат не змінювався: вночі ще було холодно, а вдень – відносно тепло. А бурі унґва нам, на щастя, більше не траплялися. Звісно, буває на світі й дещо гірше.

РОЗДІЛ 54

У Великій Книзі є частина, якої немає в більшості її версій. Утрачені Папери. Аро мав один примірник. Утрачені Папери детально розповідають про те, що океке, століттями гниючи в північній темряві, були божевільними вченими. Утрачені Папери описують, як океке винайшли таку давню техніку, як комп'ютери, вловні станції та портативки. Вони навчилися створювати копії самих себе та зберігати молодість до смерті. Вони робили так, щоб їжа росла на мертвій землі, вони лікували всі хвороби. Наймовірніше океке в північній темряві були переповнені дикою творчою силою.

Океке, знайомі з Утраченими Паперами, їх соромляться. Нуру люблять посилатися на них, коли хочуть наголосити на властивій океке недосконалому. У темні часи океке, може, й були неідеальними, але тепер вони стали ще гірші.

«Понурий, нещасний бездумний люд», – думала я, коли ми наблизилися до першого з багатьох сіл біля самого кордону Королівства Семи Рік. Я могла зрозуміти їхні почуття. Всього кілька днів тому я відчувала те саме. Безнадію, гіршу за безнадію. Якби ми не знайшли тієї печери з трупами,

павуками та запліснявілими комп'ютерами, я б, мабуть, за- хотіла до них приєднатися.

У цих селах жили океке, яким було надто лячно битися чи тікати. Це були люди з неспокійними очима, яких із легкістю винищать, коли мій батько прийде на Схід зі своєю армією. Вони ходили, опустивши голови, боячись власних тіней. Вирощували понуру хирляву цибулю й помідори у принесеному з річкових берегів ґрунті. Перед і за своїми хатинами з необпаленої цегли вони вирощували м'яку бордово-буру рослину, яку засушували й курили, щоб забути-ся. Від неї в них були червоні очі, бурі зуби, шкіра пахла калом, а ще вона не мала жодної харчової цінності. Звісно, у місцевому ґрунті найлегше ріс саме цей бур'ян.

Діти ходили з великими животами й ошелешеними личками. Довкола трюхикали шолудиві пси, такі ж жалюгідні на вигляд, як і люди. Один з них на наших очах заходився їсти власний послід. І час від часу, коли змінювався напрям вітру, я чула крики десь удаліні. Ці села не мали назв. Це було до нудоти огидно.

У всіх, навіть у дітей, з верхньої частини лівого вуха звисала сережка з чорними та блакитними намистинками. Більш нічого, що свідчило б про культуру та красу, ці люди не мали.

Перше скупчення хатин ми проминули непоміченими. Океке довкола нас тупо кудись сунули, сперечалися, спали на дорогах або ридали. Ми бачили чоловіків без кінцівок. Деякі з них лежали під хатами напівмертві чи мертві; їхні рани гнили. Я бачила вагітну жінку, яка істерично сміялася сама до себе, сидючи перед своєю хатою й ліплячи гірку з багна. У мене засвербіли руки, і я занервувала.

— Як почувашся, Оньесонву? — запитав Мвіта, щойно ми проминули останню хатину. За півмилі звідти стояло інше село.

— Тут потреба не така нагальна, — сказала я. — Не думаю, що ці люди хочуть зцілення.

— Хіба ми не можемо обходити ці поселення? — спитала Люю.

Я не стала нічого пояснювати – лиш хитнула головою. Я не могла нічого пояснити. Наступна група хатин була в такому ж стані. Жалюгідні, жалюгідні люди. Але це поселення стояло біля підніжжя пагорба, і нас, коли ми пішли з нього, було чудово видно. Коли ми проходили повз першу хатину, якась старенька з безліччю незагоєних порізів на обличчі зупинилася й витріщилася на мене. Вона поглянула на Мвіту, і її лице розпливлося в широкій беззубій усмішці. А тоді її усмішка зменшилася.

– А де ж решта вас? – запитала вона.

Ми презирнулися.

– Ти, – показала на мене старенька. Я позадкувала. – Ти закриваєш обличчя, але я знаю. О, я знаю. – Тоді вона повернулася й закричала: – О-о-о-о-оньєсонву-у-у-у-у-у!

Я зробила крок назад і пригнулася, готова до бійки. Мвіта схопив мене і притягнув до себе. Люю забігла поперед мене, витягнувши ніж. Вони помчали до нас звідусіль. Темні обличчя. Зранені душі. У пошарпаних рапах і подертих штаних. Що більше їх ставало, то сильніше відчувався запах крові, сечі, гною й поту.

– Вона тут, о!

– Дівчина, що покладе край різанині?

– Та жінка прошепотіла правду, – вела старенька далі. – Приходьте й подивіться, приходьте й подивіться! О-о-о-о-о-о-оньєсонву-у-у-у-у-у!!! Еву, еву, еву!

Нас оточили.

– Зніми його, – промовила старенька, ставши переді мною. – Покажи нам своє обличчя.

Я позирнула на Мвіту. Його лице нічого мені не підказувало. В мене засвербіли руки. Я зняла покривало, і натовп охнув.

– Еву, еву, еву! – почав скандувати він. Гурт чоловіків праворуч від мене непевно посунув уперед.

– Ох, ох! – скрикнула старенька, застуючи їм шлях. – Нам ще не кінець! Хай Генерал тепер боїться! Ха! Тут його рівня!

– Оцей-от хлоп, – сказала одна жінка, вийшовши вперед і показавши на Мвіту. Один бік її обличчя розпух, а ще вона

дуже явно була вагітна. – Він – її чоловік. Хіба не так казала та жінка? Що прийде Оньесонву і ми побачимо найправдивішу любов? Що може бути правдивішим за двох еву, здатних любити одне одного? *Здатних любити?*

– Стули пельку, підстилко нуру, курво, яка ось-ось вибухне людською гниллю, – раптом сплюнув якийсь чоловіча. – Нам слід тебе повісити й вирізати зло, яке в тобі росте!

Люди принишкли. Тоді декілька схвально загукали, і натовп заколивався.

Я відпихнула Мвіту й Лую і пішла на голос. Усі переді мною відскочили назад, і та старенька теж.

– Хто це зараз заговорив?! – прокричала я. – Ходи сюди. Покажися!

Тиша. Але він посунув уперед. Чоловік років тридцяти, може, старший, може, молодший. Я не могла сказати точно, бо в нього була спаплюжена половина обличчя. Він оглянув мене з голови до п'ят.

– Ти – прокляття жінки океке. Хай Ані допоможе твоїй матері, забравши в тебе життя.

Я напружилася всім тілом. Мвіта схопив мене за руку.

– Опануй себе, – сказав він мені на вухо.

Я переборола бажання відірвати чоловічези те, що лишилося від його голови. Коли я заговорила, мій голос затремтів.

– Що з тобою сталося?

– Я родом звідтіля, – сказав він, показавши на захід. – Вони знову за це взяли, і цього разу вони нас доб'ють. П'ятеро з них згвалтували мою дружину. А тоді отак порізали мене. Замість добити вони відпустили нас із дружиною. Сміючись, пообіцяли, що невдовзі мене наздоженуть. Згодом я довідався, що моя дружина носить одного з них. Одного з вас. Я вбив її й ту лиху істоту, що в ній росла. Те, що було в ній, мало ненормальний вигляд навіть після смерті.

Він підступив ближче.

– Ми ніщо перед Генералом. Слухайте мене всі, – проказав він, високо піднявши руки й повернувшись до натовпу. –

Наші дні добігають кінця. Подивіться, що з нами сталося: ми чекаємо порятунку від цього поріддя зла! Нам треба...

Я вирвала руку у Мвіти й міцно схопила чолов'ягу за руку лівицею. Він почав пручатися, скреготати зубами, лаятися. Щоправда, він жодного разу не спробував мені нашкодити. Я зосередилася на своїх відчуттях. Це не було рівнозначно оживленню померлих істот. Я забирала, забирала й забирала, як черв'як, який об'їдає гнилу плоть на нозі, яка гниє, але лишається живою. Від цього свербіло, це було боляче, і це було... чудово.

– Відженить... усіх... назад, – процідила я крізь зціплені зуби.

– Назад, назад! Ворушіться! – прокричав Мвіта, штовхаючи людей.

Люю зайнялася тим самим.

– Якщо вам дороге власне життя! – кричала вона. – Назад!

Я розслабила тіло, а коли чолов'яга звалився на землю, опустила на коліна. Тоді звільнилася й затримала дихання. Нічого не відбулось, і я видихнула.

– Мвіто, – кволо покликала я, витягнувши руку. Він допоміг мені підвестися. Люди знову підійшли, щоб подивитися на чолов'ягу. Якась жінка стала біля нього на коліна й помацала його зцілене обличчя. Він сів.

Тиша.

– Бачите? Одуву тепер може всміхатися, – сказала одна жінка. – Я ніколи не бачила, щоб він усміхався.

Коли Одуву повільно встав, люди знову зашепотіли. Він подивився на мене і прошепотів:

– Дякую.

Якийсь чоловік підставив Одуву плече, і вони подалися геть.

– Вона прийшла, – сказав хтось інший. – А Генерал кинеться навтіки.

Всі радісно загукали.

Вони з'юрилися довкола мене, а я віддала їм, що могла. Якби я спробувала зцілити стількох людей – чоловіків,

жінок, дітей – від хвороб, душевних мук, страху, ран... якби я спробувала втнути бодай невеличку частку того, що зробила тепер, до того, що сталося серед Червоного народу, я б померла. Я допомогла кожній людині, яка підійшла до мене за ті кілька годин. Так, я вже не була тією жінкою, що осліпила мешканців Папа-Ші. Та я *ніколи* не шкодуватиму, що вчинила так із тими людьми, через те, що вони зробили з Бінтою.

Мвіта готував для людей ліки з трав і перевіряв животи у вагітних жінок, пересвідчуючись, що з ними все гаразд. Навіть Лую допомагала – сиділа зі зціленими й розповідала історії про нашу подорож. Ці люди були цілком готові поширювати звістку про Онъесонву-Чаклунку, Мвіту-Цілітеля та Лую-Красуню зі східних вигнанців.

Коли ми пішли, до мене підбіг один чоловік. Він був цілий, але ходив, сильно кульгаючи. Він не просив мене його зцілити. А я йому й не пропонувала.

– Отуди, – сказав він, показуючи на захід. – Якщо ти – та сама жінка, то вони знову взялися за це в кукурудзяних селлах. Виглядає на те, що наступним буде Ґаді.

Ми отаборилися на ділянці сухої голої землі неподалік від Ґаді.

– Вони розповідали, що жінка океке, яка ніколи не їла, але явно не голодувала, ходила тут і «нашіптувала звістки», – сказала Лую, коли ми сиділи в темряві. – Вона передрікає, що їхнім стражданням покладе край чаклунка-еву.

Було холодно, але ми не хотіли привертати до себе увагу, розводячи кам'яне багаття.

– Вони казали, що вона говорила тихо й розмовляла на дивному діалекті.

– Моя мати! – вигукнула я й зупинилася. – Інакше вони б нас убили.

Моя мати вдавалася до алу, линула сюди й розповідала океке про мене, наказуючи їм чекати на мене й радіти. Отже, Аро справді її навчав.

Якусь мить ми помовчали, роздумуючи про це. Десь не-подалік загукала сова.

— Вони страшенно травмовані, — сказала Люю. — Та чи можна ставити це їм на карб?

— Так, — відповів Мвіта.

Я була згодна із Мвітою.

— Вони постійно говорили про Генерала, — продовжила Люю. — Кажали, що це він усім цим заправляє, принаймні останні десять років. Його називають Віником Ради, тому що він займається вимітанням океке.

— Який він став успішний, відколи я в нього навчався, — з гіркотою сказав Мвіта. — Я взагалі не розумію, чому він мене прийняв, якщо хотів займатися чимось таким.

— Люди змінюються, — зауважила Люю.

Мвіта хитнув головою.

— Він завжди ненавидів усе пов'язане з океке.

— Можливо, в ті часи його ненависть не була такою страшною, — відповіла Люю.

— За кілька років до цього йому вистачило її, щоб згвалтувати мою матір, — сказала я. — Вони... ніяк не втомлювалися. Даїб, вочевидячки, наклав на них якесь джуджу.

— Згадайте народ ва, — сказала Люю. — Це люди, які відкрито приймають джуджу. Есс народилась у спільноті, яка так мислить, тож вона не боїться чаклунства, хоч і ніколи не стане чаклуном. А тепер згадайте Даїба. Він народився й виріс у Дурфі, де бачить лише одне й навчається лиш одного: океке — раби й поводитися з ними треба гірше, ніж із верблюдами.

— Ні, — хитнула головою я. — А як же його мати, Бісі? Вона теж народилась й виросла в Дурфі. Однак вона допомагала океке тікати.

— А й справді, — насупилася Люю. — А ще його навчав Сола.

— Деякі люди просто народжуються лихими, — заявив Мвіта.

— Але ж він не завжди був таким, — сказала Люю. — Пам'ятаєш, що казав Сола?

— Мене все це не обходить, — відповів Мвіта й міцно стиснув руки в кулаки. — Важливо одне: який він зараз і те, що його треба зупинити.

Ми з Лую були змушені з цим погодитися.

Тієї ночі мені знов наснилося, як я стою на тому острові й дивлюся, як Мвіта летить геть. Я прокинулася й поглянула на нього: він спав біля мене. Почала гладити його по обличчю, доки він не прокинувся. Просити в нього бажане мені не довелося. Він радо дав це.

Вранці, вийшовши з нашого намету, я мало не впала на купу кошиків. Кошиків з потворними помідорами, зернистою сіллю, флаконом парфумів, оліями, вареними яйцями ящірок і багато чим іншим.

— Вони віддали, що могли, — пояснила Лую.

Хтось, напевно, віддав олівець для очей, бо вона підвела очі яскраво-синім і намалювала собі на щоці синю мушку. Ще вона надягнула два браслети із зеленими намистинками, по одному на кожний зап'ясток. Я взяла пляшечку з олією й понюхала. Вона сильно пахла квітами кактуса. Я втерла собі трохи в шию й пішла до нашої вловної станції. Ввімкнула її.

— Сподіваюся, це нікого не привабить, — сказала я.

— Та, напевно, привабить, — відповіла Лую. — Але всі тут і, може, навіть у містах Семиріччя знають про те, що ти вчора зробила. Хоч у якійсь версії.

Я кивнула, дивлячись, як бурдюк наповнюється прохолодною водою.

— Це погано?

Лую знизала плечима.

— Це найменша з наших проблем. До того ж твоя мати вже дала хід справі.

РОЗДІЛ 55

Королівство Семи Рік і його сім великих міст — Часса, Дурфа, Сантаун, Сагара, Ронсі, Ва-ва і Зін. Дуже поетичні назви

для такого гнилого місця. Кожне місто стоїть обабіч якоїсь із річок, а всі річки сходяться в центрі, утворюючи велике озеро, схоже на павука без однієї кінцівки. Озеро не отримало назви, бо ніхто не знав, що за істоти живуть на його дні. У Джвагірі ніхто б не повірив, що така водойма може існувати. Дурфа, рідне місто мого батька, стоїть найближче до цього таємничого озера. Згідно з картою Лую, це було перше місто Семиріччя, яким ми мали пройти.

Кордони королівства не були захищені ні стінами, ні джуджу, та й не були чітко визначені. Опинившись у ньому, людина одразу про це здогадувалася. Негайно відчувала пильні погляди, чужі очі. То дивилися не солдати чи ще хтось такий, а нуру. Цей район патрулювали представники влади, але місцеві мешканці наглядали за собою самі.

Колись між містами та вздовж річок стояли маленькі сільця океке. Коли ми там опинилися, ці сільця були майже порожні. Нечисленних океке, що там лишилися, тоді саме виганяли. На західному боці Семиріччя всіма цими селами вже заволоділи. Повільний масовий вихід тривав на східному боці, трохи на схід від Часси та Дурфи, двох найбагатших і найпрестижніших міст. Ці міста, за іронією долі, мали найбільшу потребу в праці океке. Після того, як підуть океке, за їхню роботу мали взятися робітники-нуру з бідніших міст, скажімо, Зіна та Ронсі.

Ми спершу почули, що відбувається, а вже потім побачили, тому що нам довелося вилізти на пагорб. Руйнували Гаді, село, де народився Аро. Ми визирнули з-за сухої трави й побачили жак. Праворуч від нас одна жінка відбивалася від двох чоловіків нуру, які копали її й шарпали на ній одяжу. Те саме відбувалося ліворуч. Щось гучно затріщало, і чоловік океке, який пробігав повз нас, упав. Двоє чоловіків, нуру та океке, білися, качаючись по землі. Тут усім заправляли нуру. Це було очевидно.

Ми перезирнулись. Очі в нас були вирячені, ніздрі роздуті, а роти роззявлені.

Ми кинули все, що несли, й побігли в цей хаос. Так, навіть Лую. Те, що сталося далі, я пам'ятаю не повністю. Пам'ятаю,

як Мвіта біг, а якийсь чоловік нуру цілився йому в спину з рушниці. Я кинулася на цього чоловіка. Він впустив рушницю і спробував учепитися в мене. Я відбрикалася від нього й кинулась у дичавину, наче у воду. Я бачила, як він замахується на те місце, де раніше було моє тіло. Мвіта втік. Я поскакала за ним, не полишаючи дичавини. Тож цього чоловіка, який мало не вбив Мвіту, я не вбила.

Ми із Мвітою колись говорили, що ніколи так просто не віддамося насильству, до якого еву вважали схильними від природи як нуру, так і океке. Тут ми повелися геть інакше. Ми стали саме такі, якими нас вважали. Щоправда, ми вдавалися до насильства аж ніяк не тому, що були еву. І Люю мала таку ж мету. Вона була чистокровна океке з найсмирнішого роду, згідно з Великою Книгою.

Я пам'ятаю, як віддавала свій одяг Мвіті, а тоді оберталася й перетворювалася на когось, відрощуючи кігті й тигрячі зуби. Пам'ятаю, як металася між фізичним світом і дичавиною, наче між землею й водою. Я збивала з жінок чоловіків зі збудженими ще пенісами, слизькими від крові та вологи. Я билася з чоловіками з ножами й рушницями. Там було багато бійців нуру і трохи океке, а я билася як з тими, так і з іншими, допомагаючи беззбройним. Я вбирала в себе кулі, викидала їх із себе й рушала далі. Я закривала самій собі рани від холодної зброї та укусів. Я занюхувала ніздрями різних тварин запахи крові, поту, сімені, слини, сліз, сечі, калу, піску й диму. Ось і все, що пам'ятаю.

Ми не зупинили того, що там відбувалось, але дали втекти кільком океке. Я ж приземлилася та зцілила всіх нуру, яких тільки змогла здолати. Потім ці люди перелякано ховалися по кутках, шоковані тим, чим вони займалися всього кілька секунд тому. За кілька хвилин вони почнуть допомагати пораненим – і нуру, й океке. Вони гаситимуть пожежі. Потім спробують зупинити інших нуру, які радо вбиватимуть океке. А згодом цих зцілених нуру вб'ють ошалілі від крові свої.

Я оговталася, коли тягнула Люю в якусь хатину. Її солом'яна стріха палала. За кілька секунд Мвіта долучився до нас.

Він віддав мені мій одяг, і я швидко вдягнулася. І в нього, і в Люю були при собі рушниці. Трохи попереду це все – крики, бої, вбивства – тривало. Ми презирнулися, важко дихаючи.

– Ми не можемо це зупинити, – врешті-решт сказав Мвіта.

– Ми маємо це зупинити, – сказала одночасно з ним Люю.

Я заплющила очі й зітхнула.

Неподалік від нас якийсь чоловік крикнув, а ще один заволав. Вогонь на стрісі, під якою ми перебували, розростався.

– Думаю, ми зрозуміємо, що робити, коли знайдемо Даїба, – сказала я.

Далі ми йшли крадькома. Це було складно. Нуру придушили кволе повстання і тепер просто знущалися з людей. Від вереску жертв, перемішаного зі сміхом і ревом мучителів, у мене всередині все переверталось. Але ми якось проминули це, і нашим очам відкрилося неймовірно видовище.

Просто за останнім скупченням хатинок височіли зелені стебла кукурудзи. Сотні й сотні стеблин, ціле поле. Воно й близько так не захоплювало, як те місце, яке мені показала мати, та все ж вражало мої очі: я ж народилася в пустелі. Мати вирощувала кукурудзу, коли ми жили в пустелі, а у Джвагірі вона росла на городах, але в такій кількості – ніколи. Від легкого вітерцю рослини зашурхотіли. Звук вийшов чудовий. Він нагадував про мир, зростання, достаток і проблиск надії. Кожну рослину обтяжували бездоганні кукурудзяні качани, які вже можна було зривати. Який доречний час для нальоту нуру. Без сумніву, це був задум генерала Даїба.

Ми покинули всі свої дорожні речі. Люю, на щастя, залишила свою портативку в кишені. За мапою на ній ми визначили, як нам пройти кукурудзяним полем. Дурфа була на іншому боці. Ми просувалися швидко й зупинилися всього раз, щоб нарвати та з'їсти трохи кукурудзи. За півгодини ходу ми почули якісь голоси та припали до землі.

– Піду подивлюся, – сказала я і скинула з себе одяг.

Мвіта взяв мене за руку.

– Обережно, – попросив він. – Розшукати нас на цьому полі буде важко.

– Поклади мою рапу на стеблини, – порадила я.

Я швидко обернулася на грифа й полетіла геть. Поле було величезне, але визначити, звідки лунають голоси, було легко. Менш ніж за півмилі посеред цього ж поля стояла хатина.

Приземлилась якомога тихіше на край її стріхи. Нарухувала вісьмох чоловіків океке у пошарпаному одязі. У двох за спинами були чорні маслянисті рушниці.

– Ми все одно маємо піти, – говорив один.

– Нам такого *не* наказували, – не здавався інший, явно роздратований.

Я злетіла вище, щоб оцінити рельєф місцевості. На захід від кукурудзяного поля було місто Дурфа, на схід від нього – Ґаді, а на південь – безіменне озеро. Злетівши ще вище, я побачила те, в чому хотіла пересвідчитися. Пагорби скінчилися. Тут земля ставала пласкою.

Позаяк на стеблинах кукурудзи лежала рапа, знайти Люю та Мвіту було легко.

– Повстанці, – сказала я їм, знову вдягнувшись. – Недалеко. Можливо, вони можуть сказати нам, де знайти Даїба.

Мвіта поглянув на Люю. А тоді, збентежившись, – знову на мене.

– Що таке? – запитала Люю.

– Ми маємо спробувати дістатися туди самотужки, – сказав він мені, проігнорувавши запитання Люю. – Повстанцям я довіряю не більше, ніж нуру.

– Ох, – видихнула я, згадавши, як Мвіті велося в повстанців океке. – А й справді. Я... не подумала.

– А як же я? – сказала Люю. – Я б могла...

– Ні, – відповів він. – Занадто небезпечно. Ми можемо дещо зробити, але ти...

– У мене є рушниця, – нагадала вона.

– А в них – дві, – сказала я. – І вони вміють ними користуватися.

Ми трохи постояли й подумали.

– Я нікого не хочу вбивати без потреби, – заявив Мвіта й зітхнув. Потер спітніле обличчя. А тоді раптом викинув

рушницю в кукурудзиння. — Ненавиджу вбивати. Я краще помру, ніж далі цим займатимуся.

— Але ж тут ідеться не тільки про тебе чи когось із нас, — відповіла Люю, явно шокована. Вона потягнулася за викинутою рушницею.

— Облиш її, — твердо сказав Мвіта.

Вона завмерла. А тоді теж викинула свою рушницю.

— Як щодо такого? — запитала я. — Мвіто, ми з тобою робимося нехтовними. Так Люю зможе до них підійти, а якщо вони спробують щось утнути, чинник раптовості буде на нашому боці. Скажи їм... скажи їм, що ти несеш добру звістку про пришествя Онъесонву чи щось таке. Якщо вони — повстанці, то якась надія в них, напевно, ще є.

Ми повільно підійшли до хатини. Мвіта був ліворуч від Люю, а я — праворуч. Я пам'ятаю, який у Люю був вираз обличчя. Вона зціпила зуби, її темна шкіра виблискувала від поту, на щоках виступили краплинки крові. Її афро скособочилося. Вона була зовсім не така, якою я знала її у Джвагірі. Та одне в ній лишилося незмінним — її відвага.

Дехто сидів на табуретах або на землі, троє грали у варі. Інші або стояли, або спиралися на хатину. Всі вони розмалювали обличчя смугами червоної пасти. Жодному, судячи з вигляду, не було більше тридцяти. Двоє з рушницями, щойно побачивши Люю, наставили зброю на неї. Вона не здригнулася.

— Овва, це ще хто? — стиха запитав один боєць, відірвавшись від гри у варі й підвівшись. Витягнув із кишені явно затуплений клинок.

— Чергові, та! Не стріляйте, — наказав він, піднявши руку, й поглянув за Люю. — Перевірте територію довкола хатини.

Всі бійці з рушницями, крім одного, побігли на кукурудзяне поле. Останній тим часом не зводив рушниці з Люю. Головний боєць оглянув її з голови до ніг.

— Скільки людей з тобою?

— Я до вас із доброю звісткою.

— Подивимось, — відповів він.

— Мене звати Люю, — сказала вона, дивлячись йому в очі. — Я із Джвагіра. Ви чули про Оньесонву-Чаклуна?

— Чув, — кивнув головний боєць.

— Вона тут, зі мною. Її супутник, Мвіта, теж, — продовжила Люю. — Ми щойно прийшли з он того села.

Вона показала за себе. Коли вона ворухнулася, чоловік, який тримав рушницю, здригнувся.

— Воно пропало? — запитав головний боєць.

— Так, — сказала Люю.

— То де тоді вона? Де він?

Уже почали вертатися деякі бійці, кажучи, що все чисто.

— Ти нам нашкодиш? — запитала Люю.

Він поглянув їй в очі.

— Ні. — Він не витримав, і з його ока скотилась одна сльоза. — Ми б *ніколи* вам не нашкодили.

Він простягнув руку й тихо сказав:

— Опустити.

Боєць опустив рушницю. Ми із Мвітою показалися. Четверо бійців закричали й побігли геть, один зомлів, а троє впали на коліна.

— Просіть, що хочете, — сказав головний боєць.

Із нами погодилися говорити лише троє: очільник групи, якого звали Анай, і двоє бійців, які звалися Бунк і Тамер. Інші трималися осторонь.

— Десять днів тому вони почали знову, і цього разу в Дурфі збираються цілі армії, — пояснив Анай, повернувся і сплюнув. — Ще один ривок. Можливо, останній. Моя дружина, діти, теща — я нарешті відіслав їх на схід.

Я розвела звичайне багаття, і ми почали смажити кукурудзяні качани.

— Але ж ви не бачили, щоб тут справді проходили якісь армії? — запитала Люю.

Анай хитнув головою.

— Нам наказали зачекати тут. Ми вже два дні не чули ні від кого звісток.

– Сумніваюся, що ви почуєте від когось звістку, – зауважив Мвіта.

Анай кивнув.

– Як ви втекли?

– Нам пощастило, – відповіла Лую. Анай не став розпитувати далі.

– Як ви пройшли так далеко без верблюдів? – запитав Бунк.

– У нас якийсь час були верблюди, але ж вони дикі, тож мали власні плани, – сказала я.

– Що? – перепитав він.

Анай і Тамер зареготали.

– Дивно, – промовив Анай. – Ви – дивні люди.

– Ми йшли, мабуть, місяців із п'ять, – сказав Мвіта.

– Я тобі аплодує, – відповів Анай і поплескав Мвіту по плечу. – Так далеко пройшов, та ще й вів двох жінок.

Ми з Лую презирнулися, закотили очі, та нічого не сказали.

– Ви, здається, здорові, – сказав Бунк. – Ви щасливці.

– Так і є, – погодився Мвіта. – Так і є.

– Що ви знаєте про Генерала? – запитала я.

Декілька чоловіків неподалік, які слухали нашу розмову, з острахом подивилися на мене.

– Він негідник, – сказав Бунк. – Уже майже ніч. Не говоріть про нього.

– Це ж лише людина, – відповів Тамер, явно розсердившись. – Що ви хочете знати?

– Де його можна знайти? – спитала я.

– Отакої! Ви що, здуріли? – вжахнувся Бунк.

– А чому це вас цікавить? – запитав Анай, нахилившись і нахилившись уперед.

– Не питайте про те, чого вам справді не потрібно знати, – попередив Мвіта.

– Будь ласка, просто скажіть нам, де його можна знайти, – сказала я.

– Ніхто не знає, де живе Генерал і чи є в нього взагалі домішка на цім світі, – відповів Анай. – Але є одна будівля,

в якій він працює. Вона ніколи не охороняється. Він не потребує захисту. – Анай зробив паузу, щоб посилити ефект. – Будівля ця проста. Йдіть до Місця Розмов – це великий майдан у центрі Дурфи. Його будівля буде з північного боку. Парадні двері в неї блакитні.

Він підвівся.

– Завтра ми йдемо до Гаді, будуть накази чи ні. Залиштеся сьогодні з нами. Ми вас захистимо. До Дурфи звідси недалеко. Вона просто за кукурудзою.

– Туди можна просто зайти? – спитала Лую. – Чи на нас нападуть?

– Вам – ні, – відповів Анай, показавши жестом на Мвіту й мене. – Вони побачать, що у вас обличчя еву, й уб'ють за кілька секунд. Якщо ви не зробитеся... невидимими знову. – Він повернувся до Лую. – *Тобі* ми можемо дати завтра все необхідне, щоб пересуватися Дурфою, маючи якнайменше проблем.

РОЗДІЛ 56

Вони наполягли на тому, щоб віддати хатину на ніч нам. Спати надворі погодилися навіть ті бійці, що відмовилися з нами розмовляти. Маючи охоронців, ми почувалися в достатній безпеці, щоби справді поспати. Ну, Лую поспала. Вона захропіла через кілька секунд після того, як скрутилася калачиком на підлозі. Ми ж із Мвітою не спали з двох причин. Перша з'явилася невдовзі після того, як я лягла. Я думала про Даїба. «Його смерті буде досить, – крутилося в мене в голові. – Відтяти змії голову».

Щойно Мвіта розтягнувся біля мене та обняв мене однією рукою за талію, я почала підійматися. Мое тіло втратило матеріальність, і я пройшла крізь його руку.

– Що це?! – вражено вигукнув він. – О ні, не треба!

Він потягнувся, обвив мій стан рукою та штовхнув мене донизу. Я знову піднялася, думками зосередившись на Даїбі. Тоді він, голосно загарчавши, знову штовхнув мене на

підлогу, повертаючи мене до тіла. Я різко вийшла зі свого сердитого трансу.

— Як... — видихнула я. Даїб убив би мене. Тут би все й закінчилося. — Ти ж не чаклун, — сказала я. — Як ти можеш...

— Та що з тобою *take*?! — вигукнув він, старанно не підіймаючи голосу вище за шепіт. — Згадай, що казав Сола!

— Я ненавмисне.

Ми витріщились одне на одного, просто нажахані тим, у чому навіть не були впевнені.

— Що ми за парочка? — пробурчав Мвіта, перекочуючись на спину.

— Не знаю, — відповіла я й сіла. — Але як це тобі вдалося? Ти ж не...

— Я не знаю, і мені начхати, — роздратовано заявив він. — Перестань мені нагадувати, ким я не є.

Я гучно втягнула повітря крізь зуби й відвернулася від нього. Почула, як один з бійців надворі шепоче, а інший хихоче собі під носа.

— Ви... вибач, — промовила я й трохи помовчала. — Дякую. Ти знову мене рятував.

Я почула, як він зітхнув. А тоді перекотив мене обличчям до себе.

— Я тут саме для цього, — сказав він. — Щоб рятувати тебе.

Я наблизилася його обличчя до свого. Це було наче голод, який не могли наситити ні я, ні він. Коли сонце почало вставати, мої соски вже аж боліли від дотику Мвітиних губ, а в нього лишилися подряпини на спині та сліди від укусів на шиї. Ми мучилися солодким болем. І все це не стомлювало нас, а надавало нам сили. Він пригорнув мене й зазирнув углиб моїх очей.

— Якби ж то в нас було більше часу. Мені ще є що з тобою зробити, — всміхнувся він.

— І мені ще є що з тобою зробити, — всміхнулася я на весь рот.

— Гарний будинок, — заговорив він. — Десь у пустелі, подалі від усього. Два поверхи, купа вікон. Ніякої електрики. Четверо дітей. Троє хлопчиків і одна дівчинка.

– Всього одна дівчинка?

– Повір мені: з нею буде більше мороки, ніж з усіма трьома хлопчиками разом узятими, – відповів Мвіта.

Біля хатини залунали кроки. Всередину зазирнуло якесь обличчя. Я притиснула свою рапу до себе.

– Я просто перевіряю, – запевнив боєць. Мвіта обгорнув стан рапою й вийшов поговорити з ним. Я лишилася лежати, вдивляючись в обгорілу чорну стелю, що у тьмяному передсвітанковому світлі скидалася на прірву.

Повернувся Мвіта і сказав:

– Їм потрібно зробити дещо з Лую, поки ми не пішли.

– Що зробити? – нечітко вимовила Лую, ще остаточно не прокинувшись.

– Нічого серйозного, – відповів Мвіта. – Одягайся.

Мвіта стояв за спиною в Аная, який опустився на коліна перед багаттям, тримаючи в полум'ї металеву кочергу. Інші збирали речі. Я взяла і стиснула руку Лую. Кукурудзиння від легенького вітерцю похилилося на захід.

– Що таке? – запитала Лую.

– Підійди й сядь, – наказав Мвіта.

Лую потягнула мене за собою. Мвіта передав кожній з нас по невеликій тарілці з хлібом, смаженою кукурудзою та смаженою куркою, якої я не їла, відколи ми пішли з Джвагіра. Їжа була прісна, але смачна. Коли ми доїли, тарілки в нас забрали двоє бійців із тих, які відмовилися з нами розмовляти.

– Тут океке – раби, ви це знаєте, – сказав Анай. – Ми живемо вільно, але маємо слухатися всякого нуру. Більшість із нас цілоденно працює на нуру, а ночами час від часу – на себе. – Він тихенько засміявся. – Хоча ми явно відрізняємося від нуру зовні, для них важливо нас позначати.

Він підняв тонку розпечену кочергу.

– Ой, ні! – вигукнула Лую.

– Стривайте! – втрутилась я. – Це справді необхідно?

– Справді, – спокійно підтвердив Мвіта.

– Що швидше це зробити, то менше тобі доведеться про це думати, – сказав Люю Анай.

Бунк простягнув малесеньке металеве колечко з ланцюжком із чорних і блакитних намистинок.

– Колись це належало мені, – сказав він.

Люю позирнула на кочергу і глибоко вдихнула.

– Ну добре, робіть це! Робіть!

Вона до болю стиснула мені руку.

– Розслабся, – прошепотіла я.

– Не можу. Не можу!

Але вона не ворушилась. Анай швидко ткнув гострою кочергою в хрящ у верхній частині її правого вуха. Люю тоненько писнула – і більш нічого. Я мало не засміялася. Саме так вона зреагувала, проходячи обрізання під час Одинадцятого ритуалу.

Анай вставив сережку. Мвіта дав їй з'їсти якийсь листок.

– Жуй, – сказав він. Вона зі спотвореним від болю обличчям почала жувати в нас на очах.

– З тобою все гаразд? – запитав Мвіта.

– Думаю, буде... – Вона повернулася вбік і виблювала.

РОЗДІЛ 57

Ми розпрощалися швидко.

– Наш план змінився, – сказав Анай. – Ми обійдемо Гаді. Там для нас нічого немає. А потім ми зачекаємо.

– На що? – запитав Мвіта.

– На новини про вашу трійцю, – відповів Анай.

І на цьому ми розійшлися. Вони подалися на схід, а ми – на захід, до рідного міста мого батька, Дурфи. Пішли вздовж ряду буйної зеленої кукурудзи.

– Яка вона на вигляд? – запитала Люю, нахиливши голову до мене, щоб показати сережку.

– На тобі вона навіть нічоґенька, – сказала я.

Мвіта, який ішов за кілька кроків попереду, втягнув повітря крізь зуби, але змовчав. У нас не було нічого, крім нашо-

го вбрання й портативки Люю. Це було приємно, ми почувалися майже вільними. Наш одяг був брудний від пилу. Анай казав, що океке ходять у брудному пошарпаному одязі, тож Люю так буде легше злитися з натовпом.

Там, де закінчувалася кукурудза, починалася чорна асфальтована дорога, на якій було багато людей, верблюдів і скутерів. Безліч скутерів. Повстанці казали, що в містах Семиріччя скутери називають «окада». На деяких окадах їхали жінки-пасажири, але я не бачила жодної, якою б керувала жінка; у Джвагірі було так само. На другому боці дороги починалася Дурфа. Будівлі тут були дебелі та старі, як Дім Осугбо, але й близько не такі живі.

— А що, як хтось накаже мені попрацювати на себе? — запитала Люю. Ми ще ховалися в кукурудзі.

— Тоді погоджуйся і просто йди далі, — сказала я. — Якщо ця людина не відчепиться, то в тебе не лишатиметься вибору, доки не з'явиться можливість утекти.

Люю кивнула. Вдихнула й заплющила очі, сідаючи навпочіпки.

— Ти в порядку? — запитала я, присівши біля неї.

— Мені страшно, — сказала вона й сильно насупилася.

Я торкнулася її плеча.

— Ми будемо зовсім поряд. Якщо хтось спробує тобі нашкодити, то дуже пошкодує. Ти знаєш, на що я здатна.

— Ти не можеш піти проти цілого міста, — сказала вона.

— Я вже йшла.

— Я не дуже добре говорю мовою нуру, — переймалася Люю.

— Вони все одно вважатимуть, що ти безграмотна, — запевнила я. — Нічого з тобою не буде.

Ми одночасно підвелися. Мвіта поцілував Люю в щоку.

— Пам'ятай, — сказав він мені. — Я можу робити це лише годину.

— Гаразд, — відповіла я. Сама ж я могла протриматися в нехтовному стані майже три години.

— Люю, — промовив він, — за сорок п'ять хвилин знайди таке місце, де ми зможемо сховатися.

– Гаразд, – відповіла вона. – Готові?

Ми із Мвітою натягнули на голови покривала і влаштувалися. На моїх очах Мвіту стало важко побачити. Дивлячись на когось нехтовного, людина відчуває, як її очі висихають до болю, так, що все в полі зору розмивається. Вона мимохіть відводить погляд і вже не хоче його повертати. Ми із Мвітою не зможемо далі дивитись одне на одного.

Ми вийшли на дорогу, і нас наче всмоктало в черево якогось чудовиська. Дурфа була дуже швидким містом. Я розумію, чому вона стала центром культури та суспільства нуру. Мешканці Дурфи були працьовиті та жваві. Звісно, значною мірою так було завдяки океке, які щоранку масово приходили зі своїх сіл, океке, що виконували всю роботу, якої нуру не хотіли і яку не вважали для себе необхідною.

Але ситуація змінювалася. Відбувалася революція. Нуру навчалися виживати власними силами... коли океке вже забезпечили їм для цього достатній комфорт. Вся гидота відбувалася на околицях Королівства Семи Рік, і мешканці Дурфи були особливо до неї байдужі. Хоча геноцид відбувався за лічені милі від них, ці люди були дуже далеко від нього. У найкращому разі вони бачили, що океке стало значно менше.

Це почалося ще тоді, як Люю навіть не дісталася перших будівель міста. Коли вона йшла вздовж дороги, якийсь гладкий лисий нуру лягнув її по заду і сказав:

– Іди до моєї хати.

Він показав за Люю.

– Он до тієї, зовсім неподалік, де стоїть отой чолов'яга. Приготуй сніданок моїй дружині й дітям!

Люю на мить просто витріщилася на нього. Я затамувала подих, сподіваючись, що вона замість цього не дасть чолові'язі ляпаса.

– Так... пане, – врешті-решт покірно сказала вона.

Він нетерпляче махнув їй тильним боком товстої долоні.

– Ну то йди, жінко! – Він повернувся й подався геть, такий упевнений, що Люю виконає його наказ, що не помітив, як вона одразу пішла далі. Дівчина пришвидшила крок.

– Найкраще вдати, ніби мені є куди йти, – пояснила вона вголос.

– Допоможи мені з оцим, – сказала якась жінка, грубо схопивши Люю за руку, і цього разу моїй подрузі таки довелося допомогти жінці перенести її тканини на ринок неподалік.

Це була висока кощава нуру з довгим чорним волоссям, яке лежало в неї на спині. Вона, як і Люю, була вдягнена в рапу і кофтину такого ж кольору, але її вбрання було яскраво-жовте, явно вдягнене вперше. Люю понесла важкі згортки тканин на спині. Принаймні так ми тихо та спокійно ввійшли в Дурфу.

– Гарний день, еге ж? – запитала жінка, поки вони йшли.

Люю невимовно гмикнула на знак згоди. Після цього вона ніби зникла. Дорогою жінка привіталася з кількома людьми; всі вони були добре вбрані, і жоден з них не зауважив присутності Люю. Якщо ця жінка не перекидалася з кимось словами, то вона теревенила по якомусь чорному квадратному приладу, який підносила до рота. Коли вона та її співрозмовник мовчали, прилад сильно тріщав.

Я дізналася, що донька сусідки цієї жінки стала жертвою «вбивства честі», що мало задовольнити родину чоловіка, в якого щось украв старший брат дівчини.

– Що з нами зробив Генерал? – питала жінка, хитаючи головою. – Він заходить надто далеко.

Також я дізналася, що ціни на кукурудзяне паливо для скутерів-окад знижувались, а на паливо з цукрової тростини – зростали. Уявляєте? А ще ця жінка мала хворе коліно, обожнювала свою онуку та була другою дружиною. Вона вистину вміла говорити.

Ми із Мвітою були змушені невпинно петляти, бо трималися біля Люю. Крокуючи надто близько, ми б постійно з кимось зіштовхувались, а це довело б Люю до біди. Нам було складно, але те, чим займалася наша подруга, було набагато важче.

Жінка зупинилася біля вуличного торгівця й купила Люю перстень із розтопленого піску.

– Ти дівчина мила. На тобі він буде гарний, – сказала жінка, а тоді знову почала балакати по своєму приладу.

Люю взяла перстень, промимрила «дякую» мовою нуру й надягнула його. Підняла перстень і покрутила на сонці.

Двадцять хвилин по тому ми нарешті дісталися чималої ятки на жвавому ринку, яка належала тій жінці.

– Постав отам, – наказала вона.

Коли Люю це зробила, жінка махнула їй рукою:

– Тепер іди собі.

І Люю просто стала вільною. А за кілька секунд їй наказали понести в'язку пальмового волокна, потім – замести в чийись ятці, примірити сукню та прибрати гній за верблюдами. Ми із Мвітою відпочивали за будь-якої нагоди, ховаючись під столами чи між ятками, і дозволяли собі повертати видимість на кілька хвилин, а тоді знову ставали нехтовними.

Коли їй наказали розлити по ємностях паливо для окад, вона зомліла від випарів і втоми. Мвіті довелося поляскати її по обличчю, щоб розбудити. Єдиним плюсом цієї роботи було те, що Люю займалася нею сама в наметі, тож ми із Мвітою змогли допомогти їй і перепочити.

Сонце на той час уже було посеред неба. Ми провели в Дурфі три години. Люю дістала свій шанс, закінчивши розливати паливо для окад. Вона чимдуж побігла в завулок між двома великими будівлями. Він був завішаний одягом, а з одного вікна до мене долинув плач немовляти. Отже, це житлові будинки.

– Хвала Ані, – прошепотіла Люю.

Ми із Мвітою дозволили собі стати видимими.

– Хух, я виснажений, – сказав Мвіта й поклав руки на коліна.

Я потерла собі скроні, а тоді потерла збоку потилицю. У мене розгорявся головний біль. Усі ми обливалися потом.

– Люю, дуже тебе поважаю, – сказала я та обняла її.

– *Ненавиджу* це місце, – прошепотіла вона мені у плече й заплакала.

– Атож, – погодилася я.

Я сама його ненавиділа. Досить було побачити, як повсюди дріботять океке. Побачити, як Люю мусить робити так само. Тут

щось було не так... з усіма. Океке, працюючи, явно не надто бен-тежились. А нуру не були з ними відверто жорстокі. Я не бачила жодної побитої людини. Та жінка назвала Люю милою й купила їй перстень. Це збивало з пантелику й дивувало.

— Оньєсонву, злети та спробуй знайти Місце Розмов, — попросив Мвіта.

— Як мені знайти вас? — запитала я.

— Ти ж можеш воскрешати людей, — сказала Люю. — Ви-гадай щось.

— Давай, — сказав Мвіта. — Поквапся.

— Можливо, коли ти повернешся, нас тут уже не буде, — додала Люю.

Я стягнула з себе одяг. Люю скрутила його й поклала під стіною в завулку. Мвіта міцно мене обійняв, а я поцілувала його в ніс. Тоді обернулася на грифа й полетіла.

Теплий полуденний потік повітря спонукав мене злетіти вище, але я трималася низько, біля будівель і вершечків пальм. У подобі грифа я по-справжньому відчувала свого батька. Він дійсно був у Дурфі. Якусь мить я ширяла із заплющеними очима. Розплющивши їх, поглянула туди, де він, за моїми відчуттями, перебував. Там було відкрите Місце Розмов. Мій погляд привабила будівля трохи на північ від нього. Я знала, що в неї мають бути блакитні двері.

Я описала коло, запам'ятовуючи шлях. Птах завжди знає, де він є. Я засміялася. Сміх вийшов з мене кряканням. «Як я тільки могла подумати, що не зможу відшукати Мвіту й Люю?» — подумалося мені. Коли я летіла назад до провулка, мені в око впав блиск золота. Я повернулася й полетіла на схід, до широкої вулиці, де неначе відбувався якийсь парад. Сіла на якусь будівлю та згорбилася, як гриф.

Поглянувши вниз, я побачила не просто блиск одного золотого предмета, а сотні круглих золотих пластинок, вшитих у жовто-брунатні військові однострої. Кожен вояк ніс великий наплічник схожого кольору. Вони були готові до всього. Люди радісно гукали, а солдати тим часом маршували.

Збиралися в якомусь місці, якого я не бачила. «Ми спізналися», – подумала я, згадавши Солине попередження. Ці армії не могли піти, поки я не зробила того, що мала, хоч що я мала зробити.

Я пролетіла над солдатами досить низько, щоб вони мене помітили. Мені потрібно було простежити за ними. Я мигцем поглянула на їхні обличчя. Це були молоді чоловіки з рішучим виглядом і золотавою шкірою, геть не схожою на темно-брунатну шкіру моєї матері. Вони маршем входили до величезної будівлі з металу й цегли. Назви на табличці будівлі я розібрати не встигла. Я вже побачила достатньо. Вони ще не виходили. Скоро мали вийти. Може, за кілька годин, але не зараз.

Я полетіла назад у завулок. Мвіта й Луу зникли. Я вилаялась. Обернулася назад. Одягаючись, я обливалася потом, а мої руки трусилися. Ледве натягнувши через голову сорочку, я зустрілася поглядом із чоловіком нуру, який стояв біля входу до завулка. Він вирячив очі, бо щойно побачив мої груди, а тепер споглядав обличчя. Я надягнула покривало, зробилася нехтовною й оббігла його. Коли озирнулася, він і досі стояв там, дивлячись у завулок. «Хай гадає, що побачив привида, – подумала я. – Хай збожеволіє від цього».

Я шукала кілька хвилин. Безрезультатно. Я стояла посеред великого натовпу нуру, в якому де-не-де траплялись океке. Як же я зневажала це місце. Я вилаялася собі під носа, і чоловік нуру, який саме проходив повз мене, насупився й роззирнувся довкола. «Як мені їх знайти?» – з розпачем подумала я. Через паніку мені ставало важко зосередитися. Я заплющила очі й зробила те, чого по-справжньому не робила ще ніколи. Я помолилася Ані, Творцю, татові, Бінті – будь-кому, хто готовий дослухатися. «Будь ласка. Я не можу зробити цього сама. Я не можу бути сама. Приглянь за Луу. Мвіта мені потрібен. Бінта має бути живою. Аро, ти мене чуєш? Мамо, якби ж то мені знову стало п'ять років».

Я й сама не розуміла, що верзу, – я просто молилася, якщо це було молитвою. Хоч що це було, воно мене заспокоїло. Мені яскраво згадався перший урок Містичних аспектів від Аро.

— Бриколер, — сказала я вголос, стоячи там. — Той, хто використовує все, що має, щоби зробити те, що мусить.

Я перебрала три аспекти з чотирьох. «Аспект ммуо рухає та формує дичавину. Аспект алусі говорить з духами. Аспект ува рухає та формує фізичний світ, тіло». Мені потрібно було знайти тіла Мвіти та Лую. До мене дійшло: «Я можу знайти Мвіту». У мені була його часточка. Його сперма. Зв'язок. Я застигла на місці та замкнулася в собі. Пройшла крізь шкіру, жир, м'язи до своєї матки. Ось вони, намагаються втекти.

— Де він? — запитала їх я.

Вони мені сказали.

— Еву! — зарепетував хтось. — Он воно, погляньте!

Кілька людей охнуло. Всі, хто був на ринку, раптом витріпилися на мене й відсунулися подалі. Я так зосередилася на своєму внутрішньому світі, що стала видимою. Хтось схопив мене за руку. Я відсмикнула її, стала нехтовною та проштовхалася крізь щільний натовп. Знову замислилася про цих людей, які здавалися дуже вдоволеними й мирними, проте оберталися на чудовиськ, варто було їхньому стерильному середовищу нуру хоч трохи попсуватися. Вони заходилися гарячково мене шукати, і зчинився безлад. Новина неодмінно мала поширитися, тим паче в такому місці, де дуже багато людей мали засоби зв'язку.

У нас закінчувався час.

Я побігла, дивлячись не стільки очима, скільки чимось іншим, що було в мені. Помітила Лую біля великого Місця Розмов. Вона стояла разом з іншою жінкою океке. Вони гляділи гурт дітей нуру, поки їхні батьки пішли до молільні. Лую мала нещасний вигляд.

— Я тут, — сказала я, підійшовши до неї.

Вона підскочила й роззирнулася довкола.

— Онъє? — запитала вона.

Жінка океке, що стояла біля Лую, поглянула на неї.

— Тс-с, — шикнула я.

Лую всміхнулася.

— Мвіто! — поклікала я.

– Я тут, – озвався він.
– Я бачила, як солдати готуються до виходу. У нас мало часу, – прошепотіла я.

Дитина нуру, десь дворічна, смикнула Люю за рукав.

– Хлібця? – попросила дівчинка. – Хлібця?

Люю сягнула в торбинку, що стояла біля неї, відламала шматочок хліба й дала його дитині. Маленька їй усміхнулася:

– Дякую.

Люю всміхнулася у відповідь.

– Ми маємо йти. *Негайно*, – сказала я, намагаючись не підвищувати голосу.

– Тс-с! – зашепотіла Люю. – Якщо я просто піду, ота жінка заб'є на сполох. Я не знаю, що з цими океке.

– Вони раби, – відповіла я.

– Все одно спробуй з нею поговорити, – почула я тихий Мвітин голос.

– Поквапся!

Люю повернулася до жінки:

– Ти знаєш про Онъесонву-Чаклунку?

Вона подивилася на Люю порожніми очима, а тоді здивувала мене: роззирнулася й підійшла до дівчини.

– Так.

Люю теж здивувалася.

– Ну, що... що ти думаєш?

– Хотіти не шкідливо, та від цього бажання не здійснюється, – прошепотіла жінка.

– Тоді побажай цього ще раз, – сказала їй я.

Жінка верескнула й витріщилася на Люю. Відступила, врячавши очі та притиснувши руки до грудей. Коли Люю відійшла, вона не закричала й не здійняла гвалту. Вона взагалі нічого не сказала. Просто залякла на місці, притиснувши руки до грудей.

Я зробилася видимою й насунула покривало на обличчя. Мене мали бачити Люю та Мвіта. Ми могли дістатися будівлі з блакитними дверима лише під моїм проводом. Ми бігли протягом п'ятнадцяти хвилин. Через світлу шкіру в мене на ру-

ках люди з першого погляду вирішували, що я нуру, а Люю – моя рабиня. А оскільки ми бігли, я зникала, перш ніж хтось устигав зупинитись і добре мене оглянути. Ми ухилялися від стрімких окад і сердитих верблюдів, минали дітей нуру в шкільній формі, нещасних океке за роботою та заклопотаних нуру. А тоді опинилися на місці, під блакитними дверима.

РОЗДІЛ 58

Ця будівля яскраво нагадала мені Дім Осугбо. Зведена з каменю, з товстими зовнішніми стінами, прикрашеними різьбою, вона випромінювала енергетику таємничої влади. На блакитних дверях насправді були намальовані блакитні хвилі з білими баранцями на якійсь водоймі. Безіменне озеро? Перед будівлею стояв кам'яний знак, увінчаний жердиною, на якій майорів жовтогарячий прапор. У камені було глибоко вирізано такий напис:

ШТАБ ГЕНЕРАЛА
ДАЇБ ЯГУБ
РАДА КОРОЛІВСТВА СЕМИ РІК

– Я ввійду перша, – сказала Люю. – На мене просто подумують, що я – темна рабиня.

Не встиг хтось із нас відповісти, як вона пробігла сходами нагору й відчинила блакитні двері. Вони грюкнули в неї за спиною. Мвіта взяв мене за руку. Його долоня була холодна, та й моя, мабуть, теж. Мені хотілося поглянути на нього, та ми досі лишилися нехтовними. Минуло кілька хвилин. Нас іззаду минали люди – на верблюдах, пішки та на скутерах. Ніхто не заходив до будівлі й не виходив із неї. Насмілюся сказати, що в бік будівлі навіть не дивилися. Так, вона була дуже схожа на Дім Осугбо.

– Якщо вона не вийде за хвилину, вона, ймовірно, мертва, – сказав Мвіта.

– Вона прийде, – пробурмотіла я.

Минула ще хвилинка.

– Як гадаєш, це Даїб повісив отих двох у печері? – запитав він.

Я про це й не замислювалася. І не хотіла думати про це тепер. Але вбити людину, а потім зробити так, щоб її тіло не могло згнити, – це було цілком у дусі Даїба.

– То ким тоді були павуки? – запитала я.

Він захихотів.

– Не знаю.

Я теж захихотіла. І стиснула його руку. Раптом широко розчинилися, гучно ляснувши, блакитні двері. Вийшла задихана Лую.

– Вона порожня, – сказала дівчина. – Якщо він там, то хіба на другому поверсі.

Ми із Мвітою стали видимими, навіть не озирнувшись.

– Він нас чекає, – сказав Мвіта.

Ми зайшли.

Усередині було прохолодно, ніби десь неподалік працювала вловна станція. Звідкись долинали гудіння якоїсь машини. Стояли письмові столи із синіми стільницями й синіми стільцями. Офісні приміщення. На кожному столі був запрошений старий комп'ютер. Я ще ніколи не бачила так багато паперу. У стосах на підлозі, у кошиках для сміття, а також у численних книжках. Це місце було марнотратством. У кінці приміщення закручувалися вгору сходи.

– Я туди не ходила, – сказала Лую.

– Розумно, – похвалила я.

– Стій тут, – наказав їй Мвіта. – Якщо хтось прийде, кричи.

Вона кивнула й поклала руку на один зі столів, щоб відновити рівновагу. Її очі розширилися й виблискували сльозами.

– Будьте обережні, – ледве вимовила вона.

Ми із Мвітою зробилися нехтовними й пішли вгору. Зупинилися біля входу. Велике приміщення за ним докорінно відрізнялося від приміщення внизу. Саме таким я його й пам'ятала. Стіни блакитні. Підлога блакитна. Пахло ладаном і запиленими книжками. А ще там панувала моторозна тиша.

Він сидів за своїм письмовим столом і гнівно на нас дивився. За його спиною було велике вікно, що пропускало всередину сонячне світло. Воно водночас кидало тінь на його обличчя й відбивалося сонячними зайчиками від крихітних дисків у кошику, що стояв на його столі. Він був водночас світлий і темний... але здебільшого темний. Його великі руки гнівно вчепилися в підлокітники крісла. На ньому красувалися блискучо-білий кафтан із вишитим коміром і тонке золоте кольє. Гранітно-чорна борода доходила йому до грудей, а чорне кучеряве волосся в нього на голові прикривала біла шапочка. Коли він продовжив мовчки витріщатися на нас, ми із Мвітою зрозуміли його натяк і зробилися видимими.

— Мвіта, мій потворний учень, — промовив він. А коли поглянув на мене, я одразу захолола зі страху, згадавши біль, якого він завдав мені за мить до того, як ударом залишити на моїй руці той символ повільної та жорстокої отрути. Я почала втрачати впевненість у собі. Я була жалюгідна. Він захотів собі під носа, ніби знаючи, що я щойно остаточно втратила самовладання.

— А ти мала б лишатися зниклою безвісти, мертвою чи що там з тобою було, — додав він.

Мвіта ввійшов до кімнати.

— Мвіто, щ-що ти робиш? — прошипіла я.

Він проігнорував мене, підійшов упритул до Даїба і схопив кошика з дивними дисками.

— Твій мозок хворий, — заявив Мвіта й потрусив кошиком у Даїба перед носом. — У твоєму будинку було знищено все! Але ти якось зумів урятувати це? Думаєш, я не знав про твою збочену колекцію?! Я знайшов їх, коли чистив твій письмовий стіл. Уставив один у твою портативку перед заворушеннями. Мені випало подивитися, як ти забуваєш людину до смерті. При цьому ти сміявся і був... збуджений!

Даїб відкинувся назад і знову захихотів.

— Я старію. Часом люди не обходяться без невеличкої допомоги. Мене теж частенько підводить пам'ять. Утратити їх було б усе одно що втратити часточку свого розуму.

Він схилив голову набік.

– То ось для чого ти прийшов аж сюди – щоби сказати мені це? Оце тому ти докучаєш мені своїми дитячими вибриками?

Він відібрав кошик у Мвіти й сунув туди руку. Всі диски здавались однаковими, проте він зумів за кілька секунд знайти той, який шукав. Тоді підняв його.

– Заради цього? Заради честі своєї жінки?

Він кинув диском у Мвіту. Диск не влучив у нього, а приземлився й покотився біля моїх ніг. Я підняла його. Він був заледве більший за мій ніготь. Мвіта поглянув на мене, а тоді знову повернувся до Даїба.

– Забирайтеся звідси, – сплюнув Даїб. – Я ще мушу виконати план. Здійснити пророцтво Рани: «Прийде високий бородатий чаклун-нуру й силою призведе до переписування Великої Книги». Як же зміниться ця книга, коли я винищу решту океке.

Він підвівся. Високий бородатий нуру. Чаклун із цілительськими здібностями. Саме такий, якого віщувало пророцтво Рани. Я насупилася, засумнівавшись у всьому, заради чого подорожувала. Чи не міг Рана-Провидець дійсно казати правду? Може, у пророцтві йшлося про чоловіка, не про жінку? Може, слово «мир» означало загибель усіх океке.

– Ох, спаси нас, Ані, – прошепотіла я.

– Але тебе, дівко, я теж мушу знищити, – продовжив Даїб. – Я пам'ятаю твою матір.

Він насупився.

– Я мав її вбити. Я дозволив своїм людям потішитись і лишити більшість отих жінок океке в живих. Відпускати їх на волю – все одно що насилати вірус на східні громади. Зганьблені жінки біжать туди народжувати своїх дітей-еву. Я сам запропонував цю частину плану голові ради Семиріччя. Я – її найвидатніший генерал, і мій план був блискучий. Звісно, вона прислухалася. Вона – слабка маріонетка.

Він усміхнувся, насолоджуючись власними словами.

– Це джуджу легко насилати на солдатів. Вони стають як корови – все виробляють і виробляють молоко. А що я? Ме-

ні більше до вподоби оволодіти жінкою океке та проломити їй голову. Твоя мати – виняток. – Його усмішка сіпнулася. Погляд став відстороненим. – Вона дуже припала мені до душі. Не хотілося її вбивати. Вона мала дати мені видатного, видатного сина. Чому ти дівчина?

– Я... – Я зітхнула.

– Тому що так записано, – сказав Мвіта.

Даїб повільно розвернувся до Мвіти й уперше побачив його по-справжньому. Даїбові рухи були блискавичні. Ось він стоїть за своїм письмовим столом, а ось він уже кидається на Мвіту, хапаючи його за горло сильними руками. Моє тіло намагалося здійснити тисячу дій водночас, але жодна з них не давала мені *рухатися*. Мене щось тримало. Тоді почало стискати. Я захрипіла і, певно, повалилася б уперед, якби не те, що мене тримало.

Я кліпнула. Я це бачила. Довкола мене змією обвилася блакитна трубочка. Дерево з дичавини. Холодне, шорстке і страшенно сильне, хоч і цілком прозоре для мене. Що більше я борсалася, то сильніше воно скручувалося. Воно видушувало з мене повітря.

– Завжди така непоштива, – промовив Даїб, душачи Мвіту й вишкіривши зуби. – Це твоя *брудна* кров. Ти народилася *неправильною*. – Він стиснув іще сильніше. – Навіщо Ані так обдаровувати таку дитину, як ти? Я мав розрізати тобі горло і спалити тебе доценту, щоб із другої спроби Ані зробила все як слід.

Він кинув Мвіту на землю й плюнув на нього. Мвіта кашляв і белькотів, намагаючись звестися на ноги, але повалився назад.

Даїб повернувся до мене. Коли рослина-дух відпустила мене, моє обличчя було мокре від сліз і поту. Світ довкола померкнув, а тоді став яскравішим. Я широко роззявила рота, вдихаючи, й непевно звелася на ноги.

– У мене з'являється єдина дитина, і Ані дає мені *ось це*, – проказав він, роздивляючись мене з голови до ніг.

Довкола нас постала дичавина. Нас оточили нові дичавинні дерева, схожі на приголомшених глядачів. За ним я бачила Мвіту. Його жовтий дух несамовито палав.

– Я стежив за тобою, – прогарчав Даїб. – Сьогодні помре Мвіта. Сьогодні помреш ти. І на цьому я не зупинюся. Я надожену твій дух. Ти спробуєш сховатися. Я тебе знайду. Я знищу тебе ще раз. Привівши війська нуру та здійснивши пророцтво, я знайду твою матір. Вона народить мені сина.

З кожним його словом я втрачала якусь частину себе. Щойно моя віра у пророцтво почала згасати, почала згасати й моя відвага. Мені було важко дихати. Захотілося благодіяти його. Молити. Плакати. Я була готова плазувати біля його ніг, аби він не заподіяв зла моїй матері та Мвіті. Моя подорож була даремна. Я – ніщо.

– Не маєш чого сказати? – запитав він.

Я опустила на коліна.

Він переможно повів далі:

– Я не сподіваюся...

Мвіта заволав, кидаючись на Даїба. А тоді прокричав щось, схоже на мову ва. Вхопив Даїба однією рукою за шию. Той заверещав і крутнувся. Те, що Мвіта з ним зробив, уже почало діяти. Мвіта незграбно позадкував.

– Що ти накоїв?! – крикнув Даїб, намагаючись сягнути рукою за себе і дряпаючи собі шию. – Ти не можеш!..

Я відчула, як усе повітря в кімнаті змістилось і тиск упав.

– Тоді вперед, – відповів Мвіта. Він перевів погляд із Даїба на мене. – Оньесонву, ти *точно* знаєш, де правда, а де брехня.

– Мвіто! – скрикнула я так голосно, що відчула, як мені в горло хлюпнула кров.

Я побігла до них, практично не помічаючи, які страшні синці та порізи лишає на моєму тілі дичавинне дерево. Перш ніж я встигла до них добігти, Даїб по-котячому накинувся на Мвіту. Коли обидва грюкнулися на підлогу, Даїбів одяг порвався, а його тіло заколивалось, потовщується і обростаючи рудо-чорним хутром, великими зубами й гострими кігтями. У подібі тигра він заходився дерти Мвітин одяг, розпанахав йому груди та вгородив зуби

глибоко в шию. Тоді Даїб ослабнув і перекинувся, хриплячи й трусячись.

— *ЗЛІЗЬ* із нього! — заволала я, захопивши Даїба за хутро. Спихнула його із Мвіти. Крові було море. Він наполовину відірвав Мвіті шию. Із Мвітиних грудей, булькаючи, лилася кров. Я поклала на нього ліву руку. Він здригнувся, намагаючись заговорити.

— Мвіто, тс-с, — сказала я. — Я... Я все виправлю.

— Н-ні, Оньсонву, — відповів він, кволо взявши мене за руку. Звідки в нього взагалі були сили говорити? — Це...

— Ти знав! *ОСЬ* що ти побачив, намагаючись пройти ініціацію! — закричала я і схлипнула. — О Ані! Ти *знав*!

— Та невже? — перепитав він. Із кожним ударом його серця із шиї вихлюпувалася кров, яка збиралася в калюжу довкола мене. — Чи... сталося... через... знання?

Я схлипнула.

— Знайди її, — прошепотів він. — Закінчи її.

Він важко вдихнув і проказав сповнені болу слова.

— Я знаю, хто ти... і ти теж маєш знати.

Коли він обм'як у мене на руках, моє серце теж мало зупинитися. Я міцно його стиснула. Мені було байдуже, що він сказав. Я поверну його.

Я шукала й шукала його дух. Він зник.

— Мамо! — заволала я, здригаючись від ридань усім тілом. У роті в мене геть пересохло.

— Мамо, допоможи!

Ввійшла Люю. Побачивши Мвіту, вона впала на коліна.

— Мамо! — заволала я. — Він не може покинути мене тут!

Я почула, як Люю встає, вибігає й хутко спускається сходами. Мені було байдуже. Все скінчилося.

Даїб лежав поруч голий і в людській подобі, пускаючи слину і здригаючись. На його шиї досі тримався клаптик тканини, розмальований символами. Це джуджу, напевно, дала Мвіті Тінг. Вона, вочевидь, скористалася аспектом ува, аспектом фізичного світу та тіла. Найкориснішим і найнебезпечнішим аспектом для вроджених ешу. Поки я тримала

Мвітине тіло, у мене виникла думка. Я вхопилася за неї й негайно нею скористалася. Ні про наслідки, ні про можливість, ні про небезпеки я не думала.

Минулої ночі ми із Мвітою не спали. Я згадала, як він рухався в мені й кінчив. Він ще був у мені. Він ще був живий. Я відчула їх у собі – вони плавали й смикалися. Я не була на своєму місячному піку, але зробила, щоб це було так. Я пересунула свою яйцеклітину ближче до тих залишків Мвітиного життя, які спромоглася знайти. Але з'єднала їх не я. Я могла лише зробити це з'єднання можливим. Решту обрало щось інше. Те, що не мало жодного зв'язку з людством і не дбало про нього. У момент зачаття від мене поширилася величезна ударна хвиля – така, яка з'явилася колись давно, під час поховальної церемонії мого батька. Вона висадила в повітря стіни довкола мене та стелю наді мною.

Я сиділа із Мвітиним тілом серед пилу й уламків, сподіваючись, що на мене щось упаде й закінчить моє життя. Та на мене нічого не впало. Невдовзі все почало влягатися. Вцілили тільки сходи. Я чула вереск і крик на вулицях і в будівлях. Усі голоси були досить високими. Жіночими. Я здригнулася.

– Прокинись! – заволатала якась жінка. – *Прокинись!*

– Ані, вбий і мене, о! – скрикнула ще одна.

Мені згадалась учениця Санчі, що стерла з лица землі ціле місто, завагітнівши під час навчання. Мені згадалося небажання Аро навчати дівчат і жінок. А ще я тримала на руках Мвіту. Мертвого. Мені захотілося відкинути голову назад і верескливо розсміятися. Через думку про нашу дитину в моїй утробі? Можливо. Через повільне зісковзування в шок від наслідків своїх дій? Імовірно. Через ясність розуму, забезпечену нестачею їжі й відпочинку та надмірним стресом? Можливо. Хоч у чому була річ, хмари в моїй голові розсіялись і показали мій сон про Мвіту. Про острів.

Хтось біг нагору сходами.

– Онье! – прокричала Люю й перескочила шмат пісковикку та книжкову шафу, що впали на Даїба. – Онье, що сталося? Ох, хвалити Ані, з тобою все гаразд.

– Я знаю, що нам треба зробити, – просто сказала я.

– Що? – запитала Люю.

– Знайти Провидця, – пояснила я. – Того, який виголо- сив пророцтво про мене. – До мене дійшло, і я кліпнула. – Рана, його звати Рана.

Сола говорив про Рану незадовго до того, як ми пішли із Джвагіра.

– Цей провидець, Рана, – він зберігає безцінний доку- мент. Тому він, певно, й одержав це пророцтво, – казав Сола.

Надворі досі кричали й вили жінки.

– Тоді... тоді попрощайся, і ходімо, – сказала Люю, поклав- ши руку мені на плече. – Його більше немає.

Я поглянула на неї. Тоді – на Мвіту.

– Встань, – сказала Люю. – Нам треба йти.

Я востаннє поцілувала його прекрасні губи. Поглянула на голе Даїбове тіло, що ще дрижало, й вишкірилася. У роті в ме- не вже не було слини, а інакше я б на нього плюнула. Я його не вбила. Його я теж залишила там. Мвіта мною б пишався.

Думаєш, піщана цегла не може сильно палати? Може. Я б ніколи не кинула Мвітине тіло там, де його знайшли б і сплюндрували. Ніколи. Все може горіти, бо все має оберну- тися на порох. Я зробила так, щоб Генералова будівля палала яскраво. Хіба я була винна в тому, що Даїб там залишився? Сумніваюся, що Мвіта розсердився б на мене за те, що я спа- лила будівлю, в якій лежав безпорадний Даїб.

Будівля генерала Даїба перестала горіти, лише спопелів- ши. Однак, коли ми стояли перед нею, я побачила, як із по- лум'я з чималими зусиллями вилетів великий кажан, схо- жий на шматок обвугленого сміття. Пролетів кілька ярдів, знизився на кілька футів, зупинився, а тоді полетів далі. Мій батько був скалічений, та все ж вижив. Мені було байдуже. Якщо мені вдасться зробити те, що я маю зробити, з ним роз- квітаються у слушний час.

Ми швидко пішли вулицею, якою гасали знавіснілі жін- ки. Ніхто не дивився на нас двічі. Ми прямували до озера без імені.

РОЗДІЛ 59

— Я почуваюся якось дивно, — сказала Люю, а тоді підбігла до краю річки й удруге за день виблювала.

Я стояла з відкритим обличчям, чекаючи, поки Люю закінчить. Я не цікавила нікого. Можливо, люди й чули де-що про навіжену жінку-еву, але це відступило на другий план через те, що відбувалося в місті Дурфа. Поки що відступило.

Всі до одного люди чоловічої статі у центральному місті Дурфа, здатні запліднити жінку, були мертві. Їх убили мої дії. Війська, які я бачила, всі їхні бійці до останнього, миттєво перемерли. Йдучи до річки, ми бачили чоловічі тіла на вулиці, чули крики з будинків, минали вражених дітей і жінок. Я знову здригнулася, беспорядно згадуючи Даїба... «Він мій батько, а я його дитя, — думалося мені. — Ми обоє лишаємо по собі трупи. Цілі поля трупів».

— Ти все? — запитала я. У мене запалало обличчя, і мені здалося, що я теж ось-ось заблюю.

Вона гмикнула й поволі встала.

— Мій живіт... Я не знаю.

— Ти вагітна, — сказала я.

— Що?

— Я теж.

Вона витріщилася на мене.

— Ти що...

— Я завагітніла силою волі. Через це щось сталося. Щось... жакливе. — Я поглянула на свої руки. — Сола казав, що моєю найбільшою проблемою буде недостатнє самовладання.

Люю витерла рота тильним боком обох долонь і торкнулася свого живота.

— Отже... виходить, не тільки я. *Всі* жінки.

— Я не знаю, як далеко це зайшло. Не думаю, що воно торкнулось інших міст. Але де мертві чоловіки, там і вагітні жінки.

— Ш-що сталося? Чому чоловіки мертві? — запитала вона.

Я хитнула головою й подивилася на річку. Люю краще було не знати. Десь поблизу зарепетувала жінка. Мені теж хотілося зарепетувати.

— Мій Мвіта, — прошепотіла я. Мені запекло очі. Я не хотіла підіймати очей і бачити, як вулицями бігають знависті жінки, що втратили близьких.

— Він помер гарно, — сказала Люю.

— Син убиває батька, — промовила я й подумала: «Але Даїб не мертвий».

— Учень убиває свого Майстра, — втомлено додала Люю. — Даїб тебе ненавидів, Мвіта тебе любив. Мвіта і Даїб — можливо, один не може щасливо жити без іншого.

— Ти говориш, як чаклун, — буркнула я.

— Я бачила вдосталь чаклунів, — відказала Люю.

— Мій Мвіта, — знову прошепотіла я. А тоді згадала й сягнула у складки своєї рапи. Я сподівалася, що його там не було. Але він там був. Я підняла крихітний металевий диск. — Люю, твоя портативка ще при тобі?

У будівлі на другому боці вулиці якась жінка зарепетувала так, що їй урвався голос. Люю скривилася.

— Так, — сказала вона й примружилася. — Звідки в тебе цей диск?

Я підійшла до неї, а вона обережно всунула диск у портативку. Моє серце билось так швидко, що я схопилася за груди. Люю насупилася й пригорнула мене до себе. Знизу із дзижчанням піднявся крихітний дисплей. Люю перекинула його.

Моя мати, лежачи в піску, дивилася просто на нас. Мій батько встромив срібний ніж у пісок біля її голови. Я помітила, що руків'я ножа було прикрашене символами, дуже схожими на викарбувані на моїх руках. Тінг би знала, що вони означають. Він розсунув материні ноги, а далі залунало гарчання, важке дихання і спів; спів перемержався сердитими словами. Та цього разу я переглядала запис, а не відіння від матері. Я чула його слова, сказані мовою нуру, не з материни точки зору. Я їх розуміла.

– Я тебе знайшов. Ти – саме та. Чаклунка. *Чаклунка!*
Він співав пісню.

– Ти народиш мого сина. Він буде величним.

Ще одна пісня.

– Я возвеличу його, і нічого видатнішого за нього ця земля ніколи не побачить. – Він заспівав. – Так записано! Я бачив!

Із вікна будинку на другому боці дороги вилетів якийсь скляний предмет і впав на землю. Далі залунали дитячі схлипи. Мені все це було байдуже: мої очі опалив образ чаклуна-нуру, що гвалтував мою матір, і мої думки спохмурніли. Я подумала про зболених жінок, дітей, стариганів довкола себе, які вили, мучились і схлипували; вони допустили, щоб це сталося з моєю матір'ю. Вони б їй не допомогли.

Що сталося б, якби моя мати, як і просив її батько, була чаклункою того дня, коли на неї напав Даїб? Був би неабиякий бій. Натомість вона могла захиститися лише своїм боком алусі.

– Досить, – нарешті сказала Люю й забрала в мене портативку.

Вулиці наповнювалися людьми. Люди бігли, сунули, ходили туди-сюди, відходили на узбіччя тієї дороги, прямували кудись, а куди, мене не обходило. Привиди себе колишніх. Їхні життя змінилися назавжди. Я стояла на місці з розфокусованим поглядом. Мій батько справді цінував оцей диск так, що зберігав його двадцять років.

– Нам треба йти далі, – нагадала Люю й потягнула мене за собою. Але з її очей на ходу теж лилися сльози.

– Зачекай, – попросила вона, не відпускаючи моєї руки. Випустила портативку. – Наступи на неї, – сказала вона. – З усієї сили. Вчави її в землю.

Я на мить витріщилася на портативку, а тоді чимдуж наступила на неї. Коли я почула, як вона ламається, мені стало краще на душі. Я підняла її й виїняла диск. Роздушила диск зубами й кинула в річку.

– Ходімо, – сказала я.

Опинившись на озері, ми на мить зупинилися. Так, я його вже бачила, та під час видіння мені не випало можливості зупинитись і оглянути його по-справжньому. Десь на озері був острів.

За нами панував хаос. Вулиці повнилися жінками, дітьми і старими, які бігали, спотикались і стогнали: «Як таке може бути?!» Починалися бійки. Жінки роздирали на собі одяг. Чимало з них падали на коліна й криком просили в Ані спасіння. Я не сумнівалася, що десь на світі витягали й роздирали останніх жінок океке. Дурфа була хвора, а через мене її хвороба ошаліла, як кобра в лихоманці.

Ми махнули на все це рукою. Стільки води. На яскравому сонячному світлі вона сяяла ніжною блакиттю; її поверхня була спокійною. Саме повітря здавалося вологим, і я замислилася, чи не пахнуть риби та інші водні істоти так само. Цей металевий солодкий запах був насолодою для моїх змучених чуттів. У Джвагірі ні я, ні Люю не могли й уявити собі такого.

На краю води зупинилися кілька водних транспортних засобів. Вони розрізали, порушили спокій води. Човни, вісім штук. Усі з жовтого полірованого дерева із намальованими спереду квадратними блакитними емблемами. Ми швидко зійшли зі схилу.

— Ви! Стійте! — крикнула якась жінка за нами.

Ми пішли швидше.

— То ж дівка-еву! — сказала жінка.

— Хапайте демоницю! — вигукнула ще одна.

Ми побігли.

Човни були маленькі, щонайбільше на чотирьох людей. Їхні мотори, збаламучуючи воду, випускали дим і гикали. Люю побігла до човна, яким керував молодий нуру. Я розуміла, чому вона обрала його: він здавався трохи не таким, як інші керманічі. Він мав приголомшений вигляд, тоді як усі решта витріщилися на мене з жахом. Коли ми дісталися до нього, вираз його обличчя не змінився. Він відчинив дверцята до свого човна. Ми сіли.

- Ти... ти...
- Так, це я, – сказала я.
- Заведи цю штуку! – прикрикнула на нього Люю.
- Та жінка вбила всіх чоловіків у Дурфі! – прокричала чоловікам жінка, що збігала зі схилу. – Хапайте її, *вбийте її!*

Чоловік повів свого човна саме вчасно. Вирвалася тонка цівка диму, і човен різко зашумів. Керманіч схопився за якийсь важіль, і човен рвонув уперед. Інші човнярі кинулися до бортів своїх човнів. Перестрибнути на наш вони не могли – надто далеко.

- Шукву! – крикнув один з них. – Що ти робиш?
- Хе, та він уже був зачарований, – промовив інший човняр.

Зі схилу бігла юрба жінок. У човен влучив камінь, а потім, коли я відвернулася, мені по сідницях влучив інший.

- Куди? – запитав човняр Шукву.
- На острів Рани, – сказала я. – Знаєш, де він?
- Знаю, – підтвердив він і повернув човен на південь, до глибокої води.

За нами жінки хутко переговорили з чоловіками. Ті завели мотори та швидко кинулися навздогін.

- Зупини човен! – прокричав якийсь чолов'яга. Їх від нас відділяло близько чверті милі.

– Шукву, ми тебе не скривдимо! – крикнув інший. – Нам потрібна тільки дівка.

Шукву повернувся до мене.

Я поглянула йому в очі.

- Не зупиняй човна, – сказала я.

Ми помчали далі.

- То чутки правдиві? – запитав він. – Усі чоловіки... що сталося в Дурфі?

Він приплив з іншого боку озера, можливо, з Сантауна або Часси. Новини поширювалися швидко. Перетинаючи воду, він неабияк ризикнув. Що я могла йому сказати?

- Чому ти нам допомагаєш? – підозріливо запитала Люю.

— Я... не вірю в Даїба, — сказав він. — Багато хто з нас не вірить. Ті, хто благочестивий, моляться п'ять разів на день і люблять Велику Книгу, знають, що Ані бажає не цього.

Він поглянув на мене, щоб роздивитися моє обличчя. Здрігнувся й відвів погляд.

— А ще я бачив її, — додав він. — Жінку океке, якої ніхто не міг торкнутися. Хто б міг її ненавидіти? Її донька не могла би вчинити щось лихе.

Він говорив про мою матір, яка вдавалася до алу й намагалася допомогти мені, розповідаючи про мене людям. Отже, вона являлася й нуру. Вона розповідала всім, яка я гідна людина. Від цієї думки я мало не розсміялася. Мало.

Ми не могли обігнати інших човнів, хоч вони й були добре навантажені. За ними я побачила ще п'ять човнів, повних чоловіків.

— Вони тебе вб'ють, — сказав Шукву й показав направо. — Ми щойно припливли з Часси, і все було гаразд. Прошу. Скажи, що сталося в Дурфі?

Я тільки хитнула головою.

— Просто доведи нас, — сказала Лую.

— Сподіваюся, я чиню правильно, — пробурчав він.

Наближаючись, вони вигукували прокльони та погрози.

— Скільки ще? — гарячково запитала Лую.

— Гляньте туди, — сказав він.

Я побачила його, острів, на якому стояла хатинка з пісковику, вкрита стріхою. Але мотор човна ледь тримався, ще більше плюючись брудним чорним димом. Він почав кашляти, а це, вочевидь, було кепсько. Шукву вилаявся.

— Паливо майже скінчилося, — сказав він і взяв невеличкий глечик. — Я можу підзаправитися...

— Часу немає! Вперед, — сказала Лую, захопивши мене за плече. — Обернись і полети до нього. Облиш мене. Я з ними битимуся.

Я хитнула головою.

— Я тебе не покину. Ми допливемо.

— Ми не допливемо, — заперечила Лую.

— Допливемо! — закричала я. Стала на коліна й перехилилася за борт. — Допоможи!

І я заходилася гresti рукою. Люю схилилася на другий бік і зробила так само.

— Гребіть оцим, — сказав Шукву й передав нам великі весла.

Він увімкнув мотор на повну потужність, яка була зовсім невелика. Ми поволі наближалися до острова. У мене в голові крутилося лише одне: «Допливи туди, ДОПЛИВИ ТУДИ!» Моя блакитна рапа та біла сорочка змокли від поту й холодної води безіменного озера. Вгорі сяяло сонце. Над нами пролетіла зграя дрібних птахів. Я гребла, як тільки могла.

— Давай! — вигукнула я, коли ми опинилися достатньо близько.

Ми з Люю вистрибнули, похлюпали крізь воду й вибігли на крихітний острів, де ледве вміщувалися хатина та два приземкуватих дерева. До хатини лишалося всього кілька ярдів. Я зупинилася й побачила, як Шукву гарячково відгрібає на човні геть.

— Дякую! — крикнула я.

— Як... зволить... Ані! — долинув до мене його задиханий крик.

Човни нуру наближалися. Я повернулася й побігла до хатини.

Я зупинилася на порозі поряд із Люю. Дверей там не було. В середині згорбилося безживне тіло Рани. В кутку лежала велика загорошена книжка. Я не знаю, що сталося з Раною. Можливо, він став моєю жертвою, та чи поширилася смерть, яку я ненароком принесла, так далеко? Я ніколи про це не дізнаюся. Люю повернулася й побігла назад.

— Зроби це! — гукнула вона через плече. — Я їх затримаю.

Надворі, поки я була в тій хатині, чоловіки, що погналися за нами, побачили, як вона вийшла на берег. Люю була красива й сильна. Вона не злякалася, побачивши, як вони виходять із човнів і не поспішають, знаючи, що ми в пастці. Здається, я чула, як вона засміялась і сказала:

— Ну, то підходьте!

Ці нуру побачили красиву жінку океке, яку захищало тільки власне почуття обов'язку та ще пара беззбройних рук, огрубілих від роботи за останні кілька місяців. І вони накинулися на неї. Зірвали з неї зелену рапу, брудну вже жовту кофтину, браслети з намистинками, які вона тільки вчора, ціле життя тому, взяла з кошиків із подарунками. А тоді розірвали на шматки її. Я не пам'ятаю, щоб чула її крики. Я була зайнята.

Мене одразу потягнуло до цієї книги. Я стала перед нею на коліна. Палітурка в неї була тонка, але міцна, виготовлена з довговічного матеріалу, якого я не могла назвати. Він нагадав мені чорну палітурку електронної книжки, яку я знайшла в тій печері. На ній не було ні заголовка, ні якогось малюнка. Я потягнулась, а тоді завагалася. «Що це...» Ні, я зайшла надто далеко, щоб таке питати.

На дотик книга виявилася тепла. Як у гарячці. Я покла-ла руку на палітурку. Та була шорстка, як наждаковий папір. Мені хотілося звернути на це більше уваги, та я знала, що мені ніколи. Я перетягнула книгу собі на коліна й розгорнула. Негайно відчула, ніби мене сильно вдарили по голові — так, що з моїм зором щось сталося. Мені майже не ставало снаги дивитися на шрифт на сторінках — так сильно він мучив мої очі й голову. Тепер я вже зосередилася. Я прийшла сюди лише з однією метою, метою, передре-ченою в цій-таки хижі.

Швидко прогортавши сторінки книги, я зупинилася на тій, що була гарячішою за інші. Поклала на неї ліву руку. Це видавалося безглуздим, але мені хотілося це зробити — такою огидною здавалася книга. Я зупинилася й подумала: «Ні». Змінила руку, згадавши, що казала Тінг: «Ми не знаємо, які будуть наслідки». Ця книга була повна ненависті й саме тому огидна. Моя ж правиця була повна Дайбової ненависті.

— Я не ненавиджу тебе, — прошепотіла я. — Я радше помру.

А тоді почала співати. Я заспівала пісню, яку вигадала в чотири роки, живучи з матір'ю в пустелі. У найщасливіший

час свого життя. Я співала цю пісню пустелі, коли вона була задоволеною, спокійною, стабільною. Тепер я співала її таємничій книзі, яку тримала на колінах.

Моя рука сильно нагрілась, і символи на ній у мене на очах почали розпадатися. Символи-копії перетекли в книгу, де вместилися серед інших символів, утворюючи письменна, яких я все одно не могла прочитати. Я відчувала, як книга смокче щось із мене, наче дитина смокче материні груди. Забирає й забирає. Відчула, як у моєму лоні щось клацнуло. Перестала співати. Книга на моїх очах темніла й темніла. Але не потемніла аж так, щоби стати для мене невидимою. Коли вона сховалася в кутку, до хатини ввірвалися чоловіки та знайшли мене.

РОЗДІЛ 60

ХТО БОЇТЬСЯ СМЕРТІ?

Для змін потрібен час, а в мене він сплив.

Щойно я закінчила з тією книгою, щось почалося. Тим часом я встала, щоб побігти, й усвідомила, що мене спіймано. Можу сказати тобі ось що: книга та все, чого вона торкалась, а потім – усе, що торкалося того, чого вона торкалась, і так далі, усе в тій маленькій хатинці з пісковіку почало пересуватися. Не в дичавину – це б мене не налякало. До якогось іншого місця. Насмілюся сказати, що в якусь кишеньку в часі, розріз у часі та просторі. Туди, де все було сіре, біле і чорне. Я була б дуже рада постояти на місці й подивитись. Але мене тоді вже тягнули за волосся повз те, що зосталося від тіла Люю, до одного з човнів. Вони були надто сліпі, щоб побачити те, що вже почалося.

Я сиджу тут. Вони прийдуть і візьмуть мене. Я не маю причин опиратися. Не маю мети в житті. Мвіта, Люю й Бінта мертві. Мати надто далеко. Ні, вона мене не провідає. Вона надто розумна для цього. Вона знає, що доля має збути-

ся. Дитина в мені, наша із Мвітою дитина, приречена. Та навіть три дні життя – це все одно життя. Вона зрозуміє. Я не мала її створювати. Я була егоїсткою. Та вона зрозуміє. Її час, як і мій, настане знов у слухну годину. Але це місце, яке ти знаєш, це королівство – після цього дня воно зміниться. Прочитай про це у своїй Великій Книзі. Ти не помітиш, що її переписано. Ще не помітиш. Але її переписано. Все переписано. Прокляття океке знято. Його ніколи не існувало, ша.

ЕПІЛОГ

Усі ці години я сидів із нею, набираючи текст і слухаючи, більше слухаючи. Онъсонву. Вона поглянула на свої розписані символами руки, а тоді піднесла їх до обличчя. Врешті-решт вона заридала.

– Все, – схлипнула вона. – А тепер іди від мене.

Я спершу відмовився, але тоді побачив, як її обличчя змінилося. На моїх очах воно стало схожим на тигрячу морду – смугастим, волохатим і з гострими зубами. Я вибіг звідти, міцно тримаючи ноутбук. Тієї ночі я не спав. Вона не давала мені спокою. Вона могла б утекти, полетіти геть, зробитися невидимою, перейти до астрального світу й утекти або ж «спланерувати» геть, як вона любила казати. Але вона не стала робити нічого такого. Через те, що побачила під час своєї ініціації. Вона була наче замкнена в історії персонажа. Це було по-справжньому жахливо.

Наступного разу я побачив Онъсонву, коли її тягнули до тієї ями й зарили по шию. Їй відтяли довге кудлате волосся, а те, що від нього лишилося, стало сторчкака, непокірне, як вона сама. Я стояв у натовпі чоловіків і нечисленних жінок. Усі кричали, вимагаючи крові й помсти.

– Вбити еву!

– Розірвіть її, о!

– Демониця-еву!

Люди сміялись і зловтішались.

– Рятівниця океке потворніша за океке!
– Справжня чаклунка – тільки й може, що нашкодити нашим очам.

– Убивця-еву!

Я помітив високого бородатого чоловіка, в якого частково обгоріло лице, одна нога була явно сильно пошкоджена, а ще бракувало руки. Він спирався на ціпок майже попереду. Як і всі інші, він був нуру. На відміну від решти, він тримався спокійно, уважно спостерігав. Я ніколи не бачив Даїба, та Оньесонву чітко його описала. Не сумніваюся, що це був він.

Що сталося, коли те каміння влучило їй у голову? Я досі роздумую над цим запитанням. Із неї полилося світло, синє й зелене водночас. Пісок довкола її заритого тіла почав плавитися. Сталося й інше, та я не наважуюся розповідати про все. Це лише для тих із нас, хто був там присутній, для свідків.

Тоді земля задрижала, і люди побігли. Гадаю, тієї миті всі – всі ми, нуру – зрозуміли, де помилилися. Можливо, на решті почалося її переписування. Жоден з нас не сумнівався, що це Ані прийшла стерти нас на порошок. На той час уже відбулося так багато. Оньесонву сказала правду. Все місто Дурфа, всі його плідні чоловіки були знищені, а всі його плідні жінки блювали й були вагітні.

Малі діти не знали, що робити. Повсюди в Семи Королівствах на вулицях зчинився хаос. Чимало з тих океке, які залишилися, відмовилися працювати, і хаосу та насильства стало ще більше. Провидець Рана, який передрік, що щось станеться, був мертвий. Даїбова будівля згоріла дощенту. Жоден з нас не сумнівався, що це кінець.

Тож ми лишили її там. У тій ямі. Мертвою.

Але ми із сестрою не забігли далеко. Ми повернулися за п'ятнадцять хвилин. Моя сестра... так, я один із двійнят. Моя сестра, моя близнючка, користується моїм комп'ютером. І вона читала історію Оньесонву. Вона прийшла на страту зі мною. А коли це скінчилося, туди повернулися лише ми.

А позаяк моя сестра знала історію Онъесонву і позаяк вона моя близнючка, вона не боялась. Оскільки ми – двійнята, ми завжди почувалися зобов'язаними творити добро. Мені дозволили провідати її у в'язниці саме завдяки тому, що я – один із близнюків Часси. Це й спонукало мене записати її історію. І саме це допоможе мені поборотися за її публікацію та вберегтися разом із сестрою від поганих наслідків. Мої батьки належали до тих нечисленних нуру, які вважали, що *все* неправильно: наш спосіб життя, наша поведінка, Велика Книга. Вони не вірили в Ані. Тож ми із сестрою теж вирости, не вірячи.

Коли ми йшли назад до тіла Онъесонву, моя сестра зойкнула. Коли я глянув на неї, виявилось, що вона пливе за дюйм над землею. Моя сестра може літати. Згодом ми дізнаємося, що вона не одна така. Всі жінки, як океке, так і нуру, виявили, що в них щось змінилося. Одні можуть обертати вино на свіжу прісну питну воду, інші сяють у нічній темряві, дехто чує мертвих. Інші ж пам'ятають минуле, те, що було до Великої Книги. Ще хтось може оглядати світ духів, водночас живучи у фізичному світі. Тисячі здібностей. І всі дані жінкам. Ось він. Дарунок Онъе. Загинувши разом із власною дитиною, Онъе народила нас усіх. Це місце вже ніколи не буде таким, як раніше. З рабством тут покінчено.

Ми дістали її тіло з тієї ями. Це було нелегко, бо довкола неї був самий розтоплений пісок, саме скло. Щоб витягнути її, нам довелося його розбити. Моя сестра при цьому весь час плакала, ледве торкаючись ногами землі. Я теж плавав. Але ми її забрали. Сестра зняла з себе покривало й закутала в нього розбиту голову Онъе. Ми вивезли її тіло на верблюді в пустелю, на схід, узявши з собою ще одного верблюда, щоб привезти дрова. Ми спалили труп Онъесонву на вартому її поховальному багатті та зарили попіл біля двох пальм. Коли ми почали засипати ямку, на дерево сів гриф і став за нами стежити. Коли ми закінчили, він полетів геть. Ми вшанували Онъесонву кількома словами, а тоді пішли додому.

Ми не могли більш нічого зробити для тієї, хто врятувала народ Королівства Семи Рік, місцевості, яка колись була частиною Королівства Судан.

РОЗДІЛ 61

ПАВИЧ

РОЗДІЛ 62

ГОВОРИТЬ СОЛА

Ах, але ж Велику Книгу було переписано. І переписано символами нсібіді.

За ті кілька перших днів у Дурфі *справді* відбулися зміни. Деякі жінки почали зустрічати привидів чоловіків, яких Оньєсонву знищила своїми... нерозважливими діями. Деякі привиди знову стали живими чоловіками. Як таке можливо, ніхто спитати не наважувався. Розумно. Інші привиди врешті-решт зникли. Все це могло би трішечки зацікавити Оньєсонву. Та, з іншого боку, вона мала інші турботи.

Згадайте, що донька мого горе-учня була ешу, перевертнем по суті своїй. Зміни та непокірність були самим *еством* Оньесонву. Даїб мусив знати це, коли летів зі свого охопленого вогнем штабу, де спопеліло тіло мертвого коханого Оньесонву, Мвіти. Даїб, тепер уже скалічений і нездатний бачити кольори або орудувати Містичними аспектами, не мучачись від нечуваного болю. Безперечно, є дещо гірше за смерть.

Справді, Оньесонву померла, бо, перш ніж щось *перепишуть*, це має бути написано. Але тепер погляньте на знак павича. Його залишила Оньесонву на землі у своїй камері. Цей символ креслить чаклун, який вважає, що його скривдили. Час від часу його креслить і чаклунка. Він означає: «Людина вживе заходів». Хіба не ясно, що вона б хотіла жити в тому самому світі, перебудові якого посприяла? Безперечно, ця доля логічніша.

РОЗДІЛ 1

ПЕРЕПИСАНИЙ

— То хай приходять, — сказала Оньесонву, дивлячись на символ, який нашкрябала на піску.

Гордий павич. Цей символ — скарга. Аргумент. Упертість. Вона поглянула на саму себе і збентежено потерла собі стегна. Її знову вдягнули в довгу грубу білу сукню. Вона здавалася ще однією в'язницею. Їй відтяли волосся. Їм стало *нахабства* відтяти їй волосся. Вона вдивилась у своїй руки; у складні візерунки, що зміїлися її зап'ястками, були вплетені кола, завитки й лінії.

Вона відкинула голову назад, притуливши її до стіни, й заплющила очі на сонці. Світ почервонів. Вони йдуть. Ось-ось прибудуть. Вона знала. Вона це бачила. Вона побачила це багато років тому.

Хтось схопив її так грубо, що вона охнула. Її очі різко розплющилися, її тілом і духом заволодів лютий гнів. Полум'яний від

палючого сонця. Вона все вилікувала, та при цьому загинули її друзі, її Мвіта... ох, її любий Мвіта, її життя, її смерть. Вона сповнилася люті. Її донька, вона чула, теж лютувала. Її донька гарчала, як лев.

До її камери набилося шестеро молодиків із кремезними руками, готових її забрати. Троє мали при собі мачете. Решта троє, можливо, були такі самовпевнені, що подумали, ніби зможуть упоратися з нею без зброї. Можливо, всі вони гадали, що лиха чаклунка на ім'я Оньесонву змірилася зі своєю долею. Вона могла зрозуміти, чому вони припустилися цієї помилки. Добре розуміла.

Однак що міг зробити хоч хтось із них, коли їх разом відпихнула назад якась дивна сила? Троє з них випали з камери. Всі вони сиділи, лежали та стояли із відвислими щелепами, нажахано дивлячись, як Оньесонву скидає із себе жакливу сукню і... змінюється. Вона перетворила, розпустила, обгорнула, розтягнула й виростила своє тіло. Оньесонву діяла вправно. Вона ж була ешу. Вона стала кпоньюнго, вогнедишником.

ФУ-У-У-УМ! Вона видихнула таку потужну полум'яну кулю, що пісок довкола неї розплавився, перетворившись на скло. Троє чоловіків, які zostалися в її камері, дістали болючі, до м'яса, опіки, ніби кілька днів пролежали на пустельному сонці, чекаючи на смерть. Тоді вона кинулася в небо, як летюча зірка, готова повернутися додому.

Ні, вона не була жертвою, необхідною для добра чоловіків і жінок, як океке, так і нуру. Вона була Оньесонву. Вона переписала Велику Книгу. Все було зроблено. І вона ніколи, нізащо не допустила б, щоб її дитя, єдина частина Мвіти, що вижила, померло. «Іфунанья». Він сказав їй ці давні містичні слова, слова правдивіші й чистіші за кохання. Того, що було між ними, виявилось досить, щоби змінити долю.

Їй згадався П'яниця Пальмового Вина з Великої Книги. Він жив лише задля одного – щоб пити своє солодке пінисте пальмове вино. Коли чоловік, який вправно наливав йому пальмове вино, одного дня впав із дерева й помер, він був

убитий горем. Але тоді до нього дійшло: якщо його виночерпій помер, його не стало, то він, певно, перебуває деінде. І так розпочався пошук П'яниці.

Он'єсонву замислилася про це, думаючи про свого Мвіту. Раптом вона зрозуміла, де його знайде. Він, напевно, в місці, в якому так багато життя, що смерть звідти втече... тимчасово. У тому зеленому місці, яке показала їй мати. За пустелею, там, де земля була вкрита листяними деревами, кущами, рослинами й істотами, що в них жили. Він чекає біля дерева іроко. Пришвидшивши свій лет, вона мало не скрикнула з радощів. Чи може кпон'юнгю лити справжні сльози? Ця могла.

«А як же Бінта з Луою? – замислилася вона, відчувши слабеньку надію. – Чи не будуть там і вони?» Ах, але ж доля була холодна і жорстока.

Наша трійця, Сола, Аро й Наджіба, всміхнулася. Ми (наставник, учитель і мати) побачили все це так, як часто бачать тісно пов'язані із собою речі чаклуни, як досвідчені, так і ті, що ще навчаються. Ми не знаємо, чи побачимо її ще хоч раз. Що з неї буде? Коли вони із Мвітою возз'єднаються (а вони возз'єднаються), що станеться з їхньою донькою, яка так радісно сміялася в утробі Он'єсонву дорогою до зеленої місцини?

Якби Он'єсонву ще раз, востаннє, поглянула вниз, на південь, своїми гострими очима кпон'юнгю, вона б побачила дітей – нуру, океке та двох еву – у шкільній формі, які граються на шкільному подвір'ї. На сході вона б побачила, як удалину тягнуться чорні асфальтовані дороги, на яких чоловіки та жінки, океке й нуру, їдуть скутерами та запряженими верблюдами возами. У діловому центрі Дурфи вона б помітила летючу жінку, що потай зустрічається з летючим чоловіком на даху найвищої будівлі.

Але просто внизу хвиля змін іще не прокотилася. Там тисячі нуру ще чекали на Он'єсонву; всі вони репетували, волали, кричали, сміялися, зиркали... чекали, коли можна буде змочити собі язика кров'ю Он'єсонву. Хай чекають. Вони чекатимуть іще дуже довго.

ДЯКУЮ

Предкам, духам і тому місцю, що його так часто звуть «Африка». Моєму батькові, через чий відхід із життя я замислилася: «Хто боїться смерті?» Моїй матері. Моїй доньці Аньяуго, моєму небожеві Оньєдіці та моїй небозі Обіомі за те, що підбадьорювали мене, коли я писала ті частини цього роману, що мене засмучували. Моїм сестрам і брату (Іфе, Нгозі та Емезі) за постійну підтримку. Моїм родичам, які завжди моя опора. Патові Ротфуссу за те, що прочитав і оцінив «Хто боїться смерті» 2004 року, на самому початку її створення. Дженніфер Стівенсон за те, що мучилася кошмарами через цей роман. Моєму агентові Дону Маассу за далекоглядність і поради. Моїй редакторці Бетсі Воллгейм за нестандартне мислення, бачення та поводження. Девідові Ентоні Дарему, Амаці Мбануго, Тарі Крабсек і професорові Джіну Вайлдмену за чудові відгуки у процесі роботи. А також новинному матеріалу WP 2004 року за авторством Емілі Вокс під назвою «Ми хочемо зробити світлошкіру дитину» («We Want to Make a Light Baby»). Завдяки цій статті про згвалтування як зброю в Судані з'явився прохід, через який Оньєсонву і прослизнула в мій світ.

ЗМІСТ

Неймовірні схвальні відгуки про «Хто боїться смерті»	5
<i>Частина I. Становлення</i>	11
<i>Частина II. Учениця</i>	127
<i>Частина III. Воїн</i>	179
Дякую	414

Літературно-художнє видання

ОКОРАФОР Ннеді
Хто боїться смерті
Роман

Керівник проекту *В. А. Тютюнник*
Відповідальний за випуск *О. В. Приходченко*
Редактор *В. В. Пасічна*
Художній редактор *А. О. Попова*
Технічний редактор *В. Г. Євлахов*
Коректор *М. М. Куценко*

Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля» Св. № ДК65 від 26.05.2000
61140, Харків-140, просп. Гагаріна, 20а. E-mail: cop@bookclub.ua

Окорафор Н.

О-51 Хто боїться смерті : роман / Ннеді Окорафор ; пер.
з англ. М. Пухлій. — Харків : Книжковий Клуб «Клуб
Сімейного Дозвілля», 2019. — 416 с.
ISBN 978-617-12-6376-5 (PDF)

У далекому майбутньому сталося те, що ледь не знищило все людство. Тепер уже ніхто не покладається на техніку. Магія — ось у що вірять люди. І Велика Книга, якій поклоняються нуру, каже, що в цій катастрофі винний темношкірий народ океке. Тож тепер їх усіх необхідно знищити.

Надзібі вдалося вижити після нальоту нуру на її рідне селище. Вона народжує дівчинку, зовні не схожу ні на матір, ні на батька, і нарікає її Оньесонву. Давньою мовою це означає «Хто боїться смерті?». Оньесонву ще не знає, що обрана й має загадкову магічну долю...

УДК 821.111(73)